

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Polletnje
7½ nsl.

Redaktor: *M. Hórník.*
Zamolwity wudawař: *J. E. Smoleř*
W BUDYŠINJE.

Cyloletnje
15 nsl.

Č. 1.

Januar.

1861.

Serbowstwu k nowemu lětu.

Tebi, drohe Serbowstwo,
Džensa nowe lěto swita,
Božej' hnady bohatstwo
Če tež z tutym lětom wita.
O kak miłosć njebjeska
Nad tobu so překrasnja!

Duž kaž róža rozwijej,
Serbstwo, so tež w tutym lěće,
Něžne pupki rozšěrjej,
Slódku wón sćel po wšěm swěće;
Kčěj kaž róža saronka
W mlódných honach Slówjanstwa.

Bóh njech dale twój škit je,
Spožč ći swoje žohnowanje,
Zo najrjeħšo zrostuje
Wótčinske wšo skutkowanje.
Narodnosće horliwej'
Čerstwy štom so rozsylnjej.

Bóh budž z tobu, Maćica,
Rjany kónc maš wottyknjeny,
Njech so twój syw zelenja,
Lubym Serbam poswjećený;
Z twojoh' klina žórleško
Powódžej wšo Serbowstwo.

Wšitke twoje wotrjady
A jich swěrne prócowanje,
Tute mlóadne hałozy
Pyš najrjeħše zakčěwanje,
Tak zo by tež Serbowstwo
Z tutech studnjow čerpało.

Časopisy mlódotne,
Kiž wy Serbow wokřewjeće,
Zabawjenja radostne
Poskićeće, powučće:
Debjujće kaž hwězdzički
Firmament wšón lužiski.

Serbski spěwje lubozny,
Cune, miłe slěbroklinky,
Křewće dale wutroby,
Slódkke su nam waše zynki;
Njech so waš klink znošuje
W kóždej serbskej bjesadze.

Tak dha, moje Serbowstwo,
Z Bohom dži, njech wón će wodži;
Wón njech za wšo Slówjanstwo
Přeco rjeħši přichod plóžji;
Zawěrnje, Bóh njepuščí
Tebje, ludo serbowski!

Fiedleř.

Marušcy.

W našim serbskim wótcnym kraju
 Rjanu jenu róžu znaju,
 K lubowanju wuzwolena
 Je mi jenož tuta jena;
 Ty, najlubša Maruška,
 Ty sy tuta róžička!

Za mnje twoje lička kćėja,
 Mi so twoje wočka směja,
 Mi sy swěrnosć prisahała,
 Pjeršćen ze mnu přeměnjała;
 Rjana, złota Maruška,
 Ty sy moja slubjena.

Stajnje tebe w myslach nošu,
 Wšědnje twoje znamjo košu;
 Ty sy jandžel lubosćiwy,
 Tebi jenož sym ja žiwy,
 Tebi, luba Maruška,
 Sliša moja wutroba.

Měsačk jasny pruhow wjele
 Z njebjes w nocy k zemi sćełe,
 Što će wone woznamjenja?
 Z cuzby moje postrowjenja:
 Tebe, lubu Marušku,
 Tebe jenož lubuju.

Twoje lička načerwjene,
 Twoje wóski rozkładžene,
 Twojej módrej wočcy jasnej,
 Twojej bětej ručcy krasnej:
 To, najrjeńša Maruška,
 Bjez wšěmi će spóznać da.
 W Lipsku 1850.

Khwataj, spěwko, z mróčelami,
 Domoj přileć z wětřikami,
 Pytaj lubu, njech će čita
 Jako luboh' hosća wita:
 Tebi, luba Maruška,
 Njech mój spěw so spodoba!

Wótcincowy row.

Chceš něhdy sylzu ronić
 A njewěš, hdže mój row,
 O hdže to móžeš zhonić,
 Hdže posledni mój skhow?

Hdžež Serbjo-rowy maja,
 W nadžiji khowani —
 Tam moje kosće taja
 We Božej nadžiji.

Jón njehlada, hdžež khwaly
 Njesmjertne wunoša;
 Ně, tam hdžež narod mały
 Mój serbski žalosća.

Tam poklak, k Bohu žiwom'
 Za dušu pospěwaj,
 A zdychuj k Wótcej miłom':
 „Bóh jemu pokoj daj!“

H. Wólšinski.

Stysknosć Horjana *).

Z pólskeho časopisa: Czytelnia Niedzielna**).

Wy wšitecy, kotřiž srjedz ruinow bydliće, njemóžeće sebi derje předstajić, kak wysoke hory Galiciu, džěl stareje Pólskeje, wot Wuhersekeje wotdžěluja. Te hory, powšitkomnje Karpaty rěkane, džěla so na mnohe wotnohi, pak so čehnjace w dólhim spodziwnje

*) Horjenjo, pólscy Góralojo, mjenuja so wobydlerjo Karpatow we šesćich nawječornych wokrjesach Galicie abo Haliča.

***) Tutón wubjerny časopis za měšćanski a wjesny lud wukhadža tydžeńscy pod listnje pod redakciu knjenje A. Petrow we Wařawje.

witym pasmje kaž nasyt z hobrskich kamjenjow, pak so znošowace w kónčojtych wjerchach pod mrócele kaž wěže. Tajke wjerchi su najhuscíšo nabe, přetož na podobnych wysokoscach, hdžež sněhowe hona přez cyle lěto njerotaja, so ničo njeplahuje; něšto niže hakle pokazuja so wšelake mochi, někotre rostliny, kiž kozam na te vysokosće lažacym za picu služa, teho runja nizke keřki. Šmrěkowe lěsy zarostuja husće cyle boki tych wulkotnych horow a wobdawaja kaž čemnozeleny wěnc jich kamjeńtny plěch, kotryž je jeno jasny dzeń widžomny a najčascišo w mrócelach so khowa. Hdyž pak hórské rěki, přez sněhi a we njewjedrach nastawace, z deščom sobu šumjo a šučo spaduja, a z wodu přerězujaja luki we dolinach, tu woběhnje čłowjeka, kiž na to pohladuje, wěsty strach a wón dopomni so na wšitko, štož je hdy w džěcatstwje zasłyšał wo zakuzłowanych hrodach wěšćerkow, wo zažohnowanych pryncesnach srjedź pusciny skamjenjenych; ale hnydom pomysli sebi, zo su to jenož bajki, zo w tutych lěsach a rěkach njerokazuje čert, ale wšehomócný Bóh we stworjenjach swoju sylnosć wozjewja, — a potom pada na kolena, rucy k modlitwje stykujaja a woła tak, kaž juž wot stotetkow na wšelake wašnje a we wšelakich ryčach ludžo wołaja: Bóh je wulki.

Ale zawěsće so mje prašeće, jeli móžno w tych strašnych čěmnych lěsach, nad tymi šumjacymi rěkami, kiž z wysokich hór běža, ludzi namakać a hdže woni bydla? z čim so žiwja njebožatka, hdyž tu wyše džiwich truskalcow a někotrych hribow w léce ničo wjac widžeć njeje? Ale hlej připrjeti k bokej na zelenym městnje je šalas (pastyrška khěžka, wuherscy: szállás), ze starych deskow hromadu zbity; dale widžiš zahrodžene jórdy*) za wowcy, a wyše hišće něšto stow wowcow rozpjersěnych po stronach hory a wěšacych so za listkom tak lakomnje a njerozważnje po skale, zo mohle bórzy spadnyć a na dnje kamjenjatych rěkow so rozbić. Ale njebojce so, to su hórské wowcy, wotroscene na tych skalach, přiwučene tym wichoram a šumjenjam, tak kaž hlej jich pastyrk, kiž je so na kromje skały posydněl, zwěšujaja nohi nad tajku hlubinu, zo by nas při pohladnjenju do njeje hrózba wobešta. Tón pachólk je hač najwjacy dwanaće lět stary; čěmne dołhe wlosy spadujaja jemu po woběmaj bokomaj rjaneho podobhojtego wobliča, jeho drasta je kaž znata pola grotarjow, košla z tučnom namazana, dokelž ma na cyle lěto wudosahnyć, je čěmna a swěcata, ale zapinjena z blyščacej mosaznej zapinku, wjetšej dyžli rubl, z mnohosću rjecazkow cyle wutrobno debjacych, štož na wjetšu zamožnosć pokazuje. Pas ma kožany, z mosaznymi kneflikami wusadženy a tak šěroki, zo so z rjecazkami zapinki na wutrobne zjenoća; z praweho ramjenja spadnje čěmno Brunojty pjezl z hrubeho sukna, kotryž horjenjo „gunia“ mjenuja a kotryž jich srjedź najwjetšeje horcoty njewopušća;

*) Jórdy = Hürden, pół. hurty; z teho: Jórdan, kaž holb — Holbjan.

kolojty klobuk je tež podobny grotářskemu, ale čisćiši a wudebjeny z rynkom bělych mušelkow, tam „kóstki“ mjenowanych. Wón položi klobuk při sebi, a z klobuka wuhladuje wonješk nalikow, kotrež pacholk bjerjo jenu po druhej wustojnje zestaja, wjesele spěwajo. Hdyž běchu kwětki juž w přislušnym porjedže, zahwizda pastyrk na swoje wówcy, zo bychy so jara njeroběžale, potom přizložiwši ruku k woćomaj, rozhladowaše so po horach a po dolinach, hdžež běchu slědy šćežkow widjeć. Na dobo wotskoči wjesele z městna, zřadowa „guniu“ na ramjenjach a dđeržo rozważnje swoje kwětki, čěrješe w čerstwych skokach, přeskakujō rěčki, rozpadliny skałow, čepajo z nohu wo tak wótre a nahle kamjenje, zo by so kóždy drubi na nich poranił. Na druhej stronje rěčki Roztoki, kiž w samej nizkosći doła spěšnje čeče, rozbijaca so ze šumotom a pluskotom wo kamjenite brjohi, pytny wótrowidžiwy pacholk po nahlej horje někotrych knjezow z prócu a rozhladnosću dele stupač, kotřiž jeho wuhladawši zastachu, skedźbliwjeni na njeho. Mjez tym khwataše hólčik k nim. Roztoka, drje dosć rychla, njezadđerža jeho dołho; pohladowaše khwilku, hdže najwjetše kamjenje wosrjedz wustorkowachu, tu postaji nohu, tam druhu a we třoch poskokach juž bu na druhej stronje. Knjezowo so tež po mału bližachu, hladajcy na njeho ze zajimanjom.

Hólče! zawołachu, su tebjekozy po skałach skakać wučile?

Pastyrk zasmjawši so, pokaza mjez čerwjenyumaj hubomaj zuby překrasneje bělosće a wučehnjo ruku z nalikami, woprašā so:

A snadź, knježa, te kwětki wozmjěće?

Knjezowo wzachu kwětki, dachu jemu za nje dar we pjenjězach, ale žadachu něšto k jědzi.

Polā nas w šałasu je čerstwa „žętyca“, wotmolwi pacholk.

Što je to „žętyca“?

Kapalca, kiž wot wowčeho twaroha wotkapa, přetołmači drubi knjez přenjemu.

A što wy jěsće? woprašā so starši knjezow pacholka.

Što dha druhe, wotmolwi tón, — žętycu.

Kak to, rano, wječor, při połdnju, ničō druhe, jeno kapalcu, přeco kapalcu? ...

Nó, a što my mamy druhe? woprašā so pacholk a počā so smjeć, přimajo so za pjezlk, tak so jemu spodžiwanje tych knjezow směšne a njerozomne zdaše.

Njech jeno bych ja wam přinjesł našeje kapalcy, praješe wón, to byšće widželi. Potom zas přistaji zwjedziwje: A z wotkel wy sće?

Z Krakowa.

Haj, haj! to je daloko; ale ja wěm, hdže Krakow je, ja juž sym wo nim slyšal.

Hdže je twój šałas? prašachu so knjezowo.

Tam njedaloko, za wodu, za přenjejj hórku.

Tak, tak, jemu njeje daloko, praji najstarši z knjezow druhim.

Pachołk pak lečeše kaž wětr a njezhubi dych.

Kak njedyrbjał lohki być wot kapalcy, zažortowachu druzi.

Kak rěkaš? bu pachołk prašany.

Stašk (Stanisławk) a nó što? chceće kapalcy? přistaji.

Derje, ale dyrbiš nam tež khlěba dać k temu.

Pachołk hladaše ryćacemu wótrje a wěpnje do wočow a wo-
praša so po khwili: Sto dha wy khlěb rěkaće?

Knjezojo dźiwachu so Khlěba ani njeznaješ? zawołachu, wu-
ložuju jemu, što my khlěb mjenujemy.

Nó, nó, nětk juž wěm — tež my jěmy w zymje z wowsneje
muki tajki plack; ale z wotkel jón nětko jow brać, hišće w niži-
nach njeje wows narostł, a tudy my jón nihdže njewidźimy.

Wjele was je w šalasu?

Je nas šěsć „juhasow“, jedyn „baca“ a štyri psy.

Kak to? Sydm mužskich a štyri psy žiwja so přez pollěta jeno
ze samej kapalcy? wukřiknychu knjezojo z nowym spodźiwanjom.

Štó to je „baca“? prašachu so.

To je mój nan.

Ale što to rěka „baca“?

To je tajki, kiž twarožki džěla přez cyłe lěčo a kedźbuje,
zo bychu juhasowje derje wowcy pasli a dojili.

Po tajkim su juhasowje wotročcy, kotřiž jemu pombaja w džěle
wokoło wowcow?

Nó tak — a tych wowcow mamy něšto wjacy hač tři sta.

Komu wone słušeja?

To tak wšelacy „gazdowje“ (gazda = hospodař) přepodadza
swoje wowcy, tón pjatnaće, tón dwacyći, zas druhi wjacy abo
mjenje, zo bychu so hromadže pasle pod jenym bacu. Někotre
dny po jich přepodaću přińdu na šalás hladać, kak wjele mloka
dawaja. Su při dojenju, wotměrja mloko swojich wowcow a po
tym wotryča sebi z bacu, kelko dyrbi jim twarožkow wotedać,
kotryž zbytk tych twarožkow na swój dobytk předa.

Skónčiwši pachołk hladaše z nowa knjezam do wočow a pra-
šeše so: Po čo su čí knjezojo do našich hór přišli?

Zo bychmy je a tebję wobhladali, mój Staško.

A kak je so wam to spodobało?

O! rjane, jara rjane su waše hory; strowa je woda, hišće
strowiši powětr.

Štož je prawda, je prawda, zawoła Stašk z hordosću a ra-
dosću, a poskočiwši k puzolacemu ze skaly žórlej, nadstaji kłobuk,
napi so sam z njeho a cheyšę knjezam podać. Ale knjezojo so
podžakowawši prašachu so Staška jeno, njewě-li wo někajkej
khěžcy, do kotrejež bychu jich na někotre dny do wobydlenja wzali.

Wěm, praji Stašk, tu hnydom na „pólku“ je jena tajka khěžka,
hdžež maja jstwu za hosći. Tam tež mloko a smjetanu dostanjeće,
dokelž maja kruwy.

Po polhodzinskim hiču přiřdžechu naši pućowarjo na „pólko“, kotrež běše woprawdže kruch zeleneho pola, čisnjeneho wosrjedž skalow a lěsow. Na nim wupinachu so někotre khěžki bjez wuhenjow, a jeno z wuzkimi džěrami na třěše k wupušćenju kura. Jena z nich zdaše so nowa a porjadniša dyžli druhe, zjawnje twarjena k hospodowanju mnohich hosći, kiž do teje strony horow přiřhadžeja pak dla swojeho wustrowjenja, pak dla wobdźiwanja wulkotnych horow. Podrožni knjezojo wotryčachu so z wobseđerjemi najprjedy na tydžen, a potom wostachu dlěje, dokelž bě jim hórski powětr a wosebje kapalca njesměrnje k strowosći. A kaž ruče hdže dale do hór džěchu, dyrbyeše jim juhas Stašk přewodžerić; wotrunchu jemu bohaće, a wón hdyž jeno móžeše k nim zaběža, a teho dla k nim so stowařši, dokelž běchu jemu lubosćiwi přećiwo njemu. Tam zwjedziwje poslučaše na wšitko, štož jemu powjedachu wo Wařawje a wo dalšim pólskim kraju.

Najstarši z tych knjezow, kotrehož polkownika (Oberst, polk, Regiment) mjenowachu, hyrnje wojeřsku drastu njenosyl, čitaše jemu druhdy zajimawe wěcy z knižkow, a Staškej w kedźbnosći woći kaž wuhličcy so swěćeštej. Tak miny so mėsac, a při rozžohnowanju z podrožnymi knjezami wbohi hórski pastyrk mnohe sylzy ronješe, přetož jemu běše styskno za tymi, kiž běchu jemu telko rjanych a wužitnych wěcow wo Bohu a ludžoch powjedali.

Dwě lěce pozdžišo, w mėsacu juliju, wukazachu lěkarjo polkownikej z nowa dla polěpšenja strowoty do hór pućowac. Wón tež po znatym puću přez městačko Nowyrtarg do hór Tatry rěkaných khwataše, spominaše na znateho Staška a čistuški domik, w kotrymž běše cyły mėsac bydlił. Domik nadeńdže cyły a w nim přihodne bydlo, ale za Staškom móžeše so juž lědma doprašec. Tola skónčnje so dopraš a namaka jeho, ale wokhudženeho a struchleho bjez rjaneje zapinki při košli, bjez kóstkow na klobuku; wšitko, štož bě lěpše, bu předate w městačku za kruch khlěba. Přetož Stašk bě nana zhubił, maćerje pak juž njeměješe, bě dawno wumrjela; po nanje ničo njezawosta, duž bě čežko syroće, kiž njeměješe ani bratra ani sotry. Polkownik, jeho wuhladawši, praješe jemu hnydom: pojědžeš ze mnu? a Stašk zwjeseleny, zo jeho widži, rjekny bjez rozmyslenja: pojědu, dobry knježe, a budu će wothladowac jako nana. (Skónčenje.)

Złotowłósna.

Z čěskeho wot Erbena.

Běše jedyn kral, a běše tak rozomny, zo wšěm žiwocham rozemješe, što sebi powjedachu. A poslučajće, kak so to nawuči. Přiřdže k njemu junu někajka stara babička, přinjese jemu w košu hada, a přiřkaza jemu, zo by sebi jeho přiřhotowac dał; hdyž jeho zjě, budže wšo rozemić, što kóžde zwěrjo we powětrje, na zemi

a we wodze ryči. Temu kralej so to lubješe, zo budže něšto moc, štož nichtó njemóže, zaplači babičcy derje, a hnydom poruči služobnikej, zo by jemu rybu k wobjeddu přihotował. „Ale“, praješe, „zo ju ani na jazyk njewozmjješ, hewak to z twojey głowu zaplačiš.“ Jurkej, temu služobnikej, běše dziwno, čeho dla jemu knjez to tak kručé zakazuje. „Swoje žiwe dny tajke ryby njewidzách“, praji k sebi samemu, „z wjercha je hadej podobna. Tola kajki by to kuchař był, kiž ani njewopta, što přihotuje.“ Hdyž běše spječene, wza kusčik na jazyk a wopta. Mjez tym slyši wokoło wuši něšto brunčec: „Nam tež něšto! nam tež něšto!“ Jurk so wobhladnje, što to? a njewidži jako někotre muchi, kotrež w kuchni létaja. Tu zasy wonka na hasy něšto syčo woła: „Hdže pak, hdže pak“? A čénke hłosy wotmlowjuja: „Do młynkowegohe ječmjjenja, do młynkowegohe ječmjjenja“, a widži ganzora z črjódu hus. „Aha“, rjeknje, „kajka je to ryba?“ Hižom wjedžeše, što je. Čerstwje storči hišće jedyn kusk do huby a potom donjese hada k kralej, jako so njeby ničó stało.

Po wobjedze poruči kral Jurkej, zo by jemu konja wosedlał, zo chce wujěchać, a zo by jeho přewodžał. Kral jěchaše předku, a Jurk za nim. Hdyž po zelenej łucy jěchaštaj, poskoči Jurkowy kón a zarjehota: „Hohohoho, bratře, mi je tak lohko, zo bych přez hory skakać chcył.“ „Što je wo to“, wotmlowi drubi, „ja bych tež rady skakał, ale na mni sedži stary: skoču-li, wali so na zemju kaž měch, a zwinje sebi šiju.“ „Njech sebi ju zwinje, što na tym?“ rjekny Jurkowy kón, „město stareho budžeš nosyć mlodeho.“ Jurk so k tej rozryči wjesele zasmja, ale jeno tak z čicha, zo by kral ničó njewjedžał. Ale tež kral derje rozemješe, što sebi konikaj powjedaštaj, wobhladny so, widžo, zo so Jurk směje, woprašá so: „Komu so směješ?“ „Ničemu, kralowska wysokosc, mi jeno tak něšto připadže“, wuryčowaše so Jurk. Stary kral, kiž hižom podhlad na njeho měješe, a konjomaj tež wjele njewěrješe, wróci so zasy domoj. Hdyž do hrodu přińdžechu, poruči kral Jurkej, zo by jemu škleńcu wina nalal. „Ale twoja głowa za to“, praješe, „jeli zo njedoliješ abo přeliješ.“ Jurk wza bańku z winom a liješe. W tym wokomiknjenju přilečeštaj z woknom dwaj ptačkaj; jedyn druheho honješe, a tón, kiž čekaše, měješe tři złote włoski we pysku. „Daj mi je“, rjekny tón jedyn, wšak su moje.“ „Njedam, moje su, ja sym sebi je zběhnył.“ „Ale ja je wuhladach, kak wupadnychu, hdyž je zlotowłósna (zlotowłosata) knjeni česaše. Daj mi k najmjeńšemu dvě.“ „Ani jenu.“ Tu zleci tón drubi ptačk za nim a dosahny te złote włosy. Hdyž so tak lečo wo nje čahaštaj, wosta kóždemu jedyn w pysku, třeci złoty włosk padže na zemju. Nětko zaklinka. W tym wokomiknjenju so Jurk za njej wobhladny a — přela. „Přebral sy žiwjenje“, zawoła kral, „ale ehcu z tobu miłosć měč, hdyž mi zlotowłósnu knjeni dobudžeš, a mi ju přiwjedžeš za mandželsku.“ Što měješe Jurk činić?

cheyše-li svoje žiwjenje wobkhować, dyrbješe po knjeni, hač runje njewjedžeše, hdže ju pytać. Přijědže k čornemu lěšej a tu pod lěsom při puću paleše so kerķ, pastyrjo běču jón zapalili. Pod kerķom běše mrowiščo, škrěčki na njón padachu, a mrowje ze swojimi bělymi jejkami tam a jow čekachu. „Ach pomhaj, Jurko, pomhaj“, woľachu žalostnje, „my so spalimy a naše mlode w jejkach.“ Wón hnydom z konja dele, wotruba kerķ, a woheń wuhasny. „Hač něšto potrjebuješ“, plapotachu wjesele, „spomń na nas, a či tež pomhamy.“ Potom dyrbješe Jurk pěši dale hić. Džěše dolho, dolho w lěsu, a hdyž skónčnje z lěsa přindže, widžeše před sobu daloke, šěroke morjo. Na brjozy morjowym wadžeštaj so dwaj rybarjej hromadže. Běštaj wulku zlotu rybu w syći dosahnyłoj, a kóždy cheyše ju sam za so měć. „Moja je syć, moja je ryba“, a druhi na to: „„Mało by tebi twoja syć pomhala, hdy by mój čołm, moja pomoc njebyła.““ „Hdyž druhi króc tajku popadnjemoj, budže twoja.“ „„Tak nic, ty na druhu čakaj, a tule daj mi.““ — „Ja waj wurunam“, praješe Jurk, „předataj mi tu rybu, derje wamaj ju zaplaću, a pjenjezy rozdžěltaj mjez sobu na položcu.“ A da jimaj wšě pjenjezy, kotrež měješe wot krala na puć sobu, ničo sebi njezdžerža. Rybarjej běštaj wjesołoj, zo běštaj tak derje předałoj, a Jurk pušći rybu zasy do morja. Wjesele ćepješe z wodu, podnori so, a njedaloko brjoha hišće junu hłowu wustorči: „Hdyž mje, Jurko, budžeš potrjebować, spomń na mje, wotslužu či“, a potom so zhubi. — „Hdže džeš?“ praeštaj so rybarjej Jurkā. „„Jdu swojemu knjezej, staremu kralej, po njewjesta, po zlotowłosnu knjeni, a njewěm, hdže ju pytać.““ „Ach, to mōžemy či derje powjesć“, praještaj rybarjej, je to Zlotowłosna, kralowa džowka z krystalskeho hrodu tamle na tej kupje. Kóždy džeń rano, hdyž swita, rozčesuje swoje złote włosy; dže swětłosc wot nich po njeju a po morju. Chceš-li, so mój će tam na tón krajik dowjezemoj, dokelž sy naj tak derje wurunał. Bjeř jeno so na kedžbu, zo by prawu knjeni wubrał: dwanaće je knježnow, kralowskich džowkow, ale jeno jena ma złote włosy.“

Hdyž běše Jurk na kupje, džěše do krystalskeho brodu krala prosyć, zo by swoju zlotowłosnu džowku kralej k mandželskej dał. „Dam“, praješe kral, „ale dyrbiš sebi ju zaslužić, dyrbiš za tři dny džěła činić, kotrež či přikažu; kóždy džeń jene; mjez tym mōžeš hač do jutřišeho dnja wotpočnyć.“ Druhi džeń rano praji jemu kral: „Moja Zlotowłosna měješe baněik drobných parlow, baněik so roztorže a parle wusypachu so do wysokeje trawy na zelenej licy. Te parle wšitke dyrbiš zezběrać, zo ani jena njeby khibiła. Jurk džěše na łuku, běše daloka a šěroka, klakny so do trawy a započa pytać. Hladaše a hladaše, wot ranja hač do připołdnja, ale ani parličku njewuhlada. „Ach hdy bych tu byle moje mrowje, te bych mi pomhać mohle.“ „„Wšak tu smy, zo bychmy či pomhale““, prajachu mrowje, hdže so wzachu, tu so

wzachu, ale wokoło njeho so jeno hibachu. „„Što potrjebuješ?““
 „Mam parle zběrać na tej łucy, njewidžu pak ani jenu“. „„Khwilku
 jeno woćakń, my je za tebe zezběramy““. A njetraješe dolho,
 znjesechu jemu z trawy hromadku parli, trjebaše je jeno na banćik
 tykać. A potom, hdyž hižom chcyeš tón banćik hromadu zwjazac,
 přileže hišće jena mrowja, běše khroma, noba běše so jej tehdom
 spalila, hdyž so pola nich paleše, a křičeše: „Čakaj, Jurko, čakaj,
 njewjazaj, njesu hišće jenu parličku.“ Hdyž Jurk te parle kralej
 přinjese a kral je přeliči, ani jena njekhibješe. „Derje sy swoju
 wěc sćinił“, praješe, „jutře dam ci druge džělo.“ Rano Jurk přindže,
 a kral jemu rjekny: „Moja Złotowłósna kupaše so we morju, a
 zhubi tam złoty pjeršćen, tón dyrbiš namakać a přinjesc.“ Jurk
 džěše k morju a khodžeše zrudnje po brjozy, morjo běše čiste, ale
 tak hluboke, zo njemóžeše ani dna dowidzec, a kak hakle na dne
 pjeršćen wuhladać? „Ach, hdy by tu byla moja złota ryba, ta by
 mi mohla pomhać.“ W tym wokomiknjenju so něšto w morju za-
 błyskny, a z hlubiny na wjerch wupływa złota ryba. „Wšak tu
 sym, zo bych ci pomhała; što potrjebuješ?“ „„Mam w morju
 złoty pjeršćen namakać, a njewidžu ani dna.““ „Nětko runje sym
 zetykala rybu šćuku, kiž njeseše na šupiznach złoty pjeršćen.
 Khwilku jeno woćakń, ja ci jón přinjesu.“ A njetraješe dolho,
 wróci so z hlubiny a přinjese jemu šćuku tež z pjeršćenjom. Kral
 Jurka zasy pokhwali, zo je derje swoju wěc sćinił a rano jemu
 potom třeće džělo da: „Chcešli, zo bych swoju Złotowłósnu two-
 jemu kralej za mandželsku dał, dyrbiš tež přinjesc morwe a žiwe
 wody, budžeja potřebne.“ Jurk njewjedžo, hdže so po to wodu
 wobroćic, džěše na dobre zbožo, hdžež jeho nozy njeseštej, hač
 přindže do čorneho lěsa: „Ach, hdy byštej tu bylož mojej kraholcay,
 snadź běštaj mi pomhałoj!“ Tu so jemu wyše hlowy něšto šusny,
 a hdže so wzaštaj, tu so wzaštaj dwaj kraholcay: „Wšak tu smoj,
 zo bychmój ci pomhałoj. Što chceš?“ „„Mam přinjesc morwe a
 žiwe wody a njewěm, hdže je pytać.““ „Wo tej mój derje wěmój,
 khwilku jeno woćakń, mój ci je přinjesemoj.“ A za mału khwilku
 přinjeseštaj Jurkej kóždy jenu lahej (t. abo lahwica = bleša) polnu
 wody; we jenej běše žiwa woda, w drugej morwa. Jurk běše
 wjesoly, zo je so jemu tak derje činiło a khwataše k hrodej. Přez
 lěs widžeše wot jědle k jědli rozplecenu pawčinu, a srjedz pawčiny
 sedžeše wulki pawk, cycaše muchu. Jurk wza lahej z morwey
 wodu, pokrepi pawka, a pawk wali so na zemju jako zrała wišnja,
 běše morwy. Potom pokrepi muchu z drugeho sudobja ze žiwey
 wodu a mucha započa so hibać, wuškraba so z pawčiny a fuk do
 powětra. „K twojomu zbožu, Jurko, zo sy mje wuswobodžih“, šu-
 češe jemu wokoło wušow, „dokelž bjeze mje by z čežka zhudał,
 kotra z dwanaćich je Złotowłósna.“ — Hdyž kral widžeše, zo je
 Jurk třeću wěc tež dokonjal, praješe jemu, zo jemu swoju złoto-
 włósnu knjeni da. „Ale“, praješe, „dyrbiš sebi ju sam wubrać.“

Potom wjedžeše jeho do wulkeje jstwy, srjedz kotrejež běše kulowate blido, a kolwokoł sedžeše dwanač krasnych knježnow, jena kaž druha, ale kóždy měješe na hłowje rubiško hač na zemju dele dosahace, běle kaž sněh, tak so njeběše widzeć, kajke ma žana włosy. „Tule su moje džowki“, praješe kral, „zhudaš-li, kotra z nich je Złotowłosna, sy sebi ju dobył a móžeš hnydom ju wotwjesć, njeje-li pak tebi wotsudžena, dyrbiš bjez njeje prječ hić.“ Jurk běše we najwjetším straše, njewjedžeše, što ma započec. Mjez tym zašepta jemu něšto do wucha: „Pst, pst, dži wokoło blida, a ja či powjem, kotra je.“ Běše to mucha, kotruž běše Jurk ze žiwej wodu wokrepil. „Tale knježna to njeje, ta tež nic, ta tež nic — tale je Złotowłosna.“ „„Tule džowku mi daj““, zawoła Jurk, „„tu sym sebi za swojeho knjeza zaslužil.““ „Zhudaš sy“, rjekny kral, a knježna stany tež wot blida, wottorhny rubiško a złote włosy wijachu so we hustych promjenjach z hlówy hač na zemju a běše tajka jasnosť wot nich, kaž hdyž rano slónčko skhadža, zo Jurkej hladanje zańdže. Potom da kral swojej džowcy pomoc na puć, kaž so to słuša, a Jurk wotwjedže ju swojemu kraleje za njewjestu. Staremu kralej so woči miškorjachu, a z radosće poskakowaše, hdyž Złotowłosnu wuhlada, a hnydom poručil, zo by so ke kwasej přihoty činile: „Chcych wšak će wobjesyc dać za twoju njeposlušnosť, zo bychy će kraholcy zežrale“, praješe k Jurkej, „ale dokelž sy mi tak derje poslužil, dam či jeno ze sekeru hłowu wotrubnyc, potom pak dam će na čestne wašnje pohrjebać.“ Hdyž běchu Jurkej hłowu wotrubnyli, prošeše Złotowłosna stareho krala, zo by jej morweho služobnika dał, a kral to zawěrnó njemóžeše swojej złotowłosnej njewjesće zapřec. Potom zjenoći Jurkowi hłowu zasy z čelej, pokrepki jeho z morweje wodu a čelo zrosće zasy k hłowje, tak zo ani wopomnjeće na rany njewosta; pokrepi jeho na to ze žiwej wodu, a Jurk tu zasy stoješe, jako by so z nowa narodzil, čerstwy kaž jelen, a mlódosć so jemu na wobliču swěćeše. „Ach, sym twjerdže spal“, praješe a trěješe sebi woči. „„Haj, zawěrnó twjerdže sy spal““, praješe Złotowłosna, „„njebych-li ja byla, wěki na wěki njeby wjacý wocučil.““ Hdyž stary kral widžeše, zo je Jurk zasy wožiwil, a zo je mlódsi a krasniši kaž prjedy, cheyš tež hišće sam junu womłodzić. Hnydom poručil, zo bychy jemu tež hłowu wotrubnyli a potom z tej wodu wokrepili: Wotrubnychu a krjepjachu jeho přeco ze žiwej wodu, přeco, dońž ju cyłu njewukrepichu, ale hłowa njechaše nihdy k čelej přirosć; potom započachu hakle z morweje wodu krepic, a w tym wokomiknjenju přirosće, — ale kral běše morwy, dokelž njemějachu žiwu wodu, zo bychy jeho wokrepili. A dokelž kralstwo bjez krala być njemóžeše, a nikoho tak rozomneho njemějachu, zo by wšitkim žiwocham rozemił, kaž Jurka, sčini chu Jurka k kralej a Złotowłosnu k kralowej.

Šćuka.

Šćuka (štuka, česki: štika, němski: Hecht, laćanski: *Esox lucius*) je jara žerna rubježna ryba a teho dla kralowa wodow, w kotrychž zehrawuje, mjenujcy we wšěch slódkich wodach Europy, z wuwzacóm Španiskeje a Portugalskeje. Šćuka je z wjeřcha čorna, spody běla z čornymi dypkami, bokaj staj šěraj a na žolc pokrjepjenaj. Šćucyna dolhosć wučinja z wjetša 2 — 4 stopow, tola móže ta sama hać do 8 stopow přibywać; jejna čěžkosć pak je wot 12 hać na 50 puntow. Kajki nadawk ma šćuka w swěće dopjelnjować? Stworiciel je jej dwoji nadawk stajil:

1) Šćuka ma wulku ličbu wodoweje zwěriny pomjeńšeć. Tak žerje šćuka n. př. wšelake druhe ryby, žaby, mlode kački, wódne myše, swoje samsne mlode a teho runjeća.

2) Šćuka ma so tež wo čistosć wody sobu starać; teho dla žerje wona n. př. morwe psy a kóčki, kotrež buchu do wody čisnjene, zatepjene člowske čěla atd.

Přispomnjenje. Z cyla žiwi so rybina najbóle ze zwěrinskimi džělemi; jenož kharp wužiwa tež solotej, khlěb, hnój atd.

K dopjelnjenju naspomnjeneju nadawkow přihodži so:

a) wšón šćucyny čělotwať. Tón samy je w přědku a ze zady nimale kónčojty, přez čož móže šćuka wodu derje přerězować. Jejna hlowa je šěroko plecita a čělo ze šupiznami počehnjene, kotrež su bohaće z tučnej slěritosću wobdate, tak zo so šćuka wo wodu njerybuje. Tuta tučna slěnitosć čišći so ze wšěch džělow šćucyneje kože, wosebje na bokomaj, a je wulcy wažna, dokelž rybinu čoplotu zdžeržuje. Ryby su jenož wo někotre stopnje (grady) čopliše, dyžli woda, w kotrež bydla.

b) Šćuka je wo něšto mało čěžša, dyžli jenak wulki džěl wody, kotrežež rum wona wupjelnjuje. Teho dla móže woda šćuku z lohkosću nosyć. Šćucyne zběhanje a spadowanje spomožuje pławny puchěř (Schwimmbläse). Chce-li so mjenujcy zběhnyć, dha rozšěri puchěř, chce-li pak k dnej spadować, dha jón sčahuje. Hibot a zehrawanje wuwjeduje přez pjera, kotrež su na čorń a mjehke.

c) Šćuka móže, kaž kóžda ryba, we wodze dychać. Při dychanju wudychuje wuhlokisalinu (Rehensäure) a srěba kislik (Sauerstoff), z čimž so jejna krjew polěpsuje a wobnowja. Rybjaca wutroba ma dwoje wotdžělenje, předdwór a wutrobinu komoru, kotrež matej wobej šěročerwjenu krjew,

d) Šćucyne zubički. Šćuka wobsedza přez 700 małych zubičkow, kotrež jej pak k rozkusowanju njeslužja, ale su jenož k zakusnjenju do popadnjonych woporow, zo by tute lěpje zapřimnyła a wěsćišo zdžeržala, wot stworicela jemu spožčene. Samo na jazyku a džasnach ma wona tajke zubički.

e) Šćuka nima žaneho zymskeho spanja, tola pak njeje w zymskim času tak pilna, kaž w léce. Hewak maja ryby

zymske spanje a spja tež w drubim času, ale khětro njeporjadnje. Tola chcedža wšelacy wjedзец, zo ryby do cyła njespja, tež w noy nic.

f) Šćucyna wulka staroba. Šćuka móže staroba wot 100 — 200 lět dosahnyć, a štož je spodziwne, při tym rosće tola mjeze wšemi našimi rybami najspěšnišo, přetož w 6 lětach je hižom na 4 stopy dolhosće narostła; tež buchu šćuki popadnjene, kotrež běchu tak dolhe a tołste, kaž dorosćeny muž, a jena, kotruž 1497 pola Heilbronna popadzechu, bě hižom, kaž napismo w pjeršćenju kotryž w swojich pjerach měješe, wudawaše, w léce 1230 wot khěžora Bjedricha II. do wody sadžena.

g) Šćucyne sylne přisporjenje. Jikrnač wulehnje za lěto na 136,000 jejkow; tola njewoplodža a njetřejcha so wšitke jējka z mločnakowym mlokom; wyše teho zežerje tež ptačina wjele tajkich jejkow, abo jējka wučisnu so často z wichorami a powodženjemi na kraj, hdžež so skónčnje skaža; k temu přińdže, zo ma šćuka tež wšelakich njeprěcelow, kotřiž jejne přesylnje přisporjenje wobmjezujaju. Z tutych njeprěcelow je ćłowjek najwješi. Tón mjenujey šćuki loji a jě, dokelž su, wosebje mlode, jara dobre a strowe. Mjaso starych šćukow je bóle twjerde a njedobre. Šćucyne jatra (Feber) jědža so jako khlóšćina (delikatessa) a lékařstwo, a z jejneho žolća (Galle) přihotujaju ludžo barbu. — Skónčnje naspomnju hišće ludžacy přiwrěk, zo ma šćuka we hlówje kosćiki, podobne gratej, kajkiž je so při křižowanju našeho Zbóžnika trjebał a zo so teho dla čert ženje do šćuki přewobročić nje móže, dokelž ma šćuka Khrystusowe ćerpenje we hlówje.

Piedler.

Studnička „Hanka“ pola Čorneho Kholmca.

Blizko pola Čorneho Kholmca leži mała hórka, winica mjenowana a při njej mała studnička, kiž Hanka rěka. Tuta studnička je kóždy lěto wot Jana hač do Michała sucha. Wot njeje powjeda so, zo je něhdy při njej jena nježenjena žónska z Čorneho Kholmca kóždy lěto plat blědzila a so wot teho žiwila. Dokelž tej holčcy Hanka rěkachu, dha dosta tež ta studnička tuto mjeno. Po někotrym času wuńdže wot Hanki ryč, zo je přeciwo šestej kazni zhrěšila a zo je samodruha. Jako pak ju teho dla sudnistwo do přepytanja wza a sebi wot njeje žadaše, zo dyrbi so swojeho hrěcha wuznać, dha přeješe wona a zaroči so, zo dyrbi ji Bóh tón kněz tu studničku, wot kotrejež so wona žiwješe, zaprahnyć dać, jeli by wona samodruha byla. A hlaj, hnydom sta so, štož bě wona sebi žadała. Jejna studnička wuskhny a je hišće džensniši džen sucha, hdyž so tón čas wróci, w kotrymž so tamny podawk stał je.

Z wojerowskeje chroniki wot Sal. Frenča.

Drobnostki. *)

— Znaty spis „Serbske hornje Łužicy“ (z l. 1848) mjenuje na str. 92 a 93 wšelakich přećelow a podpjerarjow serbskeho pismowstwa, kiž su so we wjetšej abo mjeńšej měrje jako tajcy wopokazali. Tutón zeznam hodži so we mnohim wudospoňuic. Štož katolske serbske pismowstwo nastupa, njeje jeničcy budyske tachantstwo to same podpjeralo, ale tež jenotliwi duchowni. Tak je w katalogu lužiskeho duchownstwa (rukopis w tachantskej knihowni) spomnjene, zo je Pawol Pjetrik, kiž bě 39 lět kaplan w Khrósćicach a w l. 1703 tam wurje, k čišćenju prěnich sćeńskich knihow (S. sćenja, lekcijony, a epistle, 1690) 50 tolerjow daril. Tež Tecelin Mieth njeje jenož spisowar był, ale tež nakladnik wšech swojich wósm spisow, mjez kotrymiž su „Stawizny noweho zakonja“ najwjacy pjenjez žadale.

— W Khrósćicach khowataj so we farskim archiwje dwaj kruchaj sylneho hozdza, na kotryž je faraf Jakub Lebza, rodzeny z Worklec, w tricyćilětněj wójnje wot šwejdskich wojakow powisnjeny był. Tola pak bu wot domjacych „in tempore“ (kaž lačanski přepis na wobaly hozdza praji) zasy wotwjazany. Před powisnjenjom běchu jeho wšelako čwilowali a džěl wobegu wušow wotrězali. Wón wurje 1645.

— Knježe kublo we Wuritu (? Aurit) na sewjerowukhodnych mjezach Delnjeje Łužicy, kotraž klóštrej w Nowej Calí slušese, měješe tak wulki dubowy lés, zo móžachu tam při derje radženych dubjenkach (žoldžach) 2000 swini na wukormjenje wzać. Kormjeński pjenjez wučinješe 1 tolar 8 slěbornych za jene swinjo. W tutym lésu namakachu so hišće w času zběhjenja spomnjeneho klóštra duby, kiž 15 a wjacj sazjenjow palneho drjewja poskićachu.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Nowe lěto je so započalo a my teho dla wšudže kedźbujemy, je-li so što k lepšemu wobročilo. Duž hladamy tež přenjemu čislu kóždych nowin kruće do wočow. Je so w serbskim nowinařstwje što polěpšiło? To njemóžemy wobkrućec; tola přistajic dyrbimy, zo tola hubjenje njeje. Wukhadžeja zaso: 1. Serbske Nowiny (tydžeńscy), pod redakciu J. E. Smolerja, z rubrikami: Swětne podawki, Ze Serbow (hdžež so Serbstwo wosebje zastupuje a haji), Dopisy, Přilopk, Spěwy, Nawěštnik atd.; 2. paš Łužičan; 3. Časopis Maćicy Serbskeje (jenož dwaj zešiwkaj lětnje) pod redakciu Buka; 4. Missionski Posol (měsačnje, čišćany we Wojerecach), pod red. duchowneho Rychtarja w Kotecach; 5. Bramborski ser(b)ski Casnik (delnjołužiski, tydžeńscy jenož pollistna, čišćany we Choćebuza), pod redakciu fararja Panka, kiž ma jara mało sobudžeřarjow. Hospodarske Nowiny, na kotraž su so juž někotři hotowali a kotraž bychu wěsće wotebjerarjow a sobudžeřarjow dosć nadešle, hišće přeco nimamy; pobrachuje džěl redaktor a — nakladnik.

* W serbskej statisticy, w předkhadzacych čisle podatej, je najskerje zmylk. My smy so statistiskich wučahow we Preuss. Zeitung dzerželi, po kotrychž je z cyła 109,009 Serbow we Pruskej, mjez kotrymiž je po jenej tójšto prjedy wotčišćanej powjesći 69,723 Delnjołužičanow. Nětko pak je nam česceny knjez Kopf, wučef

*) Wotdžěl pod tutym napisom je postajeny za krótke powjesće ze serbskich a lužiskich stawiznow a starožitnoscow w najšersim zmyslu teju slowow. Prosymy wo sobudžeřarstwo.

we Lutolu pola Drjowka, přečelski list pòsłał, w kotrymž zapis delnjołužiskich Serbow po choćebuzskim Kreisblattu podawa. Po tym samym běše w choćebuzskim wokrjesu 34,220, w lubinskim 12,527, w žorawskim 10,116, w kalawskim 10,103, w hródkowskim 9049, w gubinskim 510, duž z cyla 76,528 Serbow. Delnjołužičenjo su tež jara přibjerali (přičiny hl. w předkhadzacych čisle); přetož w ličenju 1849 běše jich jenož 59,162. W decembru 1861 budže w Sakskej a Pruskej zasy lud ličeny a my so nadžijamy, zo budže ličba Serbow hišće wyšša dyžli dotalnje znata a wot nas podata.

* Hornjołužiske pismowske nowinki w poslednišim času stej dvě malej knižcy, na žadanje towarstwa za znutřkowne missionstwo wot K. w B. spisanej, a potom druhí zešiwk spěwow za serbske šule wot k. Pjekarja, kotrež Maćica na nowy tydžeń rozposlać pócnje. Přichodnje wopjemy něšto wjacy wo tutej za serbske wučernje wažnej knižcy.

* Delnjołužiski přeložk noweho testamenta, kotryž je k. diakon Tešnar w Choćebuzu, jedyn z najzaslužbnišich Delnjołužičanow, wobstarał, smy njedawno dostali a kedžbnje přehladali. Nas jara zwjeseli, zo móžemy prajić, zo je wudaće wšeje khwalby hódne, haj wjele hódniše jako poslednje hornjołužiske wot l. 1856. Štož text nastupa, je k. Tešnar tež serbski manuskript wužil, kotryž so w barlinskej kralowskej knihowni namaka. Štož ryč a prawopis nastupa, njeje so tež bojał porjedžeć. Tola to a wono mohło so hišće přichodnje tež w starym prawopisu porjedzić; kaž so „l“ a „l“, „ž“ a „ž“ swěru rozdźěluje, tak dyrbjalo so tež „š“ a „š“ rozdźěleć, z kotrejuž poslednje mohło so „š“ pisac: jšh (džěci), ale: šh (žid). Čišćeřskich zmylkow je mało, n. př. neperwej město nejperwej (str. 373), nebyšćio m. nebyšćio atd. Tešnarjowe wudaće je nětko jena z najrjeńšich delnjołužiskich knihow. Tajku khwalbu tež zasłuži jeho lońše wudaće spěwařskich, na kotrež smy w swojim času w Měsačnym Přidawku spominali. Wobě knižy k. Tešnarja dyrbitej hornjołužiskim wudawarjam biblije a spěwařskich za příklad služić. Škoda jeno, zo su pola nas ludžo, kiž porjedžeć nochcedza abo tež — njemóža. W Serbskich Nowinach je so před wjacy lětami radžilo, zo by tež w ewangelskej biblii a spěwařskich so prawopis porjedžil, zo by so „č“ (č) a „č“ (č) rozdźělało a z cyla so po prawopisu Nowin pisało; ale ja móžu wobkrućić, zo w spěwařskich, kiž so w Budyšinje z nowa čišća, ničo porjedzene njeje! Hdyž móžeja Serbjaj w Nowinach čitać (a zawěsće lěpje): cžornu a cžeta, „č“ město „č“ atd., njedyrbjeli to tež w knihach dokonjeć? — Je woprawdže na času, zo bychmy staraj prawopisaj přeco bóle porjedžili a nowemu zhromadnemu přibližili!

Słowjanski rozhlad.

Česke nowinarstwo je lěpši čas dočakało; swobodne (nie wot stata podpjerane) wulke džeńske nowiny „Národní Listy“ su pod redakciu k. Dr. jur. J. Grégera wukha-

džec počale. Mjez sobudželarjemi su najslawniši Čechowje, wjacori juž z prjedawšich časow derje znači, kaž Dr. Palacký, Dr. Rieger a syła druhich. Česka narodnosć a wše česke interesy so tam zjawnje a zmužiće zastupuja. — Druha wažna nowinka budže w krótkim času česki prawizniski časopis, nětko wosebje trěbny, hdyž česčina zas swoje stare prawo w zarjadowanju a před sudom dostanje. Redaktor budže slawnje znaty wótčinc a narodowe, wjefeh Rudolf z Thurna a Taxisa. — W českim dźiwadle w Prahy bu 1. januara hrate khwalobne drama V. Hugo „Ruy Blas“, přeložene wot Fr. D. — Wažna je tež započata zběrka romanow, kiž so tam pod mjenom: „Slovanské besedy“ wudawa. — Ze zapisa sobudželarjow „Hospodařskich Nowin“ (redaktor Dr. Kodym) je widjeć, zo su to z wjetša pilni a nawjedźići kublerjo. — W někotrych wokrjesnych městach su nowe časopisy založili, tak n. př. w Jičínje: „Jičínsky obzor“. — Lětsa wuńdže we Winje česki almanach „Dunaj“.

Pólski spisowar Roman Zmórski, swojeho dlěšeho přebywanja dla w Budyšinje derje znaty, je nowe wudaće swojeje krasneje basnje „Wieža siedmiu wodzów“ z wobrazami we Wařawje wudał. — Mjez tamnišimi politiskimi nowinami je tež lětsa „Gazeta codzienna“ (kóždodženske nowiny) pod redakciju slawneho a najplódnjšeho spisowarja Kraszewskeho najwjetša a najwažniša, mjez wědomnostnymi wobkhowa „Bibliotheka Warszawska“ swoje prjedawše čestne městno. — Lwowski knihafnik Wild wudawa album fotografowanych podobiznow wšěch znamjenitych Polakow. — We Lwowje wukhadža nowy politiski dnjownik „Głos“, redigowany wot Skrzyńskiego.

Južnosłowjanskeho basnjerja Handrija Kačiča stolětnje spominanje su južni Slowjenjo zdobnje swjećili džen 13. decembra. W Zahrjebje (Agram) měješe arcybiskop kardinal Haulik přiležitostnu božu mšu. Teho sameho dnja bě swjedžeńska hosćina, při kotrejž so tež ban Sokčević wobdžěli, a wječor narodny bal. Teho runja běše teho dnja swjedžeńska „Bjesada Slowjanska“ we Winje, hdžež so we wjacorych slowjanskich naryčach při koncerce spěwaše. Wysocy hosćo a slawni Slowjenjo běchu přítomni. — Wudawać je so započal: Vienac, sbírka poučěnih i zabavnih spisah“. — W 1. čisle powjetšeneho slowinskeho časopisa „Glasnik“ čitachmy runje, zo je w Lublanju (Lai bach) 27. decembra wumrjel k. Fr. Metelko, znaty po swojej znamjenitej ryčnicy a po druhich ryčespytnych spisach.

• Cibka a Mudroň.

Mudroň. Mje zwjeseli, zo sće moju žadosć dopjelnili a zaso přišli. Móžu so Was hnydom něšto woprašec, a to: Čeho dla je Łužičan k 6. čislu hišće zapis kk. předplačerjow přidał?

Cibka. Dyrbju-li z prawdu wuznać, zda so mi, zo je so to Wam k mjerzanju stało.

M. To bych njewjedzał.

Ć. Ow haj; Wy džě sće prajili, zo jón nihtó w nowym prawopisu čitać njemóže a teho dla dyrbi hnydom zaso zańć kaź Jutrnička w l. 1842.

M. A što hišće wjacy mi wumjetujeće?

Ć. Nó, zo sće Wy při wšej swojej wučeności wohańbjeny, hdyž je w zapisu tak wjele mužow a tež žónske, kiž njesu dolho študowali kaź Wy.

M. Běda mi — prawda woči kole!

Rjedzeń a porjedzeń.

1. Tworjenje *žónskich wosobinych mjenow* z mužskich so často wopak wuwjeduje. Ryčespyt wuči: 1. Twórba „-ka“ (wot jenožlůžknych ze zasuwku „-ow“, w słowjanskim słowotworje derje znatej) so trjeba, hdyž so žónskej postajenje abo powołanje abo tež semprińdženje (narod) připisuje kaź mužskemu; n. př. wučefka (wučbu dawaca, wučaca), zemjanka (sama jako wobsedźerka), pjekarka (kiž pjekarstwo jako wudowa dale wjedze); tak tež pastyrka, šewcowka, krawcowka (kiž krawcuje na swoju ruku, tež *Schneidermamfell*); Wuherka, Italčanka, Serbowka, Čechowka, ale Pólka (Polak) atd. Po tajkim tež kralowka (kiž sama kraluje, n. př. jendźelska) a khěžorka (kiž sama khěžori), město kotrejuž so tež kralowna (w Słowniku zmylk: *Prinzeßin*) a khěžorna mjenje derje praji a piše. 2. Twórba „-owa“ při mužskich z mužskim a „-ina (-yna)“ při mužskich z žónskim wukónčenjom je tam, hdžež je mandźelska mjenjena: Wroblowa, Korčmarjowa (muž korčmar njeje, ale rěka), Pjekarjowa, Kralowa a kralowa (scil. mandźelska), khěžorowa (n. př. rakuska); Šolčina (muž: Šolta), Šandžina (Šanda), Radcyna (Radca), Pincyna (Pinca), Pjetašcyna (Pjetaška m. Pjetašk). Duž je wopak: Schneiderka, Schusterka, dokelž to serbskej rjemjestnicy njejstej; ale Schneiderowa. 3. Hdyž je mužske mjeno přidawnik (adjectivum), dyrbjal so tón samy žónskeho rodu (genus) wzać: Łusćanska (Łusćanski, muž z Łusća, swójbne a wjesne mjeno), Lubjenska (Lubjenski, teho runja wot Lubjenc), Grajzowska, Nowotna, Sucha (Suchi); hdyž pak bychmy to nočeyli, woćismy samoznjak a twóřmy: Lubjenskowa, Nowotnowa, Suchowa, ale nanihdy Lubjenscyna.

 Łužičan wukhadža najpozdžišo 15. kóždeho měsaca. Přecelow Łužičana we wukraju prosymy, zo bychu na pósće abo w bližšim knihikupstwje na njeho předplaćeli. Jenož tam, hdžež je wjele předplaćerjow w jenym měsće, mohle so předplaćeńske pjenjezy direktnje wudawarjej pósłać a jenož w tym padže by to wo něšto tunišo było.

Wudawarńja Łužičana a Serbskich Nowin.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Pollětnje
7½ nsl.

Redaktor: M. Hórník.
Zamolwity wudawar: J. E. Smoleř
W BUDYŠINJE.

Cylołětnje
15 nsl.

Č. 2.

Februar.

1861.

Łužičanowe předśłowo.

„Nowe lěto, nowe časy“,
Klinči z blizka, z daloka,
Z nowym khrobłom buch tu zasy
Tež ja, wótcna Łužica.

K wutrobje mi přirosćena,
Moja najlubša džě sy.
Duž ta šćežka nastupjena
Mje tež nikak ujemjerzy.

Wostań doma, zyma třeska!
Slyšu někobžkuli rjec,
Posl'chaj, kak sněh rjapa, wrěska,
Chceš ty, štož je zmjertzło, pjec?

Mjelč mi, studla, zmjertzla duša,
Njemóžeš mje woprijeć,
Wěš, što dwělowarjej słuša?
Njebudžeš mje naryčeć.

Račiny a wobćežnosće
Wěrna lubosć přewinje,
Z wojowanjom móc ji rosće,
Z wěstosću tež plody žnje.

Zbudžować a zakitować,
Powučěć a zabawjeć,
Nowe twarić, stare khować —
To mje ćeri wukhadžeć.

„Serbjo smy a chcemy wostać“,
To tež lětsá wuznaju,
Přibytk nadžija ma dostać:
Přez zymu dže k nalěću!

H. S.

Spomnjenka.

Ach, kak časow dziwjje zloby
Wótcow rowy krjuduja!
Synow tyša zrudne doby*),
Zrudniše so hotuja.

Z krjewju wótcow wowlózujene
Hona płodža cüzemu;
Černje, wosty zapječene
Rostu synej ródnemu.

Bratr krjudži bratra ródnoh',
Wotrodženc joh' wobknježa. —
Nadžijesh so kćenja mlódnoh',
Hdyž nas zymy wobćeža? —

Oj, na ranju čerwjenja so
Časow zerja nalětne,
Stónčko, pruhi rozsywajo,
Taje sněhi zastarske.

Połdnjo duje z wětrčkami
Suši, hrěje runiuy:
Nadžej bydli zasy z nami, —
Sněh a lód so pominy!

Łužica! hdy twoje hona
Z kwětkami so drasćuja?
Wocuć, wocuć z dołhoj' sona —
Sotry wěnc ći hotuja!

H. Wólšinski.

*) Doba — čas.

Tróšt młodeho Serba w cuzbje.

W cuzbje přebywam
Serbski młodženc sam!
Lužicy sym bož'mje prajil,
Přečelow tam zawostajil,
Wšěch sym wopušćil,
Do cuzby so nastajil!

Rjenje drje tu jo,
Mi pak styšće so,
Stajnje k wótnom' njebjn hladam,
Po serbskim sej kraju žadam.
Ach měi křidleška,
Dom bych rady zlećil ja!

Njeptač, wutroba,
Njebudź styskniwa!
Něhdy noha z cuzby kroči,
Čėsnota so přewobroći,
K wótnym brjoham čolm
Pluwa zaso z wjeselom!

Twoja zrudoba
Njej' wšak bjez kónca.
Bórzy zańdu krótkke lěta,
Domoj z njeměrneho swěta
Khwataš do Serbow:
Kónc je potom ćěrpenjow!

Rjanu Lužicu
Zaso nastupju;
Maćefneje ryče słowa,
Serbske zynki słyšu z nowa;
Znate šćežki tam
Radosćiwje překročam!

Lubu sotřičku
Witam z radosću;
Bratrow wšitkich wokošuju,
Pola nich so zbóžny čuju.
Kónc ma zrudoba,
Rjeńše ranje zaswita.

Duž dha spokoj so,
Serbski pacholo!
Rjeńše časy zakčěwaju,
Wětry junu přiduwasu
Domoj twoju lóž;
Wutroba, duž stróštna budź!

W Lipsku 1850.

J.

Stysknosć Horjana.

(Skónčenje.)

Po pječ abo šěsć tydženjach přebywanja w horach wotjědžechu do Krakowa, a Stašk byrnje so někotre razy stysknje za swojimi horami wobhladnył, ani kuska njeplakaše, tak bě přemoženy wot žadosće dalši swět widzeć, kaž tež wulke a ludne města z rjanymi khěžemi a cyrkwjemi.

W Krakowje kupi jemu polkownik hnydom sukno k nowej drasće, a Stašk wobleče so bórzy měšćansku drastu, a swoju horjansku skhowa zamknjenu, starosćiwje ju položi, a tu wuroni so jemu přenja čezka sylza zrudoby na wošěrjenu guniu, tkanu z wolny tych wowcow, kotraž bě něhdy pasł.

Zastarař poča jeho hnydom do šule slać, hdžež w krótkim čitać a pisac nawukny. Stašk wotrosće přez zymu z njewučeneho k rozmyslenemu pacholej, pózna wěrnosće swjateho naboženstwa, wotby wjele přiwerkow a nawjedzi njemało wužitnych wěcow.

Wučerjo jeho khwalachu, polkownik jeho lubowaše a dawaše jemu z kóždym dnjom dopokazma swojeje přijaznosće. Běše to wšitko jara dobre za wboheho pachola, tola z kóždym dnjom čuješe powjetšenu čezu, kiž jemu na wutrobu flóčeše kaž kamjen, a we wočomaj běše jemu stajnje tak k sylzam, zo wšitko, štož jeho wobdawaše, so jemu šere a wobidne zdaše; jeno něhdže tam w dalokosci blyščachu so hory z blyščom slónca wobdate, ale na pol z mróčelami prikryte, tam šmrjokowe lěsy, tam rěki w bělej pěnje běžace a khudzički wótcowski šałas.

Hdyž w nalěcu zhoni, zo z knjezom na wsy pojedže, zwjeseli so nimoměrnje, dokelž mysleše, zo je čłowjekej jeno w měsće tak česno kaž ptačkej w klětcy. Polkownik měješe rjanu wjes za Krakowom, ale wona běše kaž wšitke naše wsy. Khěžki w rjedze natwarjene, něšto pėska, něšto kamjeni; dale plóдне hona, na kotrychž so žita zmahuja, hišće dale pas čemneho lěsa, ale to wšitko na tak rozležanej runinje, zo, hdyby wěža farskeje cyrkwje njebyla, wóčko na ničim zastać njemohlo. Běchu drje tam někajke pohórki z jeneje strony, ale tak nizke, zo Stašk ani na nje njehladaše; hdyž pak woči pozběhny do horow, tu cheyš so jemu plakać, tak pusto a zrudno jemu běše. Pływachu drje pod njebjom złote mróčalki, ale njezastawachu na wysokich skalach; přełeća drje z časami ptak, ale njemóžeše so znošowac hač k mróčelam, tež njeběchu tam hory, na kotrychž bych šmrjokowe lěsy šumile, a byrnje njedaloko kužo! cyle čisteje wody był, tón so tak čicho njez syčinami khowaše, zo ani jara slyšeć njeběše.

— O! praješe Stašk ze zdychnjenjom, nihdže njeje tak rjenje kaž pola nas!

Miny léco a w nazymju wróćichu so do Krakowa. Stašk běše juž šesnaće lét, polkownik přemyslowaše sej, kajke by jemu powołanje wuzwolil. Boješe so, jeho dokladnje njerozwučěneho do swěta pušćić, dokelž tajcy ludžo sebi ženje naradžić njewjedža, njezamoža sebi ani khlěba zaslužiť a su za drubich čez. Ale póćiwy zastaraš so rudžeše, widžo, zo Stašk dale bóle sušiši a mizerniši bywaše, tak zo pod jeho wočomaj so kaž slědy čěrpenja čemne smuhi pokazowachu.

Tu zawola Staška a prašeše so, što jemu je a čeho dla je zrudny, njeje-li z časami khory.

Stašk so hluboko pokloni, ryčo wo džakownosći wobkrućeše, zo jemu nič njebrachuje, zo ródny nan njemohł za njeho lěpsi býć.

Polkownik juž sam njewjedžeše, što myslić; přikaza starem komornikej, zo dyrbi pilnje na pachola kedžbować. Komornik přindže po něšto dnjach knjezej wojewi, zo byrnje Stašk wšitke napoložene winowatosće dospolnje dopjelnał, so tola zda, zo někajke nóčne wjesela wopytuje, dokelž su džensa rano jeho ložo wodžete trjechili, kaž by we nim njepoležal, a služobnicy powjedaju, zo to juž njeje přeni raz. Polkownik so njesměrnje zrudzi.

— Dyrbimy, rjekny starem služobnikej, wuslědźić, hdže wón

khodži; ale njech to mjez namaj wostanje, njeje trjeba jemu hanibu činić, jeno přislušnu wučbu dać.

Druheho dnja, hdyž polkownik, kotryž wšědnje dolho wječor sydaše, k wotpočinkej so přihotowaše, zastupi komornik k njemu.

— Knježe, praješe, ja juž wěm, hdže so naš Stašk wukhadža; móžno, zo wy sam rady wohladaće? ...

A dowjedže jeho na lubju, hdžež bě jstwička, w kotrejž stary a njepotrěbny naporjadk kładzechu. Durje tuteje jstwički běchu powočinjene, a srjedža běše zaswěćena swěčka widzeć. Polkownik hladaše nutř a spodžiwaše so jara. Srjedž jstwički steješe Stašk po horjansku zhotowany, ze swojim starym kolojnym klobukom; spěwaše někajku pol zrudnu a pol dźiwju pěseń, rejowaše teptajo a z rukomaj placajo; rejowaše tak, kaž ródni jeho Horjenjo rejuja. Potom zasta nahle, ronješe sylzy a sydny so, trjejo woči z rukawami swojeje gunie a z čicha šeptajo: Mój Božo! kak sym ja njezbožowny!

— Njezbožowny? wospjetowaše polkownik, a čeho dla mi to powjel njejsy, moje džěčo?

Stašk wukrikny w přeslapnjenju, tak so spodžiwaše, zo su jeho tu nadešli; pretož wón bě juž dawno tak nocy we sylzach a styksnosći přečinił, zhotowany swoje hórské woblećenje, kotřež starosćiwje khowaše.

Póznawši polkownika, padže jemu k nohomaj, wotprošuju:

— Ně, knježe, ja wopak činju, ja čuju, zo nimam winu wo njezbožu ryčeć, hdyž sće wy tak dobry přećiwo mi, hdyž mi tu na ničim njepobrachuje. Ale ... ale ... ja tu žiwy być njemóžu! ... mje ze spanja budži šumjenje našich rěkow.

A skhili hłowu, njezwěrjo sebi polkownikej do wočow pohladać, tak wěsty běše jeho hněwa a rozžlobjenja.

Ale polkownikej so sylza we wočku zablyšći a wón rjekny we hnutosći:

— Ty wšak so wróciš do hór, moje džěčo.

Tu juž Stašk njewjedžeše, kak swoju radosć wuprajíc; směješe so a plakaše, wobja ze zdychowanjom nozy swojeho dobroćerja.

Radžachu jemu, zo by nalěčo dočakał a so njepodał na strašne w zymje hórské drohi, hdžež mohł ze sněhowymi škrutami zasypany być a zabinyć; ale wón na to njeđiwaše, dowěrowaše swojim horam, zo jeho njezjebaja. Zastarany z pjenjezami wot polkownika, z wačokom na khribjeće a z wutrobu počej radosće, zebra so w swoju stronu hnydom po nowym léće.

Juž džesać lét je so minyło wot teho časa. Stašk ma swoje samsne wowcy a byrnje hišće tak mlody, bu tola wubrany za „bacu“, dokelž wubjerne twarožki džěla. Haj wšitcy na přemo jemu swoje wowcy na létnu pastwu přepodawaja. Jeho šalas je widzeć wyše slawného jězora w tamnych horach, Mórske Woko rěkaného; a tónle šalas ma kaž wšitke druhe wohnišće z lawu wobdate, kotol k džělanju twarožkow, na wjěrchu zapowisnjeny, čiste drjewjane

sudobja za mloko. A k čemu dyrbjał jón bóle porjenješec, hdyž tola wokoło kaž hobrojo na straži stejja tajke skalne wěže, zo wyšších a krasnišich na kralowskich brodach njewuhladaš. Stašk je jenož tón nałožk wobkhował, zo so kóždy džeń z knižki modli, a tež za swojeho dobročerja. A hačrunje je prjedy njaso z knjejskich blidow jědl, rady a wjesele žetycu wužiwa; a hdyž w nazymju ze swojimi stadłami do nižinow přińdže a w ćoplej khěžčicy z druhimi hospodarjemi na bjesadu so skhadžuje, tu jim powjeda, što je w širokim swěće widzał, kajki napohlad Krakow abo Waršawa ma, ale hnydom přistaja: zo ćłowjek byrnje nana a mać zhubił, to přeceřpi a z Božej wolu so spokoji, jenož wutorhnjeny z kuta zemje, w kotrymž je so narodžil, hinje a wuskhnje, kaž liscičko bjez štoma.

Damoetas a Daphnis.

Delnjułužiski přeložk z Theokritowych pěsni.

Damoetas a pastyr Daphnis raz ředownju
Gromadu zegnaštej, mój Aratus, jady
Z pocarneju, drugi z njedorosćoneju
Brodu. Hobej sezecej při žřele k poľdnju,

5. Gdaž to slyńco pari, stej spiwalej take.

Daphnis chopi, wón wšak bě k tom' napominał.

Daphnis. Chita ši, och Polyphemus, z jabłkami
Galotea ředownju, z tym ľakosćeca
Kozarja, ako njegnutego mužskega.

10. A ty njepogľednuoš na nju raz, ty dřemak,
Ale seziš šwikajucy slódce. Rowno,

Wiziš, mjetnu psa, kenž před třachom za wojcam'
Lězo. Wón na morjo glědajucy waja,
Tam na bytrnych žwalach zezda jom' se něšto,

15. Gdaž te stawnje běže k brjogu, až wšo klaska.

Glědaj, až wón žowcy, wot morja přijducej,
Njewalijo se do jeje brjuškow, a až
Jeje ředne šelo njezranjo; ta wšak se
Wot tamko tak wólna pora how, ako gdaž

20. Sucha walma chopjo ľeťaš wot někotrych
Krjow, gdaž husuši ju šoptota we ľěse.
Wona huběga před požednym a dražni
Njepožednego, až wšikno zaměšajo.
Přeto ľubosći, wěř jano Polyphemus,

25. Zezda njekmane se ćesto ako ředne.

Na to Damoetas tak chopi řednje spiwaš:

Damoetas. Pola Pana! wižel som, kak na ředownju
Wona chitašo, a njejo mi njeznate
Wostalo, tež nic mojomu pokornemu

30. Polyphemusu, na njogo stawnje glědam.
Gžož-li zwěšćowař Telemus zapowjeda
Žalosć, gda ju znjast do domu sebje, aby
Chował ju za swoje žiši. Ja sam pak tež
Dražnjenja dla njepoglědnu wospjet, ale
35. Naporuju se, ako měl drugu žowku.
Ta tuž take slyšeca se zagorjo a —
Och, mój Paian! wotmykujo. Z morja přijduca
Střelijo mimo, ma woči do wšich skalow
A na řědownje. Ja křažu wabich psa, až
40. Na nju zawaja, přeto tegdy ak' dobry
Běch jej, kurcašo a hobnucha te stopy.
Snaž gdaž cesćej wiži mi to same ciniš,
Bužo ku mnje slaš; ja chcu pak žurja zamknuš,
Doňž polubijo, až mi bužo řědnu
45. Postolu tož na zemičy přigotowaš.
Ja wšak grozny njejsom na hoglěd, ak' gronje.
Som že gano se we morju huboglědnuš
(Běšo šišina) a zdašo mi se, až mam,
Tak wjele ako ja sužim, řědnu brodu,
50. Řědnej woci, bělše zuby nježli marmor
Pariski. Až pak njepřewołaš se, plunuch
Tři raz sebje do nadrow, přeto ta baba
Kotyttaris take bě mi hukazala,
Ak' žnicam Hippokoonowym spiwašo.
55. Damoetas tak zgroni a koša Daphnisa.
Daštej sebje jadyň šwikawku a drugi
Pišćalku; gned pišća Damoetas a Daphnis
Šwika; jatojey skoku we mjekkej trawje.
Žedno dobyše, njepřewinjonej hobej.
Z griehiskeho přeložil Stampel, farař w Lubnjowje.

Rostlinske žiwjenje w zymje.

Wot H. Wólšinskeho.

Zyma je sebi dospołne knjejstwo dobyła. Je dha rostlinska přiroda nětko wotemrjela, su jeje krasne džěćatka na wěčne wočka zawrěle? O ně, tež rostliny, rozemi so wutrajace, maja tež w zymje žiwjenje a jeho skutkowanja: runje kaž mnohe zwěrjata, kiž we svojich jamach kaž morwe leža, tola dychaja. Tak rostliny tež w zymje dychaja, abo lěpje so parja, přetož to zdžerži je w žiwjenju: jich žiwjenje njeje so pominyło, je jenož woslabnyło.

Tola, kajke je tute rostlinske žiwjenje, w čim wobsteja? wo tym chcu něšto wobšěrniše rjec. W nazymje, hdyž lisćo ze štomow padaše, sy snadž wuhladaš, zo pod lisćowymi šiškami něžne pupiki so namakaja. Najlěpje je pola kastanie (*Aesculus*) widžiš. Pohla-

daš-li někotre měsacy po wotpadže lisca na halžku, wuhladaš, zo su prjedy něžne pupiki khětrje přirostle, tak zo so lohcy rozebrác dadža. — Njehladaš bliže na nje, myslíš sebi, zo su to jenož skory, ale při dalším přepytowanju dohladaš so hnydom, zo su to zymske łopjena, kiž maja najhuscíšo jejkojtu postawu, su bjezšiškojte a lědym w nich žilki nadeńdžeš; wonkowna postawa njeruna so najhuscíšo lětnym łopjenam, pola jawora (Acer) su tróšku porune. Wšitke pak maja mjenje abo bóle žiwicojtu pokrywu. Hdyž nalětné łopjena, kiž so srjedz zymskich w pupku založuja, so wupuknu, wotpadnu tute zymske łopjena, jich služba je dokonjana. Lohcy so přepokazaš, zo tute zymske łopjena přidobuwaja a rostu a štovej cyrobu z powětra srěbaja, kaž lětné, a při tym škituja jako ćoply wobalk lětné łopješka. A hdyž tute łopjena rostu, dyrbja rostliny žiwjenje, to je, mjezhoběh měc, hačrunje je tutón pola wjetšiny rostlinow slabši, hač w lěce. Tola pola mnohich wostanje tutón běh stajny, wosebje pola jehlinojtych štomow: hórská jědla (Abies montana) zrawi swoje plody (šiški) w zymje, a tež pola wšelakich łopjenojtych rostlinow, kiž swoje łopjena w zymje zdžerža, na příklad Ilex aquifolium, Hedera helix, Vinca; wo tutym móžeš so husto přepokazać. Njeje to zjawne wopokazmo, zo maja tež w zymje žiwjenje, mjezhoběh?

Rostliny, kiž maja w zymje slaby mjezhoběh, dostanu w nalěcu na dobo spěšny mjezhoběh (lud rjeknje: mjezha stupi do štomow), zo so bělizna wot drjewa wotpušći. Teho dla da so wot wjerbow, brězow, lipow, topołow z lohkej prócu bělizna wotbělic, najlěpje po snadnym klepanju. To naložuja hólčata derje a nadžělaja sebi z nich pišćalkow. Po někotrym času, hdyž je so mjezhoběh zrdadowal, zrosće so bělizna zasy z drjewom. Pola tamnych pak, kiž maja w zymje a w lěce stajny mjezhoběh, njeda so skora tak lohcy wotbělic.

Kaž je znate, je w zemi ćopłota, kotraž na zwjerch sapa. Korjenje, kiž so do zěmje zaryja, njejsu jenož k temu, zo bychu štovej kruty staw dale, ale tež, zo bychu jemu ćoplotu přiwođzowale. Hlubše korjenje ma štom, čím ćoplišo je jemu, čím wjetšu zymu wutraje. W sewjernych krajach a na wysokich horach njedadeš tak rjenje zrosćene štomy: přiroda je wjacj prócy na korjenje zložila, kiž mójnje do zěmje so zarywši štovej we wulkej zymje ćoplotu poskićuja.

Slabše su korjenje, čím prjedy zmjerznje rostlina, jeli zo druhe wotwobarace wokołnosće njepřistupja. Mohl pak štom zmjerznyć, hdyž žiwjenje njeměl? Mohl to zhubić, štož nima? to njeda so skoro myslic; rostliny maja tež w zymje žiwjenje. Što dha je zmjerzjenje, w čím wobsteji? Pola štoma zmjerznje mlody pupk, něžna, njezdrjewjena wotnožka; staremu drjewej njestanje so nič. Pola žita nješkodži wjele, hdyž pobočne łopješka (bančiki) zmjerznu a zahinn, kaž so to husto stawa, hdyž jeno so srjedznemu pupkej

(stołpikaj, wutrobičcy) ničo njestanje. Hdžež stołpiki zmjerznu, nadeńdžeš wumjerznjene žita; we stołpikach je we cylindriskej postavje hižom přeni založk klóski; zmjerznje tutón, je cyły pjenk zahynyl a nadžija bohatych žnjow je zahubjena. Drjewej, jako njeprěměnlivemu, poslednjemu rostlinskemu wutkej, nješkodži zyma ničo. Drjewowy přeni zaklad je škrobizna, kiž so w nazymje nahromadži, a potom we chemiskich wukonach do cokora, gummia (dextrin) do cellulosity a do drjewizna so přeměni, přez to, zo so poměra wódnika přeměnja, poměra wuhlika pak stajna wostanje.

Při mjerznenju puknje so škrobowa kulka wody dla, kotrejež jedyn džěl so pominja, čehož dla so lěpik (Šleber) přetworil njemóže, je so drjewiznje bóle přibližila. Zmjerznjene džěle stóđa stódcy; to je wot cokora, kiž so při rozpuknjenju škrobowych kulgow wuswobodži. We rostlinach zmjerznje mjezha, wone spróstnu; roztaja pak, wisaja zwjadle k zemi. Spanki su puknjene, dokelž je zymu mjezhu napinała, kaž wodu w sudobju, kiž so puknje, hdyž dosć krute njeje. Hdyž zmjerzle plody do čopleho přinđu, roztaja, swobodny cokor počnje kisać, a nući cyłu wokołnosć ke kisanju a zhnije; n. př. zmjerzle zemjaki (*Solanum tuberosum*) zhnija bórzy.

W zymje twori so lód na štomach, hdyž počnje zyma býć, abo tola włosojte abo lopjenojte krystale; mjenujemy je mróz. Wosebje stawa so to pola tajkich rostlinow, kiž maja mnoho juški, mjezy, we sebi; tuta włoha so wupari nutřkowneje čoploty dla; dokelž pak je wonka zyma, nasyduje so lodowa skórkka najprjedy na lopjenach, přetož w nich je najsylniše žiwjenje, potom na hałžki, na wotnohi a najposledy zmjerznje štomjaca skora. Hdyž je tak skora wobmjerznyła, njemóže para dlěje wustupować; nutřkowna włoha wustupuje we woršće mjez skoru a drjewom horje, hrěje so, nabubnja a přepjelnu nutřkownu skoru, dokelž přez zmjerznjenu skoru wustupic njemóže. Přisporja so zyma, sčehnje so skora hišće bóle hromadu a spróstnje. Nutřka nabubnja přepjelnjena worštwu bóle a bóle a rozpuknje skónčnje zwonkownu skoru, a ta je so wot drjewa pušćila. Z tutech škalbow abo rozpukow wustupuje wložnota a stwěrdnje a zmjerznje do něžnych krystalow, běh włohi přisporja so, a z tym tež tamne lodowe wutwory: tajka lodowa twórba je horjeka najstarša, a přirostuje k zemi; přetož čěžkoty dla běži woda dele a zmjerznje ducy.

(Skónčenje přichounje.)

Wjacysław Hanka.

Z bratrami Čechami a wšitkimi druhimi Słowjanami, haj ze wšej zdžěłanej Europu želimy wjeleslawneho a wjelewučeneho

Wjacysława Hanku, knihownika českeho narodneho musea, namakarja swětoznateho rukopisa Kralodwórskeho, būdzerja českeje literatury, rozšěrjerja słowjanskeje literarneje wzajomnosće, wjelelibowaneho wučerja a zbudźowarja serbskich młodźencow w Prazy. Wón bě našemu narodu blizki a teho dla njeh tež naš Łužičan powjesć wo nim roznjese.

Kaž njebočički w swojej wótčinje, hdžež sami slavistoj za-
hinjenje jeho maćejskeje ryče wěšćachu, lěpši přichod do předka
widžeše a jón ze swojej znamjenitej džělawasću přihotowaše: tak
wočakowaše wón za našu lubu serbsčinu rjeniši kčew a spěchowaše
tón samy na wšelake wašnje. Wot l. 1829 mjenujcy po smjerći
patriarchi słowjanskeho ryčespyta, Jozefa Dobrowskeho, přewza wón
dobroćiwje dohlad nad rozwučowanjom w serbsčinje w serbskim
seminaru. Jeho wobšěrne a nadrobne znajomstwo ze wšěmi slo-
wjanskimi ryčemi činješe jemu móžno, zo tež našu derje zezna a
zo bě wón naša autorita w ryči a pismje, dokelž my žaneje do-
społneje ryčnicy a žaneho dosahaceho słownika hišće njemějachmy.
Ale wjele wjacy prócy je wón na Serbow nałožil. Hdyž so hišće
na gymnasiach najbližša nam česka ryč njewučese, je wón z nami
česki čitał, kaž tež ze starosłowjanskej ryču nas znatych činił, a
to w našim domje. Na wjeřsku slawy stejacemu njebě wobćežne,
nas mlóduškich studentow w samej zymje wopytować! Kak wu-
trobnu lubosć je nam wopokazował, hdyž smy k njemu do kollegia
abo do musea khodžili! Kak je někotryžkuli Serb z jeho přikladněj
pilnosću a jeho napominace słowo k džělawasći za naš narod po-
hnuty byl! Prašeće snadž so, čeho dla njeje juž někotre lěta po
spočatku Hankoweho wobkhadžowanja ze Serbami wjetše skuto-
wanje na polu serbskeje literatury so pokazalo? W Serbach njebě
juž (wot l. 1812) nihtó, kiž by časopis a nowiny wudawał, z ko-
trymiž so čitařstwo množi a spisowarstwo swoje přenje mocy sputuje.
Jedyn Hankowy wučomnik hakle přińdže a založi zasy přenje no-
winy, bě to J. P. Jórdan ze swojej Jutrničku, kotryž w swojej ryč-
nicy Hankowu pomoc zjawnje wuznawa. Kak je njebočički so wje-
selił, hdyž k Jórdanej přistupichu mužojo, kotrychž bě societas
slawica w Budyšinje, předařske towarstwo w Lipsku a towarstwo we
Wrótslawje za Serbow zahorilo! Kak je w dalokich stronach kedž-
bliwosć wobročal na pismowske a narodne prócowanja našich sław-
nych wótčincow Seilerja, Smolerja, Pfula, Kłosopólskeho, Kocora
a druhich! Hdyž bě tak lěpši přichod w Serbach zawěšćený a
črjódka narodowcow přiběraše, založi so w l. 1847 Maćica Serbska
a Hanka běše jedyn z přěnich wukrajnych sobustawow a připokaza
jej tež druhich přecelow. Dokelž je tak wulku lubosć pražskim
mlódom Serbam a tak horliwe džělbraće cylemu Serbowstwu hač
do swojeje poslednjeje khorosće wopokazał, zapisujemy jeho slawne
mjeno do stawiznow našeho narodneho zbudženja a zdychujemy:
Bóh daj jemu wěčný wotpočink a to wěčne swětło jemu swěć!

Wjacyslaw Hanka narodzi so 10. junija 1791 w městačku Horinowsy w něhdušim kraju Kralohródskim, hdžež běše jeho nan korčmař. K ratařskemu powołanju postajeny, smědžeše jenož w zymje farsku šulu wopytować. Tola běchu jeho najlubša zabawa knihi, kotrež stajnje tež na polo nošeše. Při všim tym dospě doma znamstwo z druhimi ryčemi; z časami přenocowachu w nanowym domje slowaksey grotarjo a krajinscy citronarjo, we wokołnosći pak ležachu hulanojo z Haliča a serbscy hranicarjo. Wot wšitkich prócowaše so młody synk něšto nawuknyć. Jenó strach, zo mohł při tehdušej wójnje do wojakow wzaty być, pohnu nana, zo jeho po krótkim přihotowanju pola jeneho kapłana do Kralohródcu na gymnasium pósła, hdžež mało z němčinu znaty swoje nadawki česki podawaše a tež swojim sobušulerjam lubosć k narodnej ryči zaščěpi. Wójna njeprěsta, Hanka študowaše dale a přinđže po wotbytym gymnasiu do Prahi. Hačrunje tehdy česka ryč w Prazy w česći njeběše, napominaše H. swojich towařow: „Jsme Čechové, setrvejme! spolužákův vysokých škol jest na tisíc, rozumnější se k nam připojí; mně povinnost jest, je k vlastenectví povzbuzovati“ (t. r. Smy Čechowje, wutrajmy! sobustudentow na wysokich šulach je na tysac, rozomniši so k nam přizamknu; moja winowatosć je, jich k wotčinstwu zbudžować). Pod jeho wjedženjom wučese so nětko črjódka w ryčnicy, w zložanju pěsnjow, w deklamowanjach, kotrež w zjawnych universitnych posluchačnjach (Hörsaal) so dđeržachu, wosobnych hosći přiwabichu a młodžencow za česku ryč zahorichu. Mjez tym zezna a spřeceli so tež ze slawnym mištrom Dobrowskim, kotrehož pilnje wopytowaše a wot kotrehož tak wjele nawukny, zo móžeše w jeho duchu přednošować a pozdžišo ryčnicy na zakładze Dobrowskeho wudawać. Z Dobrowskim khodžeše wón tež juž do serbskeho seminara. Hanka běše přěni, kiž Dobrowskeho analogiski prawopis w čišću naložowaše, nětko w českej ryči dospołnje zawjedzeny a tež wot južnych a lužiskich Slowjanow přijaty. Tak wudawaše Hanka „Noviny“ a „Prvotiny (přěnički) Vídeňské“ a swoje „Písně“; tež přednošowaše tutón prawopis dvě léce (1815—17) zjawnje na pražskej universice. W léce 1817 namaka we cyrkwinskej wěži w Kraloweje Dworje (Königinhof) pod klockami z husitskich wójnow tamnu džělbu staročeskeje zběrki basnjow, kotruž pod mjenom „Kralodwórski rukopis“ wuda. Tute wjelekrasne basnje su najdróžši pokład basniskeje literatury, na kotrychž zakładze je ta sama rozkčěwać a njesměrnje skutkować počala; wone su do wšitktech slowjanskich ryčow a tež do hlownišich druhich europiskich přeložene; jich krasnosć je tež wot njeslowjanow připoznata, mjez kotrymiž — jelizo štó wobswděčenja cuznikow trjeba — jeno Göthe'a mjenujemy. W tym času džělaše Hanka ze swojimi přěcelemi J. Jungmanom, J. S. Preslom, hrabju Berchtoldom a Janderu na namjeće k založenju „Narodneho musea Českeho“, kotryž z Purkinju (slawnym physiologom) wudžělany knje-

žerstwu předpoložichu. Z tej mysličku nošeše so tež bohаты a wučeny hrabja Kašpor ze Šternberka, kiž so ze spomnjenym namjetom zjenoči a podpjerany wot Franca Antonina hrabje z Kolowrat museum do skutka staji. Hanku bu 1820 knihownik tuteho musea. Wunošne a čestne powołanje za profesora do Pětrohroda njeprija wón, dokelž chceše swoje mocy wotčinje woprować. Jeho štyrcyčilětne zaslužby wo museum su jara wulke, kaž tež wo Česku Maćicu, při museu založenu. Hdyž w l. 1848 zjawne politiske žiwjenje nasto, wobdžěli so Hanka wótčinscy při poradženju „Narodneho Wubjerka“, „Słowjanskeho Zjězda“, a bě sobuzaložer „Słowjanskeje Lipy Pražskeje“, kotruž do jeje rozpušćenja w meji 1849 wjedžeše. Při swjatkových podawkach lěta 1848 pokaza Hanka wulku přitomnosć ducha a njeboješe so swoje žiwjenje do stracha podać, zo by zběrki musea zakitał. Po započatku zběžka buchu wrota musea zaraćene, zo bychu so poklady musea před móžnym njepräcelstwom zakhowałe. Hdyž wojacy přičahnychu wutřelichu na museum, tak zo móžeše Hanka lědom wot wokna wotskočiwiši smjerći wučeknyć. Nětko žadachu přistup bjez komdženja, a Hanka móžeše jich namłowić, zo bychu z wospjetowanym třelenjom dočakali, doniž zaraćenja ze swojimi domjacymi njewotnosy. Wot l. 1848 přednošowaše na universiće jako docent słowjanskich ryčow a skutkowaše mócnje, wosebje za starosłowjanšćinu a rušćinu.

Wudał je Hanka jara wjele. Wyše pomjenowych juž pěsni, kotřež su 1851 w pjatym rozmnoženym wudaću wuše, su wosebje wažne: „Starobylá skládání“, kotrychž džěl přeni wudawk kralowórskeho rukopisa tworješe, česke ryčnicy, Vetustissima vocabularia latinobohemica, Dějiny (stawizny) česke, pólska, ruska a starosłowjanska ryčnica, Szawo-Emauské ewangelium w Rheimsu, na kotřež su něhdy francowscy kralojo přisahali, kaž tež wjele nastawkow we wšelakich časopisach atd. atd. Při wšěch narodnych a wótčinskich podewzacach je so wón wustojnje wobdžělił.

Hačrunje njeje ženje česće lakomny był, je tola wšelake wuznamjenjenja dostał wot tych, kiž jeho zaslužby znajachu. Ruski car Miklawš je jeho ke kommandorej rjadu S. Hany a k ryčerjej rjadu S. Włodzimira pozběhnył, khěžorska akademija w Pětrohrodže da jemu slěbornu medaillu „за похвальныя упражненія въ словесности“ a zlotu „принесшему пользу русскому слову“, rakuski khěžor Franc Jozef zlotu „literis et artibus“. Wot wšelakich najwyššich a wysokich wosobow dosta wón čestne myta, někotre pomjatne pjenjezy buchu jemu k česći bite. Wšelake wučene towarstwa słowjanske, němske a italske přijachu jeho do swojich sobustawow. Teho dla běše tež wosebje swjedžeński jeho pohrjeb.

Biskop Dr. Krejčí z mnohimi duchownymi wjedžeše kondukt, na kotrymž so najslawniši mužoj českeho naroda, najwyšši zastojnicy, zemjanstwo, universita ze studentstwom, z cyła 30,000 ludži wobdžěli. Tamne 400 faklow, z kotrymiž šudowacy a druzy

młodźencojo z wobeju bokow kašća džěchu, dopomnjachu na to swětło narodnje sebjewědomnošće, za kotrež běše njebočički jako jedyn mjez přénimi tak mócnje skutkował. Wot tehole pohrjeba sem čitamy nětko w kóždym čísle čěskich a druhich słowjanskich nowin, zo wopomnjenje zwěčnjeneho Wjacyslawo sławnje sławja; katolscy, kaž prawoslawni a ewangelscy wotdžeržuja we wšěch słowjanskich krajach a městach bohaće wopytaue posmjertniny. W Prazy pak hromadžuja přinoški na dostojny pomnik a na Hankowu fundaciju k podpjeranju młodych čěskich spisowarjow. Narod, kiž sam svojich čescomnych mužow takle česći, je sam wšeje česće a lěpšeho přichoda hódny!

Prěnja služba abo „bě ty?“ „bě ty?“

(Z ludu.)

Běch na přěnju službu přišoł, na kotrež so mi spodobać nohcyste, dokelž hospodař a hospoza wobaj khětro wótre z čeledźu wobkha-džeštaj. Tři dny tam wostach, ale zatrašne tola! mi so poča sty-skać, zo to wjacý k wutracu njebě. — Štodha nětk a što potom? Dobra zbožowna myslička mi do hlowy zajědže: tamle w pčólnicy su prózne kołče, dha na nóc do jeneho zalěžeš a na ranje čeknješ. To so sta! Khwilku sedžach, kaž čerw za škoru, a slyš! so něšto bórbotac počina: „čežki, prawje čežki, jow budže najwjacy mjedu!“ Běchu tole tři sylni mužscy, kotřiž běchu měd kranyć šli a nětk kołče čežkach, zo bychu najbohatšo napjelnjeni sobu wzac mohl. — Ja w kołču so njerypných so bojo, zo mje skóncuja, pytnu-li mje. — Rjad tež bě na moju khowanku přišoł, — jedyn tych paduchow kołč wuzběhny a moskotaše něšto sam za so, kaž by derje z pokojom był, zo je tak wjele mjedu (?) wuslědžił. — Hu! mje tak zyma hrabaše, hdyž myslach: nětk tebe, što wě hdže, do lěsa ponjesu a móža, myslo, zo chcedža so do mjedu rozdžělic, tebi dom dopomhać. — Haj zběžechu mje a wzachu mje tež sobu. Dycy po puću pak z mojeho bydla ruku won tyknych a cybnych pak teho, pak tamneho. Či so nětk přeco jedyn druhého woprašowachu: „bě ty?“ „bě ty?“ hać so zwadžichu a kołč, w kotrymž mi derje njeběše, do přerowčka walichu. — Tak dolho, hać so woni wadžachu a storkachu, běch ja z mojeho čmoweho bydla wulězł; — k zbožu běchu mje čile paduši blizko k mojej domowinje donjesli, tak zo jeno hišće někotre hodžinki hać dom běžach. — Po bitwje a zjednanju za svojim hładajo, namakachu jeno hišće prózny kołč, — a što bě měd zežral? — — Ja běch dom, a na druhí džeń so powjedaše, zo su tym a tym paducham tak dolho hać su w njejednoće byli, druzy paduši měd wurězali. — Ja pak brjuch w horšći džeržo so smějach, dokelž wjedžach, kak bě so ta wěc měla. — To bě moja přěnja služba.

J. A. P-č.

Wódneho mužowa žona.

Kaž so bjez Serbami wot wódneho muža powjeda, tak powjedaja so tež wot jeho žony wšelake basnički. Widža ju druhdy, kak při řezy, abo haće sedžo předže abo swoje šaty běli, abo swoje mokre włosy sebi česa. Přińdže tež druhdy, kaž jejny muž, na wiki. Hdyž tutón žito kupuje a je drožšo zaplaći, hač što druhu, dha nastanje drohota. Předawa pak je wón tunišo, hač druzy, dha přińdže tunjota. Runje tak čini to tež jeho žona, ale nic ze žitom, ale z butru. K znaću je wona na wikach na mokrym wobrubje swojeje suknje. K najmjeńšemu junkroć je wona tež w njedželach pobyla a powjeda so basnička wot jejneje porodneje nuzy na tuto wašnje: Jena žónska žněješe něhdy při jenej wodže (hdže? njeje znate) trawu. K njej přitowařši so přez měru tołsta žaba. Mjerzaca a z dobom tež starosciwa wo žiwjenje tuteho stworjenja, džěše ta sprawna žónska k njej: „preć, žaba, hewak budu či baba.“ Po někotrym času, jako bě wona tutón podawk hižom zabyła, přińdže k njej jedyn muž a dopomni ju na jejne slubjenje a žadaše sebi wot njeje, zo dyrbi z nim sobu hić a jeho mandželskej babić. Z wulkim wutrobnym styskom pytaše wona pola wyšnosće a duchownstwa radu a powučenje. Wona dosta tudy tu radu, zo dyrbi swoje slubjenje dopjelnić. Duž džěše bjez hrozy z tym mužom. Jako tam přińdžeštaj, hdžež bě wona w swoim času znajomstwo z tej žabu sćinila, rozdžěli tón muž z jenym prutom, kaž něhdy Mojzas ze svojim kijom tu wodu do dweju džělow a wjedžeše ju po suchim do svojeho mokreho bydla. Tudy namaka wona jeho mandželsku w najwjetšej porodnej nuzy. Ze wšej wušiknosću a k spokojnosći wysokeje njedželniče činješe wona to swoje a bórzy bě strowe a čerstwe džěćatko na swět narodžene. K džakej za ta pomoc, kotruž bě přinjesla, dosta wona wot njedželniče tu radu, zo sebi njesmě wjacy žadać, hač prawo měješe a by tež k temu runje skladnosć měla. Po tutej radže činješe wona tež a jako wódny muž na to cyle mjecki počne wšelakich pjenjez přinjese a k njej praješe, zo može sebi z nich wzac tak wjele hač chce, dha njewza sebi wona tola wjacy hač prawo bě. A to bě k jeje zbožu, a k mjerzanju wódneho muža, kiž budžiše jej najradšo po svojim šibałstwje šiju zwinył. Dokelž pak sebi wona wjacy žadała njebě, dyrbješe ju wón njezranjenu zaso pušćić. Kaž přjedy dyri wón zaso ze svojim prutom do wody a tuta džěleše so, a po suchej sčězcy, kiž přez to nastala bě, wuńdže ta žónska zaso z teje wody, kiž so hnydom zaso zamkny, jako wona z njeje wustupila bě. Što je z teho džěsća nastalo, kotrež bě na swět přinjesla, ujeje wona ženje zhonila.

(Ze zawostajenstwa njeboh d. Ponicha w Luću. Kusk hinak je ta sama basnička powjedana we lužiskim Magacinje 1840, *Mařdriřten* str. 74.)

Drobnostki.

W léce 1755 založichu sobustawy serbskeho předařskeho towarstwa w Lipsku wěsty „rjad serbskeho přečelstwa“ a wobnowichu tón samy rjad 7. septembra 1763. Starši spomnjeneho towarstwa připoloži jón na tutym dnju 20 sobustawam. Kaž z aktow zhonimy, bě zwonkomne znamjo tamneho rjada slěborny triangel, do kotrehož běchu słowa „Soraborum salutí“, to rěka „Serbam k zbožu“ zaryte. Jeho wotpohladanje bě trojake. K přenjemu dyrbjese wón přečelstwo w towarstwje wobkrućić a wobtwjerdzić, k druhemu znamjo być, kiž sobustawy serbskeho towarstwa wot druhich towarstwow rozdžěleše a k třećemu dyrbjese wón tež tych, kiž běchu towarstwo wopušćili, w poznišich lětach na nje dopomnić. Hač runje serbsey studenci tutón swój rjad jenož w swojich zhromadźiznach nošachu, dha bu jim wón tola hižom 6. julija 1765 po churfěršćinskej prikazni wot tehdomnišeho rektora Dr. Placa wotewzaty a kaž so zda do Draždžan posłany, z wotkelž jón serbske towarstwo drje ženje wjacjy dostalo njeje. Njedyrbjale so exemplary tuteho žadneho rjada nihdže wjacjy w Serbach namakać, snadž w wobsedženstwje potomnikow tajkich serbskich fararjow, kiž su w lětach 1755—1764 sobustawy serbskeho předařskeho towarstwa w Lipsku byli? Jenč.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Maćica Serbska je, kaž w 1. čisle spomnichmy, wažnu knižku wudała: Spěwy za serbske šule, drubi zešiwk. Knjez kantor Pjekar je sebi jako zhromadzeř tutech spěwow khwalobne připoznaće a wutrobny džak zdobnje zaslužil. Tuta zběrka wopřija 40 spěwow, z džěla přenjetnych (wot Seilerja), z džěla přeloženych (wot Seilerja, Wehle, Kulmana, Bartka a Rædy). Mjez hłosami su štyri originalne wot Serba k. Wolfa, kantora při pětrowskej cyrkwi. Serbsey kk. duchowni a kk. wučerjo woběju wuznaćow njech so po možnosći staraja, zo byštaj so zešiwkaj šulskich spěwow do wšitkich wučerňow zawjedloj. Prjedy su ći, kiž su z cyle serbskimi džěćimi němsecy spěwali, kusk zamolwjenja měli, dokelž přihodnu zběrku njemějachmy; nětko pak by to na liwkosć abo na hanjenje serbskeje ryče pokazowało, chcył-li što tule krasnu a tunju zběrku wot k. Pjekarja ignorować.

* Njedawno je přeni zešiwk Časopisa towarstwa Maćicy Serbskeje na l. 1860 wušoł, cyleho běha 21., kotryž sebi wosebje tež pola druhich Słowjanow přečelow dobywa, dokelž w znatym analogiskim prawopisu wudawany bywa. Redakcia je so tež tónkróc postarała, zo bychy wšelake nastawki zastupjene byle. Z přenja namakanj tam pječ luboznych basnjow wot našeho arcybasnjerja Seilerja, potom pokhěrlušć z luda „Lazarus“ wot Hórnik a dalšu kopu serbskich přisłowow wot Seilerja a J. Buka. Nětko scěhuje nastawk wo našim wulkim narodowcu Budarju wot aktuara Wehle a rostlinske mjena z Frankoweho Hortus Lusatiæ z l. 1594 wot Jenča. Zajimawy je tež nastawk „Mythiski wuzam słowa: dešč“, přeni wot ruskeho Słowjana, k. professora Ławrowskeho z Char-kowa. Poslednje tři, wot Hórnik podate wěcki su: Dorunanki w serbsćinje, Prokop Hančka, Tadej Pácać a jeho słownik. Wo-koło jutrow wuńdže drubi zwjazk tuteho časopisa.

* Z Lipska dostachmy sčehowacy dopis: „Na našej univer-
sice je w tu khwilu 874 studentow, mjez kotrymiž je 217 cuzo-
krajnikow. K serbskej narodnosći slušeja jenož štyrjo; su to kk.
Imiš z Wbohowa, Jenko z Radski, Hurban z Psowjow a Jakub
z Budyšina. Čile tworja towarstwo „Sorabia“, jako džěl něhdy cyle
serbskeho lužiskeho předařskeho towarstwa a prócuja so, prawi
synojo mačerje Sorabie być. J.“ — Redakcii by lubo bylo, hdy
by zapis studowacych Serbow z Budyšina, z Prahi, z Wrótslawja,
z Bólesławy atd. dostała, wosebje pak tež rozprawu wo jich pró-
cowanjach we wuknjenju serbskeje ryče.

* Njedawno dostachmy program němskeho spisa, kiž wo
Serbach ryči, pod napismom: „*Schilderungen aus der wendischen
Laufzeit.*“ Dokelž staj spisowarjej, k. wučer Mučink w Zemicach a
k. Kral w Radworju, jako Serbaj z předmjetami spisa derje znataj,
móžemy wočakować, žo budže so tón samy tež Serbam lubić. Před-
plaćenje přijima čišćerňa k. Monse'a a kóžde knihikupstwo.

Słowjanski rozhlad.

W Prahy bu słowjanske spěwanske towarstwo „Hlahol“ wot wubjerneho spěwarja
k. Lukosa založene. Za tuto towarstwo wuńdže bórzy wulki česki spěwnik (knih
spěwow). — Jan Sławomir Tomčěk wuda w krótkim rozmnoženy wudawk swojeje jara
rozšěrjeneje ryčnicy. — Maćica Česka je wobzamknyła, zo budže přinoški zběrać na
pomniki Hanka a Čelakovskeho. Redakcie wšelakich českich časopisow hromadźuja tež
přinoški k temu, a wyše teho tež za pomniki Jungmanna (budźerja českeje literatury
a wulkeho słownikarja), a Havlíčka (narodneho publicisty). — K českeju museu přis-
tupuje nětko zaso wjetša džělba zemjanow. — Bórzy wuńdže Sušilowy spis wo českej
prosodii. — Dr. Ambros w Prahy je zajimawy kruch staročeskeje nabožneje spěwohry
ze 14. stotetka namakał. — W Prahy na soňjskej kupje běše wóndy wulka narodna
česka bjesada a bal. Nic jeno wudebjenje salow pokazowaše na to, ale tež drasty
damow běchu českich a słowjanskich barbow. Połojea knjezow běše w słowjanskich
čamarach město fraka. Kommandant města Prahi a najwyšše zemjanstwo so wobdžěli.

Słowaski spisowar Dr. Gustav Reuss je 12. januara we Wulkej Revčy wumrjel.
Wudal je floru Słowakskeje, někotre historiske a starožitnostne spisy je po sebi zawo-
stajil. W poslednim času džělase na etymologiskim słowjanskim słowniku, kotrehož
je někotre sta listnow zhotowil. Wón bě swěrný a nebojazyj narodowc, zastupowar
a pomocnik kluheho a podčišćowaneho słowakskeho luda a jeho literatury. — W Pěšće
započnje wukhadžeć słowaski časopis „Priatel' l'udu“.

We Lwowje wuńdže bórzy historia Pólskeje, spisana wot duchapólneho spisowarja
Jozefa Szujškeho. — Tam wukhadža tež wulka zběrka fotografiow zaslužnych Polakow.
— W Poznanju su wušle: „Pamiětniki R. Piotrowskeho“ wo jeho wuhnanstweje w Si-
birii. — W Krakowje su wozjewili: „Przewodnik w wycieczkach na Babią Górę, do
Tatr i Pienin“. — Sławny komponist Stanisław Moniuszko je nowu operu zestajal,
kotraž je we Wařawje z wulkim spodobanjom přijata byla.

Zaslužny słowinski spisowar Fr. Metelko je swoje cyle zamoženje wóčinskim a
dobročeskim wustawam zawostajil, wosebje 6000 šěsňakow na šesć čestnych mytow
kóždolětnje za porjadnych wučerjow, kotřiž słowinsku ryč a ščěpjerstwo spěchuja. —
Nowy powužnje zabawny khorwatski časopis „Naše gore list“ pod redakciju Kresića je
wjele přecelow dobył. — Studentojo w seminaru w Džakowje (Diakowar) wudadza z na-
kladom swojeho wjeledostojneho biskopa khorwatski přeložk znamjeniteho francowskeho
spisa „Télémaque moderne“. — Z wulkej wjesolósću su wšitecy južni Słowjenjo ta po-
wjesć slyšeli, zo je spomnjeny biskop w Džakowje, k. Strossmaier, 50,000 šěsňakow
k založenju južnosłowjanskeje akademie (wučeneho towarstwa), kiž ma zjenućenje wšech

Juhosłowjanow w ryči a potom wědomnosć přisporjeć. — W serbskim Bělohrodže su nowy politiski časopis založili pod mjenom „Narodna skupština“. — Nowinka na dźiwadle we Zahrjebje je „Zastanak u Zrinju“ wot slawneho Ludowita Vukotinovića, župana we Křižowcu. — J. Rajnowič je w Nowym Sadže serbski humoristiski list pod mjenom „Kuntwora“ wudawać započal. — Marcin Jenko, stud. prawa we Winje, wo-zjewja słowjanske pěsnje z notami.

Malorusojo su we Lwoweje nowy ruski kóždodžejnski časopis „Słowo“ založili.

Rusowje su jeneho ze swojich slawnišich spisowarjow zhubili. Konstantin Sergejewič Aksakow je w starobje 41 lět na kupje Zante, hdžež běše so swojeje khorowatosće dla ze swojim slawnym bratrom Iwanom podal, 19. decembra l. l. wumrjel. Njebóčički, jako horliwy slawjanofil w ruskej literaturje znaty, je jene drama a jenu wjeselohru wudał. Poslednje lěta pisaše wjele do časopisu „Russkaja Bjesěda“. Tež smy w loni zwjazk noweje wulkeje ruskeje ryčnicy wot njeho čitali.

Rjedžeř a porjedžeř.

2. Knježnam je so swójbne mjeno druhdy w skladnostnych spěwach a w nowinskih wozjewjenjach z twórbu „-owna“ dawalo (n. př. rodžena Jakobowna) město serbskeje „-ic“ a „-ec“ (z „-owic“, -ewic“), štož je rodžak mnohoty (gen. plur.) wot „-icy“ a „-ecy“. Tuta twórba njetrjeba pola nas znarodnić, dokelž ruska twórba „-owna“ (z wotkelž su ju w swojim času někotři brali) wužiwa so jenož pola křćeńskich, nic swójbnych mjenow, n. př. Olga Izmailowna (hdyž je nan Izmail) Lubjenska, Darinka Iwanowna (hdyž je nan Iwan) Tołstaja atd.

3. *Wuknich* abo *wuknjech*? Lud woboje praji, ale što je prawidlowniše? Tak su so při wudospoňjomnej pismowskej ryči juž wot započatka štyrcytych lětow w Serbach prašeli. Ale dotal je w nowych serbskich ryčnicach lubijskobudyska forma na „-nich“ wostała, byrnje starši Matthäi w swojej ryčnicy (1721) wobě měł; hakle w loni w oktobru je ryčespytny wotrjad formu na „-njech“ přijal, a přednišu za pobočnu wuprajil. Byrnje so nam juž dźiwno zdało, zo dyrbjaja w II. časowanju twórba „-nich“ so namakać, hdyž tola wšě druhe dolhe minylosće abo imperfekta na „-ach“ (bech) wukónčuja; dha to samo njedohajnje, my trjebamy dopokazma ze słowjanskeho ryčespyta. W starej cyrkwinosłowjanskej ryči pak woprawdže nađeńdžemy mlódše twórby imperfekta, kiž su za formu „-njech“ zakładne. Tak n. př. 1. **ДВІГНІЧАХЪ** (dwigněach), 2. a 3. **ДВІГНІЧАШЕ** (dwigněaše) t. r. zběhach zběhaše (zběhnych je pola nas aorist abo krótka minylosć), dale: **ІСХНІЧАХЪ**, **-ІЧАШЕ** (ischněach, -něaše) t. r. skhnjech, skhnješe. Zo so **ѣа** do „je (be)“ sčahuje, a nic do „i“, to dopokaže z krótka imperfekt **ИСѢЧАХЪ** = njesech, **ИСѢЧАШЕ** = njeseše atd. atd.

4. *Jej* abo *ji* w dawaku žónskeho rodu? Přenja forma je prawidlowna, čehož dla su ju naši ryčnicarjo jako jeničku přijeli. W starosłowjanskim mjenujcy rěka: **ІЕН** (jej) a je tež w kóždym pronominalnym sklonjowanju widžeć: nowej t. r. **НОКЪ + ІЕН**. Druha pobočna forma so tež slyši, ale dyrbjaja so jeno we wjazanej ryči trjebać, hdžež chcemy krótcosć abo runozynk.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUCENJE.

0000000000000000
Pollětnje
7½ nsl.
0000000000000000

Redaktor: M. Hórník.
Zamolwity wudawač: J. E. Smoleč
W BUDYŠINJE.

0000000000000000
Cylolětnje
15 nsl.
0000000000000000

Č. 3.

Měrc.

1861.

D u b.

Hałozy dub swoje rozšěrjuje,
Korjeniska dolhe roztyka,
Rapaka tam zlóstnoh' zakita,
Pódlá lipku cyle podušuje.

Strašne wichor mróčno přihonjuje,
Blysk za blyskom njebjo přešuči,
Hrom za hromom blizko zaruči,
Z dubom sylnym hrózbnje zatřasuje.

Blysk tu zrazy! hrimot přiwřeskota!
Dubisko so puka — rozleči,
Rapak pod hałozu zarapota. —

Zliwk hdyž korjenje bě wudrěl škódně,
Slóncó jasne zaso zaswěći,
Mała lipka čěri hałzy młódně.

Bjezmjenc.

Strowy napoj.

Woda strowy napoj je,
Njezawjerći hłowu,
Mysl jasnu zdžeržuje,
Wukhowa ju strowu.

Strowa je džě rybička,
Doniž wodu pije:
Duž do sylnoh' piwička
Korčmař wodu lije.

H. W.

Kralowe krónowanje.

So druhdy džiwnje pleće
Na tym tu bědnym swěće.

I.

Hižom dawno bě bože slóncó swětej božemje prajiło, kruwarjo běchu z praskanjom a spěwanjom šěrokočoľate stadla domoj přiňnali, dha zesydachu so pola Šolčic wuja k blidu. Hnydom po

wječeri zasmali sebi wuj trubku a módre mróčalki třikrejcařskeho tobaka rozpřescěrachu krasnu wón přez cyłu jstwu. Wuj sedžeše w starodžédowskim stólcu, so zradujo na kružacych koleskach, kotrež z wulkej wustojnosću won pachaje. Mjez tym hrajkachu džěčatka srjedza we jstwyje a wuwali so druhdy tajki křik z tych młodych krkow, zo wokna zašcerčachu, štož wuja nuzowaše, dokelž so rady w swojim měrje mylic njedawaše, ze zmoršćenym čolom na mału črjódžičku pohladač; ale jako hišće junkróč hawtowač počachu, postany wón a džěše po tróštarja, kiž měješe zady hladadla swoje bydlenje a šwikaše do hawtowarjow, kotřiž njewjedzachu, što so jim sta, hač změrowani pod lawy a blida a za helu zlětachu. — Runje bě wuj w najlěpšim džěle, zastupi Wičazec kmótr do jstwy a rjekny: „Dobry wječor, kmótre! Nó, njesy dha hišće so wo dnjo nadželał, zo sebi hišće na nóc tajki motion činiš?“ „„Ach haj wšak““, wotmolwi Šolta, „„ale štož je wjele, je wjele, činja te krodawy, kaž hdy bych tu same byle a duž je kusk zešich a přechahnych. Tola, witaj, kmótre a sydł so dele. Hana““, wobroci so Šolta k žonje, „„dowjeđž wšak tych njekrasnikow do hnězda, hewak hišće naju wo slyšenje přinjesu.““ Hana, kmótra powitawši, wotsali so z džěćimi, kotrež, dobru nóc přejo, so wjesele ze jstwy wusuwachu. Tak bu měř a wuj wza zaso město w stole z napřeca Wičazej. „Ničo noweho, kmótre?“ poča Šolta. „„O dosć!““ znapřećiwi kmótr. „„Posluchaj jeno, na nowy tydzeń budže so našemu kralej w Draždžanach hołdowač, a kaž nowiny pisaja, činja so hižom wulke přihotowanja. Cyłe město budže z pletwami hač na najrjeńšo wupyšene, ze wšěch khěžow budza khorhowje zmahowač a na wječor chcedza město woswětlec. Tež na Łobju změje so někajka keklija — nowiny praja: wohnjostrój, to drje je wěsće něšto tajke. A třelec budžeja z kanonami, zo budže cyłe město šcerčec. Ale štož je to najwosebniše: kral ze wšěmi swojimi generalemi w kralowskej pyše pojedže pře wšě hasy. To budže wěsće žadława čišćenca. Ja bych to sam prawje rady wohladał, ale je tak přeměrnje daloki puč, a duž je trochu wohidna wěc.““ „Ach bratřiko““, praji Šolta, „hdyž dale žadyn zadžewk nimaš, hač dolhi puč. Ja sym jako młody hólce, hdyž za Draždžanami služach, tam wjele króc pučował, a njeboju so hišće džensa, so na nohi stajic a tam dóńc. Wěš ty što, ja myslu, mój so tam nastajimoj.“ „„Haj wšak, haj, te nowiny jenemu hłowu trochu zawjerca, krasne drje budže a naš jedyn čas žiwjenja něšto tajke wjacy njewohlada, ale —.““ „Ach wostań z twójim, ale doma, ja praju: mój tam džemoj“, praji Šolta. Wičazec Jurij sedžeše myslowpolny na swojim stólcu a mjelčo składowaše radu ze sobu, mjez tym zo Šolta njescerpliwy trubku pachajo čakaše, kak so kmótr rozmysli; přetož bě khětře jara wćipny, pjenjez měješe dosć a duž njeby rady widził, hdy by doma wostač dyrbjał; tež chceše hišće junkróč před swojim zbóžnym kóncom Draždžany zaso

wohladać. Wicaz hišće předco rozmyslowaše, dha wza Šolta zaso słowo a rjekny: „Nó, kmótre, kak dha steji, nječiń sebi dale hłowulamanje, mój tam džemoj.“ „Hdy by Hańža ničo napřećiwo njeměła, kmótre“, praji Wicaz, „dha bych drje tež za to byl.“ „Ach što“, wotmolwi Šolta, „ty jej prajiš, zo tam ja tež du, a Hańža je rozomna žona, ta će wěsće zadžěwać njebudže! Dobře, plac!“ „Haj, hdyž Hańža zwoli.“ Mužej buštaj přez jene, rozryčowaštaj so hišće wo tym a tamnym, hać stražnik trubić poča. Duž postany Wicazec Jurij a dobru nóc přejo skići kmótrej ruku a wotsali so. Hižom bě na prozy, wuskoći Šolta za nim a přiwola jemu: „Zo tola njewotskočiš!“

Jako Wicazec Jurij domoj přińdže, wozjewi Hańži swoje přědkwzaće. Ta drje njechaše z woprědka tak prawje do teje wěcy kusać, dokelž so pjenjezy přećinja, a z cyla ničo njewuprinjese, wot džěła wotdžeržuje a štož tajke žónske blady dale su. Ale na posledku Jurij ju tola doby a tak zawosta při tym, zo pućuje. Slubi jej tež, štož snadź najbóle do wahi padaše, zo chce swojej lubej Hańži w Draždžanach kožuch najnowišeje módy kupić a džěćatkam suknički, Handrikej pak kholowy přinjesć.

II.

Tak dha so džen, na kotrymž cheyštaj našej pacholaj wotsal pućować, z mocu přibližowaše. Lědom móžeštaj poslednju nóc z njesćerpliwosću spać a rańše zerja njeběchu hišće na njebju k widženju, dha bě hižom pola Šolćic a Wicazec wšo žiwe, wosebje měještej žonje polnej rucy džělać, zo byštej swojeju mužow zdebilej.

Lube njebjo so rjenje směwaše, ptački fifolachu k njebju zlětujo, dha wustupištaj našej přećelej, kotraž běštaj so pola Šolćic zešloy, z domu. Wobaj běštaj so krasnu njedželsku drastu woblekłoj: klobuk debješe jeju hłowje; a štož jeju widžeše w kemšacych ropře, w čerwjonym lacu ze slěbornymi kneflemi, w somočanych krótkich kholowach a w pěknje wučesanych so swěcacych, delkach tučnje z mazom namazanych škórnjach, — tón by sebi myslil, je-li jeju njeznaješe, zo ma zemjanow před sobu; štož pak jeju znaješe, tukaše, zo mataj něhdže něšto wažne wučinjec. Na ramjenju ležeše, zo tola ničo njezabudžemy, štož jeju nadpohlad nastupa, — twjerdy dubowy kij; na nim wisaše šwarne břemješko, do kotrehož běštej žonje pomazkow a twarožka zwjazalej. Tak wuhotowanaj wopušćištaj z wjeselym wobličom trubku pachajo a krúće sahajo swoju čichu wjesku. Puć so jimaj jara derje miny, přetož wobaj wjedžeštaj derje powjedać; pak rozryčowaštaj so wo ratařstwje, pak a najwjacy wo wjeselach, kotrež jeju we hłownym měsće čakachu. Zo byštaj pak so njekomdžiloj, daštaj wšě hosćency k lěwicy ležeć, a jako so hlód pola njeju nutřkapaše, posynyštaj so na mjezu, wzaštaj břemješko z khribjeta a počestaj do teho kusać, štož běštej lubej žonje sobudalej. Připiještaj sebi tež z bleški,

kotruž bě Wićaz z khumjelcu napjelnjenu sobu wzal. Posylnjenaj stanuštaj a tak džěše spěšnje dale. Chcyštaj drje rady Draždžany wo dnjo wohladać, ale hižom so slónčko khowaše a měještaj hišce khětry puć před sobu, tola so njedaštaj wottrašić, ale khelpaštaj mućnaj po drozy dale. Bě hižom čma, jako draždžanske wrota doscehnyštej, sprócnaj kaž muše; teho dla so džiwac njemóžemy, zo so hnydom za hospodu staraštaj. Bórzy wuhladaštaj hosćenc; wjeseloj zastupištaj, synyštaj so za blido, sebi škleńcu piwa kazajo. Jako ju pinčnik přinjese, prašeše so jeho Jurij, hač móhloj tudy nócować. Tón pak to wobzarowaše, zo tón króć jemu móžno njeje, našeju česćomneju hosćow hospodowac, dokelž je hižom hosćenc cyle přepjelnjeny, a wšě loža a kuty wobsadźene. Spěšnje wupištaj swoju škleńcu a džěštaj dale. „Njeje jow, dha je tam“, praji Šolta, „to jeno mje mjerza, zo mamoj kusk laženja wjacy!“ Přistupištaj bórzy k druhemu hosćencej, před kotrymž wrótnik w ze złotymi tresami wupyšeny pjezle stejo jeju cyle kedźbu njeměješe. Němscy lamajo wobhonješe so Wićaz za nócnej hospodu, ale wrótnik wboheju zdwórliwje wotpokaza, prajicy, zo tudy ani čłowjeka wjacy wzac njemóža. Serbaj wiještaj hlówu, ale što chcyštaj? Hižom trochu znjemdrjenaj šmotaštaj so dale.

Kak husto tež nadźije polnaj hosćenc nastupištaj, wšudže dyrbejštaj to žadlawe slowo slyšeć: Nam je žel, zo waju nócować njemóžemy. Na smjerć mućnej steještaj před jenej korčmu, krasny napohlad drje njeměješe, a wulcy knježo tudy wěsće so nječišćachu, tu abo nihdže mysleštaj khowanku dostac. Prašeštaj so wotročka, kiž běše kaž mazuch. Tón hnydom spózna, kajkeju ma hercow před sobu, přetož stulena a skruženaj wot wokolohanjenja ze skoržacym wobličom so jeho naprašowaštaj, kaž byštaj hižom do přédka přeswědčenaj byloj, zo snadž so jimaj tu tež tak zeńdže, kaž stokróc přjedy. A zawěrnje — wotročk scáhny z ramjenjomaj a rjekny: „Bratřkaj, ani kusk města za waju nimam.“ „Z cyla žane!“ praji skórzliwje Wićaz a sylzy stupichu jemu do wočow, „ach, někajke borleško drje hišce tu tola za naju změjeće; je, kajkež je; mój wšak ze wšěm za lubo woznjemoj.“ „Nó, někajki kut tu drje je“, praji wotročk, „ale to wamaj hnydom praju, wosebny njeje. Chcetaj z nim za lubo wzac, dha pójtaj.“ — Wjesele skhadžeše na wobliču našeju čerpjerjow a radosće polnaj slědowaštaj za wotročkom. Runjež měještaj tři skhody so horje drapać, dha tola žadyn zřyk skórzby jeju hubje njeprěkroči a tak steještaj na posledk w někajkej komorcy. Ale bowskows! kajka ta bě. Tu ležeše wšón stary čapr wot někotrych lětstotetkow, stare drasty a konjacy přihot, kosće a železo, lapy a drubi njerjad. Na posćenje steješe ložo, při nim stólc, kiž měješe jeno dvě nozy a so jeno přez to dzeržeše, zo bě k ložu zepřjeny. Jako našej přecelej zastupištaj, nasta žalosny pikot, přetož myše, kiž běchu tudy swojej woli zawostajene, zesuwachu so do swojich džěrow a přez latarnju zbu-

džene slepe njetopory zlětowachu z křídlymi bijo na scěny. Ale teho všeho našej pučownikaj kedžbu njemějštaj, běštaj wjesolaj, zo běštaj někajke borlo nadešłoj. Tak ruče bač jimaj jeju mučnosť dowoli, wotčisnyštaj swoje swjatočnje zakurjene a přepečene drašćenje, prošeštaj hišće wotročka, zo by jeju rano prawje zahe zawolał a sebi „dobru noc“ přejo walištej so do loža. Dolho njetraješe, dha bě jeju slódky spar zapřijał. Krasne sony kročachu přez jeju hłowje, mjez tym so smorčenje w komorcy wothłosowaše, kotrež by morwych budzić móhlo. Šołćie Pětr widžeše we snje, kak kral, kiž nimo njeho čehnješe, wot svojich generalow wobdaty, lubje na njeho pohlada a jemu z hłowu přikiwowaše, jako by prajič chcył: Pětrje, ja so wulcy jara zwjeselu, zo sy so z Łužic sem podal k mojemu hołdowanju. A Pětr widžeše so we snje začerwjenic, dokelž so kral tak hnadnje a miłosćiwje před nim pokaza.

(Skónčenje přichodnje.)

Belzacař.

(H. Heine.)

So potnoc hižom bližeše,
Měr Babylon wšón kryješe.

Při kralu jeno na hrodže
Šće swěći so a njemdruje.

Tam w pyšnej zali kralowsku
Kral hotowaše hosćinu.

Klink škleńcow, hosći juskanje
So njemdrom' kralej lubješe.

Kaž krej kće krala bjezwoče,
Jom' z wina khrobłósé wurošće.

Duž jeho wrótnosé přewozmjé,
Zo Boha wjeřšnoh' hanješe.

Wón hordži so a naduwa,
Jom' wšitcy „sława“ wyskaja.

Kral na to pósła wotpósła,
Tón z khwatkom zaso přiběža,

A njese złote sudobje,
Bě z templa Božoh' rubjene.

Kral přija khelich swjećeny,
Kiž z winom bě žno pjelnjeny;

Jón zběhniš nahle wurazy
A z hłosom woła zapity:

„Jehovah! směch na wěčne či, —
Hlaj, nětk sym ja kral babelski!“

A kaž zle słowo wuklinča,
So kralej smjertnje zastyska.

Wšón hołk, wšo smjeće wotmjelkny,
Kaž w cyrkwi w zali wočichny.

A hlajće, hlajće! na scěnje
So čłowča ruka přelamje,

Kiž z wohnjom piše pismiki
A so kaž błysk zas wotstroni.

Kral w hrózbje sedžo wobłědnu
A stawy so jom' třasechu.

So hosći syła nastróža,
Je zabyta wša zabawa.

Wot mudrych žadyn njemóže
To pismo wuklasé na scěnje.

Kral pak bu hišće we noc
Přez svojich mócných morjeny.

Přel. Fiedler.

Rostlinske žiwjenje w zymje.

(Skónčenje.)

Džemy w zymje, wosebje na wječor, po lěsu, słyšimy husty praskot. Mysliš, ze sněhom wobčežene hałzy so lawaja, a husto maš prawje; ale slyšiš to najhusicšo w suchim mjerznenju, tehdy njeje žady sněh, čeho dla tehdy praskot? — Při přibywacym mjerznenju zmjerznje tež nutrkowna wloha a z mócu rozpukaja so hałozy, kaž z wodu napělnjene sudobja. Zo je to štomam škódné, móže sebi kóždy myslić; tola husto zažija tute rozpuki w léče zasy a zarostu; tola přeco zwostanje něžna bluznička a husto rozpuknje so štom přichodne léto zasy, a potom njezažije, ale nahnija a žno hinje; stawa so to wosebje pola worješinow, wjeřbow, topolow, jablučinow, krušwinow atd. Stawa so to najbóle w tajkich městnach, hdžež je suk, abo hdžež je štom ranjeny, dokelž so tam wloha hromadžuje: pola suka, zo by přez njón do wofnow wustupowala, pola rany, zo by ju zahojiła. Tam, hdžež je skora najslabša, puknje so, a rozpukowa šerokosc wučinja wulkosc stupjenja so skory a nabubnjenja nutrkowneje wlohi.

Tola pola wšěch štomow njenadeńdzemy tajke rozpuki, a to pola tajkich, kiž wjacy ze žiwicojtych a selojtych džělow wobsteja, mjez tym zo tajke, kiž maja wjacy wodžanych džělow, so skerje pukaja. Sčěhi tutych rozpukow widžimy husto pola slowčinow a wišnjow, zo so ze škalbow žiwicojty gummi (koči měd) škrěje, a štom zahinje, jeli zo so to w přeměrje stanje. Štomy nje přemjezau pak do cyla, přetož nutrkowna ćopłota, kiž so ze zemje přez korjenje horje čehnje, a přez mjezhoběh nastanje rostlinske žiwjenje.

Čim něžniša, čim njedospolniša je rostlinska tworba, čim spěšniši je tutón mjezhoběh; n. př. nadeńdzeš na wysokich horiskach w najwjetšej zymje sněh z čerwjenznu pokryty; při přepytowanju zhoniš, zo je tutón čerwjeny sněh rostlina (*Protococcus nivalis*), jenož z jeneje španki wobstějaca. Tuta wukćeje a přispori so w najwjetšej zymje; dokelž je jednory pucheřk, ma jara spěšny wlohoběh a teho dla dostatnu ćopłotu. Teho runja kćeje ćemjerica (*Helleborus niger*, *Nieswurz*) wot hód hač do junija. A z čeho móžemy sebi wuložić, zo w zymje wšelake wodžane rostliny rostú? jenož z toho, zo so pod lodowej skoru na zemi ćopłota hromadží, kiž je husto na dnje 44 ° po Celsiu.

Rostlinskemu žiwjenju su wosebje nalětne mjerznenja škódné. Tak ruče hač su so sněhi pominyly a slónčko ćople pruhi na zemi sće, započnje so spěšniše žiwjenje a mjezhoběh rostlinow; wróci pak so mjerznenje, čěpi rostlina wulku škodu. Tak nimaja w sewjernych krajach sadowe štomy husto wjele plodow, dokelž su so pupki zahe založily a potom zmjerzly. Teho dla sće so wokolo štoma lisće, zo ćopłota zmjerzlu zemju tak khětre njerotaje a njezahřeje, a hdyž je roztała, zo zyma tak nješkodži. Tak so

čopłota zapozdži a wróca-li so mrózy, nješkodža rostlinje. Padace ze štomow lisce je dobry kryw za něžniše rostliny; přiroda nječini ničo podarmo. Po tajkim je zyma rostlinskemu žiwjenju na wšě wašnje přeciwna, a na žane wašnje spomožna? Ow ně, ma tež mnohi wužitk za rostliny; přetož při snadnišim mjezhoběhu wotpočuja rostliny, kaž čłowjek we spanju. Tež we tym je za nje wulki dobyt看, zo zyma zemju k přichodnemu lěcej wopłodža.

Mjerznenja rozdrjebja krute bruzle, haj tež kamjenje, a to z tym, zo čelesa rozšěrja, a jeli krute dosć njejsu, rozpuka; přindže potom dešć, rozmoka tuta zemja a je přichodna, zo by přichodne lěto rostliny zežiwiła. Hłowny wužitk pak poskića nam sněh za rostlinstwo. Zemja ma wěstu čopłotu we sebi, kotraž přeco na wjěch spěchuje; w zymje, hdyž je při mjerznenju powětr zymny, by zemja přeco podarmo čopłotu wudychować mohlo a za rostliny njeby žadyn wužitk byl; tu je přiroda so rjenje starała: mokrota, kiž hewak jako wokhlódžacy dešć na zemju pada, je w zymje w powětrje zmjerznyła a pada nětko we spodžiwnych twórbach jako sněhowy krystal na zemju. Tutón je słaby čopłowódčěr, a pokrywši zemju zadžewa zjednočenju zemskeje čopłoty a powětra, z čimž by so wona w powětrje rozlětała; tak pak zhromadžuje so pod sněhowym krywom na zemskim wjěchu, a njeje prawje, hdyž štó tehle dobročěrja smjertnu plachtu mjenuje; sněh je zemi to, štož čłowjekej plašć, kiž čopłotu, z njeho sapacu, při nim zdžeržuje. Tola hišće drubi njesnadny wužitk ma sněh: w powětrje zlětuja wšelake wupary a pluny; tute srěba sněh žadosćiwje do so, a při taču do wody so přeměniwši, wopłodnja zemju z nimi, tak su po wjetšich sněhach najhuseišo dobre žně.

Tak smy z krótka widželi, kak ma so z rostlinskim žiwjenjom w zymje; mnohe rostliny spja jenož pod škitowacym a wopłodnjacym krywom sněha, a hdyž nalětne slónčko so z njebjeskeje módriny zasy na zemju směje, wocući jena kwětka po drubej, a woćini swój pisany khelušk a brajka sebi z nalětnimi wětrčkami.

Smy pak tež widželi, zo je po zdaću njepräčelska a zahubjaca zyma spomožny srědk přirody, zo by so zdžeržala a po krótkim wotpoćinku k krasnišemu žiwjenju postanyła.

Wobrazy z přenjoswětnych časow.

Wo wuhlicy.

Někotryžkuli, kiž wuhlicu abo kamjeńtne wuhlo do ruki wozmje, njedžerži ju za powostanki rostlinow, ale ma ju za někajki mineral abo njerost, a samo mnozy wučeni liča ju k njerostam a to tež z wěstym prawom, dokelž je so tak přeměnila, zo je cyły rostlinski napohlad zhubiła. Čěžka je kaž kamjeń, čorna a mazawa kaž wuhlo, kamjeńtneho lamka a šćěpjomna kaž šćěpjel, hluboko we zemi a

wobšérne a m6cne kamjenišća tworjaca: to wšitko pokazuje bóle na mineraliski twar dyžli na rostlinski a byrnje so tež palíða a horcotu rozšěrjala kaž drjewo, što to wadží? Njesmédža dha so žane mineralie palić a njeje syrka abo šwabla tež palomny? Wuhlica je teho dla mineral a samo jeje šwablojte palenje a wudymowanje to wobswédča. Na to wotmolwimy: To wšitko je wérno a kajkuž ju nětka mamy, móžemy ju k mineraliam lićić, wšako wěmy, zo tež brunica so wokamjeni a zo dubowe drjewo po dolhim času we wodže do achatowego kamjenja so přewobroćí. Sčěpki tajkeje wokamjenjeneje brunicy smy z kwačanskich a měrkwowskich podkopow widželi a to tajkeje, zo je na jenym boku cyla kamjeň, na druhim pak jeno njedospolnje wokamjenjena, tak zo je jeje drjewny twar přez drobnowid hišće jara derje k spóznaću. Do achata přewobroćene drjewo su we rěcy Tiberje namakali, hdžež su stari Romjenjo do wody twarili a dubowe róšty k mostam a tak dale nutrbili. Te same su nětka wokamjenjene. Wokamjenjene drjewo móžemy mineralie abo njerosty mjenować a teho dla wuhlicu tež. A tola njeje ta sama přeco mineral byla, ale drjewo; wona wobsteja z rostlinow: a kak temu tak? Přirodospytnicy njepraja nam samo to, zo wuhlica z rostlinow wobsteja, woni wjedža tež, z kajkich a kajki je tehdom zemja napohlad měla, abo na kajkich městnach su tute rostliny rostle. Z čeho to wjedža? Nó z wuhlicy.

W wuhlicy namakaju so čěla tych samych štomow a rostlinow, z kotrychž wona sama wobsteja. Jich zwonknu podobu (Form) widži woko, znutřkny twar pokaže drobnowid, jich łopjena namakaju so wotčišćane we wuhlicy, a husto tak jasnje a wuražnje, zo su tež najčeňše žilki widzeć. Łopjena su na zemju padale a so z drobnej pjeršću prikrywale, kotruž mjel (Gemille) mjenujemy. Čim drobniša mjel, čim jasniše su wotčišća, čim hrubša, čim njewuražniše. Dale! Daloko zaplawjene a z wulkej wodu zanjese štomowe čěla a kamjenje zbywaju mjenje abo bóle z wopředkneho napohlada, čěla štomowe so wobstorkuja a zhubuju skoru, kamjenje rózkate wokulojca. Naložmy to na wuhlicu. Tu namakamy čěla štomow husto 40—70' dolhe a často hišće stejace, my móžemy widzeć skoru a bluzny abo rany, hdžež su wotpadane wotnohi a łopjena stale, my wobkedžbujemy we mjeli derje wotčišćane łopjena tutech rostlinow, štož je jeno tehdom móžno, hdyž so na tym samym městnje wotčišća, hdžež su padale, nic pak, hdyž su z wodu daloko zanjese a na puću wšelako zranjene. To wšitko je přirodospytnikam přičina k zawěrcy (Synthese), zo su rostliny kamjenjowuhlične na tych samych městnach abo z blizka tych samych zasypane, hdžež su rostle. Kajke dha su nětka tute štomy abo rostliny byle, kiž su tehdom na zemi rostle? Na to wotmolwimy z krótkim: Cyle hinajše dyžli te su, kotrež nětka we blizkosti wuhličnych podkopow rostu, haj samo hinajše dyžli žaně we nětčišim času na zemi přebywace rostliny. Tajke rostliny nihdže wjac na zemi njerostu.

Rostliny z časa kamjenjowuhličneho su z wjetša wšitke paprušam abo palmam podobne; prirodospytnicy znaja na 300 družinow. Tute paprušojte rostliny njeběchu nizke, kaž naše papruše w lésach, ale štomojte, 40—70' abo 20—35 lohców wysoke a mějachu na wjeršku wěnc lopjenow, podobnje kaž palmy. Swójba tutech rostlinow běše bohata na družinach, kaž rozšěrjena a mnohočísłowna na jenotliw-
cach. Štomojte papruše mějachu přewahu přede wšitkimi rostlinami tamneho časa; po ličbje družinow tehdomnišeje kwětnicy, to rěka teje we wuhlicy namakaneje, běštej dvě třecinyje, po ličbje jenotliw-
cow pak štyri pjećiny ($\frac{4}{5}$) paprušojtych rostlinow. Dale namaka so we wuhlicy něhdže štwórcina pazorakojtych, to rěka čertowym porstam abo čertowym pazoram podobnych, a to často tež 20—30 lohców wysokich. Jeno mała syła slušese k přaskojtym rostlinam a běchu tesame na 5 lohców wysoke a 5 abo 6 palcow tołste. Jehlinate su přez někajku khójnu (Norfolffichte) slabje zastupjene. Družiny druhich we wuhlicy wunamakanych swójbow su wšitke paprušojtym mjenje abo bóle podobne, abo wone so tola wot nich jara njezdaluja, to rěka, wone su skoro wšě kryptogamiske abo tajnomandželske, jenó mało je jich zjawnomandželskich a to jenó z jenej symjoplatku wubiwacych, po tajkim jenodžěluchi (Monocotyledonen, Einfaamenlappige). Lisćowe štomy, kaž naše duby, brězy, klony, lipy atd. hišće pobrachuja.

Rostliny, kotraž wuhlicu tworja abo so we njej wotčišćane namakaju, su: štomojte papruše, mičowkojte (Bisselnbäume), šupowki (Lepidodendron), pječatowki (Sigillaria), rakosowki (Calamites), šmarule (Stigmaria) a khójnojte a k temu hišće někotre přaskojte a cycasojte abo palmojte, wot druhich skoro žadyn slěd. Šupowka běše wulki lésny štom, podobny khójnje, bóle hišće pazorakej (Bärlapp, Lycopodium). Pazoraki su pola nas jenó nizke, mało palcow dolhe rostliny, kiž město plodow drobnu nažolc mučku (Hexenmehl) wupróšuja; jich pradžěd (Urahn) abo lěpje prawowka běše pyšny štom, na 30 lohców wysoki a wyšši, ze stwólkom kharbikatym, kiž so na wjeršku do wotnow džeže a z něžnym, mochojtm lisćom pyšeše. Lisća porubjěny podobaše so wotemřewacej khójnje. Tež šmarula běše štom, 10 lohców wysoki a wyšši, z wotnowami často 6 bértelkow a 2 lohćej tołstymi, ani khójna, ani palma a tola woběmaj někak podobna, wosebje we znutřknym twaru. My móžemy ju tež přirunać z někotrymi něčičšimi kaktusami, dla jejnych kulojtych bluznow, hdžež su lopjena sedžale a jejneho sochateho wotnoženja; njebě pak, kaž tutón, krajna rostlina, ale tonidlna; wona rosćeše we jězorach. Lopjena hnydom ze zdónka a wotnowow wukhadzawe a te same brózdowajo a kharbikowajo, njeběchu, kaž hewak z wjetša, płonje rozšěrjene, ale kulowate tučne. Z wobšěrnej wosřednej deple wurošćene wotnohi rozšěrjachu so do dweju bokow a plywachu snadno na zwjěrchlinje nilkich wodow podobnje kaž naše gingawy a bónčawy (běle batne lilije). Skora

šupowkow a šmarulow njeje hladka, ale nakosnje brózdowana a tak kharbikojta a podoba so we zwonkym zarjadowanju jědlowym abo khójnowym hablam. Přerěz tychle štomow njebě kulojty, ale kótlikojece wuhłodowany. Dziwny napohlad měješe tež pječatowka, kotrejež skora bě po dele brózdowana a na kotrejž mjez brózdami wuwyšene bombawy ležachu. Tež pječatowka běše wulki štom a z najmjeńša z woprědka cyle z łopjenami přikryta. Rakosowki, we wodže rosčace rostliny, běchu sćinje podobne, tola wjetše a tolsté, a pyšachu ze swojimi kwětnymi ríchelemi tehdomniše jězory. Wobhladamy sebi rostliny tamneho času, dha huydom wiđizimy, zo je wšo wjetše, majestetiske pola tych rostlinow, kiž su nětko pola nas jeno nizke. Wšudžom lute hobry, pornjo nětčišim njebožatkam. — Prašamy so dale, hdžedha tute rostliny rosčechu? kajki měješe tehdom zemja napohlad? kajke běše podnjebjo (Klíma)? Tu nam zaso wuhlica sama na to wotmolwjenje dawa. Wuhlicu njenadeńdzemy wšudžom, hdžež pak je, tam je z hromadami a twori kaž we Jendzelskej wulke, 50—70 łohćow mócne, a we sewjernej Americy tež wjele mil daloko dosahace lěhwa. Wuhlicu namakamy we sewjernej Americy, we Jendzelskej, pola Rheina, we Sakskej, Rusowskej, Sibiriskej, Indiskej, tež na połonšej polkuli zemje. Dale. We wuhlicy namakamy štomojte papruše, přaski a pazoraki. Pola nas su tute rostliny jeno nizke, dale k sewjeru abo počnocy su wone hišće mjeńše, tola k počodnju horje přibywaju tesame kaž na wulkosci, tak tež na družinach, a we blizkosti runika (Aequator) su najwjetše, haj samo štomojte. Pod runikom je na zemi ćopłota abo horcota najwjetša. Teho dla: Najwjetša zemina horcota pod runikom płodži najwjetše papruše, přaski a pazoraki. Tute tři rostlinske swójby maja we wuhlicy přewahu. My mamy tute rostliny tež, ale nihdže tak we mnohosći, zo bychy hdže přewahu měle před druhimi rostlinami. Namakamy pak tež nětko hišće krajiny, hdžež te same mjez druhimi rostlinami přewahu maja. A hdžedha to? Chcemy wobšěrne paprušowe lěsy wohladać, dha dyrbimy so na mórske kupy podać, kotrež blizko runika leža. Na kupach Jamaika, Bourbon a Isle de France wučinja wone wosminu ($\frac{1}{8}$) tamneje kwětnicy, na towaršnych kupach (Gejellšjđ ftsinsjeln) šescćinu, a na Nowozemskej (Neuseeland) skoro dale ničó njerosće hać papruše, a wobydlerjo tamneje kupy žiwja so wot paprušowych korjenjow. Wšitke tute krajiny, hdžež maja papruše přewahu a hdžež so štomojte papruše namakaju, su kupy a leža we horcym podnjebju. My nětko tak sudžimy. — Rostliny wuhlicy su z wjetša wšě štomojte papruše a paprušojte rostliny. Tajke rostliny rostú džensniši džen jeno na kupach pod horcym podnjebjom. Teho dla su tež tamne rostliny wuhlicy na kupach rostle a podnjebjo je horce byle. Wěrnó abo nic?

Zo su tute krajiny, hdžež su tehdomniše rostliny rostle, kupy byle, za to mamy hišće druhi podložk, mjenujey tón, zo wuhlicu

po cylej zemi rozšěrjenu njenamakamy, ale jeno na wěstych městnach. Byl-li tehdom wšudže suchi kraj byl a tak wobšěrny, kaž nětko, dha dyrbjala tež wuhlica bóle rozšěrjena na zemi byc, dyžli je. Tak pak namakamy ju jeno jako kupy na suchim kraju, jako je něhdy jenož lěsne štomy na kupach mórskich rostla.

(Přichodnje dale.)

Złote kubło.

(Powjeseć z luđu.)

Nan měješe dweju synow a złote kubło a rjekny jimaj: „kotryž wot swojeje njewjesty najrjeńši pjeršceń přinjese, dostanje złote kubło.“ Starši běše wjesoly, dokelž měješe jenu wěstu; mlódši pak běše zrudny; tamny džěše z dworom juskajcy a druhi z hunami plačicy. Za hunami wulže wulka žaba a rjekny: „Hólčko, čeho dla tak jara plačeš?“ „„Čeho dla plakać njedyrbju?““ rjekny pachol, „„nan ma złote kubło, a štož wot swojeje njewjesty najrjeńši pjeršceń přinjese, jo dostanje.““ „Njeplač“, praješe žaba, „a pój za mnu“, a wza jeho nuř a wón džěše za žabu do džěry. Tam běše rjana jstwa a žaba da jemu pjeršceń, zo so cyla jstwa swěći a wón njeseše jón domoj. A nan praješe: „Starši, pokazaj, što maš?“ a tón wuwali z papjery zezawu rynčku. Na to rjekny nan: „Mlódši, nó ty!“ a wot teho pjeršćenja zaswěći so cyla jstwa.

Tola nan njeběše z tym spokojom, ale praješe: „kotryž wot swojeje njewjesty najrjeńše židžane rubješko přinjese, dostanje złote kubło.“ A starši běžeše z dworom juskajcy, mlódši pak džěše z hunami plačicy. Za hunami wulže zasy wulka žaba a rjekny: „Čeho dla tak jara plačeš, hólčko?“ „„Čeho dla plakać njedyrbju?““ rjekny pachol, „„nan ma złote kubło a kotryž najrjeńše židžane rubješko wot swojeje njewjesty přinjese, je dostanje.““ „Njeplač“, praješe žaba, „a pój za mnu“, a wza jeho nuř a wón džěše za nej do džěry; tam běše rjana jstwa a žaba da jemu swěćate židžane rubješko a wón donjese je domoj. A nan praješe: „Starši, pokazaj, što maš?“ tón pokaza a měješe hadrješko. A nan rjekny: „mlódši, nó ty!“ a tón wučeže cyle swěćate židžane rubješko.

Tola přecy hišće njeběše doś a rjekny nan: „kotryž najrjeńšu njewjestu přiwjedže, dostanje złote kubło.“ A starši bě wjesoly, mlódši pak zrudny a tamny běžeše z dworom juskajcy, tón pak z hunami plačicy. Za hunami wulže wulka žaba a rjekny: „hólčko, čeho dla pak tak plačeš?“ „„Čeho dla plakać njedyrbju?““ rjekny pachol, „„nan ma złote kubło, a štož najrjeńšu njewjestu přiwjedže, je dostanje.““ „Njeplač“, rjekny žaba, „a pój za mnu“, a wza jeho nuř a wón džěše za nej do džěry. Tam běše rjana jstwa a we jstwje rjana holca; žaba ju zhotowa: spody židžanu, z wjercha pak wšědnu drastu. Tež starši přiwjedže swoju njewjestu, z wjercha rjanu, spody sranu. A nan rjekny: „Starši, zarjejuj ze swojej.“

A hdyž so zawjertny, zlěta rjana drasta z njeje a šlumpotata zwosta. A rjekny nan mlódsjemu: „mlódsi, zarjejuj ty!“ A wón zarejowa a hrozna drasta zwotlětowa a rjana zwosta. Nan so džiwaše a rjekny: „ty dostanješ złote kublo.“ Starši pak bě na mlódsheho a rjekny: „nětko budžemoj losować.“ Nan pak praješe: „Ně, to njetrjeba być, mlódsi dostanje złote kublo.“ H. W.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Serbske Nowiny su někotre skórzby a wobčežowanja budyskich Serbow we cyrkwinskih a šulskich naležnosćach přinjesle. Narod je wosoba, kiž swoje prawa ženje njezhubi!

* Štwórtk před póstnicami měješe budyska Bjesada swój založeniski bal na třelérni.

* Njedzělu 24. februara běše w salu tachantskeje wučernje wosebny koncert, kotryž knjeni M. Schusterowa, něhduša dwórska spěwařka, w zjenoćenju z tudomnym towařstwom „Sängerbundom“ dawaše. Jeje hlós a mištrstwo we spěwje, ze serbskeho spěwan-skeho swjedženja slawnje znate, bu wot přítomnych z radosću khowalene.

* Nowa hornjołužiska knižka (80 stron we 8°) je wušla pod napismom: „Virginia. Wobrazy ze stawiznow a žiwjenja starych Romjanow. Spisał H. F. Wjela (Wawičanski).“ Je to spis za lud, za kotryž krótku romsku historiú hišće nimamy. Štož do formy dyrbymy prajić, zo je ryč čista a krasna, kaž tež, zo je w prawopisu korrektniša dyžli žadyn drubi spis nowišeho časa we starym prawopisu.

* Knjez knihikupc Smoleř je třeci wudawk swojeje „Małeje serbskeje ryčnicy“ njedawno wudał. Najwjetšeje potřebnosći je tak zaso wotpomhane; přetož z tuteje ryčnicy móža Serbja, kiž dobreje wole su, grammatiscy prawje pisać wuknyć.

* W Serbskich Nowinach wobčežuje so njemjenowany Serb, zo Maćica Serbska njeje čitanki za serbske šule hišće wudała. Wusprawjenje je lołke; M. S. njeje najskerje žane abo tola nic za dobre spóznate rukopisy dostała. Přijatý a khowalobny džěl wjetšeje čitanki — bibliske stawizny wot k. Pjekarja a k. Bartka — je M. S. w swojim času wudała. Ale k dohotowjenju čitanki z realiami atd. njeběše drje tehdom tak wjele mocow, kaž nětko a duž přecelnje radžimy, zo by M. S. nětko z nowa podobny wubjerk wučerjow a znajerjow serbskeje ryče zestajila. Podpjeru k wudaću dyrbymy sebi pola wyšnosćow wuprosyć, dokelž je maćična pokladnica slaba. Tež dyrbja čitanki, kotrež M. S. wudać chce, tajke być, zo móža so w katolskich wučerňach tak derje trjebać, kaž w ewangelskich. Teho dla naležnje žadamy, zo bychu so w **nowym prawopisu** z džěla z němskim a z džěla laćanskim pismom čišćale (hl. niže naš namjet). Štož

wobsah čitanki nastupa, može so podobnje prihotować kaž „Lehr- und Lesebuch für die Oberklassen atd. von Albert Hästers“, kotryž so tež w dwojim wudawku — za katholske a za ewangelske wučerńje — wudawa. Za Serbow zhromadnje ma pak so M. S. starać a hdyž serbskej ryči a literaturje při słabych pjenježnych mocach njemóže materialnje po spodobnosći pomhać, njech pomha formalnje t. r. njech zjenoćenje Serbow w jonej pismowskej ryči a w jenym prawopisu spěšnišo přewjedze! To je haniba, zo M. S. w našim času hišće dwoji stary prawopis trjeba. Nadzijamy so, zo wšo to njewostanje hišće wolaceho we pusciny, a zo při jutrownej zhromadźiznje M. S. wšitcy za naše nahlady, jeničcy k lěpšemu M. S. a cyleho serbowstwa wozjewjene, so wupraja. Do přědka!

Redakcia.

* Wosebje pilna prirodospytna sekcija M. S. je w poslednim posedženju k. Rostoka za staršeho a k. Fiedlerja za pismawjedźerja z nowa wuzwolila. Wona ma mocow dosć, zo by prirodnski džěl namjetowaneje wjetšeje serbskeje čitanki spisała.

Słowjanski rozhlad.

Čechowje su zaso wubjernocho muža zhubili; 18. februara wumrje dr. Jozef Fr. Smetana, duchowny z rjada přemonstratskeho, professor w Pilznje a horliwy spisowar. — Džěl wyššeho zemjanstwa podpjeruje khwalobnje česku literaturu. Tak su n. př. někotři po 1000 šesnakach a druzi mjenje k zakladnemu zamoženju českeje Mačicy darili, dokelž chcedza, zo by kapital wysokosć 100,000 šesnakow bórzy dospěl a zo bychu potom wšitke wyšše dokhody jeno na wudawanje českich knihow so naložowale. Naša Mačica Serbska je tež třecinu kapitalisować chcyła, ale njedostatk sobustawow je to dotal skoro njemóžne činil! W tym napohladu su naše statuty wosebje njezbožowne! Hłowny wustaw, kotrehož česka Mačica džěl tworí — česke museum je po dolhich lětach z nowa hlownu zhromadźiznu džeržeć směło a je hrabju Klam-Martiniča za předsydu wuzwolilo. — Jan hrabja Harrach je dwoje čestne myto po 600 šesnakach na dvě operje po 200 š. na česke k nim texty wupisał. — Pjenjezy na česke džiwadło so bohaće skhadźuja. — W Prahy wukhadza: Sbrka nejvýtečnejších dějepisců všech národů. — Znaty w Šerbach knjez Jezbera je knižku wudał wo tym, kak by so w l. 1863 tysacletny jubilej přikhada słowjanskeju japoštolow SS. Cyrilla a Methodia swjěćić mohł. Wón chce k temu tež album wudać, hdžež maja wšo słowjanske ryče w cyryllskim pismje zastupjene być. Tež my budzemy něšto činić; ale nohcemy to hišće wupowjedać; wosebje wobdžělmy so we wuwjedženju myšličky, wot jeneho našich přecelow nam zjewjeneje! — Koncertow a wšelakich swjědžeńskich hjesadow je w tu khwilu w Prahy wjele. — W Opawje (Troppau) je česki časopis wukhadžeć započal. Słowakowje su w nowišim času jara pilni w literaturje; su jeno nowe politiske a tež jeno humoristiske nowiny založili.

Krakowske nawukowe towarstwo budže „Tygodnik lekarski“ wudawać. — J. Lepkowski je zajimawy spis „O tradycjach narodowych“ wozjewil. — We Lwowie je młody novellist Loziński wumrjel. — Zhromadźizna hospodarskeho (ratarškeho) towarstwa we Krakowje je na namjet jeneho hrabje wobzamknyła, spisy za lud wudawać. Snadž mohł so tež we Łužicach podobny namjet stajić! — Wot J. Supińskeho stej dvě tragodii (zrudnohrje) wušle.

Juhosłowjanska akademija, wot džakowskeho biskopa Strossmajera ze 50,000 šesnaki založena, dostawa dosć podpjeru; město Zahrjeb da 10,000, čitańnja w Rěcy 5000, hrabja J. Janković 15,000, město Karlowe 5000, město Karłowicy 1000, hrabja J. Jelačić 1000 š. — Slawny župan I. Kukuljević Sakčinski je khorwatski knihopis (bibliografu) wudał, po kotrejš je 2605 khorwatskich knihow znatych. — Słowinske

w loni založene towarstwo „družba s. Mohora“ ma juž přez 800 sobustawow. Serbjo, bjeře sebi přiklad a stupajće we wjetšej ličbje do našeje Maćicy!!!

Z Pětrohroda smy zhonili, zo tam wěrný přecel njeboh W. Hanki, sławny akademik a professor I. I. Srjeznjewskij, wuda „Sbornik (album) na pamjat' Wjačeslawu Wjačeslawowiča Hanki.“

We Winje je pod redakciu zemjana dr. Tkalca, znateho južnosłowjanskeho spisowarja, wulki němski časopis wukhadźec počal „Ost und West“, kiž chce narodne a politiske interesy Slowjanow zastupować. W loni slyšachmy, zo tež w Parizu, hdžež maja Němcy a druhe narody podobne časopisy, ruski katolski duchowny k. Martinow založi.

Nowy prawopis we frakturje.

Zbliženje — zjenočenje!

Štóz njezapočnje, — njedoknja!

Lubi Serbjo! Naš čas je čas spěšnišeho postupa a kóždy narod, kiž je swojeje a cuzeje winy dla zady wostał, khwata nětko druhe doscěhnyč abo tola w dobrym je scěhowač. Našema ludej pak steja žalostne zadžewki napřečiwo. Ja spomnuju tudy jeno na njedostatk wšelakich powučnych knihow. Hač runje je so w poslednich dwacyći lětach wjacjy džětało w našej literaturje, smy tola w tym sebi wjele škodžili, zo hišće w dwěmaj naryćomaj a prawopisomaj pisamy. Mjez tym zo su druhe narody w tym so w krótkim času zjenočili, njesu Serbjo blosy za zjenočenje (n. př. Hančku) poslušali, ale su so tak spodziwnje komdžili. Nětko, bdyž wšitko spěšnišo so wuwjeduje, dyrbimy so tež my w pismje bó rzy zjenočić. To je moje „ceterum censeo“.

Ale wy prajiće: Wšak smy zjenočeni w nówym prawopisu. To je wěrnó a slawa budž tym Serbam, kiž su to wuwjedli. Hižom nětko su ci wohańbjeni, kiž mudrowachu: Dyrbi so wočakowač, přiwozmje-li to lud. W nještudowacym ludu je wjele přecelow noweho prawopisa.

Tola wadži někotremužkuli to nowe pismo, dokelž wón w młodosći laćanske pismiki*) nawuknył njeje. Jenajki dialekt w knihach a jedyn prawopis by lud sam radšo měł; ale škoda jeno, zo su pismiki laćanske. Teho dla je naš nowy prawopis tež za naš rady wuknjacy lud trochu daloko ležacy a njepřecelojo wšeho noweho móžachu jón z małej prócu wot njeho wottrašić. Dopomnjam so při tym tež na jara wěrne słowa wulkeho ryčespytnika J. Grimma, kiž w prjedyryči k swojemu słownikej (str. LXII) přidawa: „be-

*) Wo laćanskich a małych pismikach piše J. Grimm w prjedyryči słownika str. LIV takle: hat nur ein einziges geschlecht der neuen schreibweise sich bequemt, so wird im nachfolgenden kein hahn nach der alten krähen. wem das thun oder lassen in solchen dingen gleichgültig ist und jeder unbrauch zu einer unabänderlichen eigenthümlichkeit des volkes gedeiht, der dürfte gar nichts anrühren und müste in allen verschlechterungen der sprache wirkliche verbesserungen sehen. es gibt aber in ihr nichts kleines, das nicht auf das grosze einflösse, nichts unedles, das nicht ihrer angebornen guten art empfindlichen eintrag thäte. lassen wir doch an den häusern die giebel, die vorsprünge der balken, aus den haaren das puder weg, warum soll in der schrift aller unrat bleiben?

sorgnis der verlagsbuchhandlung, dasz das publicum, für einzelne besserungen der orthographie zwar empfänglich, durch heftige erschütterung des hergebrachten und festhaftenden brauchs abgeschreckt werden möge.“ Dale praji: „fast jederzeit haben mäszige und allmällig vorgebrachte reformen eingang gefunden.“

Duž wozjewjam mój dawno přemysleny a w jenym mojim němskim nastawku (we zhromadžiznje katolskich wučerjow tudy w l. 1859) wuprajeny namjet, kotryž po měrje swojich mocow přewjesć cheu:

Pisajmy — evangelscy a katolscy Serbja! — wšitcy w zje-
nočenym krasnym a lohkim nowym prawopisu a wyše lačanského
tež w tak mjenowanym němskim pismje (we frakturje). Dokelž
pak nochcemy ani jedyn dotal njeznaty pismik k temu wzać, wob-
khowajmy evangelske „č“ město „ć“, „c“ m. „é“, katolske „è“
m. evangelskeho „je“, dale evang. „fjč, pjč, tj“ m. kath. „fj (f-
njeje ani po wuprajenju), pj, tj“, t. r. město: kř, př, tř.

Ale što budže za to? Žaneho hłosa při tym měć njesmjedza
či Serbjo, kotřiž serbski pisac a čitač njemóža abo nochcedža.
Tym pak, kiž pisaja (či chcedža swoju prócu k wužitku wšitkich
nałožić) a čitaja, dyrbi wužitniši być jedyn prawopis z dwójimi pis-
mikami dyžli tři dotalne prawopisy. Za mój namjet su tři dotal
džělawi katolscy spisowarjo a ja sam njebudu hinak pisac dyžli
w nowym prawopisu z lačanskimi (kaž sym dotal činił) a z něm-
skimi pismikami. Z evangelskeje strony prócuju so dobyć sobu-
stawy Maćicy Serbskeje, kotraž dyrbjala wšitko jeno w jenym
dialektu a w jenym prawopisu wudawać (přeťož dwojakosć we tym
je směšna a zrudna! tež njesprawna, hdyž so n. př. protyka za ka-
tolskich njewudawa), a Serbske Nowiny — najmoćniši faktor
k wuwjedženju porjedženjow, kotrež su juž wjacore w starym
prawopisu porjedžile, n. př. pisaja dospolnje wšě korjeńske kon-
sonanty, „fjč“ město „fj, fj“ a w sklonjowanju „-je“ atd.

Što dyrbjeli či, kiž stary katolski prawopis móža (ale w kóždej
knizy je skoro hinaši!), wuknyć? Dyrbja wzać jednore „c“ (t. r.
cej) město dwójneho „cč“, „cč“ m. „tj“ (kotrež we wjacorych kni-
hach za „é“ plaći), a ze Serbskich Nowinow jim znate „h“ a „l“
(mjehke „l“ je w nowym prawopisu bjez smužki): całty, cjećit.

Što dyrbjeli či, kiž stary evangelski prawopis móža (tež tón je
jara wšelaki), nowe wuknyć? Jenož jednore „é“ m. dwójneho „je“,
„c“ m. „č“, „č“ m. „f“ (kiž často „f, ff“ zastupuje: ftarb), „f“ m. „f, ff“.

A kak ruče je móžno, tónle rózdzěl mjez starym a nowym we
němskim pismje nawuknyć? Šulske džěci, kiž serbscy čitač móža,
njebudža k temu wjacory časa trjebać dyžli někotre hodžiny; zdžě-
łany čłowjek pak, kiž dobreje wole je, dyrbi to za někotre mi-
nuty wjedžeć. Tež je znata wěc, zo kóždy to, štož je w maćerскеj
ryči byrnje w najhubjenišim prawopisu a bjeze wšěch prawidłow
pisane, bórzy čitač dokonja! Štož pak hišće čitač ženje wuknył
njeje, zaprija wěsće w króćšim času dosłědny (konsequentny) nowy

prawopis dyžli njedoslědnaj a njejasnaj staraj abo dyžli čežki (tež wšelaki a husto přeměnjany) němski. Hdyž n. př. widziš w ewangelskich knihach słowo „mene“, dyrbiš sebi hakle dwoje jót přimyslić, zo by prawje wuprajil; hdyž pak tam n. př. „hubene“ steji, trjebaš zaso jenož jene. Abo hdyž w katholskich knihach namakaš „šfoda, štwórt“, dha tež je to njedoslědnosć; dokelž je to přečiwo wuprajenju, kiž tam pječa za hłowne prawidło pisanja služic dyrbi. Njehmanosć stareju prawopisow a wubjernosć noweho je znata.

Tola něchtó mi znapřečiwa: Namjetowany nowy prawopis z němskim pismom so dolho njezdžerži, bórzy jón zaso powaliće. Temu wozjewjam: Dokelž je won dosć dokonjany, móže so w knihach za lud trjebać, kaž dolho Němcy wokoło nas z tak mjenowanymi němskimi pismikami pisaja. To budže přeco tójhdy!

Kak wažne naše zjenoćenje budže, je jasne dosć. Zaluťujemy prócu a — pjenjezy, kotrychž dyrbimy wjacy měć, hdyž chcemy tu samu knihu we wjacy prawopisach wudać. To štož žadyn Serb z lubosće k swojemu narodej piše, budže wšitkim wužitne a witane. Hdyž něhdy zběrku najwažnišich zakonjow, hospodařske nowiny abo wšelake nuzne knihi za lud wudać chcemy, móžemy so podpěry wšitkich Serbow a skerje tež našeje wyšnosće nadžijeć. Tež serbske knježeřske nowiny (Amtsblatt) bychu jenož na tute wašnje móžne byle. Duž was, lubi Serbjo w Hornjej Łužicy! zapřisaham, zjenoće so w nowym prawopisu!

Ale tež Wam, lubi Serbja w Delnej Łužicy! dyrbju někotre nuzne słowa prajić. Hač runje je Was po najnowšich zapiskach přez 76,000 duši a hač runje byšće literarne zjenoćenstwo přede wšitkim trjebali, dha so tola tajke pola Was hišće založilo njeje. Duž so mi najlěpša rada zda: Přistupće we wjetšej ličbje (20—30 duchownych a wučerjow, kiž so za serbske pismowstwo a zdělanosć luda interessuja) k našej Maćicy a žadajće jutry přizwolenje delnjołužiskeho wotrjada! Hdyž Was wjetša ličba budže, móže Maćica Serbska rad kóžde lěto tež delnjołužisku knižku wudać. Sobustawam towarstwa budže to wěsće jara lubo. Dokelž pak je Waše zbože jeničcy we přibliženju k nam móžne, žadam naležnje, zo byšće tež kroćel k lepšemu w prawopisu sčinili. Pisajće z našim nowym prawopisu, ale z němskimi pismikami; pisajće dla zblizenja „i“ po „š, ž, ch, h“ a po „e“, hdžež je pola nas „či“; skónčnje nałožujće naše „cj“ město „š [č], [čj]“! To je mała, ale wažna kroćel za Was a za nas! Hdyž wustojnych z Was prošu, zo byšće swoju ryč bóle a bóle přepytali (n. př. štož pisanje wšelakich „e“ a wšelakich „o“ nastupa), dha budže tež tale próstwa kaž spomnjene namjety z tej lubosću přijata, z kajkejuž je spisana.

Tuto „swojim Serbam“ k wobkedžbowanju spisa a přidawk jako pokazku přidawa

M. Hórník.

W oktawje słowjanskeju japoštołow.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Redaktor: M. Hórník.

Zamolwity wudawář: J. E. Smoleř

W BUDYŠINJE.

Polłétnje
7½ nsl.

Cylołétnje
15 nsl.

Č. 4.

Hapryl.

1861.

Zuk.

Pokazka z basnje „Tři rychle třubaly“.*)

31. Mjele jano k tomu wšen slaby rozym,
Ty wšak jo nikul njuhustlěžiš!
Jo drugi, kotaryž znajo tu dlyná
A cheo tež swět mudry huciniš.
Zuk nastanjo, ak' jogo našćuwal
Něcht, wón pak sam se jo přinamskal.
32. Tak jo se zaprjel na wšo gibanje,
Až njeprěpušćijo to slabše.
Kak gnjo se něčo, tak ma spiwanje,
Na mocnem pak bywa wotřejši.
Nic njejo, což wón njeby hobgrakal,
Wšo přeražiš, na to žě jo cakał.
33. Zuk togo dla jo wjele na se brał,
Až přewožiš cheo wšikno z křikom.
Nic až se přece gniwny pokazal,
Wón teke móžo hiš z wjaselom,
Nic ak' přešiwio žiwjenju winik,
Pak na wšo gibanje ak' zastojnik.
34. Tež wjele pomocnikow wšuder změ,
Kenž spěšnje roznjasu jog' křiki.
A žiwnje dosć, až te su dwojake,
Kenž budu jogo služabniki.
Čtož něčo zachopjo, njewostanjo
Sam, přece jomu něchten hobwisnjo.
35. Su mjekke wěcy, ako luft, woda,
Tež drjowo; a te same přejžo
To rdženje tak, až cujo jo kužda.
A gdaž jo chwilu hobehowašo,
Tuž dawa dalej jo, až přeběži
Swój puš, kenž jomu jo wotsužony.
36. Su pak tež twarde wěcy, njebjeru
Nic do se wot cyłego rdžanja,
Tym třěsecym žwalkam te zadorju,
Až šinuli je z hobstojanja.
Jo šěžko groniš, kotre wot njeju
Jo k lěpsemu hužitku zukoju.
37. To mjekke derje do se bjerjo wšo,
Přez to pak zuk wjelgi hušlabujo.
Wot twardego pak wšo wotskokujo,
Tak až se zuk na njom tu zmognjo.
Glej! z přijašelami wšo kamsy žo,
A cuzy cesto wěcej pomožo.
38. Nic njejo pak na swěše, do cogo
By zuk tak rad ako do hušow
Nuť zajel. Gdaž jo k tomu sporajo,
Tam humrjo rad a namaka row.
Wón cheo k nejmjeńšemu byš slyšany,
Gdaž njejo přidane byš widomny.
39. Rad by ja dalej wšo hupowjedal,
Což nastupa jogo pocinki;
Njebych-li ja se togo hubojał,
Až był kaž plapotate mlynki.
Nejlěpej gda, až kuždy gļěda sam,
A ja ze slowami se njetamam.
40. Gda huznajmy nejpjerwej, kaku gru
Zuk wšědnje ma hokolo wěcow,
Kenž swojo stawne běžanje maju,
Ak' gonjone wot wěstych mocow.
Gžo wěrnejšego towarisa maš?
Ten njedajo přez nic se wotporaš.

*) Tutón nowy plód našeho delnjolužiskeho basnjerja džěli so do třoch džělbow, kotrychž přěnja, 160 strow wunošaca, před nami leži. Přejemy, zo by tuta wopisna baseń ze wšěmi druhimi poetiskimi džělami k. Stempela w čišću wuša.

Red.

41. Nic njepomožo zuku tak hueuš
 Wšo, což se třejš móžo we swěse,
 Ak luft, a gdaby było, žo se gnuš
 Cheo lopjenko, wón dajo k wěsci.
 Luft slyši třawu rosé a kele klěš,
 A pupam pomožo se rozciníš.
42. Luft z duším akle přawje sporajo
 Do gibanja wšikno, a před nim
 Nic njejo křute dosé, gdaž wón chwějo;
 A jo, ak' ciniš tak z wjaselim,
 Až zuk njewé cesto, co pjerwej dej,
 Wón hutrajo, rownož šlo wšo gorej.
43. Gdaž w lušé kumpaju se šwigawy
 Na krjaeh, a galuzu na bomach,
 Až šwikoco, knykoce a šwari
 Wšo přez jedno: we takich myslach
 Tuž stoj zuk, dej se z togo wotebraš,
 Až wšomu njebužo se woteznaš!
44. Pod chójnu k slyšanju jo šumjenje,
 We brjazynje pak bibotanje,
 A pod širokim dubom šwarcanje,
 Pod topolom stawne jachlenje;
 Te klony, lomy, wězy zdychuju
 A wjerby přece něco šepocu.
45. Tak sadowe bomy njezogole
 We lišce, ako tož te žiwje.
 To žiwje jo kaž njerodne golé,
 To poměte pak jo pokorne.
 Su něgže togo dla dostojnejše,
 Až hušej lista plody naplože?
46. Ten samy pak, kotarego žwalki
 Tak mjekce hokolo licowu
 Nam graju, a z kotrym slódke zuki
 Nam přijdu a nas zwjaseliu, —
 Ten móžo tež do groznego wětra
 Přederiš a wšo stawíš do třacha.
47. Gdaž golu zapřimjo ten tergaty,
 Dga stare duby hukorjeni;
 Gdaž wala mólne pěškojte žwaly
 Ak' wichor, a gromadu goni
 Sněgowe zmjetawy; dga huznajo
 Se, až přece jano nježortuje.
48. Při tom pak zuk w slědku njewostanjo:
 „Gdaž wy, natureske wěcy, cheoš
 Waštyl tak nješromnje zdwigaš“, rjajnjo,
 „Ja njedřemam, mi jano wěřoš!“
 Wón šwici, šumi, hujo a třubi,
 Jo ak' we groznej bitwje se bili.
 Stempel, wyšši faraš w Lubnjowje.

Kralowe krónowanje.

(Skónčenje.)

Na jene doho wocuci Šolta — harowace wulke myše běchu jeho wubudžile — trěješe woči a zawoła hnydom Jurja, kiž spicy helski koncert činješe. Tón pak so njehibny, ale smorčeše w jennym prječ. „Kmotře! kmotře!“ wrjeskaše Pětr, „je wšak na času! ty pak tola smjertne spanje spiš.“ Wón wocuci, jako jeho Pětr khětrje za włosy scáhny, džiwaše so pak, zo so tak zahe woła a woči poč začinjene praji: „„Što so či tola džije, kmotře, je wšak hišce cyle čma.““ „Bratřko“, praji Pětr, staň wšak, ja će prošu, dži k woknej a pohlej, hač skoro džen njeswita.“ Wicaz wulče hač runje njerady, masaše so po scěnje dale, namasa škleńcu a wotčini wokno, njewidžeše pak ničo: bě tołsta čma. Wón začini zaso wokno, lehny so a dolho njetraješe, dha smorčestaj našej pacholaj změrowanaj jedyn přemo druheho. Spaštaj dolhe spanje, dha zawoła njesćerplivy Šolta zaso Wicazec Jurja a prošeše jeho, zo by tola zaso stanył a so wo dnju wobhonjał: „Nóc tola smjertnje dolho traje“, praji wón; „džen, bych rjekł, dyrbi so pokazować.“ Jurij pak so tón króc njehibny, ale napřeciwi: „„Ně, kmotře, nětko je na tebi, dži a pohlej ty tón króc!““ Jemu tež ničo njepomhaše; člcyše wjedzec, dha dyrbješe sam hič, a tak khramosčeše so won, njemasaše dolho po scěnje, duž přińdže, zo so wo hromadu stareho

železa kopny a tak wo zemju suny, zo jemu před wočomaj zablýskny a hlowa zwrjeskota. „To bu čert!“ zawoła hněwny, zběhny so a sahaše pomału, so scěny dđeržo, hač zbožownje škleńcu namasa. Wotčini wokno, tykny blowu won, ale wot swětneho dnja ničo njepytny. „Ach božičko“, skoržeše wón, „džeń so tola žadlawje po mólěku bliži.“ „„Njebudź tola žane džěčo““, praji Wićaz, „„to nihdy ničo druge wina, hač twoja přeměrna njesćeřpliwosc, kiž ci noc dlěšu widžec dawa. Nječin sebi jeno žane mysle, ale wotčakaj časa!““

Z nowa k měrej pokazany, čisny so Šolcic Pětr njespokojny k spanju, woči so zandželištej; Wićaz tež drěmaše. A k třecemu razej frunčeše to wokolo našeju pučownikow hórje, hač hdy by pol sta kocorow so na bjesadu zešlo a swoju warjacu a škrebjetacu hudźbu k lěpšemu dało.

Jako runje tajku prawje zatrašnu fugu smorčeštaj, wotčinichu so durje a mazuchec wotročk stupi, z latarnju w ruce, do komory. Swětłosc wubudži našeju spancow, duž počestaj so wobaj přečahowac. Šolta hnydom zawoła: „Je nětko na času?“ Wotročk, kiž chcyše tudy něšto pytać, postróži so, jako čłowske zynki zasłyša, přetož mysleše, zo šeri. Po khwili pak so dopomni, zo je tudy našeju přecelow zatyknyl a rjekny: „Ach, wój khadli hišće tu tčitaj? Bohu skorženo! wój staj rjenje krasnje wšo přespaloj, přetož hižom wčera dopolnja bě krónowanski čah, a ja běch cyle na waju tudy zabył.“ Kajke woči našej přečelej činještaj, jako to wuslyšeštaj, kak hubu rozdaještaj! Zlecištaj hnydom z loža kaž njemdraj, zo so stolec powali a wotročk, myslo, zo jemu za žiwjenjom stejitaj, wostaji nastróžany latarnju stejo a čěrješe, štož móžeše, skhody dele. Při swětłe latarnje widžeštaj nětko, kajki statok běštaj měloj; to, štož běštaj za wokno dđeržaloj, bě někajki stary škleńčany khamor, kotrehož durje běštaj wotčinjaloj a hlówu do njeho tykałoj. — Khětrje so zwoblekaštaj, khwataštaj dele, zo byštaj z tuteje helsekeje jamy won přišloj a nikomu so njepodžakowawši, nikomu božemje njeprajiwši, wopuščištaj pod mjerzanjom a kliwanjom njehospodnu hospodu. — W Draždžanach nětko žaneho měra njeměještaj, dokelž mysleštaj, zo budže kóždy na njeju z porstom pokazowac a tak čěrještaj z hlódnym brjuchom z wrotami won. Jurij zaby na swoju Hańžu a džěci a na kupjomne drasty a noweje mody kožuch.

Kak staj so na dompuću zabawjaloj a kak buštaj doma witanaj, wo tym njewěmy; tež nic wo tym, hač staj doma što wo svojich nazhonjenjach powjědałoj. Někotři praja, zo staj khětrje lhaloj, druzy pak chcedza wjedžec, zo je so Šolta slyšec dał, zo jeho ani čłowjek ani jandžel wjacy do Draždžan njekrydnje.

Přispomnić hišće chcemy: Jako krónowanski čah přez hasy čehnješe, zwonješe so na wšěch cyrkwjach, kanony wuskachu a hrimotachu; wojacy stejachu z wobeju bokow hasy a zady nich

njepřeměrna črjóda ludu, kiž, kaž husto so swjedžeński čah bližowaše, z wulkim hrimotanjom „sława kralej!“ wołaše, mjez tym zo wojejska hudźba hlós: „Toh' krala žohnuj Bóh“ zanošowaše. W krasnym wozu, na kotrymž so kralowska króna a sakski wopon blyščeše, sedžeše kral; wóz bu čehnjeny wot 12 bělakow, na kotrychž krasnje wuhotowani postillonjo jěchachu. Wokoło kraloweho woza, na kotrymž zady někotři služobni krala prosći stejachu, jěchachu přewodźuju jězdni, do zlota a slěbra zawrjeni, a po nimi jědžechu czy wjerchojo a generalajo, pyšeni ze wšelakimi rjadami a hwězdami. — Před kralowym wozom džěše wubjerna hudźba, kotraž wjesole zynki přednošowaše. — Mjez přihladowarjami bě tež jedyn Kukečan, kiž bě so sem podal. Hdže tež by Kukečanow njenadešol? Widžeše, zo před jenej překupskej khěžu wuprózdnjeny jerejowy sud steji. Lědom bě jón wohladał, zalže horje a so smějo a hordže dele zhladujo na nizku člowjecinu, wjedžeše sebi něšto na swoju překlepanosć, přetož tak zwysoceny, mysleše a to z dobrym prawom, zo wjacj wohlada, hač delkach stejacy. Kukečan Wćipnik widžeše so čah bližeć; runje počachu „sława!“ wołać; wón tež sobu rjewješe a jako hudźba zapadny do powšitkowneho sławawołanja, dha so na jedyn raz, bum! dno jerejoweho suda zlemi a Kukečan Wćipnik podnuri so do suda. Štóz jeho wotsalenje pytny, wočerješe so a tych njebě mało a dawachu hišće našemu Wćipnikej wudma. Tón pak srjedza w selowym elemenće zuby křipješe a tamaše, jako lud „sława“ wołaše, swój doít. Dyrbješe tři hodžiny w swojim njepytanym statoku tčec, prjedy hač so smilichu a Kukečan Wćipnikec jereja zaseleneho won wučahnychu. Můžeše hišće so Bohu džakować, zo sebi při swojim padže njebě nohu zlamał.

Haj, wěcnje zwjazk so njezawiwa,
Hdžež je wosuda móc žiwa.

S.

Čłowjek.

Zemja je napjeljena z njesměrnej ličbu wšelakich stworow (Geißte) a stworenjow; we kóždym, tež we najmješim a najnjenahladnišim, pokaže nam kedžbliwe wobhladowanje wěste zakonje, po kotrychž su nastale. Twar wšitkich je jara rozdžělny, byrnjež mjez wěstymi, k jenemu rjadej slušacymi, někajku stajnosć namakali. Rjane, rjeuše a hišće rjeuše stworjenja bydla na swěće; tola króna cyleje stwórby je čłowjek; to je kral, kotrehož Bóh postaji, zo by na zemi, nad jeje płodami a nad wšeju zwěrinu knježil a wšitko swojej službje podćisnył; wšo so jeho, a jeho mocy hrózbuje. Ale hišće k wyššemu je čłowjek postajeny: runy, k njeju so zběhacy jeho twar pokaže, zo na zemi njewostanje a njezahinje, kaž zwěrjo, ale zo lěpši jeho džěl něhdy z jeje zwjaz-

kow so minje a čistym ducham a jandželam, haj k swojemu stwo-
rićelej so pozběhnje. Tola z poľ sľuša čłowjek zemi, kotraž swoje
prawa žada, jeho čělo. Tole je dom, we kotrymž njesmjertna duša
zwoštawa a skutkuje; tole tež je widžomne, a nam najlěpje znate.
Čłowske čělo je wubjerny skutk božeje mudrosće, dobroty a wšeho-
mocy. Zwonkowy napohlad hižom pokazuje nam rjany a spo-
dźiwny twar; kóždy staw widžimy runje na tym měsće, na ko-
trymž je k swojemu skutkowanju najpřihodniši. Wjetše a potaj-
niše dźiwy wotewrja nam znutřkowy twar: mjasowe nitki, čěnke
kóžki, žilki a trubki rozběhuja so po cyłym čěle wokoło twjerdeho
kosćoweho zaklada, kóžda k drubemu zaměrej a k druhej potrjebje;
wšitke pak nuzne k strowemu, přihodnemu a wjesolemu žiwobyću.
Hišće krasniši twar pokazuje nam najdrobniši kusk čěla: We časći
mjasa rozeznawa wóčko wšelake tolste niće, kiž so po dołhosći
wotčahnýc hodža, kóžda tajkale nić wobsteja z wjele stow čěnkich,
kaž pawčinowa nitka, tak zo ju wóčko lědom pytnje. Drobnohlad
(Mikroskop), přez kotryž maľu wěcku wjac stow króć powjetšenu
wuhladany, pokaže nam hišće wjetše dźiwy: najćejša nitka wob-
steja z wjele stow drobných komorkow*) (Zelle, cellula), kaž pu-
cherki so dźeržacych a wšelako mjez sobu zjenoćených. Druhe
komorki, lědom tak wulke, zo by je tež najwótriše wóčko wu-
hladało, srěbaja, khowaja a přepodawaja bjez přestaća susodnym
wšelake mokřiny (Schleimflüssigkeiten), kotrež čělo zežiwja; druhe wot-
dźěluja wšitko přetrjebane a čělu wjac njewužitne a wotwodžuja
to do wšelakich roľkow a črjewow, přez kotrež so z čěla zhubja;
druhe zas skutkuja za to, zo by přec stajna čopłota we čěle so
tworila a na zwonkownosć zhubjena, z nowa nastala.

Tola wšitko to je tak spodźiwne, wulkostne a wobšěrne, zo
krótki nastawk, haj tolste zwjazki knihow njedosahnu, wšo do
drobnosće wopisać. Chcu teho dla we krótkich nastawkach z či-
tarjemi Łužičana runje to wobhladać a přeńć, štož so najzajimawše
zezdaje.

Lipinski.

Wobrazy z přenjoswětných časow.

Wo wuhlicy. (Skónčćenje.)

Zo je tehdom podnjebjo horce, haj přetropiske było, to wob-
swědča 1) wuhlične lěhwa a 2) wuhlične rostliny. My smy slyšeli,
čimž zymniši kraj, čim mjeńše ma rostliny, čim čopliši, čim wjetše.
My mamy pola nas lisćowe štomy a jehlinate. Te same rostu hišće
daloko k poľnocy dele, naposlědk přestanu naše wjetše lisćowe
štomy, jako duby a buki a jeno jehlinate přikrywaju zemju; wot

*) Snadž móhli „bónčica“ za „cella“ wzać; přetož znate „kónk“ Bienczelle, tež
Wesfise, Schwäpftopf (přirunaj česke: bání, baňka) steji město „bónk“ abo „bónka“,
wot kotrehož so druha pomjeńšenka „bólek“ město „bóněk“ tworí.

lisćowych pytnjemy jeno nizke brězy a wjeřby; hišće dale dele k sewjeru zhubja so tež jehlinate štomy a jeno nizke kečkojte, lěhdom někotre palcy dolhe wjeřbički a mochi prikrywaju zemju, hač so naposlědk tež tute zhubja a wěčny sněh zemju kryje. Tu wotebjeraju rostliny kaž na wulkosci tak tež na družinach.

Wot nas k połodnju horje přibywaju rostliny hač k runikej kaž na množstwje a wulkosci jenotliwcow, tak tež na družinach, dokelž je dale horje ćopliše podnjejbo. Teho dla prajachmy prjedy: Najćopliši kraj zamóže tež najwjetše rostliny płodźić. Ale ćopłota sama to nječini. Horca pěškowa puscina Sahara we Africy je jara khuda na rostlinach. K temu słuša tež přisprawna póda a potom wložny dymjenc, kotryž móg parjaceho slónca poměruje. Přisprawu pódu a wložny dymjenc namakamy pola prjedy spomnjenych kupow, a teho dla su tam huste paprušowe lěsy a štomojte papruše. A tola te sarše jeno porědko 4 łohće překročuja. Štomojte papruše z wuhlicy pak su 20 a 30 łohćow wysoke. By to móžno było, hdy by při wšej přisprawnej pódze podnjejbo tehdom hišće horcyše njebyło, dyžli naše tropiske pod runikom a hdy by dymjenc přeměrnje wložny njebył a wjacj wuhličneje kisaliny při sebi njeměł, dyžli nětko? — Na tutej horcoće, na tutym tropiskim podnjejbo tež we našich krajinach bě pak mjenje slónco wina, přetož hewak dyrbjeli prajić, zo je zemja swoju wósku přećiwo slóncu přeměnila, štož pak dopokazać njemóžemy, abo je snadno slónco wustudło? wjele bóle je přičina tajkeje ćopłoty zemina znůtkna ćopłota, kotruž wona tehdom měješe; zemja je po času bóle wustudla.

Tajka spódnja a zwjerchna ćopłota njezamóžeše nic jeno wysoke štomy na zemi płodźić, wona přinošowaše tež k płódenju a tworjenju mójnych a hustych, njeprěražomny z lěsow, kiž my pralěsy mjenować móžemy, haj wona bě nimale jenička přičina; přetož kak by hewak tworenje tajkich mójnych wuhličnych lěhwow, na kajkež smy prjedy spomnili, móžno było, hdy by zemja přeměrnje płódna njebyła a hdy bychy wulke a huste lěsy na njej njerostle? A tola praja nam přirodospytnicy, zo samo stolětny zrost tropiskeho pralěsa, kaž na příklad we Americy je, jeno lěhdom dwaj palcaj tolstu worštu wuhličneho dawa. K tworjenju tajkeho mójneho wuhličneho lěhwa, kaž jendźelske je, mjenujcy 150' tołste, słušeju 18 stow tajkich lěsow, kóždy stolětneho zrostu a nětko wobličbnj, kak dolho by to trało. Při tym mamy hišće dwoje wobkedźbować, mjenujcy 1), zo so, čím wjacj worštow so na so kladu, čím bóle so spódnje hromadu tłoča a 2), zo wuhlica z wjele šwižnych mjehkich a jušnatych rostlinow wobsteji, kiž so hišće bóle hromadu tłoča, dyžli so to na příklad pola našich dubow a bukow stało by, a my z teho spóznamy, zo k tworjenju poldra sta stopow mójnych wuhličnych lěhwow million lět dosahał njeje.

Wuhlične lěhwa tajkeje mójnosće kaž jendźelske a sewjerno-ameriske je, wuča nas teho dla, zo su so we wobčasu mnoho

tysac abo skerje million lětow tworile, zo je zemja přeměrnje plódna byc dyrbjała a pralěsy tajkich štomojtych rostlinow plódziła, kiž w něčišim času so jeno po palcach abo stopach měrja a zo je tehdom podnjbjo přehorce a z wložnym, mnoho wuhličneje kisa- liny napjelnjenym dymjencom wobdarjene bylo, kotrež, kaž je znate, wosebje plóđenju kryptogamiskich rostlinow přinošuje.

Zo je tehdom podnjbjo tež pola nas horce bylo, to dopokaža tež 2) wuhlične rostliny same. Kak stary pola nas někajki štom je, to spózna jemy, hdyž jón přerěznjemy, z jeho lětow abo lěto- rostow; pola mlódych šmrěčkow abo khójničkow hodži so to tež zwonknje wobličić, dokelž widžimy a wěmy, kaž daloko su za lěto rostle. Tute lěta pokaža so we přerězu jako zhusćene kruhi abo kola, rěkaja teho dla němski „Zahrringe“. My trjebamy jeno te same wuličić, dha hnydom wěmy, kak wjele lět je štom stary. Přez čo nastanu tute lěta? Přez to, zo je pola nas zyma a zo je tak zrost přetorhnjeny. Tute lěta, kaž z cyła cyly přerěz, su za přirodo- spytnika tež hišće něšto druhe, mjenujcy wot přirody do štoma za- pisana krónika, z kotrejež wón dopokazač wě, kajku su zańdžene lěta ćoplotu abo zymu měle. Naše štomy maja, kaž prajachmy, lěta, dokelž je zrost přez zymu přetorhnjeny; štomy južnišich ćo- plišich krajinow njepokaža žanych lětow; čeho dla nic? Dokelž zrost přez žanu zymu přetorhnjeny njeje. Z přitomnosće abo nje- přitomnosće lětow móžemy teho dla spóznać, hač je někajki štom we zymnym abo ćoplym abo horcym podnjbjom rostl; přetož štomy ze zymneho podnjbja maja lěta, štomy z horceho pak nic.

Wuhlične štomy su wšitke tajke, kiž žanych lětow nimaja a je to dopokaza dosć, zo su we horcym podnjbju rostle. Zo njejsu z ćoplišich krajow k nam přiławjene, ale zo su tam zapadnyłe, hdžež su srostle, je hižom dopokazane.

Wublica njewuči nas jeno, zo je tehdom tež pola nas podnjbjo horce bylo, ale tež, zo je tajka horcota po cyłej zemi nimale jenak rozšěrjena byla.

Rostok.

Stary hród.

(Powjesé z ludu.)

Cuzy krawc přińdže do wsy na šiče, a tam běštaj dwaj hrodaj, stary a nowy. Stary hród běše rjany, ale šerješe, zo tam nihtó bydlíč njemóžeše. Krawc praješe: „ja tam w nocy pónđu a wu- traju.“ Ale wšitcy so jemu smějachu: „,ty zmjerzły krawče, kiž před kóždej myšu čěkaš?““ Wječor džěše krawc na hród a sydny so tam w rózku blida. Na dobo praskny so a na blido padny ćlo- wječa noha. Krawc šmórny ju pod blido. Bórzy praskny ruka na blido a krawc šmórny ju zasy pod blido. A padny cyły ćlowjek z wječhom; krawc suny jeho pod blido a džěše so lehnyc. Hdyž dwanaće ćepješe, khodžeše šěry mužik po jstwje a hladaše na njeho.

Mužik přistupi k ložu a praješe: „prošu će Bože dla, pój ze mnu; móžeš mje wumožić.“ Krawc stany a je šoľ a mužik zalěze po hľbokej džěrje do pincy a rjekny: „polěz za mnu.“ Krawc pak praješe: „njepolězu.“ Mužik prošeše plakajcy, krawc pak rjekny: „njepolězu do džěry“ a džěše so zasy lehnyc. Rano steješe před ložom blidko z wodu a trjenjom a bě tam napisane, zo dyrbi so wumyc a wutřec. Hdyž bě to sćinil, pomysli sebi krawc: „wumyl sym so, wutřel sym so, ale što jěśc!“ Tu stoješe snědanje před nim a rjekny so: „jěz!“ Krawc jědzeše a piješe a pomysli sebi: „najědl sym so a napil sym so, ale nětko bych sebi zakuril.“ Z dobom běše tam dolha dymka (fajfa) a čłowječa ruka zažehli jemu z filipusom. Krawc khodžeše po jstwje a hwizdaše sebi a w nowym hrodze džiwachu so: „kak je tola wutraľ! khodži tam rjany a kuri dolhu dymku.“ A přiádzechu k njemu a wón jim wupowjeda a dosta stary hród. A je-li krawc hiśce žiwy, je tam tež.

Přispomnjenje. W tutej powjesći zda so, zo je tam a sem něšto wupadnyło, štož wšak so lohcy přimyslić; sym pak ju tajku wostajil, kajkuž sym ju za powjedaryjom napisal.

H. W.

Stary a młody mjedźwjedź.

(Bajka z ludu.)

Běše junu, zo so stary a młody mjedźwjedź na slónčku wo-
hrjewaštaj. Tu praji młody: Nano, što je najsylniši na zemi!
Čłowjek, mój syno, je najsylniši na zemi. Na to praji młody: Ja
bych rad čłowjeka wohladaľ, a so z nim spytaľ! Pokaž mi teho
dla junu čłowjeka. Stary přistaji: Pój, chcemoj so tam blizko
drohi sydnyć a tam drje bórzy čłowjeka wohladamoj. Hdyž běštaj
khwilku při drozy w khlódku sedžaloj, džěše tam po drozy małe
džěco. Je to čłowjek? praji młody mjedźwjedź. Ně, wotmolwi
stary, to budže hakle čłowjek. Po času tam šedžiwc nimo džěše,
a młody so hnydom zas wopraš: Je to čłowjek? Ně, to je člo-
wjek był, wotmolwi stary. Za khwilku džě tam nimo jedyn wojak,
a młody mjedźwjedź so zas wopraš: Je to nětk čłowjek? Haj,
wotmolwi stary. Nano, móžu hić, so z nim spytać? Ow haj dži!
A hnydom džěše młody na teho wojaka. Dolho njetraješe, při-
běža, wšón wujachleny zasó k naněj. Nó, kak bě? wopraš so
jeho nan. Nic derje! hdyž hać k njemu přiádzech, přimny wón
někajku roľku a pluny mi tak bjez woći, zo so mi před woćomaj
zaswěci a kosmy so mi smudžacha. Na to wuceže někajku mě-
šawku, a z tej mi tak sylnje wokoľ wušow machaše, zo tak kosmy
wokoľ mje lěfachu, a na posledku dyrbjach čeknyć. *Kral.*

Z homœopathie.

Je móžno, zo móžeja małe homœopathiske srědky
hojić a što ryći za jich džělawasć! — „Homœopathia je

wučba wot „ničeho“, kak wono pyta něšto, wjele, haj wšitko dokonjeć“ — tajke powučenje da mi junu žortnik wo tej lékařskej wučbje, kotruž je Hahnemann wunamakal a zestajil. Professor Bock we Lipsku pak ju cyle zaniča a bani a mjenuje jeje podpjerarjow blaznikow a ludakow, kotřiž njewjedža, što činja. Wón sam měni, zo we tych malých, drobných lékařskich krepkách a próškach, kotrež homœopathiscej lékařjow khorym dawaja, cyle žana móc k namakanju njeje. Wón sam wot lěkowanja cyle wjele hódneho njeměni, ale postaji čelnu natursku móc za lékařja, kotraž we najwjacy khoroscach sama skutkuje a žaneje lékařskeje drugeje pomocy a mocy njepotrjeba. — Hač runje ma so přidać, zo je čelna naturska móc najbóle džělawa, hdyž ma so móc khorosće zlamać, nima so tola lékařske podpjeranje wotpokazać a wjele tysac příkladow mohle so postajić, z kotrychž móže so skutkowanje lékařskich, tež homœopathiskich, srědkow nazhonić. Haj samo tam hišće su so wone mócne wopokazałe, hdžež lékařjo allœopathiskeho rjada khoremu žiwjenje wotrjekli běchu. Teho dla je wohidna wěc, hdyž chce něchtó homœopathisku džělawasć zaničeć a móc tutych srědkow za „ničó“ wuwolać. Ja jenož chcu jenički příklad přistajić, kotryž tak prawje zjawnje za homœopathiu ryči a přez kotryž je homœopathia we rakuskim kraju móc a rozprěstrjenje namakala. Akty rjaneho wulěkowanja namakaja so hišće džzensniši džen w archivje města Wina. Mjenujcy kh. kr. pólny maršal hrabja Radecki dosta w nazynje 1840 strašnu khorosć we prawym woku, kotraž ze smjercu hrožeše. Homœopathiski lékař Dr. Hartung spózna ta khorosć za raka we woku. Dr. Jäger we Winje a Dr. Flarer we Pavii to same wuprajištaj. Rakej pak móžeše so jenož přez to mjeza stajić, hdyž so cyle wurěza, to pak njeběše we woku móžno. Kusate a palace srědky (Mittel) so tež naložić njehodžachu. Radecki widžeše při řezanju a njerězanju najhubjenišu smjerc před sobu. Teho dla staji swoju cyłu nadžiju na homœopathiske lékařstwo svojeho dotalnego lékařja Dr. Hartunga — a hlaj, we poměrnje krótkim času bu wón cyle zahojeny z jenym jeničkim srědkom, kotryž Thuja abo žiwjenski štom (Lebensbaum) reka.

We winskich novinach wón to tak wozjewi:

„Podpisany bě dlěši čas na woči khoril. We zandženej nazynje přiljeraše ta khorosć tak, zo jemu nic jenož prawe woko začemnić hrožeše, ale same žiwjenje do stracha staji. Tak z najmenša bě wuprajenje wučenyh a wustojnyh mužow a wočilěkarjow, tež profesorow Dr. Jägera a Dr. Flarera. Při tajkich hrožacyh a trašnych dočakanjach stajich swoje dowěrenje jeničcy na svojeho dotalnego homœopathiskeho lékařja, k. k. radzičela Dr. Hartunga, a we krótkim času radži so jeho rozhladnosći a wjedženstwu, zo mje wot mojeje sylnje rozšěrjenje khorosće wumó. Jeho lékařski puć njeh lékařske fakulty rozsudža, ja pak njemóžu mjelčeć, ale chcu, zo by swět zhoñil, kak wulki džak sym ja temu mužej winojty, kotremuž so zdžerženje wočow a žiwjenja tak derje radži. Teho dla prošu redakciu winskich novinow, zo by tute ryněki wotičěala. Njeh wědomnosć přez tuto žadne zahojenje a překrasne nazhonjenje dobytk dostanje, potom ja svojeho čerpjenja jako Božeho mudreho wotphlada při člowskich wodženjach z džakom so dopomnu.

W Milanje (Mailand), 12. meje 1841.

Hrabja Radecki, pólny maršal.“

Tež hišce dwójcy je Thuja krótko potom raka zahojila, kotryž hewak za njezahojny plaći. Dr. Hartung běše wučeny a nawjedzity homœopath a Dr. Bockej, kotryž stajnje homœopathow bodže, so njeradzi, jeho bjez tutech sadzić, wot kotrychž praji, zo we slesosci a bludže tam běža, hdžež najwjacy hary a hołka a najmjenje woľmy je. — Jako w l. 1854 we Mnichowje cholera wudyri, lěkowaše Dr. Machir 115 khorych z homœopathiskimi srědkami a jenož jedyn wumrje — to pak běchu khori srěnjeho rjada. Wot tych 62 čežko khorych wumrje 11. Pohladajmy na Barlin we l. 1855. Hač do 11. oktobra bu wot 1848 khorych 435 wustrowjenych, 1116 wumrjechu a na 279 so hišce allœopathiscey lěkowaše — dha wi-dzimy, zo so homœopathia rjenje wuznamjeni. Homœopathej Dr. J. Andersenej su wot 146 khorych 4 wumrjeli. Abo chce snadž Dr. Bock tudy prajić, zo či wotkhorjeni z cyľa cholery měli njejsu? To by jemu so najlěpje hodžilo; by-li pak po wěrnosci bylo, to je druhe prašenje. W jenej syrotnej khěži, kaž Dr. Bowers z Newyorka piše, je wot l. 1842—54 wot 14274 khorych džěci 352 wumrjeło, kotrež so w allœopathiskim wašnju lěkowachu. Wot 3075 homœopathiscey lěkowanych džěci wumrje jenož 21. Tež su wučeni a wuwofani lěkarjo, kaž Tesier, Henson, Dietl, Louis atd. pokazali, zo wšelke trašne khorosće při homœopathiskim lěkowanju wjele dnjow prjedy twochnjeja, hač při allœopathiskim. (Skónčenje přichodnje.)

Něhduše khapałki w Serbach.

Prjedy hač reformacia tež Łužicu přěndže, stejachu bjez Serbami tu a tam hišce małe khapałki, kiž běchu w swojim času swojich dziwyčinjacych swjećatow dla daloko a šěroko znate a wot wjele luda wopytane. Zajimace by bylo, bychmy-li wot wšitkich tutech khapałkow wěste powjesća měli; ale mnohe z nich su zaše, a nchtó njeznaje wjacy ani to městno, na kotrymž su něhdy stałe a wot druhich městnow powjeda so zaso, zo je tam něhdy khapałka abo klóštyr stał, štož tola nihdy wěrnó njeje. Teho dla pomjenujemy tudy te khapałki, wot kotrychž něhdušeho wobstaća je so wěsta powjesć hač do džensnišeho dnja wobkhowała. Jena wot nich steješe w Tuchorju, kaž smy to hižom we Łužičanu wopisali. Druha runje tak slawna, kaž tuchorska, khapałka steješe pola Jiłoc. Dokelž chcemy wot njeje druhí króć wobšěrněšo ryćeć, dha džensa tudy jenož zwjefchnje na nju spomnimy a pomjenujemy nětko te khapałki, kiž su mjenje znate:

1. Khapałka we Łuču. Wona steješe tam, prjedy hač bu w tutej wsy cyrkej twarjena a bě swjatej Wóršli poswjećena. Polo, kiž nětko k šuli słuša, rěkaše hišce před 50 lětami „na wóršli“, najskerje teho dla, dokelž bě tam něhdy spomnjena khapałka stała. Jako bu wona wotlamana, naložichu jejne drjewo

k plotej wokoło keřchowa a wuznamjenješe so tutón plót přez to, zo dolhe lěta zhněu so přećiwideše.

2. Khapałka w Nosacicach. Wona bě swjatej Veronicy poswjećena a měješe swoje městno tam, hdžež nětko cyrkej steji a hdžež bě, kaž so powjeda, hižom w pohanskich časach někajki pohanski templ stal. Prjedy reformacie bě tuta khapałka jara wopytana.

3. Khapałka pola Hrodzišća. Tuta bě swjatej Borborje poswjećena a jene polo pola Hrodzišća, na kotrymž najskerje steješe, rěka hišće džensa „na Borborey, Figurenfelb“. Tola je móžno, zo je to jenož swječo (figura) s. Borbory bylo. Tež rěka „Borborka“ hišće džensniši dzeń w Hrodzišću mały hermanek, kiž so tam kóžde lěto 1. njedzelu adventa dzerži a na kotryž wosebje holenjo deski, lučo a kołmazu přiwezu. Kaž z protyki widžimy, ma Borbora w tym samym času swoje mjeniny, a to 4. decembra.

4. Khapałka w bartskim hrodze. Ta sama bu na dnju swjateho Ławrjenca 1382 wot tehdomnišeho bartskeho knjeza Heinricha z Ketlic založena. Hišće džensniši dzeń ma bartski farań w njej kóžde lěto 16 němskich předowanjow dzeržeć. Tež namaka so w hrodze hišće džensniši dzeń tak mjenowana „mnišska jstwa“ a „mnišski khód“ za wniha, kiž něhdy bože služby w hrodowej khapałcy wobstaraše.

5. Khapałka pola Minakała. Poswjećena bě ta sama swjatej Hanje a steješe najskerje na polu, kiž ma hišće džensa wot njeje swoje mjeno. Na tutym polu zapali błysk w léce 1550 na dnju swjateho Ławrjenca snopy, kotrež wětr do Minakała přiha. Přez nje zapali so wjes a z wuwzaćom cyrkwe přewobroći so cyła wjes do popjela.

6. Khapałka pola Wjelećina. Kaž so powjeda, bě jejne městno w knježej zahrodze blisko pola cyrkwe. Poswjećena bě sw. Borborje a farań w Wjelećinje dostawa hišće džensniši dzeń wěste pjenjezy pod mjenon „Borborine pjenjezy“, kiž na něhduše wobstaće tamneje khapałki pokazuja.

7. Přispomnić chcemy hišće, zo su tež nětćiše cyrkwe w Pallowje, w Lejnje, w Parcowje, w Šprojcach a we Wotrowje z něhdušich khapałkow nastaje. * D.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Srjedu po jutrach popołdnu wot 3.—6. hodź. wotdźerža so blowna zhromadźizna Maćicy Serbskeje w „krónje“, kotruž 35 sobustawow wopyta. Předsyda k. ryčnik Rychtań wotewri zhromadźiznu z wutrobnym powitanjom. Potom čitaše k. Hórnik wobšěrnu rozprawu wo skutkowanju Maćicy a jeje wubjerka w minjenym léce. Mjez druhim so zhoni, zo je wubjerk adresu sobuželnosće čěskemu museu w Praze poslať při smjerći sławneho bibliothekara W. Hanki,

kiž bě wjele lět sobustaw našeho towařstwa byl a wyše teho wučer a zbudžowař młodych Serbow w Praze. Za Maćicu bě 13 knjezow z pjerom džěłalo při wudaću knihow a časopisa. Zjenoćeństwo z druhimi towařstwami je so swěru wobkhowalo. Ličba plaćacych woprawdžitych sobustawow bě 125, z kotrychž pječo w běhu lěta přistupichu. W zańdženych tři lětach je Maćica poměrnje wjele wjacj čišćeć dała, z džěla jara trěbne wěcy, jenož powjedańčka nic, dokelž žane rukopisy njedosta. Jara rad by wubjerj k nižu za katolskich Serbow wudał, dokelž je k. překupc Jakub 10 tol. k temu daril. Po rozpomnjenju teho a woneho wupraji rozprawnik nadžiju, tež wot druhich juž w Serb. Now. wozjewjenu, zo za maćične zběrki wosebity lokal abo narodny dom dostanjemy; „k čemuž dopomhaj spominanje na našeho wot zjenočených Serbow slawjehena a na wěki slawjomneho narodowca J. M. Budarja!“ Po tutej rozprawje wustupi k. Jakub a poda přehlad dokhodow a wudawkow; přěních bě 450 tol., druhich 344 tol., tak zo 106 tol. zbytko wosta a nětko cyle zamoženje M. S. 526 tol. wučinja. Nětko sčěhuja rozprawy ryčespytneho, starožitnostneho, přirodospytneho a belletristiskeho wotrjada. Wažne bě slědowace jednanje dla serbskich čitankow, kiž so za trěbne spoznachu; teho dla bu za to kommissia (10 knjezow) wuzwolena. Hdyž so k swobodnym namjetam přikroči, namjetuje k. aktuar Wjela, dotalny dokhowař starožitninow, zo by so za maćične zběrki lokal wotnajał. To wostaji so staranju wubjerka a k. farař Jenč slubi hišće 100 tolerjow darić, hdy by so w swojim času wosebity dom zakupil. Skončnje běše nowa wólba a buchu z akklamaci wuzwoleni k. Rychtař za předsydu, k. Smoleř za městopředsydu, k. Hórnik za přěnjeho a k. Wjela za drugeho sekretarja; k. Jakub za pokladnika a knihiskladnika, k. Fiedler za knihownika, k. J. Buk za redaktora časopisa; dale k. M. Buk, k. Pjekař, k. Gólc a k. Henč za měščanskich, k. Imiš, k. Jenč, k. Dr. Pful a k. Seiler za wonkowskich wubjerkownikow. Slawa Maćicy! Bóh přiwobroć jej přeco wjacj wubudžených a nawjedžitych přecelow!

* Maćica Serbska je jutry dwaj spisaj rozdawać počala, kotrajž wosebitu kedžbnosć zaslužita. Je to najprjedy štwórtý zešiwk serbskeho słownika wot Dr. Pfula, listno 30.—40., wot „Podsobni — Slawnosć“. Kaž so zda, wuńdžetaj hišće dwaj zešiwkaj. Druhi přijomny dar M. S. ma napis: „Šěsć spěwow serbskich za sopran abo tenor z přewodom fortepiana skomponowane wot K. A. Kocora“. Su to krasne a wubjerne wěcy z wěncow, na swjedženjach z wulkej a zasluženej khwalbu přijate. Dokelž je němski přeložk přidaty, dobudze sebi tuta zběrka tež tam přecelow, hdžež našu maćersku ryč njeznaja.

* Srjedu po jutrach dopoldnja a tež štwórtk zhromadzi so w „kronje“ ryčespytny wotrjad Maćicy Serbskeje, a to k. Dr. Pful a Buk z Draždžan, Seiler z Łaza, Smoleř a Hórnik z Budyšina. Z přěnja čitaše k. Smoleř nastawk: Pismik „w“, jeho přestworjenje,

wuwostajenje a njewušne wužiwanje w serbsčinje. K temu přizamkny so ertne rozestajenje wo předložcy „w“ wot Dr. Pfula. Zajimawe bě jeho wuloženje sociativa swójbnych a městnych mjenow. Jako hósć při přnim posedženju čitaše hišće k. farar Inuiš pokazku ze serbskeje synonymiki, štož bu z wosebitym připoznaćom přijate. Při druhim posedženju předpołoží k. Buk zběrku přisłowow a prajidnow. Skónčnje wukladowaše k. Dr. Pful pisanje serbskich slowow z cyriliskim pismom. To so rozemi, zo chcemy na posledku w Serbach wšitcy laćanske pismo; ale tola dyrbymy so zjenoćić, kak by so to při potrjebje tež z cyrillicu stać mohło. Tak je na př. slowotny k. Alexander Hilferding juž serbski z cyrillicu pisał w časopisu „Russkaja Bjesčda“.

* W poslednim Lužičanu bě pod rubriku „Z Budyšina a z Łužicy“ a pod „Nowy prawopis we frakturje“ ryč wo zjenoćerju Serbow w prawopisu. Redaktor chceše na maćičnej zhromadźiznje teho dla namjety stajić; ale wón je byrnje njerady wot teho pušćil, dokož bě před zbromadźiznu mało podpjery namakał. Tola wostanje wón při wšěch tam wozjewjenych nahladach z přeswědčenjom a wuprosy sebi jenož cyle wopačne přirunanje noweho prawopisa we frakturje z Jordanowym prawopisom w přnim pollěće Jutrnički. Dokož budžeja, da-li Bóh strowotu a změja-li někotři ludžo dobru wolu, podobnje šulske knihi wudawane, móžeće to, lubi Serbjo, mjenować porjedženy katholski prawopis, hačrunje bych jón ja z cylej wutrobu jako „nowy prawopis we frakturje za wšitkich Serbow“ poznamjenil. To so wě, zo je nowy prawopis z laćanskim pismom wotytknjeny kónc, ke kotremuž dyrbymy so wšitcy po času zeńć. Ale přeco bližić so dyrbymy. Ničo za zło, hdyž so tak změrnijwe ryč!

* Kandidat duchownstwa k. Jurij Brósk je do Křišowa w Pruskej za fararja přišoł.

* W jutrownym programmje tudomneho gymnasia je tež rozprawa wo serbskej wučbje, kotruž tam k. kandidat Gólc dawa. Ale censury ze serbskeje ryče so přeco hišće njedawaja.

D o p i s y. *)

Z Wina, na kóncu měrca 1861. Wotmjetujcy w tu khwilu my, rakuscy Słowjenjo, krute puća ze sebje, kotrež su njepřećelojo z nowym přeco prócowanjom za nas kowali, wotdychujemy z njezačutej dotal lohkosću we čisćišim powětrě, a pytujemy we swojich wutrobach wěcy dotal njedopoznate, mjenujcy horjenje po prawje za kóždeho čłowjeka njeskrótsenym, slódke žedženje po swobodze, kotrejež je čłowjeći duch tola hódny, najhorliwiše začuća za bra-

*) Zwjeseli nas, zo móžemy nowu rubriku ze sčchowacym poetisey pisanym dopisom započć.

trow a sotry, kotrež je šćedriwy dobroćer njebjeski nam w tej mnoholičbnej swójbje słowjanskeho naroda lubosćiwje popraš. A kaž maćer z najhorcyšej lubosću wobdawa swoje najmlódše, tak tež my z najcunišini začućemi wobjimamy Tebje, lužiskoserbski narodže, tu najněžnišu wotnožku mjez mócnymi hałozami słowjanskeho naroda. — Hlej, jako z dziwom steji tu zaso čěski narod w Čechach, na Morawje, w Šlezskej a na Slowakskej, postaja so mužnje do rjadow wokoło svojich sławnych wodžerjow, a juž strach zaprija jeho dziwich podtločerjow. Kaž z dziwom stejíce tež wy dotal tudy, Serbjo lužiscy, jako wuzwoleni, wo kotrychž so wšitke kłoki kaž wo železne wobronjenje wotražuja. Słyšće, bratřa naši, to njewoćakowane radosćenje z blizkich Čech, hdžež při nětčišim wotbywanju wólbow do pražskeho sejma telegrafowe groty jeno so zatrasuja donošowace ze wšěch stron radostne powjesće: „Naši su dobyli“ a „Sława Palackemu a Riegerej“, tymaj našimaj wjednikomaj a wulkotnikomaj europskeje sławy, kotraž při wšej njepräčelnosći poslednich jednaće lět za knježenje ministra Bacha při z nowa wubudženym narodnym žiwjenju čím sławnišo so nětko swěćitaj. O njemóžu Wam wupowjedać tu našu radosć kaž při podawkach, kotrež nas w našej wóćinje překhwtajuja, tak tež tych, kotrež so na juhu Rakuskeje stawaja, hdžež mlódní južnosłowjanscy pacholojo, jenajkoryčni Khorwatojo a Serbjo, sebi dobywaja pod wjedženjom słowotnych daloko svojeho runjeća njemějacych mužow: jasneho patriarchi Rajačića w Karłowcach, jasneho biskopa a wulkožupana Osežskeho (Čifeg) Štrossmayera, sławneho wulkožupana Zahrjeb-skeho Kukuljevića a słowotneho redaktora politiskich nowin „Pozor“ Vrbancića, — postajenje, kotrež so dostojne stać dyrbi naroda tak njesměrnje zmužitoho. Wěšće, zo w Dalmatskej swoju móc zhubjować počinjaja te někotre tysacy Italčanow a Poitalščencow, kotřiž tam, kaž so jim zalubi, ze Slowjanami zakhadžachu, wšak so hižom zjenoćuje do trojjeničkeho kralestwa Khorwatska, Sławonska a Dalmatska, zhromadne naměstnistwo dostawši; wěšće, zo Wojeřska Hranica, ta wuzka, ale dolha smuha Europy, hdžež je so 1½ milliona słowjanskeho ludu jeno za wotroka narodžić směło a w časach wójny přewulke wopory přinjesło, — wěšće, zo druha tole wotročska Amerika, hdžež so ani překupstwu a skoro ani rjemjeslu hojić njesmědžeše, nětko civilnemu zarjadowanju so wotedać ma; wěšće, zo tež Slowincojo w Štyrskej, Korutanskej, Krajinjě a Goricy sebi připoznaće dobywaja; wěšće, zo so w Haliču a w Bukowinjě mjez Polakami a Rusynami k lěpšemu pokročuje; — zawěrnó njeje časa w historii Rakuskeje (w lěće 1848 běše najbóle wšitko ephemeriske), haj ani w stawiznach cyłego swěta něšto tak zajimawe a wulkotne, hdžež by tajka mnohosć a wšelakosć narodow, wosebje telko słowjanskich narodow, na dobo so zjenoćujo tak statnje a njebojaznje žadała prawa jim přirodžene, haćrunje přez dolhe lětstotetki zradnje jim zapřeće. O zo bych u njebjesa temu zwjese-

lacemu zadržženju cylych millionow čłowjestwa bohate a trajace žohnowanje dałe.

A tak zjenućuju so nětko my, rakuscy Słowjenjo, k znjesenemu a dawno žedziwje wočakowanemu jenemu kóncej myslimy tež na Was, drozy Łužičenjo, a zo bychmy jenož trochu swoje začuća wozjewili, přeprašujemy a přijimamy po přecelsku w swojej khofejowni we Winje mjez mnohe česke (džeržimy třicytore), khorwatske, serbske, słowinske, pólske a rusynske časopisy tež Waš list, nam nic mjenje čescómny a luby. — Duž přikhwataj ruče, dolho žedženy Łužičano, po počobskich krajinach a morawskich honach sem do runiny při Dunaju a njeboj so, zo Tebi na puću styskno budže; wšak harmoniska hudžba słowjanskeje ryče Tebje skoro stajnje přewodžec budže na Twojej drozy a potom njebudžeš tež bjez znatych Tebi towaršow, přetož tež Serbske Nowiny a Bramborski serbski casnik budža tebi wěrní přewodžerjo na wjesołym počowanju. — Droha Łužica, dwoja Łužica, w duchu a we wutrobje wšak jena, zdžerž Če wěčny Bóh Tebi samej, zdžerž Če Bóh na wěki tež nam!

Słowjanski rozhlad.

W Prahy běchu a su w tu khwilu wulke bjesady a koncerty k česći a žadosći nětčišeho sejma. — „Obecní listy“ su so do politiskeho tydženjownika přeměnile. — Přiručny nowinařski słownik k. Ranka wuńdže bórzy. — Česka maćica chce so při wudajomnych wšelakich šulskich knihach wobdželić. Městodžeržičelstwo je tajku podwolnosć z wulkim džakom přijalo. — Kanownik k. Štule wudawa nowy cyrkwinski-politiski časopis „Pozor“ (kedžba) třikrát tydžeńsey. — Tež je nowy česki časopis za ewangelski lud „Hlas ze Siona“ wukhadžec započal, tež nowiny za žónski splah pod mjenom „Lada“, redigowany wot knježny A. Körschnerec.

We Warsawje počnje bórzy wukhadžec illustrowany tydženjownik za mladosć pod napisom „Przyjacieł dzieci“. — W Pětrohrodže su wažne pojednanje wo rukopisach chronisty Długosza wozjewili. — We Lwowje je k. Barącz wobšěrnny „Rys dziejów zaku konu kaznodziejskiego w Polsce“ wudal.

Z nakładom A. Luksića wuńdže krasna zběrka lithografowanych podobiznow juhosłowjanskich spisowarjow. — W Zahrjebje wukhadžēja wšelake politiske a prawizniske spisy. — Tež su so na tamnym khorwatskim džiwadle někotre nowe kruchi hrale. — Słowinc Miroslaw Vilharj je třeći zwjazk swojich basni wudal.

Bolharojo zaso jedyn nowy časopis založa, a to we Filipopoli.

Druzy wo nas.

W čisle 229. ruskich nowin Санктпетербургскія Вѣдомости lońšeho lěta stej, kaž smy spomnili, dlěši dopis wo poslednim spěwanskim swjedženju. W zawodže teho sameho ryči so wo zrudnym postajenju našeje ryče a narodnosće hač do časa našeho zbudženja, kiž so wot poslednich 25 lět sem datuje. Potom pokazuje na swjedženje same jako srědky k zbudženju a wobtwjerženju narodneho žiwjenja. W tamnym času, hdžež bě serbska ryč swoju nahladnosć zhubila, dyrbješe so pokazać, zo ma hišće te samownosće, kiž jej prawo a móžnosć wužiwanja w literaturje, samej

poetiskej dawaja. Wobmjezować so na čišćenje knihow njebudžiše dosahace bylo: w tamnym hluchim času njeje nihtó na jich (z wuwzaćom nabožniskich knihow) kupowanje myslil. Duž dyrbyeše so skutkować na začuce a předstajiwosć, a widzomne dopokazma so podać wo khmanosći lužiskeje ryče w zjawnych zabawnych zhromadźiznach. K temu koncej prihotowachu koncerty (swjedženje) tři zdźělani Serbjo: Seiler, lužiski poeta, Kocor, talentny hudźbnik a komponista, a Smoleř, znaty dla swojeje dźělawosće za serbsku narodnosć atd. Wosebje spomina so na přeni spěwanski swjedžen, za kotryž běše Kocor hakle po kraju spěwarjow pytać dyrbjał a kak je so po koncerće, při kotrymž bě hišće telko dwělowarjow, žadosć za wospjetowanjom wuprajila. Hačrunje běše 1846—50 dźělbraće rostlo, běše so tola k wobzarowanju mnohich přestawka 10 lět sčinita. Mjez tym pak bě so serbska narodnosć z druhimi srědkami wobtwjerdziła a rozšěrila. Při tym khwali so tež sakske knježeřstwo, zo narodnosć svojich stajnje swěrych Serbow česći. Wobšěrnišo a žiwje piše rozprawnik wo prihotowanjach k swjedžeńskemu 3. oktobrej. Wopisanje tehdy přepjelnjenych „třoch lipow“ sčěhuje. „A hlej k. Kocor so sydze za fortepiano — a spěwanje so započa. Traješe přez dvě hodźiny a wostaji, kaž so nadźiju, w kóždym poslucharju najradostniši a dobyćeřski začisć. Šědźiwcy, wosebje hlowni předstajerjo serbskeje narodnosće — duchowni, běchu w njewopisanej radosći: woni widzachu tu blyšćace myto swojeje horliweje dźělawosće. Něhdže 700 poslucharjow sedžeše a steješe kaž přikowanych; běchu zajimani z harmoniu spěwanja, klínom hłosow a wumjeństwom (wuwučenosću) solistkow“ atd. Wo wječeri mjez druhu praji: „Wječer njewuznamjenješe so z bohatstwom škwow, wupytanosću wina, ale lědma budu hišće raz móc powječerjeć z tajkej spokojnosću.“ Tež připitki (tosty) so wopominaja a započatk bala, kotryž je dopisował sobu wočakał. Skónčnje pokazuje wón na humanitu a přecelnosć, kotrejež je wšudze w sakskim kralestwje nadešol a kotrežuž přičinu w charakterje sakskeho knježeřstwa widzi. Sława temu dopisowarjej!

Rjedzeř a porjedzeř.

5. Njehóršće so, zo „hapryl“ pisam, kaž woprawdže wjele Serbow tón měsac z poserbšćenjom mjenuje. Dotalne „haperleja“ njeje po serbsku vokalisowane; přetož twjerde „pe“ wosrjedz korjenja njepřikhadža, ale „pje“ (pjeku, pjenjez, pjerjo, tola česki: peku, peniz, peři). Lud tež „haperleja“ njepraji, ale: haprleja, abo snadź hapryleja. Zo su prjedy „haperleja“ (juž Swótlík) pisali, so njedźiwamy, dokež běchu sebi w pisanju zynka „e“ a polwokala „r“ jara njewěsći. Skónčnje spomnu, zo by so tež „april“ pisać mohło bóle po lačansku, kaž wjacore druge mjena měsacow. W delnjolužiskim słowniku Zwahrowym stej: hapril a prył, z čehož poserbšćena podoba „hapryl“ sčěhuje.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Polletnje
7½ nsl.

Redaktor: *M. Hörnik.*
Zamolwity wudawař: *J. E. Smoleř*
W BUDYŠINJE.

Cyloletnje
15 nsl.

Č. 5.

Meja.

1861.

Zničena nadžija.

Pupki tři na krušwinje.
Zbudži nalěćo;
Nadžija so započnje
Plody slubuju.

Prěni pupk je wotornhyl
Wětr surowy:
Na zemi je dowjadnyl,
Bědnje zahiny.

Druhi mrózy sparichu
W čichej čěmnoće:

Zwjadnyl je na štomiku,
Zhubil žiwjenje.

Třeći slónco wubudži,
Pupik zakěčl je;
Horca pruha wuhori
Pupkej žiwjenje.

Struchla želi krušwinka,
K zemi khila so;
Zo je nadžej zjebała,
Skorži šeptajo.

H. Wólšinski.

K wjeselu.

Čěp, wutroba, čěp wjesele
Tak dolho, hač sy młoda;
Što tworići sej mróčele?
O, žarować je škoda!

Nětk rjeňšo kiwa žiwjenje
A radosće ěi kěčja!
Što pomha ěi wšě krjudjenje?
Njeh blaznicy so drěja.

Što njechał róže šćipaci,
Kiž při pućiku kěčja?
Wšak časa dosć je žar'waći,
Hdyž nadžije wšě mrěja.

Duž, wutroba, do wjeselow
So zanul njestrožena;
Wšak maš tu dobrych přecelow
Najrjenišeho mjena. *H. W.*

Pučník w Serbach.

Tam na horje sym kublany,
Mać bě mi kruta skała,
A w Serbach był sym rubany,
Duž mam tež Serbow prawa.

Su rjenje pomazali mje,
Mi zda so, zo sym šěry,

A čorne klaki na hłowje
Su cuzej ryč měry.

Što je tam? njewěm powjedzić;
Bych sam to wjedzał rady.
To nichtó njewě wuprajić,
Duž w myslach čakam hnady.

H. W.

kotrymž čitach: „Konrad, rybak z Herrenwörtha, narodzeny w lěće 1780, zatepi so w lěće 1809; leži w jězorje zahrjebany.“ Z teho wzach sebi, zo su tež druzy wotemrjeći, kotrymž běše tutón rjad křižow stajeny, we klinje chiemskeho jězora smjerć a row namakali.

Jako cheych so zasy wotsalić, pytnych za bozowym kefkom, kotryž běše z mlódnym lisćom a jahodami při pohrjebnišćowej muri wurostł, blisko poslednjeho křiža stareho muža ze sněhbělymi wlosami, kotryž tam we khlódku sedžo so pobožnje z čicha modleše, bjez teho zo by wot so pohladnył abo poposluchał. Njehach jeho modlitwu zamylić a wobkedźbowach dołho mjelčo jeho česćownu, stary čisty kabat woblecenu postawu, jeho zapadnjenosć, jeho pod sněhom staroby a pod wšěmi slědami čežkeho, wjelelětneho džěła přecy hišće derje zedžeržanu nadobnu raznosć. Po khwili stany ze swojim kijom z prócu wot zemje a pytnych z jeho přenjeje kročele a z přenjeje pohladu do jeho woćow, zo je slepy. Cheyše hić a zdaše so, zo so wo rowny kamjeń zakopny. Bojo so, zo mohł přez njón padnyć, přimnych jeho za ramjo a prajach: „Mi so zda, zo sće slepy, podajće mi ramjo, chcu was z pohrjebnišća dowjesć.“ „„Džakuju so wam, luby knježe!““ wotmolwi starc, „„tola njetrjebam wašeje pomocy; wšědnje khodžu tónle puć a znaju jón kaž swoju komorku; jeno džensa njemyslach na tutón kamjeń a storčich do njeho; nětko póndže zasy bjez zastorka a rybakowa khěža, hdžež sym na wuměnk, je bjez teho blisko při klóštrje.“ „Što dha was wšědnje sem wabi?“ woprašach so starca, „modliće so snadź najradšo tudy za mandželsku a džěci, za přiwuznych, kotrychž maće tudy khowanych?“ „„Ach, wotdaj mi Bóh, knježe!““, zawoła wón a jeho hlós bu hruby — „„za druhich modlu so jeno mało, modlu so stajnje za jeneho, kotryž tudy we čichej, čoplej zemi njewotpoćuje, ale wonka w džiwim jězorje zahrjebany je, za swojeho njezbožowneho syna Konrada so modlu.““

Hudach, zo je to Konrad, kotrehož najmlódsi křiž bjez hórki tam při muri woznamjenja. Starc zdaše so zrudzeny, ale tež tak číše podaty do Božej wole, zo smědzach swojej wěpnosći dowolić, a so jeho po wosudže jeho syna naprašec. Khwilku mjelčeše, potom praješe: „Zdaće so mi dobry knjez być; tež je hišće zahe a doma nimam bjez teho žaneho džěła wjacy; duž chcu wam rady zrudnu podawiznu swojeho Konrada wupowjedać.“ Džěše ze mnu z pohrjebnišća a pytaše lawku, kotraž běše před pohrjebnišćom pod hustolisćojtymi lipami. Sydnychmoj so a wón započa: „Běch łódnik (Schiffer) a mějach při tym po wulkim džěle chiemskeho jězora klóštrowe rybarske prawo wotnajate. Moja zaslužba běše dobra, mój dom derje zastarany a móžach ze swojimaj synomaj Měrcinom a Konradom, kotrajž mi we džěle swěru pomhaštaj, bjez starosće žiwy być. Moja žena běše wumrjela, hdyž běštaj hólcaj hišće njedorosćenaj. Na nimaj mějach svoje cyle wjeselo: starši, Měrcin, běše čichi, džělawy a jara bohabojazny; mlódsi, Konrad, běše staj-

nje wjesoly a wopytowaše drje radšo rejwaŕnju dyžli cyrkej, tola měješe najlěpšu wutrobu a bu na kupach a jězorowych pobrjohach wot mlodych a starych rady widžany. Wobaj synaj běštaj mi we wšědnym džěle swěru k rucy a wodžeštaj so zastupujcy ze mnu wjeslo a sak. Před něhdže džesaćimi lětami poča na našej kupje wosebje woziwjeć a wot nalěca hač do nazymja přikhadžeše z cyleje dalokeje wokołnosće mnohosć ludži sem; přetož we klóštrje žiwješe tehdy muž, pater Placidus, kotryž běše přjedy jara wustojny lékař byl, potom pak swětneho žiwjenja syty so na chiemskim jězorje do klóštra přijec dał. Někotre jara zbožowne hojenja, kotrež bě pak duchownym knjezám, pak druhim ludžom na kupje sćinił, rozšěrachu bórzy jeho mjeno; wšěm khorym na wsach wokoło jězora bu pola njeho pomoc pyтана, kotruž jim rady a darmo dawaše. Dowěra k tak pobožnemu lékařej skutkowaše často spěšnišo a sylnišo, dyžli prikazane lěki. Běše za našu krajinu žohnowanje, přetož wot Reichenhalla hač do Rosenheima njebydleše žadyn lékař, a tež z tuteju městow přikhadžachu we rjanym počasu khori sem přez jězor, zo bychu pola patera Placida wuhojenje namakali. Tak so sta, zo běchu na ss. Pětra a Pawoła, hdyž so w klóštrje kermuša swjěćeše, nic jeno mnozy khori ze swojimi přewodžerjemi, ale tež mnozy wjesničenjo tudy zhromadženi. Wětši džěl khorych běše hižon zasy kupu wopuścił a z burow wosta tu jeno črjóda mlodych pacholow, zo bychu we klóštrskej piwaŕni na piwje pobyli. Dokelž pak tudy rjejowač njesmjedžachu, přewjezechu so popołdnju z wjetša do Priena, hdžež swobodnu nóc wočakowachu. Jenó džesačo, mjez nimi zlě wuwolany, bjezbóžny pachol z Priena, Krystof, běchu tu wostali a tež čile přihotowachu so k wotjědženju, jako z klóštra khoru žonu přinjesechu, kotraž cheyš so tež přewjezc dač. Čěrpješe tak sylnje na wič, zo ani hič ani stač njemóžeše, ale w poslešču ležec dyrbješe, do kotrehož běchu ju kaž džěčo do zahłowčkow zapowijeli. Je mi, kaž bych ju hišće widžal, jako ju na jejnym bolostnym lěhwje njesechu: běše cyła zesušena překupcowa wudowa z Rosenheima, bohata na pjenjezach a čěrpjenjach. Pater Placidus běše ju z lěkami zastaranu wotposlal, a dyrbješe so wona hišće do khlódného wječora na brjoh přinjesć. Ale běše tu jeno jena lódž, w kotrež cheychu so burscy pacholojo přewjesć, přetož wšitke lódže a čolmy z kraja běchu so hižon domoj wróćile a naše njemóžachu do nočy doma byč. Přewodnik khoreje žony nuzowaše, zo bychu ju sobu do tamneho čolma wzali. Mój syn Měrcin rozpominaše, zo je jědnače wosobow — a z lóžnikom dwanače — za mały čolm přewjele; Konrad pak, kiž běše khrobliši, měnješe, zo sy spytač hodži. Ja a Měrcin bojachmoj so tež, zo mohle do nočy hišće njewjedro přičahnyč, přetož z doła pola Markwardsteina pozbėhowaše so mróčno, kotrež so podhladne zdaše, a džěń běše horecy a tužny byl. Čim bóle pak pohonjachu wšitcy k spěšnemu wotjězdej a mój wbohi, khrobly Konrad skoči čerstwje do lódže a

hrabny wjeslo. Tež khora žona bu tam ze swojim posleščom donjesena a descy přiwjazana, kotraž překi přez čolm ležeše; burscy khadlojo, z piwom rozhrčci a zkbrobjeni, zeskakachu nutř a čolnik storči wot pobjoha. My wostachmy na brjozy stejo a hladachmy z tyšnej starosciwoscü za nimi, dokelž so mróčele bóle a bóle zběhachu, štomy wokoło nas třepotač započachu a na jězorje so sylne žolmy zražowachu. Hižom prjedy hač běše nam čolm z wočow, běše tu wichor hižon; widžachmy, kak čolm sylnje mjeta, njebjesa buchu předcy čorniše, wětr sylniši, zmohi džiwiše a wyšše. Strašne njewjedro zo pozběhny; junu so nam hišće zezda, zo w dalokosci při swětle błyskow čolm a běle posleščo khoreje žony poznachmy, potom pak njewidžachmy ničo wjacy. Njewjedro njemdrješe hišće dolho; hdyž běše so skónčnje wunjemdrilo a mróčele so rozčahnyle, běše hižom nóc, měsack stoješe na njebju a bě, jako by cyle zrudnje do jězora pohladował. Tež ja běch hišće do jězora zahladany, přetož njewjedzachmy, hač je mój Konrad z druhimi zbožownje do Priena přišoł, abo w jězorje zahynł. Dokelž so w nocy njewróci, chceše Měrcin hnydom při rańšich zerjach z čolnikom na kraj doječ, zo by so wobhonjal, hač je tam Konrad přijel abo što je so z čolmom stalo. Na brjoh stupiwši, wuhlada něšto běle připlowač; popadny je; běše to kruch poslešča z bělej cychu z čefwjeny mi smuhami, a zdaše so nam, zo je to, w kotrež běchu khoru zawalili. Móžeće sebi naše strože le myslić, knježe. Nětko mějachmy wboheho Konrada a jeho towaršow za zhubjenych. Wšitcy wobydlerjo z Herrenwörtha, tež někotři duchowni, přiúdzachu sem a dželachu našu žalosc, hdyž nam z dobom ludžo z druhého kónca kupy powjesć přinjesechu, zo je Konradowy čolm runje připlował, ale zo so prózdný zda. Khwatachmy tam, čolnik přihna k brjohej a njeběše prózdný, ale mój Konrad tam ležeše, tola njewjedzachmy, hač je živy abo mowry. Bu na kraj donjeseny; pater Placidus wuprají jeho jeno za bjezmócného, a z jeho pomocu přiúdze bórzy zasy k sebi. Swoju přewulku radosć njezamožu wam wopisać: běše tak wulka, jako prjedy bolosc. Ale Konrad wjeseleše so swojeho wocučenja, swojeho wožiwjenja jeno malo. Našim nućacym prašenjam wotmlowješe jeno: „wšitcy su so tepili, jeno ja sym so wumožil.“ Hdyž běše so cyle zhrabal, džěše hnydom do cyrkwe, modleše so tam dolho, plakaše sylnje a zažalosci někotře razy wótre. Cyly džen wosta mjelčacy, zdaše so hišće jara womučnjeuy a njemožeše ani jěsć ani pić. W nocy spaše dolho a hluboko, a hnydom na druhi džen rano džěše zasy do cyrkwe, hdžež so wuspowjeda a k woprajenju džěše. Po tutym swjatym skutku zdaše so wjeselši a změrowaniši, wobstara kaž hewak svoje džělo a wječor skónčnje powjedaše mi a swojemu bratřej, kak je so z wichora wumožil a kak su druzi zahynili. Běše strašna podawizna.

(Skónčenje přichodnje.)

Rozmyslenje.

Česka narodna pěníčka.

„Powjez ty mi, hwězda moja,
 Sy-li jasna abo čémna?
 Sy-li čmowa, wujasni so:
 Holčka moja, rozmysli so!“
 „Ja žno sym so rozmysliła,
 Nana, maćeř wopušćila,
 Nana, maćeř a přećelow.

Wuzwolich sej jeno tebe,
 Niě na lěto, na tři lěta,
 Ale do skónčjenja swěta:
 Do skónčjenja mojoh, twojoh
 Njepohladnyć na žaneho,
 Njepohladnyć, njezasmjeć so,
 Wutrobu měć tebi jeno.“⁴

H. W.

Tuk a jeho wažnosć w čěle.

We čłowječim čěle namakamy wšelake stwjerdnjene kruchi, kaž na př. nop, kosće, rjebła; tež mnohe mjehke džěle, kaž mjaso, črjewa, mozy; tež wšelake mokre zestawki, k př. krej, žolć, moć, slěny, wodu; ale tež mnohe powětrowe zestawki su wšelako we čěle rozdžělene: Čłowjek srěba bjez přestaca nowy čerstwy powětr, a wudychuje přetrjebany; přez přecyrowanje picy a na rozdžělné druge wašnje nastanu we čěle powětry a płuny. Najhuscíščo nje-wostanu tele zestawki tajke, kajkež přnjotnje nastachu, ale přeměnjeja so wšelako z powětrowych do wodowych a mokrych, do mjehkich a tež do twjerdych. Mjeze wšěmi tymile čělnymi zestawkami je tuk z najrozšěrjenišich a nima runje najmjeńšu wažnosć. Tuk twori so ze wšelakich powětrow^{*)}, kotrež čělo w picy dostanje, a je we žiwym běžacy (flüßig). Tola wšo běžace wuliwa so čěžkoty dla na dno sudobja; běda teho dla čłowjekej, by-li tuk, runje kaž woda we pucherju, so do delnjeho čěla wulinyć mohł: rucy, nohi a delni žiwot bychy so napjale, zo njebychmy stawčka hibnyć mohli; horni žiwot a hlowa pak byštaj bjez tuka byłoj a wšelaku škodu wzałoj, kotrež tuk wobara. Teho dla je tuk we maličkich pucherčkach zawrjeny, we tak drobnych, zo tež najlěpše wóčko je njespoznaje. We tajkichle pucherčkach wupjelnja tuk wuzke džěrki čěnkich plećiwow (Gewebe), kiž wšudžom mjasne žily (Muskeln) z kožu zwjazuju, je z nimi zjenoćeny kaž winowe zorna z kiću, a njemóže so po tajkim sam z města hibnyć. Njesměrna ličba tajkich zornjatkow zjenoći so we wulkej tukowej kulcy, kotraž ma nahlad zwarjeneho hrochatka. Tlóćiš-li na nju, stlóći so; tola hnydom, hdyž prst wotčehnješ, rozlěze zas a na prjedawši nahlad a kulojtosć. We morwym čěle ale při + 17° R. sydnje so tuk, stlóći so lohey, ale njerozběhnje zas. Z tejele přičiny ma čělo, kotrež dolho pod poslešcom ležeše, hrozny, zmjećeny napohlad.

^{*)} Wobsteja z 79 % wuhlika (Stohlenstoff), 11,5 % wodzika (Wasserstoff) a 9,5 % kisalika (Sauerstoff). Nima žaneho dusyka (Stickstoff) a njemóže po tajkim jenička cyroba za čělo być.

Tlóčíš-li na města, kotrež maja wjele tuka a čenku zwjeršnu kožu, na př. lica, nadra, pleca, zwostanu wohidnje ztlóčene.

Prěni wulki wužitk tukowy přez to nastanje, zo tukowa kulka lohey so stlóči a hnydom zas rozlěze. Položiš-li sebi naduty puchef na ruku a tlóčíš abo dyřiš-li na njón, čuješ spody malo wo tlóčenju abo dyrjenju. Štož puchef, to same skutkuje tež tuk, kiž z wulkeje ličby malých puchefkow nastanje. Tlóčíš abo dyřiš-li na prawje tučný džěl čěla, trjechiš najprjedy zwjeršnu tukowu kulku, kotraž so zmjeće a hnydom rozlěze, při tym ale tež na susodnu spódnju tlóči, tola hižon z mjeńšej mocu, druha tlóči na třecu, třeca na štwórtu atd., ale přecy wotebjera sylnosć raza abo tlóčenja, tak zo z tukom wobkryte podkóžne stawy malo bolosće wučuja. Kak derje syda a lěha so tučnemu, tola kak bolostne je sedženje, leženje abo staće po khorosćach, hdžež so tuk zhubi! Tuk pomjeńšuje a zaniča po tajkim sylnosć tlóčenja a razow; namaka so teho dla we wšěch stawach, kotrež mócně tlóčenje abo sylne razy wustanu, abo swojeje něžnosće dla sylniše razy njeprětraja. Stejiš-li, tlóči cyla čěza čłowskeho čěla husto wjele hodžinow na pjatu a podešwu. Běda čłowejeke, byli dobrota stworičela wo to so njepostarala byla; lědym někotre wokomiki bychmy stejo wutrali, potom pak z bolosću přewzaći padli. Ale tołsta koža na podešwi a pod njej přez poł palca tołsta tukowa šlapa kryje kosće. Čěši ale tola dosć mócný zawal kryje kosće w dlóni, kotraž z wulkej mocu twjerde wěcy přima a tlóči. Wokowe jablučko je we swojej džěrje z tukom, jako z mjehkim zawalom wobdate, zo by so wočko nikak njezatrasło a přez to snadno njewobškodžilo. Tołsto nasyda so tuk na plecach, kotrež při sedženju cyla čěza žiwota tlóči. Wot plecow wotebjera tuk hač k kolenam; na zwjeršnej kosći, na tak mjenowanym jablucy, njeleži tołsto; by to nohu wohidžilo, boli teho dla dolhe klečenje; ale we zhibadle je tołsto nasydany, runje kaž w zhibadle pola lóhca (Erfbogenbeuge) a pod pažu, dokelž tudy wšelake wažne čuwy (nervy) a žily kryje a jich wobškodženju wobara. Delnju nohu a z wjetša wšě druge džěle čěla kryje čěnki tukowy zawal, tola je na khribjeće tołstši, dokelž na khribjeće lěhamy.

Tuk wupjelnja prózdne džěle čěla a twori rjane wokulojčene stawy. Přirunajmy sucheho k tučnemu! Kak rjane je mlódně kulojty ličko, čerwjene a polne, kaž krasna róža! Wupjelnja lico kulka tuka, kaž kurjace abo holbjace jejko.

Čłowske čělo plódzi bjez přestaća nowu čoplotu, zo by wurunalo, štož na wonkownosć wotedawa. Zawalamy so do čoplych drastow; tola drasta sama nikoho njezhrěje, hewak by tež zhotowany morwy čoply byl, drasta wobara jenož, zo čoplotu we čěle samym plóžena so hnydom njezhubi. Drascimy so teho dla z wołmu, kožemi atd., kotrež čoplotu pomału abo hubjenje wotwodžuja. Tajki hubjeny wotwodžef čoploty je tež tuk; čím wjacj jeho maš, čím lěpje džěrži so čí čoplotu w čěle. Při slabym wětričku hižon dyrkota

suchi a ze zubami klepota, mjez tym zo je tučnemu prawje derje. Ale tuk ma při tym hišće wjetši wužitk: Zjenoća-li so powětrowe jeho zestawki: wodźik (Wasserstoff) abo wuhlik (Kohlenstoff) z kislikom*) (Sauerstoff), twori so čopłota; pluca srěbaja bjez přestaća w nowym powětře tež kislík, kotryž je čelnej čopłóće runje tak nuzny, kaž palacemu so płomjenju.

Tuk přisporja so při dobrej a dosahacej jědži (kotraž ma wjele wodźika a wuhlika), při měrnym a wjesolym žiwjenju. Pokhmuřena duša z čezka čělo wukormi! Přiměrja-li so tučnemu jědž, zhubi so tež pomału tuk, runje kaž po mnohich khoroscach, ale nic do cyla. By-li tež čłowjek z hlodom wumrěł, zwostanje tola na podešwi, a wokoło wóčka tuk, dokelž je tudy tak wažny.

Nahromadženy tuk njeprěmjenja so wjac, kaž mnohe druge čelne zestawki; jenož při wottučnjenju zhubi so a wobdžěla so při koloběhu čelnych mokřinow. Kóždy tukowy pucheřk abo wóčko je samo za so žiwe a njezescahuje so ze susodnym; teho dla tež rana we tučnym džělu ražena, pomału so zanknje a zrosće.

We strowym čěle nasyda so tuk jenož we wěstej měrje; přeměrnje nahromadženy wohidži čłowjeka a je khorosc, kotraž so z čezka wulěkuje.

Lipinski.

Z homœopathie.

(Skónčenje.)

Homœopathiske lěkarstwo ma so jenož we jenym wašnju za „nič“ ličić, to je při nutřbranju, přetož njewobčežuje šiju a žoldk, kaž to wšelke wohidne srědkki allœopathie husto činja. Krejpušćenje, bjeńtuchowanje a žalbowanje wostaji so samo při zwonkownych khoroscach prječ, dokelž homœopath wot nutřka lěkuje a to wučěrja, štož khorosc dlěši a sylni. Tola, praja njeprěceljo homœopathie, zdžeržliwosc wšelkeje jědže a wšelkeho pića čini strowych a nic te srědkki; přetož homœopath dyrbi hlodu tradać. To pak wěrnó njeje, přetož nič hać poliwkujědženje wjele njeđzelow dolho, kaž druhdy allœopathojo, sebi homœopath nježada; z tej pak so tež khory dolho spokojil njeby, kotrehož žoldk přez malo krepkow polěpšeny, něšto lěpše žada. Homœopathiska dijeta to po tajkim nječini, ale tón prawy, derje wuzwolény srědk. Je pak to móžno, zo móžeja tak snadne krepki a pulwerki tajku móc wopokazać! Štož ze swojim rozomom woprijeć njemóžu, to njewobsteji a je jebanstwo! tak praji někotryžkuli. Štož pak nazhonjenje wuči, to jeho njestara. Hdžež wón materialne scěhi widži, tam tež dyrbja materialne mocy skutkować. Tola njewidžimy we stwórbyje dosć podawkow, při kotrychž materialnosc cyle do zadka stupi? Kak

*) Kislík zjenoći so z wuhlikom k wuhlatej kisaliny (Stöhlenensäure) a z wodźikom k wodže; přez tajke chemiske zjenoćenje nastanje w přirodže wsudžom čopłota. Wuhlata kisalina a woda wudychaja so zas.

je to možno, zo elektromagnetismus we dalokosci po stach milow mysle druheho zjewi a wupowjeda? Kak wjele lohcow, kórcow abo puntow čoploty je trjeba, zo by so zamjerzjeny, njewěrný rozom roztał? Swětlo rozjasnjenja ludu pada čezko do wahi, a tola njeje hišće so žanemu čłowskemu synej radžilo, zo by swětlo slónca po centnarjach wuličić mohl. Što je magnetismus? Tola wěsće móc, kotraž wot materialneho wotwisuje a tola ma hišće něšto čěla na sebi a byli tež jenož milionty džěl dyrbka [atoma] byl. Po tajkim druhdy mjenje hač positivne něšto, abo mjenje hač Dr. Bockowe ničo.

Za džělawasć małych, drobných lékařských srědkow rukuja tež wšelke druge wěcy we stwórbje. Wona wobsteja we tym, zo móžeja te drobničke wěcy ručišo do krvje přeńć dyžli wjetše a kruciše, a móžeja přez to na čělo skutkować. Wšelke wučene přepytanja rukuja za džělawasć małych drobných wěcow we stwórbje.

Panica přepytowaše w l. 1843 wšelke wěcy, zo by zhonił, kajke wone žoldkej najlěpje tyja a namaka, zo běštej lékařstwjě w China a rhabarber w Jendželskej přiřotowanej wot žoldka ručišo do krvje přenjesenej, dyžli tajkej pola nas wot čłowskich rukow rybowanej, dokelž jendželske mašiny drobnišo džělać móžachu. Złoto, přez selowy kisalc rozmočene, njebě tak derje džělawe, kaž tajke, kotrež bě so prawje drobnje rozpróšilo. Mały kusk prawje drobného arsenika mori z dohom, wjetše kruchi hakle přez to, zo we žoldku sapawu zahorja a pozdžišo přez tu samu morja.

Spallancani wza zorno žabjacych posleščow a da přez to 50 žabjacym jejkam žiwjenje, haj 3 grany symjenja do 22 puntow wody rozmočene a potom krepka tuteje wody (po tajkim 129,994,687,500ty džěl grana) dawaše hišće žiwjenje žabam. Njemóže teho dla w podobnym wašnju něšto druge runje tak derje žiwjenje zdžerjeć, kaž tudy date bu?

Lékařski radžitel Wiedeman we Heidelbergu měješe kheluch, wot kotrehož wjedžeše, zo na 70 lět žadyn moschus do njeho přišoł njeje a tola wonješe won sylnje po tym samym. Rosmarijowe kečki we Proveneskej dawaja sylnu wón a su hišće 20 milow we morju k čuću. List, kotryž z krajow přińdže, we kotrychž mór knježi, móže khorosć dale přińješć a do dalokich krajow přesadzić, hač runje přez najlěpše mikroskopy žane materialne khorostne wutki we nim pytnýc njemóžeš. Kak wjele abo kak mało materije přińdže při jětraščěpjenju do krvje? A tola, kak sylne přeměnenje stanje so we cyłym čěle?! Jedin džěl joda bjez 450,000 džělow wody změšany, pokazuje so přez škrob (Stärke) hišće jako we wodze přebywacy. $\frac{2041800}{2961000}$ chlora pokazuje so přez slěbrokisalc (Silbernitrat), chlorželeza pak přez šwablowy amonium. Jedin džěl jědžneje sele, do 1640000 džělow wody změšany, da so dopokazać přez salpetrokisalc slěbro. Hišće wjele stow přiřadow za džělawasć małych džělkow materialnych wěcow rukuja. Wone njedadža so

wot najhóršeho prjenja napřečiwnikow wotewzać, tež tych najwučenišich nic, kotřiž pak runje we tutej wažnej wěcy njewidza, dokelž widzeć nochcedza, hač runje mohlo jich wšedne zhonjenje powučić, jeli cheyli na to same kedźbować. Haj woni zadžewaja přez swoju jenobóčnu wučenosć čerpijacemu čłowjestwu wužiwanje najkrasnišich dobrotow a přehrěša so teho dla na khudych ludžoch.

Hakle we zaždženej nazymje dosta k. Mues za jenu wubjernu kruwnu we Paderbornje čestne myto, kotraž bě wot allœopathow před dwěmaj lětomaj k smjerci wotsudžena. Woni běchu wuprajili, zo jej z lěkařstwom k pomhanju njeje. K. Mues pak powoła homœopathu, a tón da temu skoćeću šwabjel a phosphor třećeje potency (to je milliony džěl wot krepki přenjeho dobytku abo pratinctury) a skočo bu we krótkim času cyle strowe. Haj samo homœopathiscey štykarjo a klacarjo na lěkařskim puću su tam krasne hojenje nadobyli, hdžež allœopathojo žiwjenje wotrjekli běchu. To pak njeje slepe „móžno“, ale džělawosć homœopathiskeho srědka. Z najmjeńša by to džiwne było, zo tajke „móžno“ so tajkemu homœopathiskemu slěpcej přiwobroći, hdyž běše prjedy wučeneho allœopathu wopuščilo!

Horistaw.

Něšto wo sněhu.

W Božej stwórbje ničo podarmo njeje. Wšo ma swój wužitk, swoju wažnosć. To pak wosebje tež wo sněhu plaći. W kajkim nastupanju? Sněh přeměňuje zemińu zwjeršinu, a to na dwojake wašnje: najprjódcy přez swoju bělu barbu a potom při svojim roztaču. W počahu na posledniše je jara derje, zo 10 kubik-“ sněha jeno 1 kubik-“ wody nahotuja, přetož hdy by wón wjacj wody přinjesł, dha by ta sama po roztaču sněha přewulka była a strašne powodženja bychu krajnam hrozyle.

Dale ma sněh wažnosć přez to, zo so přez njón wšelake žórła nasyćuja a zdžeržuja. To je tež jenička přičina teho, zo wěste studnje jeno w nalěću, hdžež sněh taje, bohaće wodu žórła. Ale nic jeno to. Přez tače sněha, wosebje na wysokich horach, samo často móčne rěki nastanu, kaž na př. Rhein, Rhona, Aar atd. Tajke rěki, z lodownikow (Gletscher) wukhadzace, maju lětnje dwójcy wulku wodu, a to w lěću, hdžež sněh cyle horjekach na wjerškach horow, a w nalěću, hdžež wón bóle delekach při horach taje.

Druhi wužitk sněha je, zo wón swětłosć powyšuje, a to přez swoju jasnu bělu barbu, wosebje hdyž hišće slóncó swěći. Duž je wulcy jara škódne, na sněh hladać, na kotryž slóncó swěći, dokelž je to za woći přewulka jasnosć. W tajkich padach su ludžom šlewjerje a módre abo zelene nawoći k poručowanju.

Wosebitu wažnosć pak ma sněh přez to, dokelž wón organismy zakituje a vegetaciju podpjera. Tak wobarnuje

wón rostliny před zmjerznenjom najprjódcy přez to, zo zeminej čoploče prječ njeda, ale ju jako njekhmány čoplotuwodnik (Wärmeleiter) zdžeržuje, a potom přez swoju bělu barbu, kotraž ma tu wosebnosć, zo čoplotu derje njewupruhuje. Dale wón vegetaciju z tym podpjera, zo jej přez swoje tače w nalětnym času cyrobu podawa. W powětrě mjenujcy zlětuja wšelake wupary a pluny, kotrež sněh žadosćiwje do so zesrěba a při svojim taču z nimi zemju woplódnja. Tež wšelakej zwěriny je sněh dobry zakitowař. Kak wjele millionow přeměnjawkow, bručkow a jejkow teje sameje njewotpočuje čiše pod liscom, slanjom, trawu a pod čoplym krywom sněha! Tež čělowu čoplotu sněh jara pěknje hromadu džerži. Teho dla so polarsecy wobydlerjo, hdyž chcedža so pod hołym njebjom zhrěć, hluboko do sněha nutř zahrjebaju, a zmjerzlych čłowjekow pytaju lěkarjo přez to zaso k žiwjenju přinjesć, zo wšo jich čělo, z wuwzaćom nosa a huby, sylnje ze sněhom zapřikrywaju.

Daljšu wažnosć ma sněh na to wašnje, zo wobydlerjam čoplych krajow k wokřewjenju služi, přetož tući sněh k wobkłodženju kupuja. Tak so na př. z Aetnowym sněhom wikuje a wunoša sunma, kotraž so z tym nahromadži, kóždolětnje 5–6000 toleř.

Tež na towařšne a bjesadne žiwjenje bjez čłowjekami sněh sobu skutkuje. Tak wón často do wikowanskeho swěta jako mócný zadžewk zakročuje a wikowanje haći. Abo wón wabi ludži k wjesoľemu sankowanju, přez čož z druhimi hromadu přińdu, so bjez sobu zeznaja, tak zo husto z teho najcuniše zwjazki přecelstwa a lubosće nastanu.

Skónčnje k wažnosći sněha hišće přispomnu, zo sněh tež do přirunjacych prajidmow sobu přima. Tak slyšiš na př. ryčec wo zwónkách sněhowych, wot sněhběleje šije, wot česće běleje kaž sněh; abo sněh so mjenuje zeminy smjertny rub, mjehke poslešćo drěmaceje přirody a teho runjeća; dale snadno slyšiš to napominanje: Stopam w snězy budž twoje žiwjenje rune; wón je woznamjenja, ale je njewomaže; abo něchtó rjeknje: Kaž posledni sněh pokazuje na blizkosć nalěća, tak dopomnuja běle hlasy šč-điwiwa na blizkosć wěčneho nalěća!

Kak dha pak nětko sněh nastawa? Sněh nastawa, hdyž hole, male wódne abo parne pucheřki, kotrež so w powětrě w bohatej měrje namakaju, k lodowej jehlinje, abo k małym lodowym krystallam zamjerznjeja. Tola pak tež zhonjenje wući, zo so samo druhy při cyle jasnym njebjú sněhuje, hdžež po tajkim žane tajke parne pucheřki w powětrě njesu. Kak to přińdže? Tehdy hižom wodoplun (Wassergas), wot zemje k njebjú stupacy, k lodowej jehlinje zamjerznje, dokelž horjekach jara zymny powětr duje. — W Pětrohrodže raz jena knjeni w jara čopłej jstwje, w kotrejž běše wjele wložnosće, do njemocy padny. Jedyn knjez skoči hnydom

k woknej, zo by je ruče wotewrił, a dokelž so tuto dla zabubnjenja njewočinješe, wurazy škleńcu. Přez to z mocu wulcy zymny powětr nutř duješe. Što so sta? We jstwje so poča sněhować, runjež wonkach žane mysle na to njeběchu. Tudy po tajkim tež, kaž druhdy při jasnym njebjū, hnydom wodoplun zamjerzny. — Jenow we wulkej zymje lodowa jehlina jenotliwje dele pada, hewak so najbóle tute lodowe jehlički k šěšćpruhatym hwěžkam pod kućikom 60° na jara wšelake wašnje zjenoća, tak zo su jich formy wšěch družinow. Wosebje rjane a jara wšelake su tajke sněhowe hwěžki na wysokim sewjeru, na př. na pobrjohach Zelenskeje atd. Hdyž mamy prawje zymne a při tym čiche dny, dha často tež tajke hwěžki jenotliwje z mróćelow padaja. Na kajke wašnje so z tuteje lodoweje jehliny tajke hwěžki wutworja, njewěmy z wěstoscū postajić, najskerje pak to powětrowa milina (Luftelectricität) wuskutkuje. Je powětr njeměrný, dha so tute hwěžki zlamaja, po cylych stach hromadu zmjetaja a dele padaja. Ducej po puću so tute sněhowe mjetele hišće powjetsuja, dokelž je bóle delekach tež wložny powětr, kotrehož parne pucheřki při tym k lodowym jehličkam zamjerznjeja a so k delepadaćym přizankuja. — Hdyž pozdžišo počínaju čopliše wětry duć, dha sněh najbóle zaso k wodže rozběhnje, tola pak tež wón, kaž lód, z džela k wodoplunej rozdymi.

W nastupanju geografiskeho rozprěšćeranja sněha scěhowace přispomnju. Při zeminy maj polomaj so nimale stajnje sněh dze. Ale čim dale k runikej (Aequator) přiůdžeš, čim króćši je sněhowy čas. W Neapelskej so jeno jara porědko kusk sněha zeńdze, a w runinje na Malta hakle sněh cyle njeznaja, dokelž so tam ženje njesněhuje. Čim dale na južnej polojcy zemje k poľdnju džeš, čim sylniše nadeńdžeš njeprěstawace sněhowanje, štož pak na sewjernej polojcy zemje tak zle njeje. A čeho dla nic? Dokelž tudy tak wjele wody njeje, kaž na južnej polojcy. We wysokim poľdnju abo sewjeru sněh stajnje ležo wostawa, bliže k nam, kaž na př. w Šwediskej, šěšć mėsacow a pola nas jeno wokoło třoch mėsacow.

Přispomnjenje 1. Husto slyšiš ryčec wo blyšćatym abo swěćatym sněhu (Leuchtender Schnee), kotryž so w nocy swěći. Kak to přiůdže? Přičina toho je milina, kotruž sněh druhdy bohaće z powětra dele přinjese.

Přispomnjenje 2. Dale slyšiš snadno wo čerwjonym sněhu (Roth- oder Blutfäher). Přetož tuťon leži na př. na s. Bernhardže w Alpach husto někotře palcy hluboko, haj w polarnych krajinach samo druhdy někotře stopy vysoko. Štodha pak wón je? Najskerje su to male čerwjene mokricy (Stängelfäher) a naliwniki (Infusorie), kotrež su na snězy žiwe. Wažnosć tuteho sněha z króćkim w slědowacych sadach wupraju: wón wučinja, zo tak praju, posledni čerwjeny wobrub kějaceho rostlinoweho krywa. W Božej přirodže ma po móžnosći wjele žiwjenja bý. Wón nam pokaže, kak najmjenje zwěrjatka husto najwjetše zadžewki přewinjeja; přetož to je k spodžiwanju, kak móža tute male zwěrjatka tajkule zymy znjesć. Wón skutkuje skónčenje na čłowsku fantasiu. Tak powjedaja wobydlerjo Alpow, zo su duše wopileow do sněha zažohnowane, a zo je so jim nětko čerwjene wino předlalo, kotrež drje stajnje widža, ale pak so z nim wokřewić njemóža.

Fiedler.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Wjelezaslužbny knjez Michał Buk, wot 1855 kanownik, bu 18. hapyrła k hódności scholastika a z tym konsistorialneho přisydy powyšeny. Zo je wón serbske pismowstwo přisporił a hewak Serbstwo spěchował, je znate.

* Kandidat duchownstwa, k. Handrij Dučman, młody serbski spisowač, je z kölnskeho seminara so wróciwši druhe wučerske městno w tudomnym katholskim seminaru dostał.

* Štož smy žadali, je so stało; w tudomnym małym dźiwadle je serbska ryč zjawnje wustupila. Mjenujcy 27. hapyrła běše tam hudźbny a spěwny koncert, kotryž knjeni Schusterowa, ze serbskeho spěwanskeho swjedženja slawnje znata altistka, w zjenočenju někotrych wumjeńskich spěwarjow a spěwarkow z Draždźan dawaše. Mjez druhim spěwaše tuta knjeni sama štyri serbske spěwy z nje-dawno wudateho wěncu wot Kocora, kotryž ju z fortepianom přewodžowaše. Po dospěwanju bu „slawa“ wołana, štož drje so tež w budyskim dźiwadle hišće stało njebě. Duž njedwělujemy, zo serbska ryč a serbski spěw tež w dźiwadlowych kusach a operettach wustupi. Złota nadźija!

* W Serbskich Nowinach je so zajimawe rozpowjedanje započalo mjez wučerjom Wičazom w Khwačicach a jenym ratarjom z tamnišeho šulskeho wokrjesa dla wučenja abo lěpje njewučenja serbskeje ryče w šuli. Posledni dopokazuje jara wustojnje, što sebi we tym nastupanju cyrkej, krajny zakon a strowy rozom w kóždy šuli žada.

* We wědomnostnym přidawku Lipskowskich Nowin (Leipziger Zeitung) je gymnasiaľny wučer P. Sigismund z Rudolstadta, w loni tudy pobyl, znaty němski turist, před někotrymi njedželemi dlěši nastawk podał: „Land und Leute der sächsischen Lausitz“, w kotrychž wotdžělku „Die Wendei“ je wo Serbach ryč. Wón wopisuje, štož je w krótkim času swojeho tudybyća widzał a slyšal; najwjacy pak podawa z knihow, wosebje po Smolerjowych Pěsnickach. Něštožkuli je tam cyle wopake a žalostnje zmylene. Našim narodnym a literarnym prócowanjam so wot njeho jako Němca hišće dosć připoznača dostawa, hačrunje by nas ze Slowjawanow rady do Němcow přestworil. Tola my za to njemóžemy, zo smy mjez Němcami a dźeržimy so z česću!

* Kóždy lud a narod, byrnje mjeńši, ma swojich wulkich mužow, kiž su so mjez druhimi wuznamjenili. Tež naš serbski lud, byrnje mały, njeje bjez tajkich. Hdyž je nětko zaso sam sebje spóznawać a česćić počal, dyrbi wě-zo tež swojich wulkich mužow bóle zeznac a zdobnje česćić. Hdyž serbski lud jich česćić, dopokazuje z tym, zo je tež sam česće hódny. A što njedyrbjał nětko w Serbach Serba znac, kiž jako horliwy narodowe w zańdženych zrudnych časach so wuznamjenješe a teho dla wot Serbow wobjeju

wěrywuznacow a wobeju krajow, wšitkich stawow a powolanjow zjawnu khwalbu zasluži! To je Jan Michał Budař, kiž je za Serbow dželał jako serbski ryčnik a w swojim testamencie cyłe wulke zamoženje khudym a hódnym Serbam wotkazał, so njebojo, zo móhli hdy zahyněc. Teho dla dyrbješe kóždy Serb tu mysličku khwalić, kotruž bě znaty wótčinc k. W. zaprijal, zo by so mjenujcy Budarjej wopomnik na jeho row w Budestecach stajil. K uwjedženju teho je nětko w Budyšinje wubjerk, z ewangelskich a katholskich wobstejacy, zestupił, kiž je juž dowolnosć wot krajskeje direkcije dostał a swój programm w Serb. Nowinach wóndy wozjewil. Přinoški wotedawaja so pola wuzwoleneju pokładnikow, k. překupca Wylema Jakuba a k. J. T. Henča, registratora a pokładnika při krajskej direkcii tudy. Nadžijamy so, zo so wot Serbow tak wjele pjenjěz zhromadzi, zo móže so wulki a krasny wopomnik stajić. Derje by było, hdy by w léce 1863 hotowy był a 9. decembra jako 150. narodny džeň so swjedžeńscy wotkryl. Slawa Serbam!

* Džeň 2. meje swjećeše k. z Thielau, krajny starši sakskeho hornjołužiskeho markhrabinstwa, swój pječadwacyčlětny jubilej. Dokelž je tutón wo Łužicu wjelezaslužbny knjěz tež Serbow při wšelakich skladnosćach podpjerał a pola lužiskich krajnych stawow 300 tolerjow k wudaću serbskeho słownika w léce 1856 wuskutkował, je jemu tež wubjerk towarštwa Mačicy Serbskeje zbože přal a jemu blyšćatu adresu, w kotrejž so k. jubilar „kóždy čas množeř Łužicow a přečel Serbow“ mjenuje, kaž tež swjedžeński serbski spěw přepodał. Při přijecu mačičneje deputacie je k. krajny starši so wuprajil, zo budže tež dale lubjerad k lepšemu Serbowstwa skutkować. Hdyž při wulkej hosćinje k. sudniski hamtman Seyfert z Rakec k. jubilara ze serbsej slawu počesći, wotmolwi tón samy wutrobnje a skónči ze serbskimi słowami: Slawa serbskej narodnosći! Tež my tudy wospjetujemy: Slawa k. krajnemu staršemu, přečelej Serbow!

Dopisy.

Z Charkowa, w měrcu. (Wučahi z listow.) Serbsku Łužicu sym sebi přeco předstajal jako mały čolm w přewulkim morju a widžu nětko ze spodobanjom, zo je čolm tak kruty, zo móhł podwodne skały přetrać, a z njeparujomnej nadobu a nazhońjnymi wjeslowarjami wobstarany, zo by so we žolmach njepodnurił, haj myslu, zo wón tež wichory předđerzi, by-li so předwidziwosći spodobalo je na to morjo poslać, na kotrymž nětko tak lohcy, spěšnje a spokojnje plowa mój překrasny čolmik. — — Kaž w Pětrohrodze a Moskwje, tak su so tež w našim małym měsće posmjertniny za Wjacslawa Hanku wotbywale. W universitskej cyrkwi bu w přitomosći kuratora, rektora a mnohich professorow

Boža mša wotspěwana a po njej panichida. Móžeće sebi myslić, z kajkim začucom stejach tam ja tehdy, slyšo často wospjetowanje droheho mi mjena Wjačesława w swojej cyrkwi. — Sto dyrhju prajić wo našim žiwjenju? Wučenje a z nim tež zdžělanosć rozšěrja so pola nas w tu khwilu tak spěšnje, zo woprawdže swojimaj wočomaj a wušomaj njewěriš. Wy sće snadź něhdže čitali wo njedzelskich šulach, na wšěch kóncach Ruskeje zawjedženych k rozwučenju sprósteho luda. Najbóle w městach so njedzelske a swjate dny zhromadźuja hólčata a dorosceni ludžo nižšeje klasy na pomjenowanych městnach; tu wopytuja jich wučerjo, z džěla studentojo, z džěla professorojo gymnasiow a kóždy, kiž wužitk luda spěchować žada; dadža přikhadžacym knihi, rozdžěla jich do něšto wotdžělenjow a zapóčnu rozwučenje, kotrež dvě abo tři hódžiny traje. W jenym wotdžělenju wuča čitać, w druhim pisać, w třecim ličbowanje, dale ryčnicu, bibliske stawizny. Na kóncu džerži so rozryčenje, hdžež so na zrozemiwe wašnje najnužniše wědomnosće z mediciny, hospodařstwa atd. podawaja. Kóždy tajka wučerňa ma, byrnje nic wulki, kapital, z dobrowolnych darow založeny. We wjetšich městach zwjetšuje so tutón kapital z čitanjom zjawnych přednoškow, literarnymi bjesadami a druhimi podobnymi srědkami, kaž koncertami, džiwadłami. Zhromadžene pjenjezy naloža so na njedzelske šule, kotrež sej z nimi knihownje wučěnskich knihow a druhich za lud so hódžacych založa. W poslednim času su so tež njedzelske šule za holcy zawjedle; z wučerjami su tu knjenje a knježny. ... Do kajkeho stopnja je so žadosć za rozwučenjom rozšěrila, móžeće z toho sudzić, zo so na šulskich lawkach často namakaja nic jeno dorosceni, ale tež wobstarni, kiž chcedža z njewšědnej zajimawosću a lubosću to w starohje dorunać, štož bě so w młodych lětach, tola nic po jich woli, zakomdžilo. — Z tym so tež ličba wučěnskich wustawow bóle a bóle rozmnoža. Mjez nimi zajimaja najwažniše městno žónske gymnasio, kotrychž je so w běhu dweju lět wjele we wšelakich městach khěžorstwa založilo. Překupcowje a měšćenjo wopruja k temu kóncej pjenjezy. Dyrbimy so radować nad tak zohnowanym nowym žiwjenjom, byrnje to same hakle w započatku bylo: čím wažniše je, zo woswobodženje burow zdžělanosć luda požaduje.

Słowjanski rozhlad.

Njedawno zemrjety minister Franc Antonin hrabja Kolowrat-Liebsteinski, kotrehož česke museum w Prahy jako hłowneho sobuzaložerja česći, je swoju privatnu knihownju, něhdže 40,000 zwjazkow, museu wotkazal. K přewjezenju teje sameje z Wina do Prahy je tež hišće 1000 šěsnakow wotkazal. To je zemjanscy a wótčinscy! — Khwalobnje znaty basnjeř k. Gustav Pflieger Moravský dokončuje nowu zrudnohru z mjenom „Boleslav Ryšavý“. — Džen 1. meje su slawnemu basnjeřej Máchej, zložerjej basnje „Máj“, w Litoměřicach wopomnik na swjedžeńske wašnje stajili. — Džakowski biskop k. Strossmayer dari českemu museu, za kotrehož čestneho sobustawa bu wuzwoleny, 1000 šěsnakow. — Talentnaj komponistaj w narodnym dnuhu, kk. Franc Pivoda a Ludowit Procháčka, počnjetaj wudawać zberku spěwow z notami pod mjenom

„Vesna“. Prěni tolsty zwjazk tworja česke, drubi najskeje druhosłowjanske pěsnje. — Wěsty česki zemjan chee na swój naklad nowu znamjenitu zběrku českých narodnych pěsni wot K. Jaromíra Erbena wudać. — Na wupisanje čestnych mytow Fingerhutowych je so lětsa pjec přenjatnych dramow zešlo a jena wjeselohra w słowakskej naryči. — Basnjerjej Peška a Jahn staj zběrku basni spominankow na zemrjetých českých basnjerjow pod mjenom „Naše mohyly“ wudaloj. — W Bánskej Bystricy (Neusohl) wuńdu „Spisy básnické“ Slovaka Sladkoviča.

We Lwowje stej dvě zrudaohrje wot Józefa Supińskeho wušlej: „Tatary“ a „Arcery“. — Hrabja Choźko, professor słowjanskich ryčow w Parizu, wuda dospolny žiwjenjopisny a knihopisny zapis wšitkich pólskich a Polakow nastupacych spisow wot l. 1830. — We Lwowje je so přeni króc hrata komodia „Powrót konfederata“ wot Leopolda hrabje Starzenskeho powšitkomnje jara lubila. — Wulka zběrka pólskich klassikow „Biblioteka Polska“ wudawa so w Krakowje a wuńdže lětsa zasy 60 zešiwkow.

Južnoserbke narodne pěsnje, wot Vuka Stefanoviča Karadžića zhromadžene, su nětko tež do jendźelskeje ryče přeložene a khwala so zdobnje w jendźelskich časopisach. — „Serbobran“ je napismo noweho politiskeho časopisa, kiž w Nowym Sadze pod wjedženjom Ninkoviča wukhadźec započnje. — Na Zahrjebkim dźiwadle su wóndy serbsku přenjatnu wjeselohru „Zla žena“ wot Popoviča hrali. — Słowinske towarstwo S. Hermagory liči nětko 1138 sobustawow. Naša Maćica mohla by tež 600 měć, hdy bychu wšity duchowni, wučerjo a druzi zdźělani a študowani Serbjo přistupili!! — W Mariboru zemrje 23. hapyrła horliwy narodowe Dr. Šubić, słowinski spisowaf. — W Celoweu (Klagenfurt) čišća so „Kwětki słowinskeje poesie“.

Čibka a Mudroň.

Mudroň. Čeho dla mje tak dołho njejsće wopytali?

Čibka. Dokelž moje rozryčenje z Wami dobre plody njenjese.

M. To bych njewjedzał. Kóždy ma swoje nahłady a dyrbi je zastać.

Č. Ale zabita wěc, hdyž ludžom doryčec njemóžeš.

M. Nó, je snadž z namaj štó njespokojny?

Č. To nic; ale wo redaktoru sebi někotři študowani atd. mysla, zo wón słowo wot słowa wšitko zamolwja, štož druzy pisaja, mjez tym zo wón tola jenož za to rukuje, zo so ničo zakonjej a programmej přeciwnje nječišći. Štóž ma něšto wažne přeciwo nastawkam Łužičana, dyrbi so pjera jimać a potom snadž tež zamolwjenje abo — pisne poraženje dostanje.

M. Tón króc sym cyle wašeho nahlada. Nimaće ničo wjacy?

Č. Ow haj! Wěsće, zo něchtóžkuli wo Serbach pisa, ale druhy žalostnje wopaki.

M. Měniće drje nowiny „Leipziger Zeitung“ a to mudrowanje wo Serbach?

Č. Ně, to mudrowanje wo serbskej ryči a to zapozdžene profetstwo.

M. Purismus nastupace městno je so mi tež směšne zdało. Tak wón njewě, zo Serbja juž wot dwacyći lět sem to słowo „hodžina“ znaja a zo město „nummer“ (je to němski?) we wšelakich wsach na wrotach a khěžach juž dawno „čisto“ steji a zo nowiny ženje „nummer“ pisale njejsu.

Č. Haj, dokladnosć je rjana wěc.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Polletnje
7½ nsl.

Redaktor: *M. Hórník.*
Zamolwity wudawař: *J. E. Smoleř*
W BUDYŠINJE.

Cyloletnje
15 nsl.

Č. 6.

Junij.

1861.

Khroble dale.

Serbstwo, hdyž małe tež sy a snadnuške, snadź maš mocy,
Tola we zjenočenju sylnišu dostawaš móc:
Zawisć a hidženje drje směšicy tebje hani:
Khroble dale ty kroč! Bóh či žohn'wanje da!

H. W.

Krasnosć.

Tež na tebje smjertnu nohu staji
Wosud zły a wobžaromna njehoda,
Kwětka krasna! W twojej krasy taji
Smjerće korjeu so a smjerće wobrada.
Štož je krasne, debjene we mjasu —
Z mjasom zhoni smjerć a zhinje z wječorom.
Duž so njehordž jeničcy na krasu,
Kotraž z wončitym so blyšći blyskotom.

Z krasnosću sej hladaj płody khować,
Kiž će njewopušća z časnej smjertnosću;
Z krasnosće maš płodow wuwikować,
Kotrež traja přez čas wěcnje z wěcnosću.

H. W.

Mnohim.

Zaspance stary sedžo zdrěmny,
Čerstwu kročel wohidzi;
Jemu lubi so puć ćěmny,
Swětło rady njewidzi.

Hdyž na puću pospěchuja,
Ruba z pyskom wokoło;

Wšitcy jeho zuby čuja,
Kotřiž chcedza na swětło.

Zaspance nětko pokoj změje,
Kusajo jón wudoby;
Prócować so njecha dlěje,
Duž zas drěma zywayce.

H. W.

Nowy prirodospytc.

„Hvězdy a zemja so tu wjerća wokoło slónca“ —
 Škleńcy nastajiwši mudri to wuhladachu;
 Mudriše zhonjenje sym zhonil, je njetaju nikom':
 Pohladnu do škleńcy, wjerća so wokoło mje. H. W.

Prawe sylzy.

Što khowaš swoje wobličo?
 O, njehańbuj mi sylzow so.
 Tón jenož muž mi prawy je,
 Kiž sylzy prawe wuplače!

So bliži čas, je bližil so,
 Zo byl éi wěčnje daloko! —
 Hdžež sylza tebje wopuší,
 Dónž hańbuje so při tebi!

K. Jarrich.

Njewjedź nas do spytowanja.

(Skónčenje.)

Čołmik, w kotrymž Konrad tamnych jědnaočoch wjezeše, běše runje srjedza mjez Herrenwörthom a Prienom, hdyž so wichor zběhać poča. Młodži pacholojo běchu dotal stajnje žortowali, so smjeli a wjesole spěwy spěwali; tola wočichowachu, čím bóle so njewjedro bližeše; khora žona modleše so z čicha, wšitcy běchu poľni styska, jeno Konrad nic, kotryž běše často z wichorami přez jězor jězdžil. Tež druzy wostachu tola tak doľho hišće měrni, dónž so nadźijachu, zo njewjedro nimo počehnje. Tola ta nadźija miny so bórzy, njewjedro so započa, jězorowe žolmy khopjachu so kaž hórki a mjetachu z lódžu horje a dele, zražowachu z džěla hižon do čolma a pjelujachu dno z wodu. Tu widzachu pacholojo hižon wotewrjeny row před sobu a počachu skiwlic a wumjetowachu mojemu synej, zo je jich přeciwo našemu wotradžowanju přewjesć chcył. Wón jim zasy spominaše, zo su woni njeměrnje na spěšny wotjězd pohanjeli, zo bychu w Prienje reje njeskomdžili; nětko pak hinajše reje widža. Hdyž pak so strach bóle a bóle množeše a pacholojo sylnišo na Konrada swarjachu a zelachu, wujědže jemu w njewoli njekedźbne słowo: smy tu přemnozy na čolnje, hewak bychmy hižon přejěli. To słowo hrabny kaž škrička žahu. „Hdyž jeno je to, wěm hižon radu“, zawoła bjezbožny Krystof, „khora žona leži bjez toho hižon na poľ we smjercinej tlamje, što wadži, hač tam něšto dnow prjedy dóndže?“ A z tym poča so loža khoreje přimać, zo by ju z nim do jězora čisnył. To rozhněwa wulcy mojeho Konrada a wón jim přiwoła, zo dyrbi jim khorošć a bjezpomocnošć swjata być a zo je runje tak wohidno, khoru staru jako džěčo wustorčić, mjez tym zo móžeja sebi druzy hišće plowajcy pomhać, a zo budže Bóh tajku zlósć wěsće khostać. Khora žona stonaše a skiwleše, prošeše wo swoje khore žiwjenje,

wolaše so k Bohu a ke wšitkim swjatym. Tola wšitko podarmo. Ze strachom rosćeše zadwělowanje a smjertna hróžba pachołow. Khětre hrabnychu ložo, rěznychu staru do jězora, kotraž ze žalósce wrěšeše a we wijach z poslešćow stawaše. Mjez hrimotom slyšachmy hišće khwilu jejne wołanje, poslešćo zdzerža so lišće z wjefcha, doňž cyle přemačene njeběše; potom so podnuri a wołanje womjelkny. Mój syn mi praješe, zo je so na khadlow tak rozložil, zo chceł jich wšitkich zabić abo zatepić, hdy bě wot wjesla woteńć mohl. Tola wučisnjenje wboheje khoreje njeběše čolm wjele woložilo, duž bu jeje přewodnik, kiž běše cyle z měrom wostał, khětre hrabnjeny a wučisnjeny. Bu hnydom w žolmach zahrjebany. Tola wichor hawtowaše dale, čolm chceše so kóždy wokomik zwrócić. Wšitcy běchu strašnje přepokazani, zo je čolm přečežki, zo dyrbja hišće někotři won; tola kóždy měješe sebje za prawy nakład a jeno druhich za přečežkosć. We čumpacym čolmje čišeše a storkaše jedyn drugeho a to bu wot slynišich powužite, zo někotrych slabšich kaž pře ničo a wo ničo wustorčichu. Druhich slabšich zaja nětko njewuprajna hroza, wobarachu so zdwělujcy, nasta zatrašne wjerhanje, smjertna hroza bědžeše ze žiwjenjom; jena minutka časa, jena saha městna plačeše tudy cyle žiwjenje, plačeše za cyły kraj. Konrad hladaše z němej hróžbu do tuteje mjerwjency; jeho přimać sebi žadyn njewěrješe, přetož běše ze wšech najsylniši a wodžeše wjeslo, z kotrymž bjez přestaća, ale podarmo dželaše. Wot wonka mjetany, a z nutřka wot wjerhacych mužow stajnje hibany, zwroci so čolm skónčnje, a wšitcy, kiž běchu nutřka, walichu so do jězora. Mój syn njezhubi mysle, běše dobry plowař, ale spózna derje, zo so jeno plowajcy z tuteho wichora wumožić njemóže; duž hladaše, zo by powaleny čolm dosáhnyl, přimny so jeho a chceše na njón zalěšć, jako so za nohu přimnjeneho začu. Wohladny so a blysk pokaza jemu wohidžene wobličo Krystofowe, kotryž chceše so nětko z Konradom a přez Konrada wumožić. Tele dwoje wumoženje zdaše so mojemu synej njemóžna, a widžeše hižon do předka, kak Krystof jeho strašnje sobu do jězoroweje hlubiny čehnje. Sylny pohon (Trieb) samozdzerženja a wohidnosć před njekrasnikom bě sylniša dyžli hewak wutrobna dobroćiwosć: z ľewicu dzeržeše so čolmowej rynki, z prawicu wuswobodži nohu wot pachołoweju rukow a storči jeho potom z woběmaj nohomaj do žolmow, kotrež jeho hnydom požrjechu. Nětko běše mój Konrad z cyleho towarstwa jenički zwostał, zalěze na čolmowy khribjet, wětr přesta, njewjedrowu čemnosć scěhowaše nócna čma a jězor běše so zasy změrowal, potom hdyž běše jednaće woporow požrjel; čichi wětr pohanješe mojeho syna k blizkim pobjoham, hdžež z čolma skoči, jón na brjoh scáhny a tam při měsačku z wulkej prócu zasy wobroci. Zdaše so jemu, zo je hižon pozdže w nocy, w blizkich khěžkach njewidžeše žanu swěcu wjacy, a tež njewěrješe sebi tam hić, ludži zbudzić a hospodu

pytač; njeprwinité čuce, nutřkowny strach jeho wotdžeržowaše; tež njemóžeše so Bohu za swoje džiwne wumóženje džakowač; wšitke hróžbnosće wětra, kiž bě widzał a spytał, stojachu jemu přecy před wočomaj. Duž wza sebi pol zlamane wjesło, kotrež na brjozy namaka, skoči zasy do čolma a wjesłowaše ke kupje Herrenwörth, kotruž we měsačku widžeše a hdžež so wot nas z tyšnej žadosću wočakowaneho wjedžeše. Tola mocy sylneho muža běše přeměrne napinanje zlamalo, jeho tyšnosć přibjeraše, zdaše so jemu, jako by zatepjenych z jězora so zběhač widzał a z porokami a wobskorženjemi sam sebje posypowač slyšal; cyle zjawnje widžeše ložo njezbožowneje khoreje po wodže płowac, měsačk wobswěćeše jeje mrějace wobličo a wobłědnješe je hišće bóle; tola najzatrašniše běše jemu, zo na swojej nozy přecy hišće Krystofowu zapřimnjenu ruku čuješe, kotrehož běše tola wotstorčil, kotremuž bě ze svojim kopnjenjom smjerc dał. Z tym začuóm njemóžeše wjacý dale wjesłowač, zmysly so jemu zhubichu, padny do čolma a wocuci hakle zasy, kaž sym wam hižon powjedał, rano w našich rukach.

To běše, štož nam powjedaše, čehož běše so tež wuspowjedał, a štož scěhowace dny tež před sudom wospjetowaše. Hač runje jeho tróštowač spytowachmy, hač runje běše wot měšnika wotwjazanje dostał a tež swětny sudnik jeho činjenje za cyle njekhostajomneho spózna, njemóžeše so tola sam ženje změrowač, wumjetowaše sebi, zo je tamne towarstwo we wichorje lohkomyšlnje přez jězor wjezl a wosebje mjenowaše so Krystofoweho skóncowarja. Jeho wjesolosc běše na stajne prječ, widžachmy jeho často hodžiny dolho do jězora zahladaného, jako by připlowanje tepjenych čelow wočakował; te pak njeprjūdžechu a wón da jim při pohrjebnišcowej muri křiže stajic, kotrež sće widželi; přetož tež jězor přisluša pola nas Božej roli (pohrjebnišću) a morwi, kotrychž nje-wustorči, dostanjeja swój křiž a narowny napis. Přiwuzni zatepjenych běchu jemu za to džakowni a njemějachu přečiwo njemu podhlada, dokelž křescansku mysl a dobru wutrobu mojeho syna znajachu. Jenó jedyn zložil wšitke swoje hidjenje na njeho a zapřisaha jemu wječbu (Řache); to běše Krystofowy bratr, kotryž mēnješe, zo je jeho Konrad zleho hidjenja dla do jězora čisnył. Hladaše často z mojim synom zwadu, kotrež pak so tónle stajnje wuwiny. Janu pak, runje lěto po tamnym njezbožnym wětrje, běše wón na Herrenwörthu, a Konrad dyrbjše jeho přewjesć, dokelž bě Měrcin khory a žadyn druhi čolm tu njeběše. Činješe to ze zapjeranjom a z tyšnym předčuóm. Běše rjany, čichi wječor, ale hižon při směrkach, a bórzy zhubi so čolm we čmičcy. Po-darmo čakachmy wječor na njeho, njewróci so wjacý domoj. Krystofowy bratr powjedaše na druhi džen, zo je so Konradej wjeslo nahle wusunyło a zo je so, zo by je popadnył, předaloko skhilił, z čolma padnył a so tepił. Někotři wěrbjachu, wjetšina pak ryčeše

wo zamyslenym morjenju; tola teho dla započate přepytowanje njewuslědži ničo. A što budžiše mi tež pomhało? Moja wutroba njemysleše na wječbu, běše přez Konradowu smjerc zlamana a jeno z tej mysličku woměrnjena, zo je swój posledni čas tak bohabojaznje žiwy byl a nětko wěsće pola Boha. Dach jemu narowny kamjen stajic, kotryž sće čitali a přepodach cyle hospodařstwo swojemu synej Měrcinej čím radšo, dokelž so starobnej slabosci tež sleposć přitowařši. Tež Měrcin je dušny, jeho žena česci a haji mje jako swojeho nana a mam doma lubych wnukow (Čntel); tola móžu wam rjec, zo su mi te hodžinki najlubše, kotrež na Božim polu před narownym křižom swojeho Konrada w modlenju za njeho, w myslach na bórzwone zasyzdnoćenje z nim přebywam.“

— Tak skónči staruška swoju powjesc a běše hluboko hnuty, a ja nic mjenje. We rozryčowanju přewodžich jeho do rybařskej khěžki, hdžež jeho swójbných nadeńdžech, spróstyňch, džělawych ludži, rjanych a strowych; Měrcin běše runy a čichi, kajkehož běše mi jeho nan wopisał. Wšitcy přijachu mje na najpřecelnišo, a potom, hdyž běch něšto mloka a khlěba wužil a džěcatka za to wobdaril, rozžohnowach so z nimi jako ze znatymi.

Měrcin wježeše mje přez jězor do Markwardsteina a powjedaše mi podawiznu swojeho bratra. Mjelčo hladach do zmohow, kotrychž hlubina hišće Konradowe a jeho towařšow kosće khowaše. Jeho zatrašne bědženje wo žiwjenje a smjerc we wuzkim městnje a potom na čolmowym khribjeće stoješe před mojej dušu a pohon samozdžerženja zdaše so mi jedyn z najnužnišich, ale tež z najdžiwišich a najstrašnišich we čłowjeku: bědžicy z nim podleži bóžski džěl našeje přirody z wjetša kóždy króc zwěrinskemu. Dobyće přenjeho žada naše žiwjenje, dobyće poslednjeho pokoj našeho swědomja za wopor, a duž mamy so tež w tutym pohledze modlic: Njewjedž nas do spytowanja!

Přel. H. Wólšinski.

Radostny dzeń.

(Preradović.)

Radostny mi dzeń je džensa!
Sydń so, duša, ke mni tudy,
Daj mi swoju lubu ruku,
Zo bych z twojej ruki čeřpał
Swojej pěsni slódku napoj.

Radostny mi dzeń je džensa!
We wyšinje jasnoh' njebj
Myslu, zo sym slóncej bliže;
Myslu, zo tež hwězdy móžu

Z ruku swojej zapřimnyci,
Zo je přenošowac móžu,
Jako džěčo hry sej nosy.

Radostny mi dzeń je džensa!
Duch mój leci jako ptačik,
W zlétu wětrnym mojich myslow
Wokol' wšeho běloh' swěta
Čěř tu swojoli zléta wjedže,
Wěša na nje wšě radosće.

Radostny mi dzeń je džensa!
 Wutroba přez měru polna:
 Wšitke jeje začuća so
 Jako w morju njeskónčene
 Rozliwaja, rozšěrjuja;
 Dopjelni so nutrna nadžej:
 Wšudže zelene su kupy.

Radostny mi dzeń je džensa!
 Nadra zemje wotewrjene
 Wšitke moje zbožo přeja:
 Přebjeram ja slěbro, złoto,
 Kamjenje a drohe parle,
 Krasny khowam sceptař, wěncy,
 A ze stoła radosće swěj
 Kralestwa ja džělu, carstwa.

Radostny mi dzeń je džensa!
 Sywe morjo łódźow polne;

Łódže polne, pokładžene
 Ke přistawej mojom' jědu;
 Bohatstwa wšě cuzych krajow,
 Krasnosće wšě domjacych so
 Skladuju na mojim dworje.

Radostny mi dzeń je džensa!
 Dziwne kraje přichodnosće
 We kraj blizki přitomosće
 Myslu, zo so přeměnichu.
 Ničo zakryte tam njeje,
 Wotewrjene, wotekryte
 Złote žně tů polow stoja.

Radostny mi dzeń je džensa!
 Přetož džens směm přeni króc ja
 Tebje, duša, mjen'wać „swoju“!

Z khorwatskeho přel. H. W.

Wječorna modlitwa.

Mučny sym a k měrej du,
 Swojej woči začinju;
 Wotče, ložo zakitaj
 Ze swojimaj wočomaj.

Štož sym činil njeprawje,
 Luby Wotče, zabudź je!
 Hnada, Jězusowa krjej
 Za wšu škodu zawdawk stej.

Kotřiž su mi přiwuzni,
 Božo, do rukow jich wzmi;
 Wulcy ludžo, džěcatka
 Pod twój škit so khowaja.

Spokoj khore wutroby,
 Mokre woči zawrěj ty!
 A njech měsačk na njebju
 Widži zeńsku čišinu.

Z němskeho přel. H. W.

H w i z d a k.

(Z ludu.)

Běše w Boršci muž, z mjenom Hwizdak, kotryž bě w cylej wokolnosći jako kuzlař znaty. Samsny jědžeše něhdy z drjewom z hole a hlaj! na dobo konje wóz wjac ani hibnyć njemóžachu. Naš Hwizdak pak hnydom spózna, što ma to rěkać, a přistupiwiši k džělačerjam, kotřiž při drozy kulki kopachu, rjekny: „Was prošu, pušćće mje!“ Hólčec, kotryž bě sebi doma w někajkich knihach něšto nawuknył, pak njewjedziwiši kak z tajkimi wěcami wobkhadžeć, bě jeho drje zastajił, ale pomhać jemu njemóžeše. Na to praji Hwizdak: „Wěm sebi radu!“, wza šćěpu z woza a wurazy z njej spicu*) (Speiche) z koła, a hlaj! hólčec so wali,

*) Hančka ma „stwica“, Swótlík „stnica“.

kaž mých řěpy, tak dolhi hač bě — wokhromi a je hač do smjerce khromy wostał. — Něhdy bě stara khuda žónka do Hwizdakec kefkow do drjewa šla; wón, to wjedziwši, při sebi rjekny: „tej hižom chceš řěpu wuryc, zo nihdy wjac do twojich kefkow nje-póndže.“ A móc swojeho khumštarstwa sčini wichor, kotryž wbohu žónku z jeje drjewom dosaže a ju torhaše, hač tak Hwizdakowe drjewo wokoło njeje lětaše, a při sebi rjeknywši: „do Hwizdakec kefkow nihdy wjac!“ čehnješe bjez drjewa dom, hač bě smuha za njej. — Něhdy bě Hwizdak ke mši wušoł, a hóllec, kotrehož bě doma wostajil, běše na lúbju so wokoło kramosćo knihi nadešoł. W tychle čitajo namaka, zo hdyž hachtl wowsa do khachlonka sypnje, syła wojakow wustupi. To hóllec spyta a hlaj, črjóda tajkicich so z khachlonka wuwali, zo bě hóllecej zlé a hrozno. Jeho nan to w cyrkwi wjedziwši, so mjelčo wuwleče, a dom při-šedši někotre słowčka bórbotajo cylych wojakow zas do khachlonka zahna. — Mjez tym a tamnym podawkom bě Hwizdakowy hóllec wotrostł, a smjertny rjad bě na stareho přišoł. Jako běchu přewodzerjo nětč po křescijanskim wašnju khěrluš na dworje wuspěwali, zehna pohonč konje, zo bychu swojeho knjeza, kotryž w kašću na wozu ležeše, poslednju drohu dowjezli; hlaj! dha jim móžno njebě, z městna přińc. Tu džěše syn zemrjeteho tři króć kołowokoło woza, někotre słowčka prajiwši, a — wóz so pušći, zo konje dziwim so runajo čěrjachu, hač pót wot nich kapaše, na pohrjehnišćo: zo dyrbjachu přewodzerjo, kotřiž cheychu sobu, jachlo khwatać, hač jim jazyk ze šije wisaše. — Tak bu stary Hwizdak zahrjebany; kak pak je so mlody zadđerzał, njeje znate.

J. A. P—č.

Khudy pućowarski řězniski.

(Powjesć.)

Na wulcy ludnej drózy mjez Nowohrodem a Kamjenicu, kotrejž měsće we našim času juž podarmo na khartach pytamy, ležeše rjenje wutwarjeny hosćenc a z boka njeho hišće někotre khěžki, kiž wšelacy rjemeslnicy, mjez nimi tež wěsty brodař wobydlachu. Pomjenowany hosćencar a brodař běštaj wobaj skupaj dosć a wjedžeštaj ludži, kiž we hosćencu zastachu, derje wuklukać; wosebje pak brodař mohrjec za pjenjezami slakaše. Duž zastupi něhdy bohaty překupec, kotrehož běše na puću nóc překhwatała, do teho hosćenca; powječerjawši cheyš sebi pak hišće brodu wotruhać dać, zo njeby nazajtra tak zarosćeny do Nowohroda dojěl. Brodař běše ducy tu a woškraba jemu, dokelž jemu hnydom za bohačka spózna, prawje pěknje brodu. Brodarjej překupcowe bohatstwo sylnje do woćow kalaše a hnydom jemu čert we wutrobje nahramnosć k plomjenju zadu: brodař přerězny kupcej krk, zebra jemu jeho pjenjezy a twory, rozdžěli so do nich z runje tak skupym

hosćencarjom, překupcowe čěło pódla korčmy zahrjebaštaj a nchtó wo tym ani słowčka njezhoni. Za někotre lěta wumrje brodař, ale běše, kaž to skupi ludžo radži činja, prjedy swoju položcu wurubjenych pjenjz z kradžu do zemje zahrjebał. We komorje, hdžež bu tamny krwawny skutk wobendženy, nětko džeń wote dnja šerješe a kóždy pućowař bu rano morwy we ložu namakany. Tale wěc kaž šerjenja, duchu... njeběchu we tamnym času ničo dziwne a teho dla tež nchtó na žanu złość njetukaše. Jenož korčmař přičinu derje znaješe, ale žaneho słowa njeplikny. Bórzy na to přiudže tež jedyn řězniski do tejele korčmy na nóc. Džowka běše jemu, dokelž widžeše, zo je wbohi khudžas, na łubi woklep słomy k lěhwu wuposćelała. Njespokojny z tajkim lěhwom prošeše řězniski džowku, hač tola njemohł we tutej komorcy přenocować. „Bože dla was prošu, wotmłowi džowka, tu njebyšće žiwy jutřišeho ranja dočakali, tu šěri, telko a telko je jich tu hižom spało a kóždy raz buchu rano morwi we ložu namakani.“ „„Njedudž dziwna, praji na to řězniski, njebaj mi wo šerjenjach, ja so nikoho njeboju a byrnjež mje tež žiwy čert z dwanaćimi wójskami helskich duchow w nocy wopytał; za to sym džě řěznik a wěm tajkim djabořam kožu přez wuši scahnýć.““ Džowku při tajkich słowach zyma přebjeraše a wšě jeje wotryčowanja běchu podarmo. Widžo, zo je řěznik sam khrobly kaž poľ čerta, pušći jeho do komorki, přeješe jemu „dobru nóc!“ a přistaji: „Rano će tu žiweho pytać njetrjebam.“ „„To chcu wohladać!““ praji řězniski, kuli so do swojeho borleška, džowka jeho wobžarujo woteńdže. Řězniski poča bórzy smorčec a spaše kaž pjenk. Tak ruče hač na wěži dwanaća hodžina wotbi a cyła přiroda kołwokoło číše drěmaše: stupi čorny běłobrodaty duch před komorne durje, za nim wleku so dolhe rječazy, kłapa wo durje, tola žana wotmłowa. Duch kłapa druhi raz a to hišće bóle, zasy žana wotmłowa; duž wotewri durje z mocu; řěznik hišće spi kaž snop; duch přistupi k ložej a ze swojej kosćanej ruku přima so řěznika, budži jeho, řěznik wocući a hač runjež so we spoćatku nahleho kosćowca trochu postróži, stany tola a zadđeržeše so kaž njebojazny řěznik. Duch pokazowaše na swoju běłu brodu a zuby křipjo praješe k řěznikej we lědom zrozenliwej ryći: „Wotruhaj mi brodu.“ „„Čeho dla nic, tak derje hač móžu““ wotmłowi řězniski. Dokelž žanu britej njeměješe, wza sebi řězniski nóż, z kotrymž hewak howjada kałaše. Řězniski mjelčo při sebi mysleše: „čakaj, to chcu će trochu čisće wotruhać“, storči we wokomiknjenju nóż duchej do krka; duch zastona, zhubi so, durje so zaprasnychu. řěznik so zasy lehny. Džowka wołaše jeho rano w štyrjoch a k jeje spodžiwanju wotwoła so hnydom řězniski. Wona, za poľ postróžena a zwjeselena, njewjedžo hač so jej to jeno zezda abo hač je řěznik hišće woprawdže žiwy, čaka. Bórzy wotewrja so durje, řězniski čily a strowy přeje jej „dobře ranjo!“ Hosćencar hakle so dziwaše, zo je so tam tak derje wuspał. Korčmař so

jeho praša, hač tam hišće jenu nóc njechal spać. Rězniski do teho zwoli. Zasy we dwanatej hodzinje přińdže duch, běše tón raz cyły běly a nič tak trašny, budži rěznika, pokloni so před nim, prajicy: „Ja mam so či na najnutrišo podžakować, zo sy mje wčera wumohl; ja sym zatamany brodař, kiž sym něhdy tudy na podobne wašnje bohateho překupca wurubił a skóncował; mi bu za to wosudžene, zo njedyrbju prjedy w rowje měra namakać, doniž njebych na to same wašnje zakłóty był. Ty sy mój wumožnik a za to dži do korčmarjoweje zahrody, ryj a namakaš tam poklad mojih krwawnych pjenjez.“ Prěnja hodžina dyri a duch so zhubi. Rěznik polny wjesołosće njemóžeše wjacy wusnyć, stany hnydom, džěše na pomjenowane městno we zahrodce a wury dwaj tysacaj złotych, kotrež sebi pěknje we rancey skhowa. Lehny so zasy, njemóžeše pak hač do běleho dnja swojej woči zandželić, raduju so na zbožownym přichodže, kotryž jemu pjenjezy slubjachu.

Zo by so wo tej wěcy přepokazał, chcyše na třecu nóc tež hosćencar z nim přenocować. We šerjatej hodzinje přińdže duch zasy, wubudži wobeju, rězniskeho rjenje postrowi, hosćencarja pak přimny twjerdže za krk: „Ty sy so na mojim krwawnym skutku wobdželił, ty sy mój popad, tebje njepušću“, a při tychle słowach dawješe jeho njesměrnje. Žalosćo wotmlowi hosćencar dušej: „Wšitko chcu nawróćić, wšě krwawne pjenjezy mjez khudych rozdželić, jeli mje puščiš.“ Z hrimotom wotmlowi duch: „Njedaš-li swojej dwaj tysacaj złotych tutemu khudemu rěznikej, hišće we wokomiknjenju před strašny sud Boži stupiš.“ Hosćencar to přislubi, duch so zhubi. Rano pak so korčmar mócnje wopjeraše, pućowarjej spomnjene pjenjezy wuplaćić; njemóžeše pak so ducha, kiž jeho kóždu nóc čwilowaše, prjedy wobruc, doniž swojej tysacaj złotych rěznikej njezaplaći. Rěznik bu bohaty muž, wza sebi rjanu mlodu žonu a běše dołho žiwy; a štož so z chronikow wuslědžić da, njeje we tamnym hosćencu ženje wjacy šerilo.

J. Haša.

Rězniski a dračowski.

(Powjesć.)

Nan měješe syna, a hdyž běše wjetši, rjekny jemu nan: „ty dyrbiš so rjemjesło wučić!“ „„„Tak do rěznikow póńdu,““ rjekny syn a zebra so na puć a džěše cyły džen, ale njeradenžde žanu wjes. Wječor pak nadenžde kběžku a kłapaše so do njeje. Tam bydleše stara baba sama a rjekny: „ja tebi njewočinju, synko, sym tu sama!“ Rězniski pak prošeše a duž woćini jemu baba. Bórzy za nim přińdže jedyn z powjazami (štrykami) wuwjazany a rjekny jemu: „dawno hižon sym za tobu šol; nětko sym će dohnał!“ Rězniski běše we wulkim straše. Rano rjekny jemu tamny, kiž běše dračowski wotročk: „kazaj sebi jěsć, štož chceš“ — a rězniski

kazaše sebi snědać. Posnědawši rjekny jemu tamny: „póndžemoj hromadže.“ Džčštaj cyły dzeń a wječor praješe dračowski řězniskemu: „hladať, hač sŏ žane wokno njebrinkece?“ Řězniski zalěže na khójnu a praješe: „,,tamle, runje překi.““ Na to dračowski: „tam póndžemoj“ — a džčštaj přeze wšo, přez řěki a haty; tam stoješe wulka khěža sama we lěsu a kłapaštaj do njeje. W skoku přiběžachu třo, wočinichu a prašachu so jej: „njechatať ničo jěsć?“ a wonaj praještaj: „,,haj, chcemoj.““ A su jimaj nosyli čłowječe porsty a mjaso z nohow. Dračowski rjekny řězniskemu: „jěz, kaž wjele chceš, ja njejěm.“ Řězniski jědžeše, dokelž bě hlódný. Dale kazaštaj sebi ložo, a dowjedžechu jej do rjaneho běleho loža a přistajichu swěcu, a dračowski rjekny ludžom: „džiće.“ A wyše loža wisaše mječ na nići, kotryž by jej zakłoł. Wonaj pak so njelehnyštaj. — Bu dwanaće a přińdžechu dwanaćo mužojo na njej a ehcychu durje wotrazyć. Dračowski praji: „řězniko, džerž štož móžeš.“ Tamni pak počachu durje ze sekeru wotpaćec a řězniski bě jara w straše, ale dračowski so njeboješe a rjekny: „pój, nětko wostanjeja stejo.“ Zastaji jich, zo so njemóžachu hnuć, a džčštaj dele a dračowski rjekny řězniskemu: „jěz, w trubjeli je ludžace mjaso; najěz so, kaž chceš, ja njebudu jěsć.“ Potom zwočinještaj komory, we přenjeť běše sto morwych čłowjekow, w druheť bě ludžaca krej, we třećeť pjenjez polno. A dračowski praješe: „nabjeť štož chceš; ja mam tak dosć.“ Řěznik nabra sebi a džčštaj dale cyły dzeń. Wječor nadeńdžeštaj w holi korčemu a cheyštaj w noey hospodowanaj być. Toła tudy běchu wosobni a prajachu: „njebudžemy hospodować wózhriwca a wuwjazaneho.“ W korčmje mějachu tež džowku a tej bu žel, dokelž so sylnje deščik džčeše. Duž položi jimaj do hrodže woklep słomy a lehnyštaj so tam. Rano džčeše džowka do hrodže a přinjese jimaj škleńcu wody, zo byštaj so wumyłoj. Dračowski rjekny řězniskemu: „daj jej dobre zapłaćenje,“ a řězniski sypny horšć pjenjez do škleńcy. Džowka wza škleńcu a njeseše ju nutř, a dokelž běše tam hišće kusk wody, wuliny ju a z tym wulečichu pjenjezy ze škleńcy. A korčmarjecy woprašachu so džowki: „koho sy na hospodže mčla?“ Wotmlowi: „,,kotrejuž sće wčera wuhnali.““ A korčmar praješe: „dha běž za nimaj.“ A džowka doběža a wza jej zasy. Dachu jimaj dobre snědanje. Dračowski rjekny korčmarjej: „chceš swogeho syna a swoju džowku zasy widzeć? wěm, hdže staj!“ „,,Haj, poč korčmy wamaj za to dam,““ džčeše korčmar. „To je móžno“, přistaji dračowski, „hišće džensa, ale žiwaj nještaj.“ Zapřahnychu konje do khorejty a řězniski jědžeše, dračowski pak sedžeše z korčmarjom we wozu. Jědžechu do rubježneho domu; rubježnikojo přiběžachu napřećo a lowjachu konje. Dračowski zastaji jich a džčeše z korčmarjom do hrodu a wočini komoru: syn a džowka ležeštaj tam skóncowanaj a korčmarjej so zecny. Dračowski sadži jeho do khorejty a jědžechu domoj. Rubježnikojo pak dyrbjachu

jemu k městej běžeć a tam stejo wostać. Dračowski rjekny korčmarjej: „Daj režniskemu štož chceš, ja njecham ničo.“ A korčmarj praše so: „„Što su čile winojći?““ Dračowski rjekny: „Najlěpje drača wzać a jim hlōwy zrubać.“ Dračej pak njechachu jich hlōwy lětać a duž rjekny jemu dračowski: „„daj mječ sem““ a wjerćeše z mječom nad nimi a jich hlōwy zlětowachu po dwěmaj. Rěžniski pak dosta poľ korčiny. H. W.

Joachim Lelewel.

Jedyn z najslawniších Słowjanow je do wěčnosće wotešoľ. Wulki stawiznař Polakow Joachim Lelewel je 29. meje w Parizu wumrjel; tam bě so džen prjedy přesydlil z Bruxella, hdžež běše wjele lět khudže žiwy, ale wysoko česćeny wot wšitkich stronow. W krasnej spokojnosći njebjereješe wot žaneje strony lětne pjenjezy abo dokhody, a bylo tež z postajenja. Joachim Lelewel narodži so we Wařawje 30. měrca 1786, hdžež tež študowaše, a bu dokončiwši swoje studie we Wilnje w l. 1809 wučer stawiznow na lyceu w Křemjeńcu na Woľyni. W času francowsko-ruskeje wójny ze swojeje wědomnostneje džělawosće wutorhnjeny, dosta 1814 professuru na universiće we Wilnje, na čož bu 1816 z professorom na wysokich wučerňach Wařawskich a při tym tež z kustodom narodneje knihownje. Pozdžišo bu zaso do Wilna powołany a zastaješe wučerške zastojnstwo hač do lěta 1824, hdžež bu wot-sadzeny, dokelž bě politiskich zaplećenjow podhladny. Potom bě w čichosći žiwy, bu do sejma we Wařawje wuzwoleny, a tu wobdželi so w zběžku lěta 1830. Tudy běše sobustaw pokhwilneho a tež narodneho knježeřstwa, a hdyž bě zběžk skónčnje potłočeny, čekny pod cuzym mjenom do Belgie a potom do Francowskeje. W Parizu steješe na přědku pólskich wuhnanow, hač bu w l. 1830 z města a lěto pozdžišo z kraja wupokazany. Nětko zasydli so w Bruxellu a měješe wučene přednoški na taunišej universiće. Běše to woprawdže znamjenity a wopominanja hódný muž. Nic jeno pola svojich krajanow, ale tež pola wšitkich, kiž jeho po spisach a prócowanjach znajachu, wužiwaše wulkeje česće a waznosće. Z jara mnohich a woprawdže wubjernih spisow njech so scěhowace mjenuja: Pohłady na starobu narodow splaha Litwjanskeho a jich poměry k Herulam (wušlo 1808) — Stawizny narodow, hač do 10. lětstotka srjedźnu Europu wobydlacych — Staw nawukow a wumjeństwow w Pólskej před wunamakanjom knihičišćerstwa — Spytowanja wo zemjepisnych wědomnosćach starobylych wučencow — Stawizny stareje Indie — Kritiski přehlad knihow, jednacych wo pólskich stawiznach staršeho a nowišeho časa — Starša biblio-

grafia pólška — Rusko-pólška diplomacia wot 13.—17. létstotka — Stawizny Pólške „Polska, dzieje i rzeczy jej“ (z khartami, šeste wudaće we Wrótsławju 1851). Džeń 1. junija bu sławny Lelewel sławnje na Montmartru pohrjebany, přewodžany wot najwosebnišich Polakow a francowskich wulkotnikow. Štyri ryče buchu při jeho rowje dzeržane. Wołowski poda tam přeblad jeho žiwjenja a skutkowanja. Potom wustupi rabin a rozestaji z nutrnymi słowami, kak wulcy maja francowscy izraelitojo zwěčnjeneho česćić, dokelž bě wón přeni, kiž we swojich spisach znjesliwosć mjez katolikami a židami we Francowskej a Pólскеj předowaše. Jedyn ryčnik wustupi tež we mjenje džělačerjow. Lelewel wostabjowaše, kaž Parizski dopisowař „Czasa“ piše, hižom někotre njedzele hladajcy. Lubosćiwe namoľwenje, zo by swoju přibjeracu khorosć lěkařskej starosći zwěrił, bě podarmo. Tak bu tež podarmo wot njeho žadane, zo by přestał džělać a wotpočink sebi popraš; podarmo bu jemu předstajane, zo njepřisluša jenož sebi, ale tež wótcinje. Wón powoła so, zo ma z knihikupcom kontrakt, zo by hišće dodžětał swoje poslednje džělo, a tak njepřesta pišać, klečo při stólcu na papjerach, hdyž jemu khorosć hižom ani sedzeć njedowoli. Skónčnje přijědže do Pariza młodzenc z Bruxella a žadaše najstaršich přecelow Lelewelowych, kiž mějachu najwjetši wliw na njeho, zo bychu jeho wot džěla wottorhli a do Pariza do hójeřnje dowjezli. Džeń 28. meje wječor přijědžechu z nim zbožownje do Pariza; wón pak wbohi ranja njedočaka. Po poľnocy pušći ducha, skoržo na njesměrne bolosće w žiwocě. Ryčeše pječa hodžinu před tym w swojej maćeřskej ryči; ale nchtó njerozemješe jeho słowam, dokelž běštej jenož dvě francowskej wothladařcy při jeho ložu. Přiwołani lěkarjo namakachu jeho hižom morweho. Wumrje na znatu khorosć wučenych t. j. njewustajnje k pisacemu blidku přikowaných, tola tež ze starobu, mějo hižom přez 76 lět. Hdyž jeho z Bruxella wjezechu, zběžachu so na dwórnišću tamniši džělačerjo, a njechachu dopušćić, zo bychu jim Lelewela wotnjesli, tule znamjenitosć města, z kotrejž so wšitecy Belgićenjo z prawou hordžachu. Slawa jeho wopomnjeću!

(Z Lumira.)

Drobnostki.

— W Serbskich Nowinach čitachmy wóndanje wšelake nastawki, w kotrychž bě žadane, zo by so při pětrowej cyrkwi w Budyšinje zaso za Serbow, kiž su do tuteje cyrkwe zafarowani, serbski duchowny postajił, kaž je to w starym času bylo. Zo běchu při spomujenej cyrkwi wot časa reformacie sem přeco serbscy archidiakonojo a diakonojo, to zhonimy ze zapisa tych samých, kiž so namaka we: „Entwurf einer oberlausitzisch-wendischen Kirchengeschichte 1767“ a we: „Dietmanns Priesterschaft in dem Markgrafthum Oberlausitz“. Kaž móžemy z tutech zapisow wupytać, je najskerje posledni serbski archidiakon při cyrkwi sw. Pětra w Budyšinje byl Jan Gotthold Böhmar z Budestec, kiž 1. septembra 1783 w tutym zastojnstwje wumrje. Posledni serbski diakon bě Jan Jurij Probst z Wjelečina, kiž 19. januara 1772 wumrje. Po jeho smjerći

bu 1772 za diakona wuzwolony přeni Němc, Mag. Korla Khryša Nestler, rodžený z Weinböhle pola Draždžan, kiž tež 1784 po Böhmarjowej smjerći archidiakonstwo dosta. Po nim běchu tak derje diakonojo kaž tež archidiakonojo pola cyrkwe sw. Pětra sami Němcy.

— Wěsty wučer Mittag wudawa nowu chroniku města Biskopie, kotrejež posledni zešiwk so čišći. W tutej chronicy su wobtwjerdžeńske listy wšelakich rjemjeslniskich zjenoćenstwow sobu wotčísćane, kiž z nowa dopokazuja, w kajkej česći su něhdy Serbjo pola Němcow stali. W nimale kóždym tutej listow je mjenujey zakazane, so so njesměđa Serbjo do rjemjeslniskich zjenoćenstwow přijec. Tak je na příklad kožucharjam w jich wobtwjerdžeńskim lišće, kotryž je jim Thimo, mišnjanski biskop, w léce 1406 dal, připoručene: „es soll auch kein meister keinen Windischen Jungen lernen, Es sei denn, daß er zuvor die deutsche sprache lann“. Teho runja maja tež krawey a tkaley w svojich listach stej, zo dyrbja jich wučomni hóley „Deuschler art“ byc (w druhich stej krasny variant „daß kein windisch Blut in seinen Adern fließe“). A hišće z léta 1568 je w stawiznach Biskopie: „Den 15. Juli ist Blas Vetter aus Schmellen allhier Bürger worden; weil er aber ein Wende gewesen, hat er 100 Thaler fürs Bürger-Recht erlegt“. — Stawizny poněmčowanja su woprawdže z wjěšta tež stawizny njerozoma, njeprawdy a hrubjanstwa! Njedziwajmy so, zo Serbjo tehdom njesu žanu lubosć k rjemjeslam měli!

— Hač runje su so wjele stow lét prócowali, serbsku ryč a narodnosć wuhubić, su tež w tajkich zrudnych časach někotři Serbjo lépsi přiehod předpowjedželi. K tutej sluša tež njeboh Tecelin Mět, w kotrehož času tež hišće žane z hromadne skutkowanje Serbow wobeju wuznačow k lépsemu serbskeje ryče a narodnosće widžeć njeběše. Jeho kollega duchowny Polykarp w Roženće je zajimawe wuprajnje z léta 1823 w jonej knizy po lačansku zapisał, kiž přeložene takle reka: „Hač runje w tymle času někotři so prócuja, Serbow z wučenjom nabožniskeje wučby w němskej ryči poněmčować, je tola cyle wěste, zo budže so po 50 lětach (t. j. wokoło léta 1870) tudy a druhdže serbscy předować a katechisować, zo budža ludžo bóle serbski ryčec, kaž to nětko stej“.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Njedawno je tudy třilistnowa knižka wušla z napisom : „Krotke stawizny nabožnistwa w starym a nowym zakonju. 3 katechiisma wot Zózefa Deharbe'a pschěfoži M. H. Z přidawkom: Duchowna wyšnosć Serbow (zapis mišnjanskich biskopow a administratorow we Łužicach)“. To je přenja knižka w nowym prawopisu z frakturu za katolskich (hl. Łužičan, č. 3 t. l.). Zo či, kiž su so přeciwo do talnemu katolskemu wopakopisu zapřisahali, nimaja mysle wot swojeho přeswědčjenja wotstupić, to widžimy z wozjewjenja na poslednej stronje, po kotrymž w bližšim času zaso dvě knižcy („Genovefa“ a „Tecelin Mět“) w tej samej podobje wuńdžetej. Hdy by stary prawopis jedyn a we wulkej literaturje zastupjeny był, njetrjebali za nowy tak jara so prócować; hdyž pak staj dwaj (katolski a ewangelski), dyrbimy ze wšej mocu za zjenoćenje w rjanym nowym džělać! A kak wjele knihow maja katolscy? W tych někotrych njech so teho dla tež derje a prawje piše, zo njeby ta hlupa njeprězjenosć Serbow w prawopisu — wěcnje trała. Quo usque tandem! Tež ewangelscy Serbjo dyrbja swój němski prawopis porjedžeć, kaž su to hižom činili. Kročelka do předka njetrjeba wulka byc, jenož w pisanju „ě, je, e, s (hdžež njeje po wótrych sobuzynkach; přetož na př. „stary“ piše so juž „stary“). Či, kiž praja: „My přeskočimy

wot stareho hnydom do noweho prawopisa z lačanskim písmom⁶⁶, zabudu Grimmowe słowa w tym nastupanju (hl. Łuž. č. 3 t. I.), wotstorkuju slubjene přeměnjenja wot lěta k lětu (tak mjenowani korektorojo biblijow, spěwarskich, modlerskich a šulskich knihow wot jeneho lětdwacytka k druhemu!), — hižom před 20! lětami poča so serbsčina lačansky čišćeć — a tak wostanje skónčnje — při starym. Ceterum censeo!

* W bližšich njedzelach budže w Budyšinje serbske spěwanske towarstwo pod mjenom „Lumir“ založene, kotrež změje potom porjadnje kóždy tydzień serbske spěwanje. Duž so hižom zwjazk spěwow, wot k. Kocora za měšany chor zestajanych, za tutón khwalobný wotpohlad čišći. Zo je tajke towarstwo we wšelakim nastupanju wažne a wužitne, drje hakle rozestajeć njetrjebam. — Lětuši wulki a pyšny serbski spěwanski swjedžen změje so, da-li Bóh, zaso w měsacu oktobru w budyskich třoch lipach. Spěwać budže so „Nalěćo“, lyriski spěw wot Seilerja, do hudźby zestajany wot Kocora. Hač runjež so lonši budyski spěwanski swjedžen mjeze wšěmi jeho prjedawšimi bratřikami w kóždym nastupanju spodziwnje wuznamjenješe, směmy so tola nadźijec, zo budže lětuši serbski spěwanski swjedžen hišće slawniši. Daj Bóh zbože! F.

* Starožitnostny wotrjad Mačicy Serbskeje w Budyšinje měješe 22. meje posedženje, ke kotremuž běchu so kk. farař Rāda z Huciny, farař Imiš z Hodzija, aktuar Wjela a wikar Hórník z Budyšina jako sobustawy zešli. Mjez druhim zdžěli posledni někotre powjesće ze žiwjenjopisa Tecel. Měta, kotryž je jedyn klóštrski duchowny spisal; tež wuloži tón samy dotalne nahłady wo předhistoriskich hrodziščach.

* Naš plódný a slawný komponista, k. kantor Kocor w Keticach, džěla na oratoriu, kiž změje napismo: „Izraela zrudoba a posyljenje“. Přeni džěl, wutupjenje Jeruzalema woprijacy, je hižom dokonjany. Znajerjo hudźby, kiž su někotre džělby tejele skladby slyšeli, khwala ju jako wubjernu. My přejemy sebi wutrobnje, zo by k. Kocor swoje wulke džělo w našim Budyšinje před zjawnosću slyšeć dał.

* Kaž slyšimy, prihotuje wučerska konferenca we Wojerecach, kotrež k. farař Seiler předsyduje, serbskoněmsku knižka spěwow a modlitwow za šulske džěci a křesćanski dom. To je khwalobne podewzaće! Pola nas je hišće dosć knihow trěbnych; duž witamy kóždu přihodnu z radosću.

* Budyske gymnasium přepoda so w bližšim času wot městskeje rady ministerstw. Z tym přindže tež wučenje serbskeje ryče pod zakit wysokeje krajneje wyšnosće.

* K pomnikej za J. M. Budarja počnjeja so přinoški skhadźować. Je nadźija, zo budža tule naležnosć wosebje duchowni mjez hornimi a delnimi Serbami spěchować.

* Hornjoluziske towarstwo wědomnosćow w Zhorjelcu měješe 1. meje swoju lětušu hłownu zhromadiznu. Předpoložene buchu

rukopisne knihi „Sagenbuch der Lausitz“, za kotrež spisowar k. Korla Haupt, kandidat evang. duchownstwa w Altenburgu, dopisowacy sobustaw towarstwa, dwójne myto 100 tolerjow dosta. Nowy nadawk k dosahnjenju čestneho myta rěka: „Lebensbeschreibung des Ehrenfried Walther von Tschirnhaus auf Kiesslingswalde, und Würdigung seiner Verdienste“. Termin přepodaća je 31. januar 1863; čestne myto wunoša 50 tol. Wědomnostne přednoški we hłownej zhromadžiznje buchu dźeržane wot dr. Paura: wo žórłach žiwjenjopisa Dante'a, wot wyššeho wučerja Fechnera: wo němskich rostlinskih mjenach, wot stotnika Klähna: wo rozdźelenju župow (Gau) mjez Weseru a delnjeje Wódru po ludach wokolo l. 1000, wot wosadneho lěkarja dr. Schniebera: wo komponistu Janu Adamu Hilleru, rodź. ze Serbskeho Wosyka.

Słowjanski rozhlad.

Wučeny ryčespytnik Měrcin Hattala w Prazy, rodźeny Slovak, bu za porjadneho sobustawa kralowskeho českeho towarstwa wědomnosćow a za porjadneho kh. kr. profesora na wysokich wučerjnych pražskich pomjenowany. — Bibliotheki dramатов ze słowjanskich stawiznow wudawa so hižom přeni zwjazk, wopřijacy Halkowu zrudnobra na dźiwadle z khwalbu powitanu: „Záviš z Falkensteina“. — Józef Svátek je zajmawy wjetši spis zestajil: „Napoleon III., císař Francouzů“. — Knihownik kh. kr. zjawneje knihownje, dr. Hanuš, je někotre zajmawe starše rukopisy namakał. — W Prazy počinjaja tež zaso disputacie w čěšćinje dźeržeć. — W Józefowskim dźiwadle wo Winje bě wóndy česke předstajenje. — Slovak Mirosław Hurban je wěnc časowych basni zhotowil. — Čech Józef Praus je w Zahrbjeje raznu knihu za njesłowjanske publikum wudał: Die Idee der Gleichberechtigung. — Česke dźiwadlo w Prazy so přeco bóle wutworjuje; w starym dostanje so Čecham wjacy prawa pod intendantu dr. Riegera, nakhwilu založi so pódlta teho pobočne dźiwadlo a k twarjenju noweho skhadžuja so přeco bohaćiše přinoški. — Za Hankowu fundaciju (zakład) bu z Pětrohroda 250 rublow jako wunošk jehone koncerta posłanych, kaž tež 100 šěsnakov wot tamnišich studentow.

Njedawno je spisowar Józef Paszkowski we Wařawje wumrjel. Hłowne jeho dźelo basni přenjetnych wuidže 1842. Wón wudawaše wosebje přeložki dźiwadlowych kusow z jendźelskeho (Shakespeare), francowskeho a němkeho. W rukopisu zawostaji wulku zberku prajidmow. — A. Bielowski je pisma Stanisława Żółkiewskeho, znanjeniteho kanclerja a hejtmana, wudał. — Sierakowski je přeložk historie Jana Sobieskeho wot N. A. de Salvandy'a wobstaral.

W Nowym Sadze chceća narodne serbske dźiwadlo twarić; w cyłej Wójdowdžinje so k temu přinoški bohaće dawaja. — Maćica Serbska (južnoserbska, najbohatsa ze wšěch słowjanskich) měješe w loni 4761 šěsnakov dokhodow a 1307 š. wudawkow. Jeje kapital wunoša 48,852 š. K temu ma hišće tři fundacie: Nakino, 12,439 š.; Jowanowičowa, 27,657 š. a Teleki'a, kotrejž přisluša: kapital 149,889 š., w hotowosći 2641 š. a dwě khěži w Pěšće, džewjeć mjeńšich a wjetšich khěžow w Arau atd. — Młodži Serbowje w Parizu, kiž tam studuja, posłachu wóndy biskopje Štrossmajereje džaknu adresu za jeho wulkomyslny dar k založenju juhosłowjanskeje akademie. — Dr. Demeter wuda zberku basni njeboh bana hrabje Jelačića. — W Lublanju je zešiwk pěsnjow z notami wušoł pod mjenom: „Glasi Gorenski“ wot wučerja Vavkena.

Před mėsacom zemrje w Pětrohrodze jedyn z najwosebnišich maloruskich basnjerjow, Taras Šewčenko. Jeho čělo bu do Kijowa dowjezene, hdžež studenci a druzy česčerjo kažć zwěčnjeneho do eyrkwje na wudebjeny katafalk donjesechu; tam bu za njeho mša dźeržana a něhdže 20 knjezow měješe spominanske ryče. Na druhi dzeń bu slawuje pohrjebany w Birilowcy, swojim rodzišću.

Rjedzer a porjedzer.

6. *Předložka „k (ke)“*. Předložki so w serbsčínje husto tam stajaja, hdžež po prawym žanych njetrjebamy, a hišće husćišo trjebaja so někotre wopaki, wosebje: ke, přez, wot. „Ke“ trjeba so z přisłowjesnym wěcownikom (substantivum verbale) při słowjesu; na př.: to njeje k wutraču, muž njeje k namakanju. To je wopaki 1. dokelž njeje serbski, ale po němsku přeložene, kaž by kóžde němske „zu“ w serbskej ryči „ke“ rěkało; 2. dokelž so ze słowjesnym wěcownikom njewupraji móžnosć, ale bóle nuznosć, na př. zwěrjo je widzeć t. j. daš *Thier fann gesehen werden*; ale: zwěrjo je k widženju, daš *Thier ist zum Sehen, soll sehen*; čłowjek je k modlenju, *der Mensch soll beten* (nic: *der Mensch ist zu beten!*); tak ma rěkać: to njeje (scil. móžno) wutrač, tajki muž njeje namakać, tu su knihi dostać (móža so dostać).

7. „*Dha*“ naložuje so tež wot nowišich spisowarjow přečasto w dosadze (dosada, zadnja sada, *Rachsaß*), hdžež tola cyle bjez njeho dze, wosebje hdyž so přislušne słowjeso na jeho město staji. „*Dha*“ (delnjołuž. *ga, dga*) = skepsane „tehdy, tegdy“ (čěscy *tehda* = tehdy, ruscy *togda*). Kaž nětko kóžde němske „so“ w dosadze we lačanščínje ze słowčkom „tunc, ita“ přeložeć njesměš, tak tež nic w serbsčínje, khiba při jara dołhich periodach. Duž: Hdyž (jelizo atd.) chceš lěpši přichod, dyrbiš (nic: *dha dyrbiš*) jón po swojich mocach přihotować.

8. Někotryžkuli cuznik abo njeswěrný Serb so směje, hdyž we serbskim pismje cuze, wosebje němske (nic tak, hdyž romanske atd.) słowo widzi, mjez tym zo so zaso někotři Serbjo, kiž postup w žiwych ryčach njeznaja, na tak mjenowane nowe serbske słowa hněwaja. Wobojim móžemy druhdy (we mnohich padach dyrbimy nowe słowa tworíc) dosć činić, hdyž znate słowa we wšelakim wuznamje trjebamy, kaž to druhe ludy tež činja. Tak na př. njewěm, čeho dla hišće „*amtman, zuchtshaus, arbeitshaus*“ atd. pisamy, a nic: sudniski, khostaŕnja, džělačěŕnja atd. „*Amtmann*“ je po prawym najprjedy muž, kiž ma kajkežkuli zastojstwo (*der irgend ein Amt, einen Dienst hat*) a hakle w přenjesenym a wuzcy wobmjecenym wuznamje muž, kiž je hlowa kralowskeho sudnistwa. Njemóhli nětko „sudniski“ (scil. *Amtmann*) pisac? „*Zuchtshaus*“ je powšitkomnje khěža, hdžež je „*Zucht*“; njemóže runje tak w přenjesenym wuznamje „khostaŕnja = *Zuchtshaus*“ być? „*Arbeitshaus*“ je najprjedy khěža, hdžež so džěla, hdžež su džělačerjo, w přenjesenym wuznamje pak tajka, hdžež su khostani džělać nuzowani. Hdyž je „džělačěŕnja“ (džělaŕnja njech za „*Berflätte, Atelier*“, džělačěŕnik = khostanc w džělačěŕni) prawje tworjene, čeho dla njedyrbjeli to za „*Arbeitshaus*“ trjebać (kaž Čechowje „pracovna“)? Hač runje kóždy němski přenjeseny wuznam wotpowjedacym serbskim słowam dać njemóžemy a njesměmy (kaž to Němcy na př. z kóždym serbskim abo druhoryčnym słowom činić njemóža); dyrbimy sebi tola husto to dowolić, štož kóžda ryč připušća.

Tam moji mi lubi přebywaja,
Tam moje tež myslički wotpočuja.

Aj wětřiko cuny, o doleč wšak tam,
Hdžež mladosec dny sebi wopomi-
nam;

O pošeptaj z hłosom ty šukotacym
Tam strowjenje wšem mojim lubo-
wanym.

Hač minje so lěto, so wrócu ja zas,
Mi nastawa radosce polny tu čas;
O spěchuj ty slóničko zlotuške,
O njedlij so dlěje, budž prošene!

O lětko, o khwataj ku kóncu mi t'la,
Mi w žedženju puknje so wutroba wša,
We sonje će, wótčina, wuhladam
A wšednje za tobu žadoscam.

H. W.

P ř e d a t y d o m .

Woprawdžity podawk.

(Czytelnia Niedzielná, 1860, čísto 41.)

I.

We wučerňi jeneho z małych městačkow w pólskim kralestwje wuznamjenješe so ze wšitkimi samownoscemi pilneho wučomnika, pjatnaćelětny Stanisław, syn njezamožiteho měščana. A knjez farań, nakedžbowar wučerňe, a wučer předstaještaj Staška wuknjacym džěcom jako přikład k scěhowanju; a hdyž bě po dwělětnim kho-dženju do šule hižom wšitko nawuknył, štož běše w njej nawuknyć móžno, skaza wučer nana k sebi a přepoda jemu rozhladneho hólca, rozwučeneho w zasadach wěry a moralnosće. Stašk džakowaše so knjezej wučerjej, wza swoje knižki domoj, a hdyž pomhajo w hospo-dařstwje staršim widžeše, zo nuzy swójby na tajke wašnje ničo njewotpomha, poča rozmysleć, što ma ze sebje scinić; hač tak nable jenu nježelu so wjesoly a radosciwy domoj wróci, a tajki wróci so z fary, hdžež bě jeho farań skazał a něšto dolho z hólčkom rozryčował.

— Moji drozy a lubowani, powjedaše Stašk, staršeju za ruku wzawši naš wosud je hubjeny a přeco wokhudžimy, sotra hižom dorostnje, duž přińdu nowe starosće; a ja tajki wulki hólce sedžu wam doma na šiji a sym ludžom k směcham. Běch pola knjeza fararja a wuradžowach so z nim. Tónle čescómny knjez je mi tajki wěsty puć wukazał, tajku nadžiju do wutroby dał, zo hižom widžu, mojej staršej, kak ja we mjenje Božim džělajo, něhdy k ludžom přińdu, kak budu was w nuzy podpjerać a kak so něhdy domoj wrócu, zo byšće njepadli do teje nuzy, kotraž so nam přeco wěsčišo wozjewja; ze słowom dajće mi žohnowanje na puć, přetož ja póndu po rozom a pjenjezy do ludži.

Stašk zdaše so rozomnje ryčec; duž tež nan město dolheje wotmłowy jeho na čolo wokoši a rjekny ze swjatočnym hłosom:

— Bóh njech tebje zakituje, naš luby syno! ... ale što myslíš ze sobu činić a hdže pućowac k ludžom?

— Moji drozy, wotmolwi na to Stašk, što budu činić? Wy, nano, sće we wójsku služili, duž znajće wulke města; wěsće, zo je

tam ľudzi kaž mrowjow. Džělać budu, dokelž wy sće mje to z waším přikładom nawučili; sprawnosć njewopušću, dokelž sym nabožnistwo wučeny, duž wěm, što je dobre a što zle: wěrju, zo dobre wjedže k dobremu a zle k złemu. Dajće mi jenož waše žohnowanje.

*
*
*

Při switanju augustoweho dnja přińdže z jenymi Pražskich (Praga) wrotow do Wařawy pěši młoduški pacholk, z khroblym pohladnjenjom a luboznej zwonkownosću. Na wobliču běše mučnosć widзец, přetož pućowar bě wjelemlowu drohu pěši přešol ze swojim małym waćokom na khribjeće a z něšto šěsnakami w zaku šěreje suknje. Ze spodziwanjom hladaše na wšitko, štož wokoło so pytny; wulke město, jeho žiwjenje, hara, kamjeńtne khěže, kajkež bě nihdže a nihdy njewidzał, strašachu jeho njemało a zbudžichu w nim mysle, kak by sebi tu radu namakał, kak trječihł a hdže trječihł?

Z murjow města Wařawy wustupowachu wěže a kulotwary swjatnicow, a křiže na nich zdachu so rucy wupřestřejć ke wšitkim, kiž ćěpja, pytaja a so nadžija.

— Džědko, rjekny Stanisław k prošerjej sedžacemu při mosće, dawajo jemu jalmožnu, džědko, modlće so za mnje a powjezće mi, hdže mohł so sam pomodlić w tutym murjowanym lěsu?

— Njeh će Bóh žohnuje, hólčko, pomodlu so za tebje a njebjo snadź mje wuslyši, a hdyž so prašeš za pućom do cyrkwyje, duž hladať před so na město ... hlej tu su Bernardinojo, Augustinojo, Swjaty křiž, S. Marija, fara z dziwyćinjacym Khrystusom a ...

— Džědko! hdže je fara z dziwyćinjacym Khrystusom? pokazajće mi derje, přetož sym wjesničan, hewak njetrječju.

A džědk pokaza hólcej puć k tamnej farskej cyrkwi, žohnowaše jeho a wróci so na swoje městno, zo by žadanu modlitwu wuspěwał.

A za khwilu klečeše pacholk před woltarjom, a po skončenju modlitwow wuńdže wolóženy a wjesoly z Božeho domu, zo jeho cuze město a cuzy ludžo njestrachowachu; wón pyta džělo po Božim pohnuwanju, ke kotremuž běše so tam najprjedy pomodlił a džědku prosyl wo paćeř, a tež staršej tam daloko snadź w tym samym času so modleštaj. Duž dóńdže z wěstej kroćelu kročo, sam njewjedžo hdže, dosrjedź města.

Džeń bě zymny, zymne běchu murje kamjeńtnych khěžow a hišće zymniši ludžo, přetož Stašk bludžeše něšto hodžinow wokoło, a mjerwjeńcy ludu drje jeho stajnje wobdawachu, tola nihtó so jeho njewopraša, hdže žada, što pyta, njeje-li hlódný, njeje-li lačný?

Stašk začu hlód a potrjebnosć ćopleje jědže, ale što ma činić, pomysli sebi ... dale so rozhladować po škitach. Na jenym z nich čitaše „khofejownja“, zastupi khroble do hosćenca a wopraša so přede wšitkim wo placiznje, přetož w zaku měješe jenož něšto pólskich šěsnakow, duž boješe so wulkeho wudawka.

— Džesac krošow porcia, knježe, wotmolwi z posměwnjenjom

*

hosćencafka, a Staškej bu městno připokazane při blidze, a potom předstajichu jemu khlóšćiny.

Rozhladawši so po přebytku pytny někajku pocišćanu papjeru na přihotowanskim blidze. Bě to Kuryer Warszawski; pachol wza jón z khroblosću do ruki, čitaše sebi tak hjez myslu. Ale hdyž do nawěštkow dóndže, namaka mjez nimi slědowace słowa: „W překupstwje tajkim a tajkim, we wulicy (hasy) tej a tej, móže młody čłowjek jako wučomnik přijaty być. Wuměnjenje je, zo by z kraja byl, čitać a pisać mohl, kaž tež, zo by sprawný džělawy młodženc byl.“

Zbožowna myslička zajasni so w duši pachola; wuńdže bórzy na wulicu a prašejo so často za pućom, bu za štwórc hodžiny před wulkej kamjeńtnej khěžu na jenej z hlownych wulicow. Číslo domu bě to same, a nad durjemi wulkeho překupstwa čitaše mjeno namakace so w Kuryeru. Stašk překroči z pukotanjom wutroby proh, a přenja wosoba, kotruž wuhlada, běše wysoki muž, suchi, ničo njeslujaceho pohladnjenja.

— Što chceš, hólčko? praji poł hněwnje a poł luboznje, wukhiluju so zezad překupskeho blida.

Stašk wupowjeda w krótkich słowach zaměr swojeho přikhada. Překupc kazaše jemu khwilku wočaknyć, potom požada jeho sobu do jstwy. A tale jstwa měješe wosebity napohlad; hač runje porjad a čistosć nimale z kóždeje nadoby a z kóždeho kućika wuhladowaše, swědčeše tola tónle porjad a tale čitosć skerje wo přistojnej poměrnosci, hač wo zamožitosci překupca. Překupc měrješe Staška wot hlowy do stopa a dolho njeryčeše ničo; hólce pak steješe při durjach a mjelčeše, čakajo poslednje wuprajenje a khwilku, jeho wosud wučinjacu.

Překupc skónči mjelčenje, wuprašowaše so Staška wo wšech drobnoscach jeho žiwjenja a položjenja, a hač runje so zdaše jeho wotmłowu njespokojeny poslušac, spózna tola Stašk winu tajkeho wobkhadženja, přetož lubosćiwy wuraz překupcowneho wobliča jasneje so z časami kaž promjo wótcowskeje přikhilnosće.

— Knježe, praješe mjez druhim pachol k swojemu přichodnemu principalej, budu swěrný a džělawy, přetož khlěba a džěla dla sym tak daloko přišol, k temu je mi Bóh strowej rucy dał, a khudeju staršeju, kotrajž z daloka na mnje hladataj a Boha prosytaj, zo by mje zakitał přede wšim zlým a mi mocy k džělu dał, kotrež móže mi po času khlěb dać. ...

(Skónčenje přichodnje.)

* * *

Wobrazy z přenjoswětnych časow.

(Skónčenje.)

Kwětnica (flora) jeneje krajiny, to rěka wšě we tej samej krajnje samo wot so rosćace rostliny, wotwisuje wot pódy, podnjejba, wjedra a druhich připadow. Po poměrje tutych připadow wotměnuje

so kwětnica. Ja chcu to přez někotre příklady rozjasnić. Štomy našeho podnjebja, jako lipy, brězy, šmrěki atd. pokaža we přerězu lěta, štomy horceho podnjebja, jako palmy, nimaja tych samych. Naše podnjebjo plodži jeno dvě družinje wrjósja, powšěchny a to-
nidny (*Erica vulgaris* et *Tetralix*), kraje horceho podnjebja su bo-
hate na wrjósowych družinách. Sakska kwětnica wobsahuje 1600
zjawnokěwnych rostlinow, čopliša francowska na 3000. Jow plaći:
Druhi podnjebjo a druhe rostliny. Dale: Wapnita (khalkojta) póda
plodži hinaše rostliny, dyžli pěščita abo hlinita. Lucerna a Esparseta
rosće jeno na pódze wapnitej, na pěsku a hlinje nic; teho dla na-
makamy tutej džečelojtej rostlinje we Thüringskej a wokoło Čoplic,
dokelž je tam póda wapnita; pola nas njeroscetej. Holanski a delno-
lužiski pěšk plodži pěskny putnik (*Plantago arenaria*) a kulowske
zele (*Thymus Serpyllum*); my mamy za to druhe družiny putnika
a babydušku (*Thymus Chamædryis*). Jow plaći: Hinaša póda a
hinaša kwětnica. Na wysokich Alpach rostu hinaše rostliny dyžli
na našich nižších horach; hory maju hinašu kwětnicu dyžli runiny;
we wodže přebywaju hinaše rostliny dyžli na suchim kraju a zaso
su hatne a rěčne rostliny hinaše dyžli te, kiž we torfowych jamach
abo na mokrych tymješatych lukach rostu. Hinaše rostliny plodži
morjo. Wšelakosć pódy, wšelakosć sucheho kraja we wotpohla-
danju na zrunanje abo wuzběhnenju teho sameho, a wšelakosć
wody, wšitko to přeměnja a wotměnja kwětnicu. Pohladajmy hišce
na kwětnicu sewjernoamerisku. My dyrbjeli sebi myslić, zo se-
wjerna Amerika, kiž pod tymi samymi šěrjami z němskim krajom
leži a z wjetša tež runu pódu z našej ma, tež te same rostliny
plodži, kotrež my mamy. A tola temu tak njeje. Sewjernoameriska
kwětnica je cyle hinaša dyžli naša, byrnje tež tu a tamnu rostlinu
z našej přez jene měla. My mamy pola nas jeno dvě družinje
dubow, we sewjernej Americy maja na 15 družinow. My mamy
pola nas wšelake jehlinate štomy, sewjerna Amerika ma wjacy
družinow a druhe. Pola nas kěča hnydom po roztaču sněha skoro
na wšěch brjóžkach a zahradach husace kwětki. We cylej sewjernej
Americy nic jena husaca kwětka njerosće. A čeho dla nic? Póda
njedyrbi so cyle runać z našej. Tež pola nas su husace kwětki
khětro wumyslěne; wone tež pola nas wšudžom njerostu. Sewjerna
Amerika ma pak tež hewak swoje wosebitosće. K tutym słuša jara
suchi powětr, tak zo dyrbjja ludžo nimale kóždy džen khlěb pjec;
přeťož na druhi džen je tak twjerdy, zo so skoro jěsc njehodži.
Potom dyrbimy wobmyslić: tehdom, hdyž je pola nas džen abo
ranjo, tehdom sewjerna Amerika hišce we twjerdym spanju wot-
počuje; tehdom je tam hišce nóc; tež to njeje cyle bjez powaž-
nosće na rostliny. Někotry snadno je slyšal, zo jena družina kak-
tusow (nocowka: *Röhricht der Nacht*) jeno w nocy so rozwiwa a
jeno jeničku nóc kěče. Čeho dla to? To je jena samownosć tu-
teje rostliny; kotruž je wona ze swojeho wótcneho kraja sobu

přinjesla a wobkhowala. Wona kčěje we wótenym kraju wo dnjo, dokelž pak je tam tehdom dzeń, hdyž pola nas nóc, dha kčěje wona pola nas w nocy, a nic wo dnjo. Wšitke tute příklady dyrbja k dopokazanju słužić, zo póda, podnjbjo, wjedro a druhe případy kwětnicu jeneje krajiny wšelako přeměnja a zo teho dla wšudžom jenajke rostliny rosć njemóža. A kak to hromadu wisa z wuhlicu a što ma to dopokazac? Wšitke te kraje, hdžež so wuhlica w zemi namaka, maja we nětčišim času kóždy sam za so swoju wosebitu kwětnicu, kóždy druhe rostliny, a my we tym ničo spodžiwne nje-pytnjemy, dokelž su tute kraje husto daloko rózno. Jeli so tuta wšelakosć tež we wuhličnej kwětnicy pokaže; dha je to cyle po rjedže. Rostliny sewjernoameriskeje wuhlicy dyrbja teho dla hinaše, to rěka druhich družinow być dyžli na př. te našeje Sakskeje; hinaše dyrbja być sibiriske a hinaše jendzelske. Temu pak njeje tak, ale wšudžom, hdžež so wuhlične sklady namakaju, tam wobsteja tež z tych samych rostlinow abo z tych samych družinow, njech je hewak wuhlica kajkaž chce. Tu njeje žana wšelakosć při všim bohatswje na družinach, ale jeno runosć abo jenajkosć. A z teho spóznamjemy, zo tehdom žane tajke rozdžěle we pódze, podnjbju, powětrje atd. wobstejale njesu kaž nětko. Na wšěch městnach, po cylej zemi, hdžež su kupy z morja wustupowale a so z rostlinami prikrywale, je póda jenak zestajena byla a hačrunje je wšelake družiny płodžila, dha tola wšudžom te same. Podnjbjo je bylo po cylej zemi jenajke, přehorce. Nic slónčna ćopłota, ale zemina horcota je přičina byla tuteho přehorceho podnjbja a tuteje bohateje, hobrskeje kwětnicy. Powětr abo dymjenc njeje byl šuchi, ale jara wložny; dokelž je jeno wložny dymjenc přisprawný k płodženju wulkich potajnokčěwnych (kryptogamiskich) rostlinow. Dym a para je horje stupala, tołsta mha je so lěhala na tute huste lěsy tworjace rostliny a slónco je wot horka smudžilo a pražilo a parilo, njeje so pak ze svojim swětlom přez hustu a tołstu mhu k tutym rostlinam předrjeć a přečišćec mohło.

Prašamy so dale, hdže su tute hobrske rostliny rostle, dha tež na to wot přirodospytnikow wofmolwjenje dostanjemy. Zo su na mórskich kupach rostle, je hižom spomnjene. Pod kajkimi wuměňjenjemi we nětčišim času papruše, přaski a pazoraki rostu, to wěmy. Wšitke lubuja wložnosć a někotre we samej wodže rostu. Naše nižše papruše namakamy často wokoło studnjow a hatow, na horach steja husto při hórskich rěčkach, tež pyša husto skały abo wurostuja mjez kamjenjemi z wložneje pódy. Pazoraki přebywaju z džělom na tych samych městnach. Wjacy wložnosće žada přaska. My namakamy ju teho dla w kečkach, na lukach a na polach, wšudžom na wložnych městnach a někotre družiny wupjelnuja husto cyle haty. Ze špatnišej a sušišej pódu su khójny z pokojom a rostu te same tak derje na ruinach kaž na horach.

Zo su někotre družiny wuhličneje kwětnicy cyle wodowe rostliny

byle, to rěka tajke, kiž su we wodze rostle, to smy hižom dopokazali. Na tutech mórskich kupach su teho dla tež haty a jězory byle, we kotrychž a při kotrychž su tute rostliny rostle; k nim je morjo přitok mělo a mórske žolmy a sylne wichory su zjenoćenje džělale na powalowanju tutech rostlinow a su te same do wody pohrjebowale. Tola přeco zaso su wubiwale nowe rostliny ze spěšnym rostom, kiž su pozdžišo přez te same přirodniske mocy k swojim prjedownikam pohrjebane byle, hač je naposledk někajki přemocny rozstork z dobom tutu cyłu kwětnicu wutupił, z kotrejež je pozdžišo nowa a hinaša nastala.

Chcemy sebi wobraz sčinić z krajnišća (Landchaft) tuteje wuhličneje kwětnicy, móžemy prajić: Wšitke doliny a nižiny tutech mórskich kupow, kotrež z džělom haty a jězory wupjelnjowachu, běchu ze štomojtymi paprušemi pokryte, kotrež njeprěražomnje huste lěsy tworjachu, pod kotrychž čémnej třěchu nižše papruše zakit namakachu. Na sušišich, bóle špatnišich městnach roznošowachu rakosowki swoje pyramidojtej lisćowe wjerški. Daloko přez nje wustupowachu krasne koše (Wipfel) hobrskočelojtych šupkowkow. Na wyššich městnach we lěsach zehrawaše pječatowka hordostnje na překřižowanym horje so wobmłodźowacym stolpojtem stwólku (Schaf), z lisćatym wěncem a wjacy dyžli 100 stop pře wšě druhe pozběhowaše wuhlicoswětna khójna (Norfolffichte) swoju krasnu jehlinatu třěchu, jenu podrěšku (Etage) po druhej hač na wjeršk swojeje kehelojtej doby kaž naše šmrěki twarjo.

Tu mamy wobraz krajnišća wuhličneho. My chcemy pak sebi te same kaž tež jeho kwětnicu hišće bliže a z přemyslenjom wobhladać a bórzy spóznajemy, zo so nam tajki kraj a z tajkej kwětnicu cyle spodobal njeby. Čeho dla nic? — Teho dla nic, dokelž njeměješe 1) ničo za woći a wutrobu, 2) ničo za nós a 3) ničo za pysk abo hubu.

We zrostu rostlinskim tamneho času pokaže so 1) wěsta jenajkosć abo jenajkotwórnosć. Skoro wšě rostliny tamnych lěsow słušeja do jeneje jeničkeje swójby; wšě su papruše a paprušam přiwuzne (verwandt) rostliny, a byrnje tež tuta swójba bohata byla na družinach, kotrychž so na 300 znaje, su tola wšitke rostliny jenajke a podobne, nic jeno na jenej kupje, ale na wšěch kupach po cylym swěće, spožča wšudžom tón samy napohlad, nihdže žane wotměnjenje, wšudžom ta sama jenajkosć. To je wostudle; to woći njespokoji a wutrobu njewokrewi. Z tajkim zacišćom (Eindrud) napjelnja nas we nětčišim času hodžiny haj mile dolhe khójnowe lěsy w holi, hdžež dale ničo njewidžiš, hač khójna a pěsk. Změšany lěs, z lisćowych a jehlinatych štomow wobstawacy, je hižom zajimawši a zwjeseli woko. Přindže potom hinaše krajnišćo, polo, luka, wjes, město abo hinašo zestajany lěs, wotměnjuja hory a doły, woda a suchi kraj, wšelaka zwěrina a wšelaka kwětnica, dha pućujemy radostnje a wjesele z jeneje krajiny k druhej. A

tak je na swěće w nětčišim času a teho dla móžemy prajić, zo njeje jeno šikowanje w ložu a w zymje za khachlemi, ale tež wonkach a na swěće. Tehdom pak tak njeběše. Što by čłowjekej pomhało a na kajke wašnje by čłowječnu wutrobu wokřewiło, hdy by so tež wot jeneje kupy na druhu podać chcył; wón tola ničo druhe widzil njeby, hač štož by domach tež měl. Na jene wašnje by to dušnje bylo, wón by pěknje doma wostał a pjenjezy nje-přečinjal; ale někotremužkuli so takje žiwjenje tola lubiło njeby, a to nic samo teho dla, ale tež něčeho drugeho dla; přetož podľa tuteje jenajkosće stupi nam 2) napřečiwo njedostatk na rjanych wonjacych kwětkach a potom njedostatk na mjasnych a jušnatych plodach. Papruše, přaski a pazoraki, haj samo jehlinate štomy nje-přinjesu žane wulke a krasne, woko zradowace a přez rjane wonjenje nós wokřewjace a posylnjace kwětki. Přenje tři splahi nimaja z cyła žane prawe kćenje, a kćenje jehlinatych štomow je njenahladne a njewonja. Hdy bychy tehdom čłowjekojo na zemi přebywali, wot čeho chcyli sebi nuchawki a wonjawki činić? Fijalki a naliki hišće njerosćechnu, rožat a želbija pobrachowaše. Myrta a ruta, caltki a njezapomnički, nič tu njebě. Z čim chcyłe sebi burske žony spanje w kemšach začěrjeć? Kajke wěncy chcyłe sebi měšćanske knjenje a knježny plesć a kajke kwětki do črjopkow kłasc abo pod woknami plahować? Kajki wěnc chcyłe sebi čestne njewjesty na hlownu stajec bjez myrty a ruty? A kaž za woko a nós, tak tež 3) za hubu tamny prawsětny čas ničo prawje wokřewjace njeměješe. My jěmy rady krušwy a jabłuka; džeci zwjesela so hišće na wišnjach a worjehach; jim slěny běža po winowych a druhich jahodkach, wone tež smokwy (figi) a hrózyňki njezacpja. Njeměješe dha tamny čas tute plody tež? Ně. Kaž maja papruše jeno drobne abo lěpje žane kćenje, tak su tež jich symješka předrobne, prochojte a njejeđzomne. Samo štomojte papruše prawsětnych časow njejsu žane hinaše symjo měle. Teho dla pobrachowaše na jušnatych mjasnych plodach, dokelž žane sadowe štomy njerosćechnu, ale jeno paprušojte. Móže tež što smokwy zběrać wot paprušow abo jabłuka a worjehi wot přaskow a pazorakow?

Ja so zminu dalšeho rozestajenja a dalšich přirunanjow a khwatam ke kóncej, hdyž sym přjedy hišće dwoje spomnił: 1) najdokonjeniše zwěrjata tamneho času běchu mórske ryby; 2) najdokonjeniše rostliny běchu štomojte papruše a někotre šmrěkojte; druhe hišće pobrachowachu. Wozmjemy nětko wšifko spomnjene hromadu a zjenočimy jo kaž pod wobłuk, dha dostanjemy scěhowacy wobraz:

Wulke a šěroke morjo, we kotrymž wot zwěrjatow jako najwyšša doba jeno ryby přebywaju, přikrywa cyłu zemju. Z njeho wustupuja jenotliwe nizke kupy, pokryte z bohatej zrosćiznu (*Vegetation*), z rychlým zrostom. Tute rostliny, kotrež pak na přimorju (*Meeresufer*), pak we a při nakrajnych jězorach (*Binnensee*) rostu, tworja huste lěsy a slušeja skoro bjez wuměňjenja k jenej jeničkej

swójbje, k tej paprušojtych rostlinow. Papruše su z wjetša štomojte. Podnjbjo je wšudžom stajnje horce a najskerje tež přewložne a teho dla njestrowe. Dymjenc je šeropopjolojty, mlhowity. Lěsy njejsu wožiwjene přez wšelake spěwace ptački a žane hlósy štyri-
nohatych krajnych zwěrjata njeklinča přez huste čěmne lěsy. Wšo je na zemi kaž morwe abo wotemrěte. Krasnobarbne papuchi a kolibuški (školibri), kaž tež wšelake wopicy, kiž přehusto we lěsach horcych krajow přebywaju, pobrachuja hišće, kaž tež čłowjek, nětčiši knjez a knježeř na zemi a króna wšeho stworjenja. Na zemi njelaža ani hady, ani ješčelcy, we powětrě njelětaju ani ptački, ani pisane mjetelki. We wodach njerjechtaju žaby. Zemja je poroscena z mochami a z hribami, njeje pak hišće wupłodžila zela a trawu a wšelake plódné štomy; tež pobrachuje hišće wšitke družiny žitow; nihdže njerostu sadowe a worjehowe štomy; nihdže žane wonjace kwětki. Nihdže njenamaka so domjacy skót. Wšudžom pobrachuje nahromada (Vorrath) a potrjeba za skót a ludži. Tutemu njedostatku wotponhać, wobzamkny stworićel wutupjenje tuteho a natwar noweho stworjenja. Wón rjeknu a sta so. Přez mócný zemski rozstork bu wšitko zasypane a hluboko do zemineho klina pohrjebane. Tola traješe hišće dolhi čas, prjedy hać nětčiši knjez stworjenja swětlo swěta wuhlada.

Prašamy so, čeho dla tehdom na zemi hišće žani čłowjekojo njepřebywachu, dha wotmolwimy po našim slepym rozomje a kiž sebi myslimy, zo je wšitko jeno naše dla stworjene a za nikoho druheho: Dokelž zemja, čłowječny dom, hišće dosć wuhotowana njebě, tak zo by so čłowjekej na njej spodobać mohlo a zo by so na njej wjesoly a zbožowny začuć mohl. Kraj bjez domjaccho skotu, zahroda bjez sadowych štomow, pola bjez žita, zahrodka bjez wonjacych kwětkow, lěs bjez spěwacych ptačkow, njbjo bjez módriny, čopě ale najskeršo njestrowe podnjbjo, — to wšo njeby žadyn spodobny statok był za rozomneho, wjesele lubowaceho čłowjeka. Tola my chcemy radšo tute prašenje bjez wotmolwjenja wostajić a přidać, zo my we małym husto myslimy, zo smy wotpohladanje dospoznali, zo smy pak we wěcach, kiž so na wyše mysle stworićela we hospodarstwje we přiródnje sčahuja, z cylej našej mūdrosću jeno njewědomne, pócnje masate džěci a zo je cyle naše wjedženje hišće jara krúchate. 1. Kor. 13, 12. *Rstk.*

L i s ć a k .

„Hlýž wola zelena žabka,
Dha so rady kapka.“

Nalětni abo nazymski wječor wustupiwi ke keřkam abo płotam, slyšiš spodziwne wołanje zeleneje žabki (lisćaka, *Hyla viridis*, arborea, der grüne Laubfrosch), kotraž na łopjenje sedžo swoje hlósy bubnuje. Ludžo maja jejne wołanje za předznamjo dešća, kaž to hornje serbske přisłowo wupraji.

Wobhladajmy sebi dha tajku žabku. Lisćak je, kaž jeho wjetše priwuzne žaby, nahi wobojožiwjelnik (Amphibie); dorosceny može poldra palca być. Na khribjeće je jasnozeleny, brjuch je na žoľć, po bokomaj ma žoľtu smuhu z čornej kromku. Nima žaneje wopuše; swoje 4 nohi ma k laženju, skakanju a přidžeržowanju; zadnej stej dlěšej, dyžli přědkownej, čehož dla so jemu lohcy poskakuje; płowna kóžka (Schwimmhaut), hač do poł pazorkow dosahaca, zjenoćuje pazorki zadneju nohow a spomožuje płowanje. Na kóncu kóždeho pazorka je rozšěrjena podložka (Polster), kotraž laženje po hladkich wěcach (halozach, łopenach, škleńcy) wolóžuje. — Nastaje a rozwijenje maja lisćaki z druhimi žabami stajne. K wosymjenjenju džeja z kónc hapryla do wody; z njerka (Lairch), kotryž do słóněnych lužow kładžeja, nastawaja bórzy małe kulowatki (Saulquappe), kotrymž skoro nózki rosćeja; nětko počina wopuška wjadnyć, žabka zléze na kraj, hdžež so wopuška w krótkim času cyle zhubi; we štwórtym léće je lisćak dorosceny. Lisćak přebywa najradšo na keččkach, do wody njekhodži wjele a žiwi so ze žiwymi muškami; morwe njeberje ani jaty. Po njerkowanskim času (Lairchzeit) swleće so lisćak po kruchach a ma nětko na bruń barbu a njenahle po někotrych slěkanjach (Stützung) nadobywa swoju dospólnu zeleność zasy.

Hač runje je lisćak swojeje zymneje wložnoty dla přeciwny, spodoba so tola swojeje šwižneje postawy a rjaneje barby dla; wyše je jeho woľanje spoznać zajimawe. Jeno dozralene mužiki woľaja a to hižom na kóncu swojeho přenjeho léta. Tute maja pod krkom jedyn wosebity pucheřk, zynčny pucheřk (Schallblase) rěkany, kotryž je kaž srěni włóšski worjech wulki a nazeleń bruny. Wotwjera (Deffnung) pod jazyčkom zjednoća tutón pucheřk ze rtnicu (Mundhöhle), ž kotrejež so z powětrom napjelnja a zasy wuprodznuje. Žónki nimaja tutón pucheřk a njemóžeja teho dla woľać. Při woľanju njewotewrjeja lisćaki hubu, kaž to zwěrjata hewak činja, ale woľaja z brjucha; přičina teho je: žaby nimaja hrjebľa, teho dla tež nic pružne (elastisch) wutrobno (Brustkasten), kotrež mohlo srěbnjeny powětr wustorkować: duž dychaja cyle hinak, dyžli wyšše rjapniki (Wirbeltiere). Na žabiny m krku widžimy stajnje požerace mikanje při srěbanju powětra; při podnurjenju njepytnejmy tajke srěbanje, hdyž pak žaba nós nad wodu zběhnje, započnje so mikanje zasy; dyrbi-li hubu dolho wotewrjenu měć, wumrje lohcy, dokelž wjacj powětr srěbać njemóže. Hubu zawrjewši wola lisćak do zynčneho pucheřka; jazyk je w přědku k čelesnowej kromcy (Sieferrand) přirosčeny, zady pak swobodny; duž stupa zynk, we nadkrku (Rohlfopf) tworjeny, njezadžěwany přez džěru pod jazykom do pucheřka. Tutón pucheřk je začehnomny a pružny, a tloči powětr, kotryž bu z woľanjom do njeho zastorčeny, hnydom po jeho přićeću zasy z džěla do žabinych płucow; duž njetrjeba žabka hakle z nowa hubu wotewrjeć a powětr srěbać, zo mohła nowy zynk wudać. Z nóskomaj drje něšto noweho powětra přistupa, kotryž dychanje

zdžeržuje: při kóždym zawołanju zawrjetaj so teje nóskaj ze zapadakom (Klappe). Tak zjednočuje lisčak wołanje z dychanjom a jeno teho dla móže při všim slabym srěbanju hodžiny dolho za sobu wołać. Z teho je spoznać, zo zynčny pucheřk jeno k zesylnjenju hłosa njesluži, ale zo je cyle nuzny, ma-li žabka wołać.

Ale kak pokazuje dha lisčak na wjedro, abo kak hodži so z jeho zadžerženja na stajnosć abo přeměnjenje wjedra, na dešč abo rjane wjedro sudžić? K spóznaču teho mamy jeho žiwjejske wašnje wobhladać. Jako wobožožiwjelnik ma lěnjokrjejnu (pflęgmatisch) powahu (Temperament); wjetšinu svojeho žiwjenja přesyda měrnje na svojim měsće. Tola ma njesnadnu wabitosć (Reizbarkeit) a da so z někajkim napadnym zynkom (na př. konjacy tupot, zynki zwonow, hudžba) lohcy k wołanju nawabić. Nješkutkuja pak tajke zynki na njeho, móžemy z jeho zadžerženja na wjedro sudžić a chcemy wěšćerja wjedra jateho wobkedžbować. We škleńcy, hdžež powětr přez gročane pletwo (Gitter) njezadžewany přistupuje, zadžerži so lisčak we wšelakim času wšelako: pak sedži horjeka na škleńcy, pak na rjebku, pak deleka; pak lazy znjeměrjeny horjeka, pak jězdži we wodže, a při tutym hibanju abo pokoju mjelči abo woła.

Ze wšelakich wobkedžbowanjow su scěhowace prawidła za předznamjenje wjedra postajili: wobkedžbowanje lisčaka njepokazuje stajnosć abo přeměnjenje wjedra wjacj dyžli 8 abo 9 hodžinow do přědka; — měrne wostaće lisčaka na jenym měsće pokazuje wobstajnosć (rjaneho abo mokreho) wjedra; — woła lisčak na rjebku abo horjeka na škleńcy sedžo, budže rjane wjedro; woła pak we wodže, abo jězdži we wodže bjez wołanja, smě so dešč wočakować (štož wo dešču, plaći w zymje wo sněhu); — na wječor lazy lisčak njeměrný horjeka po škleńcy a je ze žabcyneho žiwjenja we swobodže wuložić, hdžež wječor swoje krótkte nócne pučowanja nastupuje: teho dla njehodži so z teho na wjedro sudžić.

Po tutech prawidłach da so wjedro někotre hodžiny do přědka wěšćić. Je na př. rano abo dopoldnja rjane wjedro a žabka sedži horjeka na škleńcy měrna, budže tež popoldnju rjane wjedro; skoči pak lisčak tež při najrjeńšim wjedrje traž wokoło 10. hodžiny do wody a woła tam, budže popoldnju dešč. H. W.

Pawoł Józef Šafařík.

Hluboko želi wšo Slowjanstwo, dokelž najjasniša hwězda na literarneje njebesčiny je hasla. Džeń 26. junija je w staroslawnej Praze we Knjezu wusnył slawny Pawoł Józef Šafařík, ryčeř kh. k. rjadu Franca Józefa, pruskeho rjadu pour le mérite a ruskeho

rjadu S. Hany, sobustaw akademie wědomnosćow we Winje a wjele druhich wučenyh towarstwow w Słowjanach, Němcach atd.

Pawol Józef Šafařík narodzi so w słowakskej wjesy Koba-
lařowje we Wuheřskej 13. meje 1795, njeje po tajkim wjele přešol
přez 66 lět swojeho žiwjenja, kotrehož slědy wostanu na wěki. Běše
syn tamnišeho ewangelskeho duchowneho, kiž při snadnych srědkach
so wulcy staraše wo dobre kublanje swojeho syna, postajeneho
najprjedy za duchownske powołanje. Jasny duch mlodeho Šafaříka
pokračowaše spodziwnje. Juž lěta 1805 woteńdže na gymnasium
do Rožnawy, z wotkelž po třoch lětach z wubjernymi wobswěd-
ćenjemi na gymnasium do Dobšina přeńdže, hdžež so wyše lačanš-
ćiny a němćiny tež w madžaršćinje derje wuwučí. W lěće 1810
poča na lyceu w Kežmarku studować filosofiu a wuheřske prawa,
potom ewangelske duchownstwo. Tu přewza jeho hižom zjesena
idea słowjanskeje narodnosće a zbudžowaše jeho k literarnemu skut-
kowanju. Jako lyeista wuda swoju „Tatransku Musu s lyrou slo-
vanskou“ l. 1814 a wotjědže scěchowace lěto na universitu do Jeny,
hdžež dvě lěće přežiwi ze studowanjom bohosłowstwa, pak tež
filosofie, stawiznow a přirodniskich wědomnosćow a zanošowaše
so při tym hišće horliwje ze słowjanskej literaturu, přeložowaše
„Mróče“ wot Aristophana a „Mariju Stuartowu“ wot Schillera
do čěšćiny. Wróciwši so z wysokich wučerňow běše w lětach
1817—19 z domjacym wučerjom mlodeho wuheřskeho zemjana.
Bórzy potom powołany do Noweho Sadu za profesora na nowe
prawoslawne gymnasium, kotrehož direktorstwo w l. 1825 zaso zloží.
W tym času woženi so tež ze zemjanku Juliu Ambrozy'ec de Séden.
Šafaříkowa wutroba, kaž kóždého Słowjana, žedžeše po Prahy.
Wzda so l. 1833 professury a přečeže do Prahi. W Nowym Sadze
zawostaji džakowne spominanje, w Prahy bu wot wótěincow wu-
trobnje a z radosću přijaty. Wón přińdže jako po swojich wšě-
lakich čěskich (Písně světské lidu slovanského v Uhřích, wudate
z Kollárom a Blahoslavom) a němskich (n. př. Geschichte der sla-
vischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, Ueber die
Abkunft der Slaven atd.) spisach hižom w cyłej Europje sławnje
znaty wučenc, jako nadžija Słowjanow, wosebjě Čechow, a taj-
kemule mužej njedosta so dlěši čas druheho postajenja, dyžli re-
daktorstwa małego časopisa z drjewočišćemi illustrowaného, kotryž
dwě lěće wjedžeše. Jeho dokhody běchu jara snadne, přetož tehduše
poměry čěskeje literatury njemóžachu tak sławného a pilného spi-
sowarja derje zežiwić! W l. 1837 wuńdže w klassiskej čěšćinje
pisane njesmjertne džělo „Starožitnosti slovanské“, džělo, kotrež
kedžbnosć na sebje wobroci nic jeno wšeho Słowjanstwa, ale tež
druhich narodow, džělo, kotrež w krótkim času juž w přeložkach
wuńdže, a to w ruskim (wot Bodjanskeho, Moskwa 1837), w pólskim
(wot Bońkowskeho, Poznań 1842) a w němskim (wot našeho Mosiga
z Aehrenfelda, wudate w Lipsku 1844 pod napisom: J. F. Šafaříks

Slawische Alterthümer, herausgegeben von Heinrich Wuttke), džělo, z kotrehož su so džělby wozjewjale we wšěch wjetšich literaturach europskich. Šafařík běše tehdom hišće khudy privatnik. Skónčnje poskići so jemu město, wón bu — o strašna ironia wosuda! — w l. 1837 z censorom. To bě we wěstym nastupanju derje za čěsku literaturu; swobodomyslny Šafařík nješmórašě kaž druzy censorojo z bojznosće abo podlizawosće, a zwaži sebi spisowarjow mužnje před wyššimi zastupować. Na l. 1838 bu jemu redakcia musejneho časopisa přepodata, kotryž na wysoki skhodženk přinjese a tež po wotedaću redakcie l. 1843 z mnohimi wučeny mi nastawkami wobohačowaše. Mjez tym bě tehdy tež wudał z Palackim „Kritische Beleuchtung der ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ a sam „Slovanský Národopis“ (wušoł w třoch wudačach). Skónčnje dosta swětoznaty wučenc zastojnstwo wurjadneho kustoda pražskeje kh. k. knihownje. W tym času dońdže k Šafaříkej wjacy čestnych powolanjow, wosebje do Barlina a Pětrohroda, ale wón nochcyše drohu wótčinu wopušćić. Pruski kral wuznamjeni pak jeho z wosobnym rjadom „pour le mérite“. Hakle l. 1844 bu Šafařík z woprawdžitym kustodom. Hdyž so akademia wědomnosćow we Winje załožowaše, bu wón jako jedyn z přěnich wot khěžora za sobustawa pomjenowany. W léce 1848 bu z přěnim bibliothekarjom. Tež dosta tehdy professuru słowjanskeje literatury, kotruž pak njenastupi, powołany bywši do Wina k wuradženjam w šulskich naležnosćach, w kotrychž jadriwe słowa do musejneho časopisa pisaše a maćersku ryč jako zakład wšeho wučjenja haješe. Wo „słowjanski zjězd“ měješe wulke zaslužby a bu za přěnjeho předsydu čěsko-słowjanskeje džělby wuzwoleny. Druhi a posledni króć wustupi w tym samym léce w politiskej zjawnosći: džeržeše krasnu a horliwu ryč jako starosta zhromadžizny „słowjanskich lipow“ z cyłego čěskeho kralestwa. Jako knihownik je nowy katalog čěskich knihow załožił a wjele starych njeznatych rukopisow wotkrył, a tejele knihowniskeje džělawasće dla slušeše jemu ryčerski križ rjada Franca Józefa, kiž 1849 dosta. Wot l. 1848 hač do swojeje smjerće je zaso wjele wažneho w swojich spisach wozjewił, wosebje za starosłowjansku ryč a literaturu. Njewustawaca pilnosć přihotowaše khorosć jeho hewak sylnemu čělu, k čemuž so před něhdže dwěmaj lětomaj čěžkomyslnosć přiwda. W lóni najhórši stopjeń dosahnywši bu tale dwojaka khorosć z prócu lékařow a swójbných nimale wotwobročena. K swojej žadosći bu tež do slawnje zasluženeho wotpočinka daty z wostajenjom cyleje mzdy jako pensie. Tola jeho čělne mocy slabjachu po mału; w započatku junija so k překhwananju jeho mnohich přecelow khorosć mójnje rozwinu a 26. junija přesta jeho wutroba bić, z Božej ručku zajata.

Praha zaslyša tule powjesć z wulkej zrudobu, kotraž so bórzy po wšěch słowjanskich krajinach roznjese. We wšelakich městach swjeća slawne posmjertniny w ewangelskich a prawoslawnych cýrk-

wjach, we wučenych towafstwach dđerža so ryče wot Słowjanow wšitkich wuznacow. Čělo Šafařika kryje česka zemja pod Žižkowom, ale jeho njesmjertny duch zbudžuje k duchownej dźělawosći daloce ludy a splahi!

M. H.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Wubjerk Mačicy Serbskeje je na připoslane wozjewjenje wotemrjeća słowjanskeho wulkotnika Pawoła Józefa Šafařika jeho zawostajenej mandželskej Julii Šafařikowej rodzenej Ambrozy de Séden a jeje česćomnej swójbje adresu sobuželnosće 29. junija wotposłał.

* Runje je Mačica Serbska zasy zešiwk swojeho Časopisa wudała, kotryž je dotal juž wjele rjanych a wučenych wěcow přinješ. Je to druhi zešiwk na léto 1860, cyłego běha pak dwajadwacyty. Redaktor k. J. Buk, direktor progymnasia w Draždžanach, je so starał, zo by tež tón króc wšelakosć nastawkow so krasnje wotměnjala. Najprjedy zetkamy so tam z pjeć wjeršowanymi bajkami našeho Seilerja, w kotrychž so jeho basnjeřski dar zaso krasnje wotblyšćuje. Jemu přizamkuje so z wěncem pěśni a z balladu „Morwa holčka“ druhi pěsnjeř Radyserb, kotryž je so juž pod wjacorymi přimjenami khował. Dokelž je we jeho pěsnjach duch narodnych pěsničkow zbožownje napodobnjeny, nima wón po prawym žanu přičinu, so pod přimjenom zakrywać. Na to sčěhuje třěći nastawk wo J. M. Budarju, jeho wosobu a jeho wotkazanje nastupacy; jeho spisowař, aktuar Wehla, njewustawa zajimawe powjesće wo našim wulkotniku hromadzić. Witana nowinka je nam tež pokazka ze serbskeje synonymiki, kotruž je farař Imiš pisac započal. „Kluč k Frankowej zelowej zahrodze“ wot K. A. Jenča je z khwalobnej prócu zestajeny dodawk k wozjewjenym juž starym rostlinskim mjenam. Na to widžimy zajimawy wobraz serbskeho narodneho prócowanja, mjenujcy wobšěrne stawizny serbskich spěwanskich swjedženjow wot 1845—51, wot Fiedlerja; wěšta žadosć blizko leži, mjenujcy ta, zo by tež druhi dzesatk swjedženjow telko a móžno-li hišće wjacy za našu narodnosć skutkował! Slědowacy nastawk wot Smolerja je dowjednje wudźělana mała monografia pismika „w“ w serbskej ryči. Dale podawa Hórnik list Barclay'a de Tolly, khowany w starožitninach M. S., w ruskim originalu (na kotrymž je samopis generala) a w serbskim přeložku. Zajimawe su tež skónčne sobudźělenja starych pěsničkow wot Jenča. Z cyla dyrbymy prajić, zo je Časopis dostojnje wudawany.

* Bórzy pócnje so pola Monse'a w Budyšinje wažna kniha čišćeć, mjenujcy Dr. Pfulowa wjetša „Hornjołužiska ryčnica na přirunowacym stejišću“.

* Poslednje čisło Serb. Now. podawa rozprawu wo 50. serbskej Božej službje, kotraž so — kaž je znate — štyri króc kóždolětnje we křižnej cyrkwi w Draždžanach wotbywa.

Dopis.

Z Prahi, 7. julija. Šafařík je wumřel. To je juž druhí wulki muž, kotrehož je nam létsa njesmilna smjere wotewzala a kotrehož cyle Slowjanstwo želi. Na spočatku létušeho léta zhubichmy Wjacysława Hanku a njedawno smy zasy k rowu přewodželi Šafaříka, přenjeho to wulkotnika na polu slowjanskeje filologie a historie. Šafařík to bě, kiž je we swojim znamjenitým džěle „Słowanské starožitnosti“ wotkryl a pškazal našu slawnu slowjansku minylosć; wón to bě, kiž je w swojim „Národopisu“ rozestajil, kak mócný narod my Slowjenjo smy; wón to bě, kiž je z Kolárom, Hanku, Palackim a druhimi Slowjanow na wšelakich stronach z trubu jandžela k slowjanskej sebjewědomosci a wzajomnej lubosci zbudzil. Wěčna slawa budž temule mužej, kotryž je cyle swoje žiwjenje Slowjanstwu poswjećil, a kotryž je ze swojimi wjelewučenyimi a ličbnymi spisami swětej pokazal, što je bylo a što je Slowjanstwo. Teho dla bě tež jeho pohrjeb 28. junija slawný. Tysacy tysacow wobdžělichu so při nim. Z Wina přijědžechu někotři naši wulkotnicy a tež zastupnicy druhich slowjanskich splahow z krajneje rady, zo bychu wjeleslawnemu njebočićkemu poslednju česć wopokazali. Přijědže Palacký, naš wótc, přijědže Dr. Ładzislaw Rieger, najstatniši zakitař našeho prawa, přijědžestaj zaposlancaj z našeje towaršnjeje Morawy Dr. Pražák a Helcelet, přijědže probst Morgenstern jako zastupjeř Polakow, přijědže Dr. Toman, wjednik Slowincow atd. Z musea, z měščanskeje bjesady, z redakcie „Časa“ a z domu, w kotrymž bě njebočićki bydlil, zehrawachu čorne khorhowje. Ludu ze wšěch rjadomnjow bě wšudže poľno, a hdžež čah so hnuješe, zakrywaše dym wjacorych stow sapatych pokhodnjow (faklow) drohi. Wulka ličba wozow so swjatočnemu zrudnočahaj přizamkowaše. Hdyž bě so po dvěmaj hodžinomaj hač na ewangelske pohrjebnišćo pod horu Žiškowom došlo, měješe k. duchowny Šubert jadriwu ryč; k. senior Beneš, kiž bě juž w žarowskim domje ryč dđeržal, džakowaše so nětko wšěm přítomnym za jich horliwe džělbraće. Spěwarjo zaspěwachu pod wjedženjom slowotneho k. Lukesa želospěw wot Procházki a „Otče náš“ wot Brodskeho. Při tym bu hišće spomnjeńska baseň wot J. V. Jahna přítomnym rozdawana. Tak skónči so we wšim dostojnje swjatočnosć, z kotrejž je česki narod swojeho wulkeho Šafaříka počesćil, kotremuž budž wěčna Stawa!

Wječor teho sameho dnja a dweju slědowaceju zeńdžechu so spomnjeni krajni zaposlancey a druzy wubjerni mužowje w měščanskej bjesadze a poswjećichu tute wječory slowjanskej wzajomnosći. Spěwachu so tam slowjanske pěsnje, džeržachu so ryče, wolaše so „slawa“ slowjanskim ludam a jich wjedžićerjam. Druhí wječor bě so wulka mnohosć ludži ze wšěch rjadomnjow, wosebje pak studentow před měščanskej bjesadu zešla. Spěwachu so někotre wótcínske pěsnje, wuwola so „slawa“ slowjanskej wzajomnosći a přítomnym zaposlancam. Čile džakowachu so z wokna; najprjedy ryčeše Morgensternu póľski, potom Dr. Pražák česki a Dr. Toman slowinsky, skónčnje Dr. Rieger. Na to rozeńdže so lud wažnje a dostojnje.

Tež na was, lužiscy Serbjo, tudy spominamy a z radosću wobkedž-

bujemy, zo sće tež wy duchownje wotcućili. Wobžarujemy jenož, zo delnojužisey Serbjo njejsu za literaturu a zdźělanosć ludu tak starosćiwu kaž wy, Hornjołužičenjo! (*Přisp. red.: Jich njeje telko kaž nas!*) — Božemje! Přichodnje wjaey*).

Słowjanski rozhlad.

Wobnowjene towarstwo „Dědictví s. Václava“ w Prahy počina kniži wudawać. — Wot K. Sabiny je zajimawa rozprawa pod napisom „Duchovný komunismus“ wušla. — Narodny komponist Józef Vorel je wudał: „Čtyry čtvero zpěvy pro mužské hlasy“. — Dokelž Čechowje w krajnostawskim dźiwadle rune prawo njedostanu, chcedža pobočne česke dźiwadlo zrdadować. — Nětko wukhadžeja wšelake podobizny českich wulkotnikow. — We Winje hraje so lěta juž třikróć česki na Józefowskim dźiwadle. — Nakhwilny wubjerk k postajenju pomnika Jungmannoweho je skónčnje přizwolenje wot knježerstwa dostał. Bórzy zestupi tež wubjerk k postajenju pomnika za Šafařika. — Maćica je zazy dźělbu „Výbora z literatury česke“ pod redakciu znajerja K. J. Erbena wudała.

Znamjenity pólski spisowar J. Szujski je historiske drama „Jerzy Lubomirski“ dokončil. — Slawny basnjeř Vincenc Pol je nowu, wulku basen zhotowil, 10,000 wjeršow wobsahowacu: Hetmańskie pachole. — We Lwowje jedna so wo založenje nowin „Dziennik polski dla starozakonnych“. — W Zebridowicach zemrje 4. t. m. tamniši farar A. Janusz, po cylej Šlezskej wažený a w pólskej literaturje z wudawanjom nabožniškich knihow khalobnje znaty. — Zwjazk IV. a posledni „Historie literatury pólskeje“ wot K. Wl. Wójcickeho bórzy wuńdže.

Dr. Toman, jedyn z wjetšich južnosłowjanskich basnjeřow, přihotuje zběrku swojich pěsni, kaž tež słowinske spisy swojeje mandželskeje Józefiny Turnogradskeje (Urbančičowej) do čišća. — Słowinska nowinka je: Slovenske pesme za čveterospew, samospew in glasovir, zložil Davorin Jenko. — Na južnosłowjansku akademiu přeco wjaey přinoškow so skhadžuje. Tak je město Zahrejb z nowa 10,000 šesnakow poskićilo, k Ambróz Vraniczany dari 10,000 šesnakow.

Čibka a Mudroń.

Čibka. Sława postupej w dobrym!
Mudroń. Oho, nimaće přičinu só jara wjeselić, wot was žadany „Rjedźef a porjedźef“ je zaso wuwostał.

Č. Woprawdže; ale njedźiwam so, hdyž někotři wudawarjo knihow ničo z toho njeprijeja.

M. Maće snadž dopokazanje toho?

Č. Žadlawe scandalum scandalorum! Mjenuje so: Dobra Rada sa Jencho kóžděho Čłowjaka, kiž je Zow Čłafnje a tam Wječnje Ebožomny być.

M. Snadž móžeće tola něšto z toho dobyć za ryčnicu a słownik.

Č. Kěrymyr! Hlejće někotre słowa na přikład: Bšchetož ton najveći tšel ... šu njespokojnji ... šBože (zbože) ... wot (Natury) aby Bohlje ... waschny Protzu ... dyž won (Jězus) Mje (o ponižnosć!) jedenmoł Bokošchał je ... njimamy niedžen drudje ... naščych atd.

M. Dosć! Je tajke hlupe pisanje w Budyšinje, a to w l. 1861 móžne?

Č. Roznjemdrić so čłowjek mohł a knižku pisać z napisom: Mjelč! abo: Dobra rada za J. Z. (C.) w B.

Wěsći „korrektorjo“ serbskich knihow: Witajće k nam, J. Z., rowjeńko naš!

*) Waše slubjenje — naše wjesele! Najwutrobniji džak za podaty dopis.

Redaktor.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Polletnjje
7½ nsl.

Redaktor: M. Hórník.
Zamolwity wudawar: J. E. Smoler
W BUDYŠINJE.

Cyloletnjje
15 nsl.

Č. S.

August.

1861.

Sud Boži.

Ze rta małeje šulečki w Kulowje słyšał a podawa M. H. *)

Před tym sudom Božim
Khodža wulke wětry,
Před tym sudom Božim
Khodža wulke rosy,
Před tym sudom Božim
Khodža wulke wody.

Z tymi sam'ni wodami
Wšitko so tak potepi.
Pósłał je Bóh wjeřšen
Dweju čornej' rapakow:
Lećtaj tam wój rapakaj,
Hač je ta woda wopadla.
Rapakaj tam lećeštaj
A zas wonaj njeprilećeštaj.
Pósłał je Bóh wjeřšen
Dweju bělej hołbikow.
Lećtaj tam wój hołbikaj,
Hač je ta woda wopadla.**)
Hołbikaj tam lećeštaj
A zas wonaj přilećeštaj.

Što staj tam wój widžaloj,
Rjanaj běłaj hołbikaj?
Mój smoj tam mój widžaloj
Morwych ludži na wodže
A małe džěci w kolebkach.

Rapakaj tam lećeštaj
Ludžom woči dypaštaj.

Luby swjaty Michale,
Wzmi tu trubu swjećenu
A trub tych ludži horje!

Prěni króc wón zatrubi
A woni hižom stawachu.
Druhi króc wón zatrubi
A woni hižom stojachu.
Třeći króc wón zatrubi
A woni hižom džěchu.
Kóžda zbóžna duša
K swojom' zbóžnom' čělej:
Stawaj horje zbóžne čělo,

*) Hlejeć w tym dopokaz, zo móže so hišće něšto a to hódne nadeńć, štož we wubjernej zběrcy narodnych pěsničkow našeho Smolerja njeje. Přirunaj Časopis t. M. S. 1860 str. 6. Njemóhli serbscy studenći na prózminach a wosebje knježa wučerjo husto za serbskimi pěsničkami so naprašować a je — kažkuli napisane — nam připoslać? Naš najslawniši zběrař k. Smoler budže jim při tym radzić wjedžeć. To so wě, zo dyrbał sebi kóždy zběrař, nima-li Smolerjowe Pěsnički abo nochce-li je sobu nosyć, z najmjeńša „druhi pokazar“ z tuteje drohće knihi wotpisać, zo njeby čišćane juž pěsnički z nowa napisawał. Njech moje słowka njewostanu hlós wolaoche w pusćinje!

***) Předstejacej ryneckej njejsym słyšał; ale zjawnje staj wot spěwarki wuwostajenaj, kaž snadž tu abo tam tež druhe. Mějo tuto w korekturje słyša wot swojeje sotry hišće warianty, kiž w swojim času podam.

M. H.

Ty mi rjeńšo wonješ
 Hako žana róža lilija.
 Kóždy hrěšna duša
 K swojom' hrěšnom' čelej:
 Stawaj horje hrěšne čelo,
 Ty mi hórje smjerdziš
 Hako žadyn zhnily sčerb.

Nětk tam přišla swjata Marja:
 Što sy ty činił, synko mój,
 Zo sy tych ludži zatamal?
 Wšak ty znaješ hračkow,
 A wšak ty znaješ pičkow,
 Wšak ty znaješ rejwarjow
 A wšak ty znaješ kurwarjow.

K njom' tam přirajt' wa ryčerja
 Na swojom žehl'wom koniku.
 Ryčerja, luby ryčerja!
 Tam na tej hórcy zelenej
 Tam su wšitcy twoji;
 Woni so tam čerwjenja
 Wot toh' wuhla želiwoh'.

Po tej drozy šěrokej
 Tam jich jara wjele dže;
 Po tej wuzkej ščežcy
 Tam jich jara mało dže.

Pučowarjej.

Što pomba či kwěćinkow krasowny
 kćew

A barbow wšelakosć?

Što zrađuje, wbohi, či ptačatkow
 spěw

A hajka khlódnivosć?
 Wšak pučik či wjedže do daloka,
 A wutroba měra njenamaka.

W žadosći žedzi či wutrobička
 Po zboža stajnosći,
 A zašla by. w žadosći cylička
 Po létnej radosći —
 Wšak časy so minu a wotplowaja,
 Či minjenja pomnjenje zawostaja.

A hladáš na slónčko ty zločane,
 Na njebja módrinje —
 Ach khětře, ach khětře je spadnjene
 Na zemje wobzorje;
 Je njezdžerža časy a njezastaja —
 Nož podarmo zdychwanja rozlětuja.

Wšak hladaj nož k njebjeskej mó-
 drinje —

Tam stajnosć přebywa,
 Njeh nadžej so nihdy či njepominje,
 Či swěrna zwostawa:
 Tak dosahnje měra wutroba,
 So pominje bórzy wša zrudoba.

H. W.

Wothłós.

Młodženc sedži tam na hórcy,
 Do hajka sej woła;

Wothłósuje wothłós spěšny
 Pachołowe słowa:

O zo ryč by byla
 Wothłós wutroby! H. W.

Předaty dom. *)

(Skónčenje.)

Někotre měsacy po tamnym podawku rozmłowješe so w tej samej jstwe tón samy překupe wo naležnosćach swojeho překupstwa z najstaršim překupskim pomocnikom.

*) Prosimy naležnje, zo bych u někotři za tule rubriku — powjedańčka, wobrazki atd. — do Lužičana pisac ehyli.

— Naše překupstwo po tajkim, knježe Jakubje, derje dosć dze; ryčice wo spokojacym postajenju pokładnicy, to je hišće lěpje; ryčice wo přeco wubjernišej khwalbje našeje firmy, to je najlěpje! Ale knježe Jakubje, hdyž tak wšitko derje dze, hdyž so ja kóžde lěto wyše zběham, tu tež někomužkuli něšto z teho přistuša. Bože džěco so bliži, duž tež wy něšto dostanjeće ... ale powjezće mi, što a kak je w překupstwje zle abo dobre zaslužil? započinajmoj wot staršich: Alexander na příklad?

— Bě, je a budže lěnik, knježe principalo, čim bliže do pušćenja z wučby, čim wjetši je z njeho čepčeř; po kutach kuri trubki, na hłowje je wulizany, do pincy bjerje rukajčki, zda so jemu, zo je hižom překupski pomocnik, da sebi wot młódsich poslužowac, z jenym slowom, njeje k ničemu.

— Pušću jeho po swjatych dnach z wučby a wučerju, knježe Jakubje; hdyž hižom pola mje zły być počina, njech so pola druhich rozom wučí! ... a Józefk?

— Józefk, knježe, je dobry, kaž dolho jeho krótko dzeržiš; někotre razy sym jeho juž pokhostał, ale pola teho z najmjeńša pomha. Zabyli pak sće, knježe principalo, so hišće prašeć wo najmłódsim w klamach, kiž je před někotrymi měsacami přišoł, nje-wěm z wotkel, a kotremuž sće kazali wostać na pruhu. W započatku běše někak njelepy: štož chcyše wina, temu da palenca, štož chcyše popjera, temu da cymta, a hdyž sym jeho někotry króc naswarjel, je so hólce polěpšil a je mi nětko, knježe principalo, prawa ruka. Swoje zdžěla, za wulkeho knjeza Alexandra zdžěla, Józefkej popomha, a hdyž druzy hladaja městno a čas k próznosci, prócuje so Stašk w stajnym džěle; a hdyž je sćini, hlada mi do wočow a widžomnje so mi poskića, zo bych jemu nowe, byrnje najčežše džělo připokazał. Hdyž je trjeba něhdže poslać a pjenjezy přinjesć: dze Alexander a zhubi so, Józefk dze a ničo njewučini; ale posćeles-li Staška, wróci so hnydom, jelizo nic z pjenjezami, tola z rozhladnym powjestwom. A nihdy nikoho njewotraši, přetož w tym hólcu je něšto dobre a přijomne, je wěste wosebite wašnje wobkhađenja samo z dołžnikami. Pytnyl wšak sym, knježe, zo ma Stašk we sebi něšto potajne a sym po prawym z wami bliže wo tym ryčeć chcył. Wěc ma so takle: Přez domownika zhonich, zo je so póznał hižom před dwěmaj měsacomaj z pisarjom ryčnika. Nadeńdzech wobeju, we jstwě so rozmlowjaceju. Stašk woteda přikhadzacemu někajke papjery, tón da jemu něšto šěsnakow a zas z nowa papjery a jednaštaj mjez sobu wo zaplaćenju. Stašk chcyše dwacyći krošow za listno a tamny podawaše jenož pjatnaće, a nje-wěm, kak a što je so dale stało. Wěm jenož to, zo je Stašk wumučnjeny přez někotre scěhowace dny, z nowa po cylych nocach sydal w swojej jstwicy a stajnje wotpisował, zawěsće te papjery, kotrež je jemu tamny dał. Njedwěluju, zo je pacholej wo to činić, zo by sebi něšto zaslužil; wěsta přirodžena póćiwosć wotdzeržuje

jeho wot kóždého njesprawného kroša, přetož ja sym jeho na pruhu stajał, ale w ničim njeje mi překřiwił, tež radšo w nocy njespi, a hlada přihodneje přiležnosće k zaslužbje.

— Mi to tež napaduje, knježe Jakubje, praješe na to překupc, a rady bych wupytał prawdu.

Dolho na to nječakaštaj, přetož Jakubej přińdže raz list pod rucy, kiž bě Staškej pisany a tajkile:

Luby nam a dobry syno!

„Dwacyći šesnakow, kotrež smy přez Mateja wot Tebje z listom dostali, spadžechu nam kaž manna z njebjes w času najwjetšeje potřeby, přetož Madleńka bě nam skhorila a njemějachmy ničeho, zo bychmy do lékarnje (hapytki) posłać móhli. Ale holca njebu z lékařstwami wustrowjena, ale z powjesću wo Tebi, luby syno naš, kiž sy do swěta šol jenož z našim žohnowanjom a kiž sy mjez ludźimi tak sebi zaradzić wjedzał, zo su ěi jako spomnjenku tamne pjenjezy darili. Džělaj a buď póćíwy, a Bóh ěi dopomba.“

— Knježe Jakubje, praji překupc po přečitanju hornjeho lista, njespomníće ani słowa wo tym, ale na swojim puću wobroćće kedžbnosć na hólca a pruhujće jeho na najwšelakoriše wašnje; mi je to potřebné. ... Božemje!

II.

Džěn noweho lěta powoła wobsedźer překupstwa po jenym swojich wučomnikow a kóždemu da wěsty dar. Skónčnje bu tež Stašk wołany. Prjedy hač hólce přińdže, wojowaše překupc w swojim znutřkownym a přihotowaše pokrutne wobličo. Stašk zastupi, pokloni so a wosta z daloka při durjach, tež wěsty dar wočakujo. Ale překupc hněwnje k njemu přistupi, praješe, zo je cyle z nim njespokojny a zo nic jenož ničo jemu na spomnjenku njeda, ale wyše teho kruće jemu prikazuje lěpšu pilnosć w džěle, přetož hewak zdali jeho ze swojich klamow.

Žiwa barba wustupowaše na wobličo wboheho hólca; wuswarjeny hórcy so wuplaka za durjemi a džěše do swojeje jstwički, a tam padže na kolena a modleše so tak horliwje a nutrnje, zo bu jeho modlitwa zawěsće wuslyšaňa. Přetož hdyž pachol postany, zajasni so na jeho wobliču dziwne posylnjenje a wón praji z krutym předewzacóm: Božo, dopomhaj mi k polěpšenju a daj moey k džělu.

A wobsedźer klamow? Hdyž bě hólce wušol, khodžeše po jstwjce a trěješe sebi pót z čola, přetož rozryč, kotruž bě wotbył, bě tak widžomnje skutkowała. Potom wotewri swoju pisařnju, wuwza pječadwacyćirublowu papjerku, zapječeći ju a adressowaše ju na staršeju Staškoweju, přidawajo někotre słowa.

* * *

Hdyž tak dziwnje so podeńdženja zapletowachu, da so Stašk z cyłym zapalom do džěla. Starši překupski pak, knjez Jakub,

stajnje dla najmenších maličkosćow jeho swarješe, khostaše, hanješe, ale Stašk njeda so potločić. Přeco scěrpný, poslužny, džělawy, by-li zaplakal, plakaše z čicha, jelizo z časami so roznujerza, bě to bjez widžomneho znamjenja njespokojnosće; hólce bě so takrjec zaslubił čěrpiec a džělać w nadžiji na lěpše časy, kotrež tola něhdy přińć dyrbja. Překupc sam, zadžěwany přez zwonkowne naležnosće swojeho překupstwa, pohlada z ředka do klamow, a jelizo tež z časami pohlada, njezdaše so hólca w keďžu měc a pošepa jenož z boka něšto z Jakubom, a scěhi tajkich přepytanjow bě přeco wjetše napoloženje džěla za hólca. Tak minyštej so runje bjez přeměnenja dvě lěce. Stašk běše juž sydomnaće lět stary, rucy běštej předžělanej, w hlowje bě jemu stajna mysl na staršeju a swój dónt, a we wutrobje skóržba přećiwo překupcej a knjezej Jakubej dla tajkeho wobkhadženja, kajkež so jemu njezaslužene zdaše. Juž jeho tež scěrpnosć wopušćowaše; hdyž jedyn raz, wumučeny nanajwyše, slyšeše kaž hewak kruty porok wot staršeho překupskeho, wobzamkny skorzić před překupcom samym a džěše w tym zamysle do wobydlenja principala. Njenadeńdže jeho doma, ale nadeńdže jeho sotřencu (sotřinu džowku), mlode štyrnaćelětne holčo. Holčo, pak zwjedziwe scinjene přez hólcowe zrudne pohladnjenje, pak tež zajate ze sprawnym wurazom jeho wobliča zadđerza jeho, hdyž cheyšě hižom ze jstwy, hišće khwilu a prašeše so, što chce pola wuja. Stašk wupowjeda knježničcy wšu swoju skóržbu a starosć, a skhrobleny z přečelnym wurazom wobliča, njezataji nič před njej a, kaž so zdaše, namaka njewuprajne položenje w rozmłowje z knježnu Józefu (tajke bě jeje mjeno), a z cyła njekhwataše do klamow so wrócić. Hdyž skónči, pohlada holčka ze sobuželnosću jemu do woćow a praješe mjez druhim, zo je wopačne sebi wuzwolił, hdyž ze skóržbu k překupcej dže, přetož wuj je jara kruty čłowjek a njeposlucha teho, štož mlódši na staršeho powje.

— Ale, knježnička, ja nochtu božedla wustupować ze skóržbu na knjeza Jakuba, ja jenož mam w mysli wašemu wujej powjesć, zo hdyž so staram po móžnosći, hdyž zdžělám štož mocy dopušća, a hdyž tola to wšitko nikoho njespokoj, njech wšak mje radšo přeč posćeje, duž pońdu něhdže druhdže sebi džěto a khlěb pytać. Ale prošu waš, ryčeše Stašk dale, hladajo hólčcy do woćow, ja poslucham, štož mi radziće, přetož hdyž mje tak rad slyšiče a hinak jako druzy ze mnu wobkhadžuće, přejeće mi tež wšo dobre, duž budu dale čěrpiec; radziće mi wy tak?

Holčka nič na to njewotmolwi, ale ze sylzyčku zaběhny jeje woćko, a tu wuńdže tež Stašk tak pohnuty a khodžeše dolho po khódbje, hladajo na đurje překupcoweje jstwy a myslo na tu, kotraž so najprěniša zdaše jeho wobžarować a přěnju přečelsku radu jemu wudžěli.

Z nowa minyštej so dvě lěce. Knjez Jakub sedžeše w překupcowej jstwě při teju a rozmłowještaj so wo běhu překupstwa. A dyrbinymy wjedžeć, zo běchu to wažne naležnosće, přetož knjez Jakub dawaše najposlednje zličbowanje swojemu principalej, pola kotrehož běše džesac lět přebył. Z cyla něšto sebi nahromadziwši a wyše teho dostawši wulke procenty, měješe juž na swoju ruku překupstwo založić. Rozeńdžeštaj so tak dwaj našej znataj w najlěpšej prezjenosci: překupc wjedžeše hódnje sebi wažić prócu a sprawnosć mlódsheho přecela, podpjeraše jeho přenju kročel ze znamenitým mytom; a nětko hižom w dalšim běhu rozmłowy ryčeštaj wonaj slědowace:

— Lubowany knježe principalo, bjez rozmyslowanja móžeće wjedženje klamow Staškej dowěrić; wón je přez naju wobeju tak derje pruhowany, zo skoro wěmoj, štož myslí a kak myslí. Póćiwosć, džělawosć a sprawnosć wuznamjenjachu dotal cyle zadžerženje tehole pachola. Nimale juž pjeć lět je pod našimaj wočomaj; přez tón čas je so namaj jeničcy z dobreje strony spóznać dal. Jedna so tu jenož wo wěc, wo kotrejž sym wam juž někotre razy spomnił. Duž wospjetuju wam, zo je so pachol wot někotreho časa hać do njespóznaća přeměnił. Sedži po cylych dnach, jeli módry klobučk knježny Józefy so njepokaza, na wulicy (hasy), a hdyž so pokaza, tu dołho jón přewodža z wočomaj a ...

— Zawostajće tu wěc mi, knježe Jakubje, wotmołwi na to překupc wažnje, a wo Stašku njebě tón džen wjacj ryč.

A na druhi džen bu powołany k překupcej; po hodžinskej rozryči, hdyž Stašk wuńdže, bě na jeho wobliču posměwk woprawdžiteho zboža widžeć, tajkeho zboža, kiž so wopisac njehodži. Přetož překupc bě jeho přeni raz pokwalił, da jemu nadžiju bór-zowneho pušćenja z wučby, haj praji, zo snadž jemu cyle překupstwo dla wjedženja woteda. Na kóncu rozmłowy powola překupc do jstwý swoju sotřencu, šesnaćelětnu knježničku, wokoši před njej Staška na čolo, da jemu pjenjezy na přistojnu drastu a praješe, zo ma, byrnje dotal z wučby njepušćeny, tola k blidu překupcowemu k wobjedu khodzić; a knježnje Józefje prikaza, zo by wo tym wjedžała a kóždy džen jene prikryće wjacj prihotowała. Stašk padže k nohomaj překupca a jenož te slowa běchu slyšeć: O! mojej staršej, o mój nano, maći, sotra, hdy byšće wjedželi ... Na to džěše Stašk k wšědnym wobstaranjam w klamach, a knjez Jakub jeho přeni raz njeswarješe dla dołheho sedženja, ale pódlad druhich wučomnikow poda jemu ruku a rjekny:

— Wottal sy za mnje knjez Stanisław.

Za někotre měsacy po tym podawku přehladowaše za klamowym blidom w překupstwje nam znatym tydžeńske zličbowanja knjez Stanisław, nětko starši překupski na měsće knjeza Jakuba. Tutón starši překupski měješe džiwnje spokojne pohladnjenje, posměwkujo so hladaše na knižki, kružeše sebi mlokačowsku brodu

a druhdy wuceže ze zaka časnik, kotrehož zloty rječazk so krasnje na čornym lacu zyboleše. Přińdže čas wobjeda. Tu zastupi listonoš a doručí Stanislawej list. Napis bě z njeznotej ruku pisany; póstski pječat jenož wobswědčowaše, zo je z teho městačka, w kotrymž staršej knjeza Stanisława bydleštaj. Stanisław wotewri z khwatom list, ale při čitanju přeńdže dziwna bolosć wobličo młodeho čłowjeka: zjawnje w svojim znutřkowym wojowaše, přetož sydže so prosće za pisadlo a zamysli so hluboko. Wo čim a na čim, zamjelčimy nětko. Hdyž bu wobjed wozjewjeny a hdyž Stanisław kaž hewak swoje městno zaja, wotbiješe so tež zrudoba na jeho wobliču a w jeho zadžerženju a pohladnjenju. Duž wza tež po wobjedže překupc jara zwjedziwy Stanisława na bok a poča jeho so wuprašować. Traješe to dosć dolho, Stanisław wupowjeda přičinu swojeho zrudženja, a ta běše tajka: sekretář abo měščanski pisar, nawoženja Stanislawoweje sotry, zdžěli jemu wo tym, zo staj jeho staršej do nuzy padnyłoj, a zo chce někajki Heršek za dolh jich posledni wucek, holu khěžku, předac za nizku plaćiznu dla pobrachowanje kupcow.

Hdyž bě Stanisław tónle list přečítal, rozmołwješe so překupc dolho z nim, potom bě slyšeć ličenje pjenjěz, potom radostny plač młodzenca, potom rozžohnowanje, po kotrymž scěhowaše wotjězd Stanisława na někotre dny z Warszawy.

W městačku, hdžež staršej Stanisława bydleštaj, běše teho dnja subhastacia wozjewjena, kotraž dyrbješe za někotre dny być. Přez te někotre dny widžachu ludžo po cylych hodžinach w bydlenju bohateho Heršeka jeneho starca, staru žónsku, młode holčo a měščanskeho pisarja, kotřiž wo smilowanje prošachu dla swojeho dóńta a scěrpnosć hač do wěsteho časa. Žid wosta njehnuty; na wšitko wotmołwješe: ně, a njemóžo wotbyć znjepokojerjow, zamkny jim durje, a džěše na měščanskeho pisarja skoržić k měščanosće. Hdyž postajeny džen dóńdže, bě pod třěchu staršuju Stanisława wulki plač a zrudoba: nan rudženja dla skhorje, mać lědma po jstwje khodžeše, a młoda jeju džowčička posylńjowaše z pisarjom po možnosći staršuju.

Do sudniskeje jstwy, hdžež so subhastacia wotbywaše, zastupi wěsty njeznaty w dolhim plaću, z brylemi na wočomaj a z wobličom starosćiwje dla zymy zawjazanym. Nichtó njekedžbowaše na přikhadžaceho, wón tež so posadzi w samym kuće jstwy a čakaše, što dale budže. Trochu pozběhny bryle a pohlada po cylej zhromadžiznje, a bu z dziwnym začuóom hnuty, hdyž na wobliča staršuju a jeju džowki pohlada. Ale nućeše so k zdanliwej měrnosći a čakaše w svojim kućiku. Subhastacia so započa.

K zaplaćenju dolha, wo kotrymž bě před khwilu ryč, je wozjewjene, zo so předa dom měščana L.... ze zahrodu atd. za 600 šěsnakow -- što da wjacy?

— Šěsćdzesat pječ, zaskoči Heršek khwatniwje a přisuny so k blidu.

— Pjećašěsćdzesat šěsnakow, što da wjacy? na přěni raz.

Wobsedžerjam domu dźiw so njezectny, džowka započea wótrě plakać; mjez tym zběže so mjez měšćanami šukotanje, někotři z nich rozryčowachu so khwilu, jedyn přistupi bliže a praješe, zo susodža skladauja na 700 šěsnakow, za kotrež wón ze swojej khěžu rukuje a tajke woprufe.

— Sydm stow a pječ, dočisny na to zamyleny Heršek.

— Wósm stow, skřikny měšćan a pokaza židej wobě pjasći.

— Wósm stow a pječ, zawoła Heršek.

Měšćenjo kiwachu sebi, někotre minuty bě čicho, džewjeć stow bu woprowanych.

— Džewjeć stow a pječ, jakotaše žid třepotajo.

Měšćan přemyslowaše, z nowa zrozemi so ze susodami a postupi zjawnje z poslednej mocu na džewjeć stow a pjećdzesat.

— Tysac, wubjakota žid.

Měšćenjo lamachu rucy a wotstupichu wot subhastacie.

— Tysac šěsnakow, što da wjac? bu dale wołane, na raz přěni, druhi a ...

— Tysac dvě sće, praji njeznaty hlós z kuta.

Wšitcy pohlawowachu ze spodźiwanjom na teho zawjazaneho mužskeho.

— Štó wy sće? woprašaja so wjedźicef subhastacie.

Tón mužski přistupi bliže a praji, zo je pućowaf a njewě ničo lěpšeho z tysacom šěsnakow činić, kotrež ma w kapsy, duž kupuje dom a zasydli so w tym měsće.

— Tysac dvě sće pječ, ryčeše žid dale ze zlobami.

— Tysac a pječ stow, wupraji spokojnje pućowaf a položi listnicu, z kotrejež někotre tysacy bankowkow wukukowachu, na blidu.

Žida wabješe přichodne korčmarstwo w předawanym domje na samym torhošćowym rózku, duž postupi na tysac a šěsć stow.

— Dwaj tysacaj, praji z tajkej spokojnosći pućowaf. Za to jemu wosta.

Na to wotčisny bryle, plašč a rubiško, a pokaza so, zo tón dobry njeznaty je mlody dwacycílětny syn teju, kotrymajž so dom předawaše. Što so dale sta, njetrjebam wopisowaf. Wšitcy buchu do domu wjedženi. Radosć bě w cyłym městačku, a za někotre dny sydže so na póstsku khorejtu knjez Stanisław a jědzeše zas do Wašawy.

Dodać so słuša, zo je Stanisław Józefu dostał, a zo je džensa přěni wjedźicef překupstwa znateho nam knjeza, zbožowny, kaž mało druhich mjez čłowjekami.

Z pólsćiny přel. M. H.

Skóržba wo zemrjeteho.

Stare hrody rozpadane
Hodža so zas natwarić,
Štož pak za mnje pohrjebane,
Ach, što to mohl wumožić!

Popušćane huste haje
Bórzy so zas zelenja,
Mój pak luby w zemi tlaje,
Štó joh' z rowa zawola?

Idy by ty mi jeno zasy
Daty mohl być, najlubši,
Rada hrjebać će wšě časy
Chcyła z twjerdych kamjeni!
Z českeho přel. Fiedler.

Namakana njewjesta.

(Bajka.)

Běše něhdy młodźenc, kotremuž staršej zemrještaj. Wobsedžeše wulke bohatstwo a chcyše rady do swjateho mandželstwa zastupić, ale we wšim měsće so jemu žana žónska njespodobše. Duž prošše Boha, zo by jeno jeničku hodžinku z tajkej knježnu hromadže być mohl, kotraž by cyle po jeho słodze była. Na to poda so na puć, tajku knježnu pytajo. A hlaj, bórzy zetyka jeho rjana holčka, z bělej drastu wodžeta. Z radosću juskajo hnydom zaspěwa:

„Juch! to je holčka najrjeńša!
Džens zbože mi so smějkota!“

Rjane holčo so jeho praša: „Hdžeha čehnješ, luby młodźenc?“ Wón wotmolwi: „„Du knježnu mojeho sloda pytać. W našim měsće žaneje tajkeje namakał njejsym. Sym juž stary dosć k žeńtwje a teho dla Boha prosyl, zo by mje z najmjeńša jeno hodžinku z rjanej knježnu zjenočić chcył, přjedy dyžli wumru!““ Na to wona rjekny: „Młodźenc, chcu twoja žona być!“ To wón z radosću přija a wjedžeše ju sebi do swjeho domu. Jako pak bě so hodžina, wot Boha wuprošena, minyla, bu rjana žónska z wokomikom přewobročena a před nim steješe stara, wohidna, zatrašaca podoba. Duž poča młodźenc rozžlobjeny hawtować: „Ty njekničomna zawjednica, sy mje takle z lesću zjebała!“ Na to wona džeše: „„Sy so sam zawjedł, dokelž sy Boha hanił. Mi sy so slubił, mje wjacj njewotbudžeš. Nětko ze mnu pónďžeš, přetož ja će njepušću.““ To pak bě Šmjerć, kotraž swoju kosu wza, młodźencej hlówu wotća a jeho tak na wěčnje skhowa.

Fiedler.

Powitanske słowo

při wotewrjenju přirodospytneje sekcije, 24. oktobra 1857. *)

Budźće mi powitani, lubi přečeljo, lube sobustawy našeje sekcije! My smy so tudy zešli, nie zo bychmy jeno sami za so džělali, ale zo bychmy džělali a skutkowali za přichodne splahi, za našich potomnikow, haj, naše prócowanje dyrbi tež swědčenje być za ludy

*) Započejó wjetše nastawki wot k. Rostoka z archíwa přirodospytneje sekcije podawać, njemóžachmy so zdžeržec tute wažne słowa předpósłać.

druheho jazyka, abo tola našeho korjenja. Štož my tudy wuradžimy a wobzamknjemy, to njedyrbi zańc, hdyž sami zańdzemy, to dyrbi trać a zawostać, „dónž budže čěšic žana mać sej lužičanske džěcatko a kolebać je spěwajo“ (Seiler). My zańdzemy, ale naše mjena wostanu. A hdyž tež naše mjena zańdu, dha wostanu hišće naše skutki a tute njezańdu, dónž Serbjo Serbjo wostanu. K wopokazstwu teho, zo skutki wostanu, hdyž mjena zańdu, abo, zo mjena wostanu, hdyž wosoby so zapomnja, spomnju ja na to, zo bjez ludom tak wjele pomjenowani rostlinow a zwěrjatow namakamy, a nihtó njewě, što je tutym rostlinam a zwěrjatam mjena dawał. Wosoby su za-
byte, ale jich skutki su wostale.

Štoha my tudy chcemy a k čemu smy so tudy zhromadžili? Nic za cuze ludy chcemy my tudy džělawi być, ale za ródny, za naš serbski lud. My chcemy skutkować za wudopólnosćenje serbskeje ryče a to we wotpohladanju přirodnych nawukow. Naša sekcia „přirodospytny wotrjad“ njeje wotrjad maćicy we runej smuzy, ale je podrjad wotrjada ryčespytneho. My budžemy mjena hromadžić, hdžež žane namakamy, mjena wsow a městow, polow a lukow, keřkow a horow, rěkow a drubich wodow, dale mjena zwěrjatow, rostlinow a njerostow (mineraliow), mjena hwězdow, mjena z physiki, chemie, anthropologie, mjena khorosćow a tak dale, a budžemy mjena tworić, hdžež žane njenamakamy, a za wšitko to mału encyklopædiu založimy. To budže po mojim zdaću naše přenje a najwosebniše skutkowanje, a to změje jeno wažnosć za serbski lud, nic za druge ludy, a tak dołho, hač ničo druge nječiniimy, budže naša sekcia, tak mjenowany přirodospytny wotrjad, jeno ryčespytny wotrjad serbskeje maćicy. Smy my z tym hotowi, abo snadno hižom prjedy, wuslědzimy, kajke zwěrjata, rostliny a njerosty ma naš serbski kraj a hdže so namakaja. To budže přenja kročel z ryčespytneho wotrjada do přirodospytneho. Smy my potom dale wuslědzili, kajke wašnja, počinki, wužitk abo škodu maja tute wěcy, wot čeho so te abo tamne zwěrjata žiwja, kajku pôdu žadaju wšelake rostliny, kajkim khorosćam su podčisnjene a tak dale, dha budžemy tež potom to wšo wopisować a knihi wudawać, a potom hakle smy tak prawje přirodospytny wotrjad, a potom změje naše skutkowanje tež wažnosć za druge ludy. Nětk smy wot tuteho wottyknjeneho kónca hišće daloko. Tola pomału to wšo budže. A hdyž tež tak daloko nje-
přindžemy, chcemy tola započec ščežku teptać a puć rubać přez čěmny a wysoki, šěroki a daloki lěs. Erisch gewagt ist halb gewonnen und vollbracht! praji Němc, a Bože mje abo we Božim mjenje! praji Serb. My započnjemy. Štó budže dokonječ, nje-
wěmy. Sekera je ke korjenjej založena. Rubajmy so přez lěs!

Rostok.

Hory w Serbach.

Wyše Budyšina započnu so hory, hory hornjolužiske, hory serbskeho kraja; přetož wot Budyšina hač do Barlina a hač k narańšemu abo baltiskemu morju njepytnjemy žane hory tajkeje wysokosće, žane tajke rynki horow, jeno hórki abo vysokosće a samo te porědko. Tam njewotměňuju tak kaž pola nas a dale horje wysoke hory z hlubokimi dolami, tam je z wjetša wšo luta runina, a pěsk a hola přikrywa zemju. Tute wot morja přenje hory steja wokolo Budyšina kaž tučalki na njeju, to je we polkole, k ranju, k poľdnju a k wječoru. Dubrawa, z kotrejež so Wulki Radšow daloko blyšći, započnje k ranju rynek, potom přiuđu warnčanskeje hory (w Němcach), kiž so dale w Zhorjelcej ke könighajnskim horam (w Němcach) přizamknu; bliže k nam steji hišće Wowča hora pola Barta; wyše horje pokazuje so Wosmužowa hora (Stromberg) pola Wósporka a Walowska hora (Blócin) a zady njeju Landskrona (w Němcach). Wyše Bukec započnje so rynek horow wot ranja k wječoru běžacy. Wulka a Mała Kačka, Čorny Bóh a Prašica su mjena tutech horow. Lubjenc (Mehltheuer), Žmórc (Schmoritz) a Lubin (Thronberg) steja dale bliže k Budyšinej. Přez Bělčecy pokazuje so khróstawska a slanknowska hora, Čelenc (Kälberstein) a Blócin (Blotzen), wobě w Němcach. Wyše Budestec započnje so zaso rynek horow, to su zahórske, lenčanske, mnišonske, wjelečinske, hornohórcanske a čornonosliske hory; poslenja rěka tež Pichow, čornonoslowski abo zdžarčanski Pichow, na kotrehož wječornym boku mała wjeska Zdžar wysoko kaž twjerdžizna leži. Niže Pichowa widžimy hnaščansku horu. Přez nju pokazuje so drječinski Pichow (Tannenberg) a dale k wječoru wustupuje wysoka jazonska hora (Valtenberg; w Němcach). Wot Pichowa k wječoru čelnje so zaso rynek horow hač k Zemicam. Lišća hora, Slěborna hora, Knježni kamjeň, Klóštrska hora a Ročka (Hrodžiško?) su mjena tutech horow. Dale k wječoru přiuđu Butrowa hora (w Němcach) pola Biskopie a wot njeje k poľnocy Palowska hora. Wot Butroweje hory wije so kolo našich horow k poľnocy a nadeńžemy tudy Porchowske a Halštrowske hory; jena tutech samych rěka Wysoki kamjeň abo Sibylla (w Němcach). Hutberg pola Kamjenca wobzamkne polkolo horow wokolo Budyšina. Tuta hora je něhdže šěsć hodžinow wot Budyšina daloko a tak daloko je tež Dubrawa pola Wulkeho Radšowa. K Budyšinej najbliže hory a lědom poľdra hodžiny daloko su Lubjenc, Žmórc a Lubin. Tute hory su nimale mjeza serbskeho luda k poľdnju, k ranju a k wječoru, zady nich bydla Němcy a jeno malo Serbow. Skoro wšitke tute hory su z čornym lěsom pokryte, Dubrawa pak a Wosmužowa hora je skoro cyle hola a naha. Z wjetša wšě hory su zornowcowe (granitowe). Štoľpowc (Basalt) namaka so na Landskronje a Wowčej horje, šěrawc (Grauwacke) a jena družina pěskowca (tertiärer Sandstein)

na Dubrawje. Tři hory pyša kamjeitne wěže, njedawno natwarjene, mjenujcy Čornobóh, Jazońsku a Butrowu horu. Lubijska hora, wyše našeho koła, je ze železnej wěžu wudebjena. *Rtk.*

Tři křiže pola Njeswačidła.

(Z lipsčanskeje pisaneje Nowiny.)

Njedaloko Njeswačidła na starej drózy, kiž do Budyšina wjedže, steja tři kamjeitne křiže a njedaloko wot nich na prawy bok steji hišće štwórtý křiž. Ludžo sebi sčehowacy zrudny podawk, kiž so na tym městnje, hdžež k dopomnjeću tute křiže stajane su, stał je, takle powjedaja.

Jan běše jenički syn bohateho bura jeneje wsy njeswačidskeje wosady a lubowaše hižom wot młodosće sem Hertu, jeničku dzowku tež bohateho bura jeje sameje wsy, z kotrejž wón wotrostł bě. Hižom we jeje džěcacych hrach běše tuta lubosć widžeć, kotraž jeju wutrobje w njewinosći džeń wote dnja bóle a bóle zjenoćowaše. Hdžež Jan běše, tam běše tež Herta, a hdžež Herta přebywaše, tam čehnješe tež mójnje Jana, jenož hromadže móžeš taj wjesolaj być. Tajka lubosć, kaž džěći w sebi maja w njewinosći a swěrnosći wutroby, to je jandželski, njebjeski, krasny dar, a štož na nej swoje wjesele nima a jeje krasnosć we wutrobje njezačuje, abo ju tama, temu tež lubosć, njewinosć a swěrnosć ničo njepláči.

Jeju starši to widžichu a dopušćichu a njechachu njewinowatej hrě svojich džěći wobarać, dokelž sebi myslachu, zo so to pozdzišo samo zhubi, abo jeli dyrbjałej jeju wutrobje w tej samej lubosći přichodnje zjenoćeněj wostać, k jeju wěčnemu zjenoćenju ničo napřećiwo njemějachu, dokelž přez tajke zjenoćenje svojich džěći wěste a wulke zbože založić a wobtwjerdzić měnjachu. Tak zaúdzěchu měsacy, zaúdzěchu lěta. Jan běše bjez tym k wulkemu a sylnemu pacholej wotrostł, džělaše swoje burske džěto na lukach a polach a zawosta w swojej lubosći k Herca swěrný. Herta pak kćěješe kaž róžička w haju; běše najrjeńša holca cyteje wsy, cyteje wokolnosće, tak zo woći a požadanje někotreho młodeho hólca, kiž swój dom z tajkej róžičku, z tajkej džělawej a bohobojaznej hospozu wupyšić chcyše, na so čehnješe, ale wona wosta temu swěrna, ke kotremuž svoju přěnju horcu lubosć přiwobročila běše. Hižom chcyštaj sebi swojej rucy k wěčnemu slubej před Božim wołtarjom zawdać a tutón čas přibližowaše so bóle a bóle. Kaž byštaj na lódzi w morju zbóžnosće, radosće a wjesela pluwaloj, tak běše jeju žiwjenje, přetož hdžež njewinosć je a lubosć, tam je tež zbóžnosć a radosć, wšak je tón čas přěneje lubosće, kiž w njewinosći a bohadowěrjenju wutroby zjenoća, najrjeńši našeho žiwjenja. Njebjesa so jimaj blyščachu bjez mrócelow a kaž so zdaše slóncó wěčneje jasnosće bě jimaj zeskhadžalo. Ale jasne slóncó na njebjesach so bórzy zaěmi a pod mróčelemi skhowa, hdyž wichory nastanu a njewjedro přičehnje. Tak tež njebjó člowskeho žiwjenja husto so émi a slóncó člowskeho zboža po krótkim smjeću so skhowa před mróčelemi njezboža, kiž kaž njewjedro přičehnje a kaž trašny blysk wšo pobije a wutupi, štož na-

deńdze. Tak trjechi njezboža błysk husto čłowjeka, hdyž sebi to njemysli a pobije a wutupi jeho zbože. Tež Janěj so tak sta. Njepřečelske wójska běchu wóteny kraj nadpanyte a bóle a dale so rozpřesćerachu na wsach a w městach, kotrež po někotrych bitwach dobyli běchu. Z města wuńdže najwyšša prikaznja, zo kóždy młodzenc, kiž khmany k nošenju a k wjedenju wojevskeje brónje bě, ruče do wojakow stupić dyrbješe, zo by tak nowe wójsko na město zbiteho njepřečelej napřečiwo stupilo a dališemu wupušćenju wótneho kraja wobarało.

Tuto njezbože podeńdze tež našeho Jana. Wón dyrbješe prikazni krajneho knježerstwa posluhać. Dotalne wjeselo přewobroći so do zrudoby. Slub a kwas běstaj před durjemi, — na to běše so wón wjeselił, na to wšitke swoje mysle stajil, ale kak nětko? Surowym njepřečelam dyrbješe napřečiwo čahnyć, wójna a bitwa běštej tón kwas, na kotryž so přihotować měješe, mordařska brón a wojeřska suknja ta njewjesta, kotruž wokošeć a lubować dyrbješe. A hač hdy zaso domoj přińdže a swoju Hertu wohlada, to njewjedžeše. Nadźija, kaž so zdaše, běše tež ze zbožom jeho wopuščila. A Herta, — jako tu zrudnu powjesć zhoni, stróži so jara, a rucy łamawši a lědom svojich mysłow mócna, napjelni ze svojim žalosćenjom cyły dom a tróšta njemóžeše namakać. Před wječorom přińdže Jan, zo by — snadź na wěčne — wot njeje so džělił, ze sylzami we wočomaj powjedaše swoje hubjenstwo, ze sylzami we wočomaj posluhachu Herta a jeju staršej na njeho a žalosćachu. To jeničke, na kotrymž hišće twjerdže dđeržachu, to běše ta nadźija, zo Jan snadź bóřzy zaso přińdže, a tuta nadźija jich před hišće wjetšej zrudobu zakhowa. Tak husto nadźija njezbožu wjele hórkosće wozmjje a je čłowjekej přečelniwje njesć pomha. Khětre na lohkich křidłach zalečichu wokomiknjenja a Jan dyrbješe so wot nich džělić. „Budź w Božim mjenje, lubowana“, zawoła wón, wza jeje ruku a slubi jej z přisahu, zo jenož wona jenička a sama jemu wěčne luba budže a zo hišće posleni dych jeho wutroby z dopomnjenjom na nju so džělić chce, — a tež wona slubi jemu z přisahu, zo chce jemu swěrna wostać hač do smjerće. Tak so džěleštaj z tym přeswědčenjom, zo, hač runje zdalenaj a džělenaj, tola přez njewidomny zwjazk zjenučenaj wostanjetaj a sebi slušataj.

Dwě léce bjez tym zańdžeštej a Jan so hišće njebě wrócił, wójna hišće kónca njeměješe, w dalokich a cuzych krajach mócne wójska z njepřečelami wojowachu. Ničo wot Jana slyšeć njebě a počachu so bojeć, zo je smjerće jandžel jeho žiwjenju kónce sćinil. Tež Herta a jeje staršej za wěste dđeržeć počachu, zo Jan bjez žiwymi wjacy njeje a teho dla najbóle Herćinaj staršej wot njeje sebi žadaštaj, zo by, dokelž bě jeju staroba bóle a bóle přewzała a tak kóncej swojeho žiwjenja napřečiwo hladaštaj, Herta druhemu swoju ruku zawdała a jimaj přez tajke zjenučenje to wjesele sćiniła, zo byštaj ju w zbožu a měrje wopuščić mohłaj. Herta pak Janej zawdate słowo zlamać so boješe; ale jako bóle a bóle jeju staršej ju prošěštaj a nuzowaštaj a jako so nadźija, zo Jan hdy wjacy domoj přińdže, z jeje wutroby nimale cyle zhubila bě, wobzamkny wona wolu swojeju staršuju dopjelnić. Po krótkim času swjećeše z jenym młodym hólcem teje

sameje wosady, z Jurjom, swój slub a kwasny čas, kiž bě blisko, zahna wšu zrudobu a wšu tyšnosć z jeje wutroby. Najbóle pak jeje staršej so wjeseleštaj, dokelž jimaj drje ničo tak jara na wutrobje njeležese, hač zbože jeničkeje džowki, kotrež na tajke wašnje založić měnjěštaj. Jurij bě bohabojazny a džělawy młodzenc, što móžeše jeju zbožu na puću stać? — Džeń zeskhadza, na kotrymž slub jeju wutrobow we njeswačidlskej cyrkwi wuswjećeny a před Božim wołtarjom wobtwjerdženy być dyrbješe. Herta, kaž čestnej njewjesće so přisluša nanajrjeńšo wupyšena, stupi z khěže a jědze do Njeswačidla k wěrowanju. Hdy budžiše tola něchtó přistupił a ju wotdžerzał, — ale tajki je čłowjek, husto sebi myslí, zo wulkemu, kwasnemu zbožu napřećiwo dže, ale hada njewidzi, kiž na jeho laka, zo by z jědojnym zubom jeho kusnył, — a štož swój swjaty slub njedžerži, zapadnje sudej a zly duch móc na nim dobudže. — Juskajo jědžechu kwasni hosćo z njewjestu a z nawoženjom k wěrowanju, duchowny na wołtarju swój swjaty skutk započa a praše so, kaž trěbne je, tež Hertu wo jeje zjawne, swobodne přizwolenje. Zjawnje wupraji wona „haj“, ale lědom běše tute wažne slowěko wurjeknyła, dha běše jej, jako by ju něchtó z nožom kłol — wona začu, zo je slub zlamala a swědomje jej z dobom wotcući. Kak dha, hdyž je Jan hišće žiwy a so zaso domoj wróći? Stróžba a bojósć ju při tutej myslí nadpadže a njewjesćinske wjesele a měř z jeje wutroby čekny.

Wróćemy so k Janej, kotrehož jako wojaka wopuščichmy. Bórzy po někotrych bitwach wopušći ze swojim wojskom wótenu zemju a čehnješe dale a dale won do cuzych krajow. Smjertna ruka so jeho njedótkny a ranow bolósć a žalósć jeho njepotrjechi. Husto w bitwje, we čěmnej nocy, abo hdyž dale čehnjechu, zlečichu jeho mysle k tym swojim domoj a zastachu při lubowanej Herće a tak znjese wón wojeřskeho žiwjenja wobćežnosće z dowěrjenjom na Boha, z čichej myslu a ze sćerpliwosću. Po dwěmaj lětomaj wróći so jeho wojsko a čehnješe bliže a bliže k mjezam wótneho kraja. Wjesele a nadžija na lěpsi čas žapřija wutroby wšitkich wojakow, přetož jim bu powjedžene, zo sebi kralojo přez měř wójuje kónc činić žadachu. Tež Jan bě wjesoly a nadžiješe so, zo budže nětko po dokonjanej wojeřskej službje zjenoćeny ze swojej Hertu swojeho žiwjenja so wjeselić móc a žohnowanje měra po trašnej a čěžkej službje we wójnje wužiwać. Rady chcyše tesak a wojeřsku bróh z rukow položiť a z pluhom a z burskim gratom přeměnić. A tuta nadžija chcyše so tež dopjelnić, přetož jemu bu dowolene, jako so wojsko do wótneho kraja wróćilo bě, na někotry čas so domoj k tym swojim podać. Wjesoly a poľny radosće sydny so na swojeho konja a lečeše domoj k swojej wsy; tón njezbožowny, wón trjechi runje prawje — na kwas, kotryž Herta tón samy džeń z Jurjom swjećeše. Juskanje a haru słyšeše w Herćinym domje a zo jemu to plaći sebi mysleše. Tón wobohi! Džěćaca lubosć kazaše a čěrješe jeho do domu staršeju. Jeho stary, šědžiwý nau a mać lědom swojimaj woćomaj wěrještaj, jako jeho wuhladaštaj, zo wón we wěrnosći jeju syn, jeju jenički, lubowany Jan je, kotrehož za zhubjeného a morwego džeržachu, dla kotrehož wjele sylzow přelalaj běštaj a wo ko-

trehož jako we wójnje zabiteho žarowaštaj. A nětk měještaj jeho zaso, nětk jeho wokošeštaj. O wjesołosć, o radosć! — Jan bórzy za Hertu so prašeć poča a jako by blysk z jasných njebjes jeho trječihł, tak za-
třepota, tak bjez hibanja, bjez ryče stejo wosta, jako zhoni, što bjez tym
so podało bě. — Na jene dobo zhraba so, skoči ze jstwy, čisny so na
konja a čěrješe k Njeswačidłej, hdžež z nawoženjom njewjesta k wěro-
wanju bě. „O njeswěrna, jebačiwa, zabyčiwa Herta“, tak zawola wón
husto na puću, „džeržiš ty tak twoju přisahu, dopjelniš ty tak swoje
sluby? Je to ta lubosć, kotruž ty mi hač do smjerće wobkhować
chcyše? O, jědowaty hadže, kiž ty tak moju wutrobu zjeba a moju
lubosć mi lesćiwje kradny!“

Tak čěrješe wón dale a dale nimo polow a łukow, wsow a domow
a zetka njedaloko Njeswačidla wupyšene wozy a kwasnych hosćow. Při
tym so zaso dopomni, zo je Herta nětko za njeho wěcnje zhbjena —
wšak běše nětko druhého žona! — Rozom jeho při tutej mysli wopuści,
jeho woči běštej zaslepenej, před nim so čmiše, — zły duch do jeho wu-
troby začahny a wabješe jeho we surowym hněwje, čertowy skutk wu-
wjeseć! Wón běše Hertu wuhladał a po mału čěrješe swójeho konja k wo-
zej, we kotrymž wona z nawoženjom a z družku sedžeše. Herta na njeho
pohlada, jeho spózna a so stróžiwiši před jeho zasaklym wobličom chcyše
zawolać, — ale hižom blyšćeše so jeho wojeřski tesak we powětrje — a
Herta, jeje muž a družka ležachu w swójeje krwi! — Čert jeho wopuści,
rozom so jemu wróci a wón widžeše a wopomni z měrneje myslu swój
skutk, kotryž wuwjedł běše. Stróži so mójnje před sobu samym a poča
so kač, zo bě tajki helski skutk dokonjał. K njewuprajenju wulka zdaše
so jemu jeho wina, z kotrejž swóju dušu womazał bě, tyšnosć a wulki
strach jeho nadpadny a njewjedziwiši, što započec, čěrješe konja na puč
k městej, zasta bórzy zaso a rubny z tym samym mječom, kiž hišće wot
njewjesćineje, nawoženjoweje a družcyneje krawje čěčeše, do swójeje
wutroby. Morwy z konja padny. Jeho žiwjenje, jeho wjesele, jeho
nadžija z tym na dobo swój kónč namakachu.

A hdžež je so to, kaž powjedaja, stało, tam steja nětko k do-
pomnjeću štyri kamjeńtne křiže. W

Z Budyšina a z Łužicy.

* Džeń 24. julija wopyta nas professor k. Jakub Karłowič Grot,
sobustaw khěžorskeje akademie wědomnosćow z Pětrohroda. Tež
prijědžeštaj tón samy džeń k. Dmitrij Nikolajewič Priorow a k.
Nikolaj Trjeskin.

* Džeń 10. augusta zeznachmy tudy horliwego přecela swójeho
ludu, k. Dr. med. Ceynowu, rodzeneho Kašuba. Je hižom wjacore
knihi w kašubskej naryči wudał a přihotuje w tu khwilu němsko-
kašubski słownik do čišća. Wón chce wosebje delnjolužisku naryč
bliže zeznać, kotraž je kašubskej najpodobniša.

* Před krátkim přebývaše slavný k. Dr. Franc Palacký štýri dny w Zhorjelcu, zo by tam někotre žórta českeje historie přepýtal.

* Njedawno je wysoke sakske ministerstwo někotre postajenja we wěstych njespodobnych a lětsa wjacy króć w Serb. Now. spominanych konfirmandskich naležnosćach tudomneje serbskeje mičatskeje a němskeje pětrowskeje wosady po prawdě a k spojnosći Serbow wozjewilo.

Słowjanski rozhlad.

Dr. Miloslaw J. Hurban, ewangelski faraŕ w Słowakskej, je přenjtny roman „Gottšalk“ w Prazy do čišća podał. — A. Vysoký počina česki technologiski słownik wudawać. Tuto džělo budže tež nam jara lubo, a nowa pomoc k tworjenju wšelakich třěbnych serbskich slowow. — Duchowny Fr. Doucha je zběrku wobrazow z českiimi podpisanymi a pěsnjemi wozjewil. — Knihownja njeboh hrabje Liebsteinskeho z Kolowrat, českemu museu wotkazana, wobsahuje 30,000 zwjazkow a bu njedawno z Wina do Prahi přewjezena. — Wot 15. t. m. budže w Prazy wustajeńca českich starožnosći. — Redaktor Humoristiskich Listow, k. J. R. Vilfmek, je brošurku spisal, kotraž móže so hanjerjam českeje ryče khrobile poručić, pod napisom: „Der Sprachklangmesser in der böhm. Orthographie. Sendschreiben an einen deutschen Humoristen.“ — Zhromadžene spisy njeboh Šafařka maja z nakladom Tempskeho w Prazy wuńć. — Pilny G. Pfleger je roman „Consuelo“ wot Dudevantoweje přeložil. — K zhromadženju pomocy Zdeňki, zawostajeneje džowki českeho narodowca a publicisty Havlíčka, je wubjerk zestupil a knjeni Dr. Braunerowa je dowolnosć dostala lotteriu za nju zawjesć. Mjez darami, kiž su so wosebje wot knjenjow a knježnow skhadžowale, nadeřidžechmy wóndanjo tež dary z našeho klóštra Marineje Hwězdy wozjewjene. K temu kóncej wotbywaja so w Čechach tež wšelake koncerty, deklamatoriske a hudźbne hjesady atd. — Nowe literariske towarstwo za wudawanje theologiskich spisow je zestupilo pod mjenom „Dědictví sv. Prokopa“, wosebje ze sobuskutkowanjom kanownika Vinařickeho. — „Kráľ Rudolf“, přenjtota zrudnohra wot nadateho V. Háľka, so čišći. Ale jeje hraće je censura zakazala!

Runje dostachmy brošurku „Odwiedziny (wopyt) u Józefa Lompy“ wot Januša F. Nowakowskeho. Njemylimy-li so jara, je tutón nastawk česćomnemu spisowarjej Lompje k temu dopomhał, zo je po njedawno zemrjetym Konarskim w Odessy, z cyla 150,000 r. k wšelakim dobrym skutkam a zakladam wotkazawšim, tež 1500 dostal. — Hrabja Cieszkowski, ze swojimi spisami nie jenož w pólskim ale tež wukrajnym pismowstweje derje znaty, založuje w Poznanju ratařsku akademiu, kotrež je na dwacyć lět dokhody swojeho kubla Wierzenicy wotstupil.

Dr. Toman založuje w Lublanje nowe, wobšěrne politiske nowiny za Słowincow. — „Dziennik literacki“ podawa žiwjenjopis zaslužbneho wo pólsku literaturu hrabje Fita Działinśkeho, kiž je so 1797 w Poznanju narodžil a tam 12. meje t. l. zemrjel. — We Waradynje hraje w tu khwilu khorwatske džiwadlo. — W Mariboru su słowinscy měšćenjo słowinsku čitařnju založili. — W Triesće zemrje 29. julija słowotny słowinski spisowar probst Michał Verne.

Druzy wo nas.

* We Wolomucu wukhadžacy zabawny a powučny časopis „Hvězda“ je juž wjacy króć powjesće wo Serbach přinjesl z pjera pseudonyma A. Rybařickeho. W čisle wot 10. augusta namakamy zasy přelěske spominanja na nas Serbow a serbscy wočišćany list jeneho Serba pod napisom: „Zdaž obávání Lužického Srba bezdůvodné?“

* Njedawno smy wot jeneho pólskeho spisowarja dostali spis z l. 1859, nas Serbow nastupacy: „Cztery listy o Łuzacji“. Přichodnje wjaaj wo tym.

běchu w tym času tež clonicy a nadrožne bĕrkownje, tola pak nic tak huste kaž nětko; njelakachu na tebe tehdom kaž nětko, při Zbruču abo hdžežkuli. Ludžo po Dněpru přiwožowachu wšelake přezmórske wěcy: židu, somot, zlototkaninu, wonjaty safran, a wšelake druge plody, zloto a slěbro we čwičkach.

Tehdy po tajkim bydleše přeciwo Čerkasam niže Domontowa we dworje nad Dněprom kozak Maksim Hrimač. Tón so w tym džěle dolho přocowaše. Khodžeše w kaftanje, w židže, w atlasu, wobuwaše so safianowe wobuče. A bě to pachol: kulojteho wobliča, čornych wobwočow, čornowłosaty; a kak bě wjesoly, kajki žortowar! Hdyž njedželu do ludži zaždže, wobstupichu jeho hnydom. Wulcy jeho lubowachu.

Tu wupraji něchtó z luda:

„Bratře Maksimje! ty sy nětko dospołny knjez.“

„Haj, bratřa, to sym. Budžće tež wy knjeza, dobri ludžo. Knjezozo so derje žiwja! Nětko sym hižom dosć za was hlówu nastajal! Budu nětko slódecy jěsć a pić, a pěknje so překhodžowac — kaž so za bohateho knjeza słuša.“

Tajki běše, zo hdyž někomu z našeje wsy někajke njezbože hrožeše — hlówy njelutowaše — jeho wuswobodži; zaja-li cuznik někoho z našich — njedowobora so: přileća Maksim kaž někajki wichor, a zapusći jemu wšitko. Junu bě so jenemu zemjanej zachcyło, sebi kozakské polo přiswojic, tu spali jemu dom, rozsypa popjel do wšěch wětrow a wuhna jeho sameho hač za Dněpr. Je-li zemjan dotal žiwy, zawěsće njeje do teho časa zapomnił, kajku nahajku (tak rěka kozakski křud) knjez Maksim Hrimač ma.

Maksim běše wudowc; měješe dvě džowčičey. Jena — Khatrna jej rěkachu — běše juž wotročene holčo, krasna a horda kaž kralowna. Druha, Tečana, hišće mlóduška, njebě wulka. Běštej pola nana w bohatstwje a w radosci žiwej.

Sta pak so často, zo po Dněpru čolmy plowachu a při starej wjefbje zastawachu. Knjez Maksim wjedžeše hoscí do jstwy a přiija wot nich, štož so słuša. Njedopomnju so juž, kak teho knjeza mjenowachu, kiž na čolmach k njemu wšelake wěcy sćeše. Khowaše so nad Dněprom w kamjeńtnej twjerdžiznje; a nihtó jeho njeznaješe a njewidžeše z wuwzacóm někotrych kozakow.

II.

Najhuscíšo ze wšěch připłowa mlódy kozak Syman, pachol krasny, šwižny a zhibity kaž kiješk, khrobly kaž sokol, — a khětre zalubowa so do njeho naša horda Khatrna.

Žadachu sebi ju bohaći ludžo, nadobneho rodu — jedyn, dwaj, tři. Wšitcy dostachu jenajku wotmlówu: „Nochcu, njewudam so.“

„Poslyš, džowčička“, praješe Maksim, „sy juž jara wulka, moja rybička. Žadaja wo tebe přeni ludžo we wsy, sami mlódzi a krasni mlódzencojo: čeho dla žaneho nochceš?“

„Što je mi na tym, zo su krasni a młodzi, hdyž mje wutroba k nim njewježe?“

„A ke komu, dzowčička? Poslyš, moje džěcatko: nućić tebję njebudu, ale čolmnikęj će njedam, byrnje jeha sam měšačk z njebja přinješ. Njedam, dzowčička! Kaž sym ći prajil, tak so stanje. Słowo moje je nanowske, krute; wěš to sama!“

„Wěm, nano! A kajkeho byšće sebi přichodneho syna přal?“

„Swobodneho kozaka, dzowčička, — tajkeho, kiž by swój samsny knjez był, nikomu so njeklonil — tajkeho!“

„A budže-li wón sam swój knjez?“

„Potom w Božim mjenje!“

„Nó, dočakam.“

„Čakaj, moja wutrobička, čakaj, njezadžewam ći. Što to je? Ja sym něšto wobkedžbowal.“

„K čemu dyrbjeli wy to wjedзец, nano! Hdyž budže swobodny, póżnaže jeha.“

„Derje, moje džěcatko drohe, stañ so po twojej woli.“

Syman to wšitko do přědka widžeše, a praješe: „Što činić, duša moja? Dyrbimoj čakać. Ja juž pola swojeho knjeza doslužuju třeće lěto a poslednje. Budže-li mi zbožo přec, budže lětsa wulka zaslužba. Ataman mje njezjeba: je sprawný čłowjek. Podžakuju so jemu za khlěb a sól, wuhladam sej něhdže krasny dwór a poklonju so potom twojemu naněj ..., ty jenož mje swěrnje lubuj, moja radosć.“

„Čakajtaj, mojej hołbikaj. Njeplowa, lěta Syman po Dněpru, — lědma z čolmnikom mōdru wodu rōzdrjewa.“

Přihotuja so kozakowje na puć: Syman z nimi. Wujěždzuja kozakowje na zaslužbu.

„Sokole mój, kozako!“ ryči Khatrna, přituliwši so k njemu, „wróciš so bórzy?“

„Bórzy, moja rybička, bórzy. Rozkcěje přenja wišnja w twojej zahrodcy, — a ja připłowam k tebi a njeřipłowam jako najaty njewólnik, ale jako swobodny kozak, Khatrna.“

Wotěndžechu kozakowje w nazymju a prikazachu na so čakać w nalěcu.

(Skónčenje přichodnje.)

Z u b y.

We wšěch stworjenjach přeměnjeja so bjez přestaća čělowe zestawki: čělo wustorkuje zestarjene a k žiwjenju njekhmane a trjeba po tajkim drubich naměstnych; tute dostawa we cyrobje. Tele přeměňowanje čělowych zestawkow stanje so we cyłym čěle, ale we tak drobných džělach, zo je lědym pytnjemy. Picu srěba wyšša zwěrina a tež čłowjek z wosebitym přihotom (Apparat), z hubu, z kotrejež je přez póžerk (Schlund) a jědnicu (Speiseröhre) do žoldka suwa. Cyroba pak ma so we čěle wšelako přeměnić, prjedy hać so

we krjewi po živoće rozdželi. Zuby rozkusaja a rozmjatu wjetše kusy, kotrež ze slinami změšane do žoldka přińdu; tudy a we črjewach stanje so přecyrowanje. Žoldk ma při tym přenju službu: ma zdrobnjenu picu ze žoldkowej jušku napojeć, ma-li so we črjewach dale přecyrować. To pak so tak njestanje, jako by na škle jahłow lžičku butry linył, ně, tež najmjeńši požrjeny kusk ma žoldkowa juška přeńć, mohlrjec, přetlać abo přewarić. K temu dyrbi cyroba drobnje rozmlěta być; z wulkimi kruchami sy so podarmo dajit; žoldk maš drje napjelny, ale z tym samym wužitkom by sebi tam kamješkow sobu nasuwać mohł: přetož wulke kruchi njemóže žoldk, njemóžeja tež črjewa přecyrować, ale woteńdu zasy cyle z čěla. Z teho widžimy, kajku wažnosć maja zuby za čłowjeka: njesu tu jeno pychi dla, zo bychmy so z bělymi parlemi we ržočerwjenej zasadze pyšić móhli; ně, zuby maja picu na drobne rozmlěć. Jich twar je za tym, zo móžeja wšelako twjerdu cyrobu rozdrobnić; jednotliwe su dlóckam, klinam abo pěstam, z napřecnymi pak wšelakim klěščam podobne. Kóždy zub tči z hlówu do huby; jeho šija je z džasnamı wobročena a jedyn abo wjacy korjenjow sedži we čelesnu. Dorosčeny ma najhuscšo 32 zubow, mjenujcy 16 we hornim a 16 we delnim čelesnu, druhy tež 2 mjenje, z ředka wjacy. Po podobje rozeznavamy štwore zuby: 8 krajacych, 4 mězniki, 8 ličnych (čronowcy) a 12 mlějacych (čronowcy) zubow we woběmaj čelesnomaj.*)

Krajace zuby (krajaki, předkne, Schneidezähne) maja dlóckowu šeroku, stlóčenu hlówu; najšeršej staj srjedznaj w hornim čelesnu, runataj so jenak pomjenowanymaj zubomaj howjadow; šija w delnim čelesnu zasadženych je na bokach sciščena, w hornim nakulojta; korjeń je klinojty.

Róžkowne zuby (mězniki, Eckzähne) maja klinojće skónčene hlówy; korjeń dosaha palc wysoko do horneho čelesna.

Lične čronowcy (Backenzähne) maja nižše hlówy dyžli róžkowne z nakulojtej podobu; na powjerše staj dwaj horbaj; korjenjej staj pak dwaj, pak jenož jedyn tołšti z podobhotnej hrjebju (Längefurche). Mlějace zuby (Mahlzähne) su najsylńiše a maja w hornim čelesnu na powjerše 4, w delnim 5 horbow, w hornim 3 a w delnim 2 korjenjej, ze štyrjoch zročćenaj.

Poslědni mlějacy zub ma najnižšu hlówu, a korjenje husto do jeneho zročćene abo zekřiwjene, teho dla tež so hubjenje torha; wulže hakle w 20.—26. lěće a mjenuje so teho dla tež zub mu-

*) Čělo je runopodobnje (symmetrisey) twarjene; štož na prawym, namakaš najhuscšo tež na lěwym boku (prawe, lěwe woko, wucho, lico, ruka atd.). Štož so jenož jednotnje namaka, je srjedž čěla sadžene, tak, zo z poł na prawym, z poł na lěwym boku sedži (nós, huba atd.). Myslimy-li sebi čłowjeka srjedž čěla, mjez wočomaj, po nosu atd. rozřeznjeneho, kaž Uhland něhdy swojemu mužnemu šwabej Turku rozrubnyć da, dostanjemy dvě skoro cyle podobnej položcy, prawu a lěwu, kotrež přesředzna plónina (Međianlinie) dželi. Wot tuteje přesředźnjeje plóniny wukhadžejo ličimy zuby.

drosće, dokelž ma w tej starobje čłowjekej tola skoro mudrosć přińc. Džiwnje, zo husto dosć pola žonow a druhdy tež pola mužow so njenamaka! Tola wo wjetšu a mjeńšu mudrosć so zub njestara, ale wo wjetše abo mjeńše čelesno, t. r. hač ma tam města abo nic.

Džěcacych zubow je 20, mlějace tam njejsu, tola runaja so jim lične a su wjetše, dyžli pozdžiše trajace. Hižom w 3. měsacu zaródkoweho žiwjenja (zaródk, embryo) počnu so zuby tworić, tola traje hač do 6. abo 7. měsaca po porodze, doniž delnej srjedznaj krajakaj njewulězetaj, za nimaj přińdzetaj napřečiwnaj hornjej, potom delnej zwonkownaj a hornjej zwonkownaj; za nimaj wurazytaj delnej přenjej ličnaj, potom hornjej, za nimi róžkowne zuby a naposledk zwonkowe lične zuby. Zubjenje (Zahnwachstum) traje hač do kónca druhého lěta. Džěcace zuby zwostanu hač do sydneho lěta; druhdy wupaduja tež hižom prjedy. Mjez tym nastachu we čelesnomaj nowe zuby, kotrež, so rozšěrjo, džěcace wustorča, je-li je ničtó njewutorhnje; korjenje pak přetłaja a zhubja so same. Džěcace zuby wupaduja w tym samym rjedze, we kotrymž wurážowachu. Hdyž su wupadane zuby wšitke zas z nowymi naměstnjene, wulěze po času we kóždym čelesnu hišće 6 mlějacych zubow, za tym hač ma roscace čelesno města za nje. Zwonkowy napohlad zubow je wšelaki; rozeznawachmy teho dla tež štwore zuby; twar pak je wšitkiem přez jene; přerěznjemy-li na př. jeno-korjenjojtý zub po dołhosći, widžimy, zo ma šiju a hłowu wukótlenu (wužłobjenu, ausgehöhlt); z kótle wjedze wužka rołka přez korjen won.

Hornje a delnje čelesno stej tolstěj kosći, we kotrymajž so pletwo čuwow (Nervengeflecht) ze sylneje wotnohi rozdžěla a rozlěhuje a z poslednimi wuběhami do zuba, přez korjenjowu rołku do šije a hlowy zastupi; tele čuwy a wšelake žilki su we zubowym kótle do ceńkeje kóžki zawalene a zežiwja zub; we nich plódzi so bolosć skhorjeneho zuba, a dokelž su čuwy do pletwa zjenočene, boli, hačrunje je jeno jedyn zub bolacy, tola husto dosć cyle čelesno. Z teho widžimy tež, zo je kótle po prawym jenož bydło čuwow a žilkow. Kótle zawrěje slonowina (Ebur s. Substantia propria dentis), kotraž wjetši džěl zuba woprija. We slonowinje su rołki, we kotrychž je juška, zub žiwjaca, kotraž ze žilkow we kótle přistupa. Horni džěl slonowiny, to je hlówu, wobčahuje z wonka škleńčina abo email, kotraž je rjana běta swěčata. Wotrazy abo wotmyje-li so ta, njenarósće wjacy. Delni kónc korjenja kryje ceńka koscojta skórka (Crusta ostoides radiceis). Z teho widžimy, zo zub ke kosćam njesluš, dokelž je runje jeho najmjeńši džěl koscojty.

Zuby su zasadžene do horneje a delneje čelesneje kosće, kotraž ma telko džěrkow, kelkož ma zubow; je-li zub wjackorjenjojtý, je tam tež wjacy džěrkow we wjetšej zubowej džěrje. Wutorhnje so abo wupadnje zub we starobje, wobrostu džasna džěru a tež

kósc pomału zarosće. — Zub ma w swojim kótle čuwy a teho dla tam jara dobre čuće; slonowina pak a škleńcina staj bjez čuća; je to tež nuzne: kak bychmy hewak bjez bolosće kusać móhli? Přińdže pak kamješć srjedź dweju zubow, zatrasnu so jeho twjerde zestawki tak, zo tež čuwa to nutřka wučuje a zub zaboli.

Počina so zub kazyć a ščerbiwy być, móža powětr a wšelake jědźne zwostanki wulku bolosć načinić. Rjanu swěcatu škleńčinu wohidža jědźne zwostanki, počnu hnić a škodža; mjez zubami a na jazyku nastanje hnydom hromadne pletwo małych nitkojtych a haložkojtych hrbikow (*Leptothrix buccalis*); tež drobna zwěrina (*Vibrio denticola*) so tam živi; přemnohosć tychle hosćow počnje zub kazyć. Teho dla rjedźimy sebi zuby ze ščětku a wodu; nałožujemy k temu tež wšelakich mydlow, zubjacych wodow a proškow; husto dosć trjebamy tež na wuhlo spaleny khlěb, dyrbi pak so na najdrobniši proch roztole, hewak škodži škleńčinje. Jara škódný je popjel, na př. tobakowy, dokelž ma telko alkali-a, zo so po nim zub drjebić počnje. Slabe kisaliny činja běte zuby, tež palenc; kurjenje pak je zasy wočornja; sylne kisaliny škodža; čujemy to hnydom we loskobiznje, hdyž z bolosću lědym kusamy.

Zubybolenje ma wšelake přičiny, a hišće wjacy napřečných srědkow, tola mało dobrych; najhuscišo so bolacy zub wutorhnje. Njebolachu mje hišće ženje zuby; njejsym teho dla sam zhońil, kak bolostne je zubybolenje; teho dla snadž tež mi mnohi na radu, zo njech sej zub hnydom torhać njeda, wotmołwi: „Haj, strowemu je derje radzić!“ Přecy pak njech kóždy při přěnim zabolenju pomysli, kak wažny je zub za čłowjeka a zo tež wutorhnjenje stajnje njepomha, ale zo husto susodny skhori, abo zo so wutorhnjenje druhdy hubjenje radži, zo nowy zub wjacy nje-narosće a kak wohidne runje za mladosć je, Ščerbakec Pětrej podobny być. Radšo njech kóždy wšo móžne spyta, snadž jemu tola něšto dopomha; je-li pak wšo podarmo a bolosć přec hórša, potom praju tež ja: „Won z njekhmanym hosćom!“ *Lipinski.*

Njezbožowny hólčec.

(Powjesć z luda.)

Džěše junu hólčik sobotu rano do města z wulkej čwicu twaroha, kotruž měješe za swoju maćer předawać. Ducey po puću — běše mjenujcy přjedy wulka suchota była — wuhlada, kak bě so zemja rozkwěkała a dokelž wjedžeše, kak kwěkańcy ražuja, namaza sobuželniwy rozkwěkanu zemju z předajomnym twarohom. Bóle mazaše a wjacy kwěkańcow wuhlada, tak zo na posledk swój twaroh cylički rozmaza a pjenjez prózdny so domoj wróci, zrudny, zo jeho wjacy njeměješe, rozpukanu zemju hojić. Domoj přišedšemu běchu maćerine puki wěste a wona čepješe tež do njeho,

rjeknjo: „Předawać sy jón dyrbjał a nic rozmazać.“ Zdobri pak so zaso a rjekny k njemu: „Hdyž zaso do města přińdžeš, wołaj jeno z cylej šiju: Kupujće twaroh! kupujće twaroh!“

Zaso bu sobota. Naš hólčec khelpaše zaso z twarohom a donjese jón njedziwajo na hišće rozkwěkanu zemju z mjeńšej sobuželniwošću do města. Wšo so do cyrkwy žołmješe, hólčec tež zastupi — bě runje wěrowanje. Na dobo poča so khlemić z cylej šiju: kupujće twaroh! Duž wzachu jeho a přebiteho čisnychu jeho won z cyrkwy. Přińdže domoj a powjedaše maćeri, kak bě so jemu zešlo. „Haj“, praji mać, „dha dyrbjał ty wołać: Kajke je to wjesele! Daj Bóh zbože!“ — Hólčec sebi jo w pomjatku khowa.

Sobota tu zaso bě; hólčec džěše do města. Jako bě nutř zašo, wuhlada črjodu ludźi a k nej so bližo widžeše, zo so khěža pali. Z runymaj nohomaj běšeše k palacemu so domskemu wołajo: „Kajke je to wjesele! Daj Bóh zbože!“ Ale tež tudy zeńdže so jemu, kaž tydžeń prjedy: rjap poľny pukow čehnješe swoju drohu domoj a plakaše maćeri, kak je so jemu tak zle zešlo. „Dha by sebi khanu wody wzał, do wohnja lał a jón tak hašec pyta!“ praji powučujo mać.

Zaso přińdže do města. Z korčmy wuwalištaj so dwaj pjanaj, kiž so kruće dzeržeštaj a z pjasćemi jedyn do druhého pjerještej. Lědom bě jeju hólčec wuhladał, zhrabny bow njedaloko stejacy, načrě do njeho wody a wula jón z jenym klusnjenjom na pjaneju bičkow. Taj pak buštaj lnydom strózbaj a město so běštaj prjedy jedyn do druhého praloj, bještaj nětko do nježbožowneho hólčeca. Tež tudy zle pobu. Jako jo domach maćefcy powjedaše, praji wona: „Haj, dha dyrbjał jeju różno přinjesć.“

▼ Tydžeń pozdžišo bě zaso w měsće. Bě při połodnju. Čėslojo, runje ze zběhanjom khěže hotowi, běchu so hodžinku po wobjedže k měrej lehnyli. Běše to na tym měsće, hdžež bě so před někotrymi njedželemi khěža wotpalila. Hólčec zalěze horje na khěžu a poča wšě hrjady dele torhać. Runje bě ze svojim różnotorhanjom w najlěpšim džěle, wotcući čėsła, přiběža jachlo na wboheho hólčeca a morsny jeho rozžlobjeny ze sekeru do hlowy, zo na měsće morwy ležo wosta. S.

Pichow.

Wopisany wot M. Rostoka.

Srjedž-Drječina a Tućic stej hora Pichow, drječinski Pichow, němski „Tannenberg“ mjenowana. Ta sama je 1532 stopow wysoka a wotpadaje z nablá k Drječinej a Warnolćicam, z njenablá pak k Tućicam, Wjelećinej, Wostašecam a Nowym Demjanam. Mjeno Pichow je, kaž naši ludžo wopak měnja, tuta hora teho dla dostała, dokelž je něhdy něchtó, hdyž je hora hišće z hustym lěsom pokryta byla a jeno na wjeršku hoły blak měla, přez husćinu so přecišćal a na horu šol, a hdyž je na

horu přišel, prajil: Nětk „běch jow!“ Po prawym pak woznamjenja to mjeno Pichow nahu abo hołu, z lěsom njeprıkrytu horu a rěkaja teho dla tež druhe hory Pichow, kiž su něhdy hołe a njeporosćene byle. Naš Pichow je z čornym lěsom a lisćowymi štomami derje porosćeny a słuša wobydlerjam wokolnych wsow. Šmrěkowe a khójnowe lěsy maja přewahu, jědle a škowrončiny (škowronče drjewo) steja porědšo mjez šmrěkami. Wólše, brězy a belmy su po cylej horje rozpróšene, a na samym wjeřsku steja hišće běle wólše pódla šmrěkow. Sem a tam namakaju so dubiki, buki, jasle, klony, wjerebiny a lipy. Wot mjeńšich keřkow maja so mjenować lěska, jechiběrna (jalorc), hozowc, psowja jahodžina, kalena a džiwi bóz. Z blakami je hora derje porosćena, tak tež na warnoćanskim boku. „Tam te čorne kruwy steja, kotrež hišće derje deja.“ Wulke nahe městna widžimy dale k wječoru, tam je Pichow „pichi“ abo nahi; tam steja kruwy suche a jałowe a pica je wša; tam su so lěsy do pjenjez přewobročile; suche kruwy su tučne póžrěle, njejsu pak so wukormiłe.

Hora wobsteji z granita, a granitowych kamjenjow je po cylej horje tak nadosć, zo je ludžo, kotrymž słušeja, darmo předawaja a tola hišće wotbyć njemóža. Pod wjeřskom hory namakaju so na poľnócej stronje někotre granitowe skały, kotrychž granit je ze šćerkom naměšany. Tam je tež wuhlubjene ložo džiweje žony, kiž je po powjesći tam přenocowała.

Daloko je tuta pěčna hora wot sewjerneho boku widzeć a spožčuje krasny napohlad; wona je spóznać na tych wysokich šmrěkach, kiž na jeje wjeřsku kaž we hromadcy hromadže steja, wot kotrychž je k wječoru nahi blak, a na tej hórcy, kiž dale k wječoru abo k Nowym Demjanam won so trochu wuzběhuje.

Wot poľodnišeje strony zda so hora nizka a njenahladna, kaž zwjetša wšě hory poľnóčneje zemjekule, kiž rynki tworja a wot ranja k wječoru leža, t. r. kiž maja wot ranja k wječoru swoju dolhosć a wot poľnocy k poľonju swoju šěrokosć. Tak je tež pola Sněžki (Schneekoppe), Lawše, Fichtelberga a Keulenberga a w našich stronach pola zdžarčanskeho Pichowa, jazonskeje a khróstawskeje hory, Bělboha a snadž tež pola Čornoboha.

Najrjeńši napohlad ma hora a jejna wokolnosć, hdyž wot Huski k Demjanam přez lěs po tak mjenowanej cyrkwinej šćežcy džeš a z lěsa wustupiš. Na dobo wuhladaš před sobu trochu k prawicy horu we cylej swojej majestosći, wysoku a z čornym lěsom derje přıkrytu, zo či wutrobu zwjeseli; runje před sobu maš Demjany a dale horje pokazuja so někotre khěže Nowych Demjanow abo Klibuša; pod horu, khětro wysoko, hdžež so kraj z doła k poľnocy zaso wuzběhuje, hordži so pod hórku „khalalu“ z wěžu pyšeny warnoćanski dwór, a zady njeho we dole ponižuje skhowane widžiš Stare Warnoćicy, a překi na Wowčej horje steja na wotwisu zdžarčanskeje hory khěže Nowych Warnoćic rozpróšene. Wyše nich přez čorný lěs džělena blyšći so vysoko na horje mala wjeska Zdžar, derje znata měščanam, kiž ju w lěće husto wopytuja, kaž tež wot šuleřskich džěci drječinskeje, hnaščanskeje, hornohóřčanskeje, wjelećinskeje a husčanskeje šule, kiž tudy husto swój lětny šulski swjedžen swjeća. Nize delě a ze Zdžarom nimale jenak vysoko pokazuje so wjeřsk čorno-

noslowskeho Pichowa a před nim bliže niže Drječina steji huaščanska hora. Srjedz Demjan a Warnołćic pokazuje so we dole Drječin, we sadowych štomach a wysokich topoľach skhowany a z někotrymi horkami wobmjzewany. Wot Demjan čahnu so we dole pod Pichowom plóдне łuki a pola hač k Warnołćicam. Kóžde lěto dobywa so bur dale na Pichow horje; wón pušća delne keřki, kiž horu wobmjzewaju; wón roduje pjeńki a woswobodzi kraj wot korjenjow a kamjenjow; wón runa zemju a čini keřki k polam. Tak wotebjeraju keřki a přisporjeja so pola a z nimi to, štož k jědži trjebamy. Pod horu plahuje so wows, ječmjeń, pšea, rožka, jeřca, řepik, kaš, řepa, runklica, běrny, len a džecel.

Woda. Na horje a pod horu su někotre źórleška, kiž swoju wodzičku poľnócnje k Čornej Wodze a k čornemu Halštrowej přiliwaju a naposledk do Łobja wuliwaju. Žórła maja dobru čistu wodu a wuwolana je studnička, tak mjenowana „Khěćic Jórdanka“ dla čerstweje čisteje wody; tež na Rakec namakamy studničku rjaneje swětleje wody; tež na Warnołćanskim pod samym wjeřškom hory ma jena studnička přeco wodu. Žórto Warnołćic je bórzy za wsu na Hurbanec łucy. Z warnołćanskich keřkow dostanje tuta řeka z dobom hišće něšto wodzički, kaž tež z jeneho blizkeho hata, běži potom přez Warnołćicy hatow poľne a wjerći bórzy kola warnołćanskeho mlyna. Wot jow wije so přez plóдне łuki a dostanje hišće něšto wodzički z drječinskich keřkow, běži potom přez Drječin k papjernikej a wuliwa swoju wodu do hata pola demjanskeho mlyna. Woda z jeneho źórła na drječinskich łukach a Jórdanki a druhich źórłow z Pichowa zjenoći so we „hatkach“ a běži potom nimo Póstšenki dale dele a wuliwa so tež do hata pola demjanskeho mlyna, hdyž je prjedy hišće demjansku wodu připokazala. Wot demjanskeho mlyna běži potom přez Koćicu a nimo družčanskeho mlyna k Brězyncy a zjenoći so niže Brězynki z „Rychlicy“, wyše Huski wuźórlenej a přez holčansku wodu powjetšenej. Wot jow běži Warnołćica nimo maleho a wulkeho Žičenja, dale nimo Praskowa a přez Hodžij. Wot Hodžija běži přez Darin a Běčicy a zjenoći so tam z Čornicu, kiž ma pola Trjehow swoje źórła. Pola Wojerec přińdže Čornica z Čornym Halštrowom hromadu.

Kwětnica Pichowa. Hora, wosebje na poľnócnym boku, je bohata na wšelakich rostlinach. Zemja je jara plóдна a z wysokej trawu, hustym mochom a pěknym wrjósom derje prikryta. Černjowych jahodow, malenow a holanskich jahodow je tudy přez měru wjele; ptaki a naši khudži ludžo so w lěće derje z nimi žiwja. Tež truskalcy a bruslicy su njeporědko a hribow je tu dosć. Prawaki a kozaki, počata a kurjatka, kozaca broda a mlóćnaki wšudžom rostu a so k jědži zběrajú. Samo šmorže namakaja tudy swoju pódu. Muchoriznaki a žebjerje, hadžaca zda a porchawy a druge jědojte a njejeđojte, pyšne a mazane hriby so derje plahuja. — Papruš kaž muž wysoki rozšěrja swoje halozy z kamjenjow. Jow rosće tež slódnica abo lekwicowe koruski, džěcom derje znate. Jow rosće papruš swjateho Jana (*Aspidium mas*), kiž, kaž njewědomny lud měni, jeno na Jana w nocy kěče; jow rosće hodlerica (*Pteris aquilina*), kotrejež nakosnje přerězujeny korjeń znamjo podwójneho hodlerja poka-

zuje; jow rosće přaska lěsna abo kudžolka; jow namakaš čertowe porsty, kotrychž prošate symjo we trubcy přez swěcu dunjene so kaž třelny proch zapali a kaž blysk zaswěći; jow namakaš tež rjeblicu, brinkotačk a šleznik. Žadne papruše na našej horje su pazorak hajowy a khójničkowy (*Lycopodium annotinum et complanatum*). Hórski leňčk abo styskniwka (*Epilobium*) pyši z wulkimi purpurowymi kwětkami našu horu kaž pódlan-ske wysoke hory; tak tež staršik hajowy (*Senecio nemorensis*) ze žołtymi kwětkami. Janske róže abo runawe zeze z pomerancowymi kwětkami steja wšudžom na wysokich łukach. Kopytnik abo džewjaz ze žołtymi kwětkami kěčeje nalěto pod wjerškom na hlinjanych blakach. Mjenje abo bóle žadne rostliny našeho Pichowa su tele: Wóst wšelakołopjenaty (*Cirsium heterophyllum*), sedmačk powšěchny (*Trientalis europæa*), žerchej lěsna (*Cardamine sylvatica*), kokorička mutelata (*Polygonatum verticillatum*), maslowka wolnjana (*Ranunculus lanuginosus*), kuzlařnička pod-horna (*Circæa alpina*), samorostlik kłosaty (*Actæa spicata*), lŷknowc powšěchny (*Daphne Mezereum*), jenojahodka štyrilopjenata (*Paris quadrifolia*), Zerlica wonjata (*Asperula odorata*), sydrješćica kulojtołopjenata (*Galium rotundifolium*), mjěčik třěchojty (*Gladiolus imbricatus*), kruš-wička zelenojta, wokoličnata a jenokwětkata (*Pyrola chlorantha, umbellata et uniflora*), stawač šěrokołopjenaty (*Epipactis latifolia*), hojawa powšěchna (*Sanicula europæa*), korjenjowka powšěchna (*Monotropa Hypopithys*), žołtnica hajowa (*Lysimachia nemorum*), šleznička napře-ćiwnotopjenata (*Chrysosplenium oppositifolia*), jatrownik wosebny (*Hepatica nobilis*), šćěr trajacy (*Mercurialis perennis*), šmjelzyna pisana (*Calamagrostis Halleriana*), plućnik lěkařski (*Pulmonaria officinalis*), šćětka powšěchna (*Enythrea Centaurium*), fijalka lěsna (*Viola sylvestris*) a druhe. Wot černjowych jahodow namakaju so tudy slědowace družiny: Černjawa malenowa abo maleny (*Rubus Idæus*), čorna (*fruticosus*), podobna (*affinis*), wjercholičnata abo pódmaleny (*fastigiatus*), płotowa (*dumetorum*), powšěchna (*vulgaris*), hrabowa (*carpinifolius*), kudłata (*villicaulis*), běława (*candicans*), žalžata (*glandulosus*), přiwiskata (*apiculatus?*), richelata (*thyrsiflorus?*), smutna (*Kochleri*), wisata (*Schleicheri*). Wšelake mochi přikrywaju zemju, što my a kamjenje. Wobnožnik (*Hypnum*), bohaty na družinach, so wšudžom namaka a wobnožnik splacnjeny a blyščaty (*H. Schreberi et splendens*) přikrywa na zemi wulke blaki; tež w. cypresojty (*H. cupressiforme*) rosće wšudžom na štomach a kamjenjach. Hewak na-deńdzemy z tuteho splahu slědowace družiny: w. jědlowy, hrjebjeňčikowy, snadny, serpojty, pływawy, hóčkaty, pazoraty, rozšepjerjeny, třikutny, dolhopyskaty, předolhi, wšelakołopjenaty, lěсны, listnowcojty, čisty, wu-trobojtołopjenaty, kónčojty, skřiwjeny, lažaty, brjohowy, topołojty, pjeř-kojty, žołtuški, włosaty, lišći, somočany, hlědy, žolty (*H. abietinum, tamariscinum, delicatulum, aduncum, fluitans, uncinatum, Crista castrensis, squarrosus, triquetrum, longirostrum, prælougum, Stokesii, denticulatum, sylvaticum, ruscifolium, purum, cordifolium, cuspidatum, curvatum, serpens, riparium, populeum, salebrosum, lutescens, piliferum, nitens, velutinum, Starkii, rutabulum*). Mjenje bohate na družinach su tudy slědo-

wace splahi: Stajnozubka (Leskea), rozpjeřník (Anomodon), bělozubka (Leucodon), zmoršćenka (Neckera), řěblowka (Climacium), rozščěpjenka (Fissidens), tonidka (Paludella), předolžník třirjadny (Meesia tristicha), prutnik (Bryum), rozhwěžka (Mnium), hlóžčnik (Aulacomnium), jablu-kowka (Bartramia), kužolník (Fontinalis), žłotohlówka (Orthotrichum), zapuščenka (Diphyscium), nakosník (Buxbaumia), widłowka (Dicranum), rohozubka (Ceratodon), rozdžerak (Hedwigia), štyrizubka (Tetraphis), prosćenka (Trichostomum), čéňkozubka (Racomitrium), kručenc (Barbula), džěrkawka (Schistidium), płonik (Polytrichum), Khatržinka (Catharinaea), wjerćawka (Funaria), njepukawka (Phascum), nahoertník (Gymnostomum), natoržnička (Grimmia), běłmuška (Leucobryum), wuhlak (Andreaea), bahnjowka (Sphagnum), křižička (Jungermannia), torhatka (Riccia), jamuška (Blasia), porostnica (Marchantia), rozrožník (Anthoceros). Někotre tutech mochow rostu bóle delkach na lukach a k porědkim slujeja: Prosćenka blěda (Trichostomum pallidum), wuhlak skalny (Andreaea alpina), tonidka rozšepjerjena (Paludella squarrosa), předolžník třirjadny (Meesia tristicha), widłowka mnohopłodata (Dicranum polycarpum), wobnožník wšelakołopjenaty, předolži, lišči, pazoraty (Hypnum Stokesii, přelongum, nitens, Crista castrensis), rozhwěžka rózičkojta a podobna (Mnium roseum et affine), prutnik třikutny (Bryum pseudotrigetrum). Wot lisćawkow (Flechten) namakaju so tudy družiny slědowacych splahow: Škličkownik (Lecanora), tarčowka (Parmelia), škitowka (Peltigera), sylzyca (Collema), dutohlóžčka (Cladonia), małohubka (Bacomyces), přeměnička (Biatora), šalička (Lecidea), rozkwěkańca (Opegrapha), čarička (Graphis), brjodawnica (Verrucaria), karančik (Urceolaria), mozolník (Porina), plećeńca (Bryopogon), brodak (Usnea), pukleřka (Cetraria), rohačička (Cornicularia), trundelka (Hagenia), rozdripka (Ramalia), bantowka (Evernia), šiškokulka (Coniobyba), wobhrodník (Trachylia).

(Skónčenje přichodnje.)

Drobnostki.

— Kaž Bramborski serbski Casnik powjeda, je tež jedyn Delnjolužičan z missionarom — Starik z Wjerbna, kiž je w tu khwilu w Zelenskej (Grönland). Mjez hornjolužiskimi su znači katholski missionar Brühl, nětko w Australii (přjedy w Afriey a Americy) a protestantskaj w Afriey Měrcink z Hrodžišća (missionar herrnhutski) a Semidit z Bukec (wuposlany z Basela). Při skladnosći bychmy rad wo Kilianu a jeho wosadže w Texasu, kotruž tam „Serbina“ mjenuja, powjedali, hdy by nam něchtó bližše data wo jeje wulkosći a wobstejenju dać mohł a chcył. Australiski list w Serb. Now. č. 34 poskića přemalo.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Serbski spisowar k. Handrij Dučman, rodz. z Bozankec, kiž bě 16. augusta měšniku swjećiznu dostał, je 18. augusta w budysekej serbskej cyrkwi swoje duchownske přěninu swjećil. Swjatočne předowanje dźeržeše k. farar Kučank. Bóh daj nowemu duchownemu wšo strowje a zbože! **МНОГА ЗНА!** Nětko budžemy wjacy

lét čakać dyrbjeć, prjedy hač zaso jedyn Serb katolske duchownstwo doštuduje, přetož w tu khwilu hišće žadyu na universiće njeje!!

* Přenje serbske spěwarske towarstwo „Lumir“^{*)}, wo kotrehož založenje je sej k. seminarski wučer Fiedler wosebiće zaslužby dobył, počina hižom skutkować. Skhadžuje so w tu khwilu pola česceneho, hudźbulubowaceho knjeza překupca Stóša a wuwjedže tež lětuši spěwanski swjedžen 15. oktobra, na kotryž so hižom přihotuje. Teho runja je za swoje sobustawy přeni zwjazk spěwnika čišćeć dał pod mjenom: „Lumir. Serbske spěwy za mešany chor zestajane wot K. A. Kocora.“ Texty su w nowym prawopisu čišćane, štož dyrbimy jara khwalić (wšak je tón, kiž ženje serbscy čitał njeje, bórzy z hłowy nawuknje!); za noty su jenož linie čišćane, dokelž je notowy čišć hišće jara drohi. W tutym přnim zwjazku namakamy 30 spěwow, njez kotrymiž je 11 narodneho hłosa, a potom hišće cyle nowa skladba (komposicija) „Wěnc hórskich spěwow“ (z Časopisa). Wulcy nas zwjeseli, zo chcetaj Lumir a wosebje naš hudźbny mištr swoju kedźbnosć tež narodnym pěničkami a jich hłosam přiwobroćić, kotrež nětko pola wšěch narodow, wosebje slowjanskich, w tajkej česći steja. Sława Lumirej, spěwarcam a spěwarjam, k. direktorej Stóšej a k. hudźbnemu wjeźdźicerjej našemu Fiedlerjej!

* Druha wobrada knižki: „Borcžate, fafate a palate čymel, wošy a šerščenje. To je: satyriřti wothłóš se šerbow. (We) Wojerejad.“ Wšitke džewjeć wjesolych pěsnjow su po wobsahu zawjeselace a po formje hladke.

* Njedawno nam připosłany 38. zwjazk „Neues Lausitzisches Magazin“, nětko pod redakciju P. Hirche'a, podawa dwaj wulkaj wažnišej nastawkaj: „Die Schmetterlinge der Oberlausitz“ wot wučerja Möschlera (kiž so mjez druhimi Serbam kk. Mlyńkej a wučerjej Frencelej w Zaryču a Rostokej za podpjeranje džakuje) a „Zu Lessing's Andenken“ wot Dr. Wattenbacha, archivara we Wrótšlawju. Wo Serbach tam cyle ničo njeje (ani pod rubriku „Recensionen“) khiba krótkaj nekrologaj superintendentow Šolty a Kubicy. W zapisu sobustawow namakamy Serbow kk. Seilerja, Libuša, Broniša a Mosiga v. Aehrenfeld. Serbjo maja nětko swoju „Maćicu Serbsku“; ale škoda, zo tak wjele duchownych, wučerjow a druhich zdźělanych Serbow k njej njepristupi. Tajke wotwłakowanje so njemóže khwalić!

* Džen 31. z. m. bě posedženje přirodospytnje sekcije. Knjez Pětr Dučman, stud. med., přednošowaše wo woku.

* Šwejska kralowa je tři njedzele w Mužakowje přebywała pola swojeho nana prynca Bjedricha z Niederlanda a wulku kedźb-

*) Lumir (= Ludomir) je slawny staročeski spěwar, na kotrehož so w Kralowrském rukopisu takle sponina: „Aj ty Zabojo spěwaš z wutrobu k wutrobje pěsen wosrjedž horja jako Lumir, kiž běše ze słowami a spěwanjom pohibał Wyšehród a wšitke kraje.“

nosć na Serbow wobročila. Sobu domoj je na spomnjenje wzała serbsku njewjesćinsku drastu, serbsku bibliju a spěwaške. Khu-
džinje města Mužakowa je 200 tl. darila.

* Naš němski krajan, wučeny ryčespytnik k. Dr. phil. H. Lotze w Lipsku, je z gymnasialneje knihownje w Khočebuzu Chójnanowy rukopis serbskeje ryčnicy z l. 1650 dostał, zo by ju skerje lěpje z potrjebnym ryčespytnym apparatom wuhotowanu wudał. Kruch z teho rukopisa je programm teho sameho gymnasia wot l. 1859 podał. Cyły rukopis z přispomnjenkami budže nam jara witany a snadź tež našim delnolužiskim bratram.

Dopis.

Z Čech, na morawskich mjezach, w augustu 1861. — ...
Wy chceće ze wšim prawom, zo bychmy Was w kedžbu měli! Mějće tež Wy nas w kedžbu; — „hdyž ruka ruku myje“, praji naše starodawne přisłowo, „budžetej wobě bělej.“ -- Duž njezabudźće tež na naš wulki swjedžen, tysacletny swjedžen, praju tysacletny — tón so tak bórzy zašo njewróci. Budžemy činić w léće 1863 na wšelake wašnje to, k čemuž nas zbudžuje džakownosć, jako narodowcow — nazemskeje wótčiny a jako nowe stworjenja w moralnym swěće — njebjeskej wótčiny. Swjećimy tehdy přikhad njesmjertneju předarjow křesćanskeho nabožnistwa, zmužiteju hajerjow swjateho křiža a přenjeju wučeneju pěstowow słowjanskeje ryče, swjateju japoštołow słowjanskeju Cyrilla a Methodia, bratrow ze Sołuna. Swjećili sće stolětny, praju stolětny swjedžen Schillerowy z wudaćom pěsnje „wo zwonu“, a tak z tuty m spisom mudřišo a nadobnišo a dostojnišo dyžli něhdžežkuli Němcy sami, kotřiž slawu we tym pytachu, zo z wulkim hołkom wječor po hasach čahachu a njeprisušnosćam hołdowachu. — Štož do narodnosće njebě Schiller ani kuska Waš; duž budžće k našim, haj k Wašim s. japoštołam, jelizo nic džakowni, tola sprawni; swjećće, njeje-li Wam ničo druhe*) móžne, jeju wopomnjeće z wobšěrnym jeju žiwjenjopisom w serbskej ryči. Přednjeće tón namjet w Maćicy Serbskej a sym wěšteje nadžije, zo — jeli we Serbach hori pruha bratrowskeje lubosće k nam, pruha lubosće k swjatemu nabožnistwu Wašich ródnych bratrow, zo so to lohke přeće w Maćicy wuwjedže! Moja wutroba, poľna lubosće k Wam, je mi tak do pjera dodychnyła. Bóh Was žohnuj a daj wjele zboža.

Na zasýwidženje! A. Rybařický.

Přispomnjenka. Připoslať předstejaceho dopisa je wulki přecel Serbow. Jako tajki je so wón hižom pokazal, hdyž hišće w Prahy štuđowaše. Nětko je w městačku P. w Čechach a je hižom wjacj króć wo Serbach a jich přecowanjach do čěskich časopisow, wosebje do Hwězdy, pišał. Mjez poslednimi jeho přecelskimi dopisami na k. D. tudy nadeněžechmy spěw „Postrowjenje Bratram Lužiskim“, kiž w čěskim originalu z přeloženjom njeznaćišich slowow podač sej dowołamy.

*) Stanje so wjacj dyžli sebi přejeće, strowa-li ta hlowa, kiž Waš luby dopis přeložuje.

Pozdrav Bratřím Lužickým.

U¹⁾ nás potůček²⁾ tichounký
 Smutně³⁾ skrze⁴⁾ hory plyne,
 Tam z těch hranic Českých krajů
 Do luhů sesterských kyne:

„Pozdravení *Bratři* ve Lužicích Vám,
 S vřelým⁵⁾ políbením⁶⁾ *všechném* posílám!“⁷⁾

Ze všech hájů, z líp košatých,
 Včelky bzučí, ptactvo zpívá,
 Jedle s tichou borovicí⁸⁾

Korunou svou libě kývá:
 „Pozdravení *Bratři* ve Lužicích Vám,
 S vřelým políbením *všechném* posílám!“

Maje mladá, léta krásná,
 Přeblažené⁹⁾ lidské jaro;¹⁰⁾
 Mysl tichá, — srdce¹¹⁾ zdravé
 Pobratřencům zaplesalo:¹²⁾

„Pozdravení *Bratři* ve Lužicích Vám,
 S vřelým políbením *všechném* posílám!“

Zaplesalo srdce, moje
 V staroslavném chrámu¹³⁾ Božím;
 Vroucně¹⁴⁾ v modlitbě jsem volal, —
 Nyní Vám tu účet¹⁵⁾ složím:

„Pozdrav, *Bratři* milí, ve Lužicích Vám,
 Na modlitbách našich bud' i věnován!“¹⁶⁾

Bylo jest mi v naší Praze,
 V staré, slavné Praze dlíti, —
 Ta Vás žehná, ta k Vám volá, —
 Mám prý Vám to vyříditi:¹⁷⁾

„Pozdravení *Bratři* ve Lužicích Vám,
 S vřelým políbením *všechném* posílám!“

Znáte horu Ivančicu?¹⁸⁾

Od těch hor, a hustých lesů,
 (Málo jsem sic¹⁹⁾ pobyl v nich)

Z Horvátska Vám pozdrav nesu:
 „Pozdrav, *Bratři* milí, ve Lužicích Vám,
 Též i od nás vřele budiž věnován!“

1) pola. 2) řěčka. 3) zrudnje. 4) přez. 5) horecym. 6) wokošenjom. 7) sčetu.
 8) khójnu. 9) přezbožowne. 10) nalěco. 11) wutroba. 12) přiwyskala. 13) cyrkej.
 14) nutrnje. 15) zližbowanje, swědčenje. 16) poswjećene. 17) wuprajíc. 18) Ivančica
 je hora we Khorwatskej; blízko njeje bě kublo poglawara abo hlownika, kotrehož syna
 je naš pšnjer w Prazy wučil. 19) drje.

Víte sami, o Lužici? —

Znáte Otců slavné hroby? ²⁰⁾ —

Zbožný hlas těch Vašich Otců

Truchle ²¹⁾ zni ²²⁾ k Vám z dávné doby: ²³⁾

„Pozdrav dítky drabé! ve Lužicích Vám,
Od nás Otců vroucně, budiž věnován!“

A. Rybařícký.

Słowjanski rozhlad.

Horliwy ryčespytnik k. Bambas w Prahy, je runje wudał: „Twarosklad jazyka Słowjanskeho“ a namjetuje tam wšosłowjanski pismowski dialekt. Tež počnje bórzy měsačnik „Słowjanska Wzajomnosť“ wudawać, hdžež budža nastawki we wšech słowjanskich naryčach z pólla stejacym přeložkom do wšosłowjansčiny. Smy jara zwjedziwi na tajke khwalobne podewžača! — Dotalny redaktor Pražskich Nowin k. Šesták je wotstupił, dokelž nočee tute kuječeřske nowiny na přečiwonarodnym stejšću redigować. — We posledním zešiwku ilustrowanych nowin „Obrazy žiwota“ je nastawk „O rozšřěni německé „kultury“ mezi vyhubenými Slowany Polabskými.“ — Wot k. Tesářa je nowa česka ryčenia wušla. — Direktor k. Zvonář wuda bórzy „nauku o harmonii.“ — W českich nowinach běchu w posledním času wšelake dopisy wo šudentskich balach, při kotrychž so tam (na př. w Chrudimje) tež male knižki z basnjemi a rewjanskim porjadom dawaja. — Nowe politiske nowiny „Český lev“ su wozjewjene. — Třeći džěl wubjerneje Anthologie z českeje literatury wot J. Jirěčka je wušol.

Słowakowo chcedža Maćicu založić. K temu su hižom darili měščan Čipka w Brěznicach 1000 šesnakow, bratraj Daxner 500, Malatinský 100, Francisci 100 kóždolětnje, Běluš a bratraj Makowickaj po 100 šesnakow atd. Njeboh k. Hamuljak je hižom prjedy 2471 zwjazkow knihi tutej přichodnej Maćicy wotkazal. Serbjo, ad notam!

We Waršawje nadeńdžechu słowjanski rukopis na pergameně w 11. stotku pisany. Je to přeložk psalmow wot Michala Grečina, biskopa Kijowskeho, l. 1020 zemrjeteho. — We Lwowje je nowy zwjazk „Szkicow historycznych p. Karola Szajnoche“ wušol. — H. Szmit je „Dzieje narodu polskiego“ wudawać započel. — W zakładze narodnym Ossolińskich dokončuje se nowe wudaće najwjetšeho pólskeho słownika wot Linde.

W Zadru (Zara) je so „Matica dalmatinska“ z dowolenjom wyšnosće založila k wudawanju ludowych a starych južnosłowjanskich klassiskich spisow. — Serbska Maćica, kiž ma w tu khwilu hišće w Pešće swoje sydlo, je stolětne spomnjenje narodženja swojeho založerja Telekya w Karlowcu jara swjatočnje swječila. — Zahrjebske džiwadlowne zjenočenstwo dawa nětko pohosćinske předstajenja w Karlowcu.

Nowe wustawki haličkoruskeje Maćicy we Lwowje buchu wóndy potwrdžene. W tu khwilu próčuja so tamniši Rusynjo wosebite džiwadlo zrdjawoać, hdžež by so potom jenož rusy hralo.

Druzy wo nas.

* Wozjewjeny pólski spis (105 str. w 8.) „Cztery listy o Luzacji do Hr. A. O. pżez Z. F. (Fudakowskiego). Warszawa, Józef Unger 1859“ ryči w přěnim lišće wo narodnym wotučěnju Serbow, wo Maćicy a jěnym jeje posedženju. Při tym wupraji so wo serbskej ryči, zo jara derje klinči a „zo ryč njewumrje, kotruž hišće žónske ryča“. W druhim lišće wopisuje wulět na Čornobóh. W třěcim powjeda wobšěrnje wo wopytanju Khočebuzy a Delnjeje Łužicy, wosebje tež wo hatnistwu k. Huberta w Picnju. W štwórtym piše wo wotučěnju delnjolužiskich Serbow, jich materialnym položenju atd. Při tym powjeda, zo je so jemu tam prajilo, zo delnjolužiscej Serbjo za 200 lět wotemrjeju, a přistaji, zo by so jemu w Budyšinje z tajkim džiwadlowanom njewotmolwilo atd. Wě-zo wěny, zo Serbjo Serbjó wostanu! Na „Casnik“ je skóřžby

²⁰⁾ rowy. ²¹⁾ struchle, zrudnje. ²²⁾ zynči, klinči. ²³⁾ doba = čas.

„slyšal; ale „nikt niechce zadać sobie pracy kollaboracji, wszyscy czasu nie mają, to jest: wszyscy próżnują.“

Cibka a Mudroń.

Cibka. Njemóžu so wostajić, zo bych was z nowa ze swojim wopytom njewobéežował.

Mudroń. Njebudźće tak strachoćiwy a předpołożće mi swoje prašenja.

Ć. Wuprajće, chceće-li mjeno „Serb“ z wulkim přním pismikom pisane méc abo z małym.

M. Ja sym na stronje tych, kiž „Serb“ we wulkich knihach, w oktafje a wjetšim formaće, z wulkim a w małych, w duodecu a mjeńše, z małym pismikom pisaja.

Ć. Wubjernje, ja so džakuju; to dže po starym prawidle: Qui bene distinguit, bene docet. Po tym samym džé je tež telko prawopisow kelkož wuznaćow, štož je bjez dwěla khwalobne — na wšě časy.

M. Njebudźeja dha te wulke knihi skoro hotowe, zo bychmoj zasy nowy wjetši předmjet k rozryčowanju měłoj?

Ć. Nadžijam so, zo je bórzy pod wołojniki a pjero dostanemoj!

Mjena česćenych kk. předplaćerjow.

K. Jaromir Erben, archivar města Prahi; Hattala, professor universitny w Prazy; akademiska čitańnja w Prazy; Černý, stud. phil. w P.; Holina, stud. med.; Hudeček, zastojnik při statnej zličbowarni; Guth, student; Jedlička, filolog; Kolář, professor; Kaizl, JUD.; Kheil; Kraus; Komers, stud. jur.; Lernet, farmaceut; Matoušek, stud. theol.; Mošner, technik; Nyderle, stud. phil.; Patera, filolog; Pflieger, spisowaf; Rank, spisowaf; Rowinskij, zemjan ze saratowskeje gubernie w Ruskej; Tauer, absolw. prawiznik; Zvach, zastojnik; Zelený, professor a krajny radźičel; Kvičala, professor universitny; Velišský, stud. phil.; Dr. Hanuš, bibliothekar universitny w Prazy; gymnasiastojto w Jičínje: Kubat, Dvorský, Kovář, Rychna, Daďourek, Láška, Fiedler, Luňáček, Chlumský, Šímek, Blažek, Matoušek a Šrámek; Mašek (2 exempl.) w Nowej Wsy pola Lomnicy; Theodosij Ikonow, redaktor bolhafskeho časopisa „Dunawski Lebed“ w Bělohrodže; Pjeh, senior na tachantstwje w Budyšinje. (Přichodnje dale.)

Dněpra jasnej wóčcy njespušči; ale hdyž wuńdže mēšačk a z pruhami posypa čěmnu wodu, je Khatrna hižom pod starej wjeřbu na brjozy. Keďžbnje, waźnje pohladuje: stajnje wuhladuje, njepluwa-li lohki čolnik, njewjedže-li čolnik statny, luby kozak.

Minje njedžela, minje druha. Wona sedži junu pod wjeřbu; a nad njeje nóc steji hwězdata a čicha — jenož soľobik spěwa a Dněpr šuči. Na dobo — zwobkedžbowa něšto z daloka, jako čorného kibuta. Bliže. ... Je to čolnik! ... Leći kaž na křídľach. Khatrna hižom ruku k njemu wupřestrje. ... Kajki to kozak čolnik rjaduje? To njeje Syman. Hižom je při samym brjozy; zeprje so na wjesło, zahwizda junu, druhi raz. Z domu wuńdže nan. Khatrna padže pod wjeřbu.

Wuńdže stary Hrimač a praša so: „Kajke maš powjesće?“

„Zlě je! knježe Maksimje“, wotmľowja kozak. „Zlě je!“

„A što je so tam stało?“

„Tri dny před njewjedrom wokolo pólnocy paleše so brěza a kozacy, hdyž chcedžachu wo sebi powjesć dać, zo du, zapalowachu brězu abo druhi štom nad Dněprom. My to znamjo znajemy — wujědžechmy teho dla wčera napřeco. ... Přijědžemy — nihdže nikoho njewidžimy, jenož rozbite čolmy pluwaja po Dněpru.“

„A běše njewjedro wulke?“

„Čas žiwjenja sym tajkeho njewidžał. Bě to njewjedro! Hrózba! DUBY z korjenja wutorhuje, sčinu z deščom kaž mječ wótrym rozščěpja; Dněpr wurywa pěsk wot sameho dna. Nóc je čěmna, přecěmna, jenož blysk je widžeć. A hrimot šuči, jako bychy so wšitke hory nad Dněprom z razom zesypľe.“

„A nimaš žaneje powjesće?“

„Ani słowčka, knježe Maksimje. Smy hižom mjez sobu prajili a sam ataman tež myslí: zawěsće su wšitcy naši Dněprowu wodu pili.“

„A to běchu, bratře, muźni pacholojo, muźni pacholojo. Nó, pójmoj do khěže.“

„Nětko je hižom mój nawoženja — swobodny kozak, nano! Dočakał sće šwarneho přichodneho syna!“

Starc so wohladny. — Khatrna tu steji napřeco mēsacej, cyła běła.

„Bóh će změrní, moje džěčatko!“ zawoła a wza ju za zymnu ruku.

Pohladny jemu do wočow, wotčahny ruku a woteńdže, ani słowčka njewupraji.

IV.

Dowjedže Maksim kozaka do jstwy, pohosći a přewodži jeho a džěše zasy k džowčičcy.

Khatrna sedži w zahrodže, wije wěnc z čerwjeneho a běleho maku, ze zelenym barbjeńkom jón zwjazuje. A slónčko runje skhadža za Dněprom.

„Džěčo moje, Khatrna!“ praji nan, sydnyje so pódla njeje. „Bóh je či wulku zrudobu na wutrobu pósłał! Ale zběhń ty hľowičku, džowka, a pohladni na swojeho stareho nana.“

Pozběhny hlōwīcku a pohladny na njeho.

„Ach, džowčīcka moja! Kak sy zestarīla!“

„Njėsym zestarīla, nano, sym hišce mlōduška!“

Zdychny a zas plečeše wěnc.

Kak je jej přīryčowal, ju posylnjowal! A wona pleče swój wěnc a słowčka jemu njepraji.

Woteńdze stary, zawola swoju mjeńšu džowčīcku.

„Tečanka, dži, moja rybička, k sotřičcy; ma nětko wulke horjo — změruj ju.“

„A što tam? hdže je?“

Přīběžā do zahrody: „Sotřička, wutrobička moja! Čeho dla so rudžiš? Hlej, hižom je lěco wonka!“ A wobjima ju z ručkomaj.

„Sotřičku moja mała! ščebotawka moja njerozomna!“ praji jej Khatrna.

„O kajki maš krasny wěnc, sotřička! Kak krasny! Sotřička, holbiko, hdy jón na hlōwu wozmješ?“

„Wječor.“

Powisny Khatrna wěnc nad wodu a překhōdžuje so po zahrodže, sotřičku za ruku wodžo; a ta ščebota.

Wola jej nan k wobjedu. Přīndže Khatrna a sydže so k blīdu; naliwaše nanej mjedowinu z bělymaj rukomaj a powjedaše. Jenō hdyž nan k njej přīstupi a so ju wuprašowaše — wo sebi samej ničō njepowje.

Na wječor přīndže k nanej a wokoši jemu ruku. Stare wza ju wokoło šīje: „Khatrna, džowka moja njezbožowna! Smil so nad tobu Mačeř Boža!“

A přīndže k małej sotře, wobja ju a přītloči ju k wutrobje.

Džěše zasy do zahrody. A kak rjana bě zhotowana! Košulku bě so woblekla čenkušku a plaščik žīdžany, pas ze slěbrom wušiwany, a črijički wysoke; z lohka, z lohka bě sej brunojte włōsy zapletla a na prawej rucy so jej blyšči zloty pjeršćen.

Přīndže k wodže a wza z haložki swój wěnc, kotryž bě rano napletla; wza a praji: „Njezwjadnyl sy makowy mój wěnc“, a na hlōwu sebi jón položi. A na samym brjozy spuščowaše wjerba korjenje nizko do wody. Khatrna posadži so pōdla wuhniteho wjerboweho zdonka a sklōni hlōwu na bělu ruku. Hluboko so zamysli. Tam pod kudzerjawej wjerbu poswěci ju mēsačk, krasnu a zrudnu, z makowym wěncem.

Hdyž so mēsačk we wodže zablyšci, — „Hlej, juž je jasuy mēsačk zeskhadzał“, rjekny (hdyž so ze Symanom lubowaštaj, — zeskhadžowa lēdma mēsačk, juž by k njej připluwal) a sŭpi na korjeň wjerbowy. Steješe na nim, jako na lawcy, wohladny so na wšě strony a skoči do hlōbiny.

V.

Při switanju je wulki hołk a powjedanje na dworje. Tečana plače, stary Hrimač khodži bjez čapki, cyly zamyleny, nastroženy

a praša so stajnje: „Hdže je moja Khatrna? Hdže moje lube džěcatko!“

Běžachu k wodže, — jenož makowy wěnc na njej pluwa a do koła so wjerći.

Zamkny so stary Hrimač; pjeć cylych lět ze svojich wrotow njewuńdže. Tež atamanstwa, a dobytk, a wšeho so wotrjekny. Zešedziwi jako sywik.

Bóh da jemu dočakać, zo bu tež druha džowka z njewjestu. Wysoko zrosćena, šwarna je a čornych wobwočow. Žadachu wo nju hódni ludžo — młody stotnik, krasneho wobliča. Bohaty slawjachu kwas: wot njewjesćineho dwora hač k samej cyrkwi běchu krasne pokrywadla wupřestřjeli; ze slěbornych bańkow hosći hosćowachu. A zešlo bě so hosći! Dom a dwór hač k wrotam — cyłu wulicu (hasu) napjelnichu. Cyły tydžeń so wjeselachu.

Nan požohnowa młodeju po kwasu, dowjeze jej na nowe hospodařstwo. Zrudno, styskno bě staremu Maksimej samotnemu w domje: pohladny na Dněpr a dopomni so na staršu džowku: sylzy ronjachu so jemu na šedziwu brodu.

„Ach ty Khatrna, Khatržinka, džěčo moje drohe! zahubił sym twoju knježnisku młodosć!“

Přeložil M. H.

Žórło.

Pěsnjerjo su nam wjele wo šeptajo bórbotacych žórleškach spěwali, ale žadyn hišće prajił njeje, što wone šepceja. Wubjeř swjaty džeń, na kotrymž móžeš z wjacj nutnosću při žórlešku pozastać a njerozpróšeny powjedańčka samsneho wobkedžbować. Wokoło žórleška maš różowe a druhe keřki, štož swjatočnje pozběhuje. Při skhadženju slónca je krasnje pola parle puzolaceho a nazhonjenja šeptaceho žórleška so k rozpomnjenju posynć. Skhadzace slónco rozsywa swoje pruhi, kaž złote snopy, mjez třepjetajcy so kolebacymi liscíčkami zehrawajo k žórlešku a wobswěćuje rejwajo poskakowace žolmički. Solobik zanošuje w blizkich keřkách swój rańši khěrluš; kołowokoło pak je wšo woćichlo, — lěs je swjatočny templ žiweho Boha; — wšitke kwětki swjeća w krasnej pyše nježdělu, jeno šeptawka „žórło“ njezastanje swoje powjedańčko. Njepřeličbne žolmy čišća so wjerćo mjez kamjenjemi a pěskom jasne běle kamješki sobu torhnywši horje. Žolmy, čeho dla khwataće takle, čeho dla tak zlětujeće? „O, nas je wjele, wjele“, rjeknu wone, „nutřka w hórce abo kamjenišću je nas hišće wjele tysac tysacow, — što nas ličbuje. Wšitke chcedza won, njebieske swětło snědać.“ Čisnješ kamješk do žórleška, čisnu jón žolmy daloko „z puća!“ jemu přiwoławši. — Što pak běchu wšitke tele krjepki, hdže su sem? Su wone snadź wot lijeńcy sem zajate byle? „Ně, ně!“ budza wjele tebi napřećiwo šepćać, „ja běch před krótkim hišće w mróćeli, na zemju dele hladajo, přihladowach, kak blysk

do teho a do tamneho duba a twarjenja dyri a pomhach woheń podušeć, hdžež bě so palić počało.“ „Ja běch w zańdženej zymje sněhowa hwězka, kotraž z pjerjojtym zablětkom drěmate rostliny wodžěwaše.“ „Krupa běch ja“, — „ja njobjesow rosa“, — „ja nošach lódže w oceanu“, — „ja wjerčach wšelake koła“ (kaž mlyn-ske a teho runja wjacy), tak rjeknu druhe, a dale zhoniš wot nich: „Ja běch słódka brěčka we wišnjach“, — „ja krasne winko“, — „ja jěd“, — „ja mloko“, — „ja hojace lěkarstwo“, — tak na přemo wołaju parlam so runace krjepki. — Womačej porst w žórlešku! tu šepeteja tebi: „ja běch w zrudźbje ronjena sylza“, — „ja něhdy w čežkim džěle wuhnata krjepjelka potu“, — „w twojej wutrobje běch ja něhdy skažena krjepka krowje, a čehnjech w zymje wot tebe wudychnjena, kaž běly dym abo para, k sněhowym mróčelam horje!“ Tole a hišće wjele druhe běchu te ze žórleška šwórčate krjepki.

Nětk chcemy dale so prašec: „što dha tam w skalinje abo w zapřikrytej horje wohladachu wšitke te kapki?“ Dajmy jim ryčec! Kóžda krjepka, štož tež jeno je była, je pilny džělačeć, je wšelake khody a puće tam wumlěła; kóžda wot nich džělaše nad kamjenjemi a wotdrjebi tu a tam kusk, hdžež měješe so k swětlu přecišćeć.

Nutřka w horje maš kótlesko, kotrež bě něhdy ze selu napjelnjene městno, tola milijony wodoowych kapkow su wot njeho cyrobu brale a tak po něčim wotwjedle selowe lěhwo, — zo jeno je čěmnita pinca k dopomnjeću tam zawostala. — Dale twarja te žórleška krjepki w kapniku (tropfstein), male cyrkwički z luboznje blyščacymi wěžemi, čłowjekej podobnymi. Jich wobstajny pad klinči, kaž hórskich duchow hudźba přez njewobswěćene khody. — Na zemi tajkeje džěry w skalinje zhromadźuja so parlam runace krjepki k podzemskim hatam a lija kaž rěčki z wulkimi padami so po dolhosći hórskich škalohow k swětlu. Džiwne zwěrjata wohladaš tudy: šěsć palcow dołhe blěde stworjeńčko bjez wočow, pyta za insektami w tutym skradźnosćow polnym swěće, w skalinje nutřkach t. j. džěryny salamander (Höhlensalamander). Hdyž je nam zlě a hrozno bjez slónčneho swětla, je temule stworjeńčku w jeho wěcnje čmowym bydleńčku cyle derje a samsne wumrje, hdyž je šipy slónčných pruhow trjehja. Drjewna leža w skalinje, kotrež su pohrjebane, jako so hora tworješe, — wodowe kapki přecahnu je a wupjelnja wšitke džěrki, pak z kalkom, pak z ščerkom: drjewno wokamjeni. — Lubozne barbne škorpowki (Muscheln) wotpočuja we hlubinje, a džělawe kapki započnu z nimi wikować: kóžda poslednišich dostanje wot kalkoweho bydleńčka teho před lěttysacami zemrjeteho stworjeńčka malički kusčičk kalka a dari za to runje tak mały kusčičk šwablošcerka (Schwefelkies) t. j. šwabl a železo. Lěttotki dze tajke wikowanje bjez přetorhnjenja dale a rozlemljawa skora je do železotwjerdeho zlotoblyščaceho kamješka přewobročena, kotryž w kóždzičkim kruše přjedawšu formu a napohlad, haj samo wšitke dypki pokazuje, kiž škorpowka měješe.

Hdyž pak wšitke krjepki w čemnitým bydle, skalinje, tak wšelake wužiwa, roztorhaja a twarja, dha drje jasna wodžička tola tak cyle čista njeje, w kotrež hač na dno widžiš rybički, wački a bručki wšelakich družinow; snadž jenemu abo druhemu dželačerjej něšto wot jeho džela přiwisuje, a lohcy dosć je tón abo tamny hoće ze skaly něšto na puč sobu wzał. Wobkedźbujmy nimošwórate kapki! Kajke bohatstwo njesu wone z hlubiny zemje? Kajke kubla, kotrež tam zaworštowane ležachu, wone sobu přinjesu na swěto a je wužitne sčinja! Kalk přinjesu, za milijony mušlow, šnakow a hwězdušow (Strahlenthiere) w morju přebywacych, kotrež potom korale twarja (k temu je kalk trěbny); přetož z nich nastanu nowe kupy w oceanu. Ščerka njesu druhe, za njepräličbne naliwniki (infusorie), kotrež dawno žarliwje na tón samy čakaju, — tež na brjozy stejaca trawa chce něšto wot jeho wužiwač. Atmosphæriski powětr njesu druhe, w małych puchečkach, za rybki a wodoinsekty k dychanju trěbny. Wuhlokisalinu maju druhe, za koruški do wody wisace. Železo njesu, fosforokisalinu a wšelake sele k cyrobje za wšelake splahi a zwěrjatka Bože. Stadlo mrowi, kotrež wšelake wěcy k mrowišću njesu, njej pilniše wěsće, hač krjepki, ze žórleška běžace: kóžda wot nich njesu džě čezu swoju, spožuju cyrobu a zdžeržuje žiwjenje. Njesprócne parle! Lědom su po wšelakim čěžkim džěle, přez rozstorki, mjez kamjenjemi a stolpami w rěcy nastajany, młyny honjo a lóžde nošo so do morja k měru podale, dyrbja zas k mroćelam lećeć, z kotrychž dele padnywši na hory zas do žohnowanjenošaceho žórła so wróca. Tole zhoniš wot žórleška krjepkow trjebaš jeno žadliwy wobkedźbowar přirody Božeje być: žórleška njesprócny ert khwali čí wěcnje zastaracu lubošć žiweho Boha w krasnje wudebjenym templu w stwórbje.

J. A. P—č, wučer.

Dželenje wot domu.

Sylzow sym dosć ronil, wjele so rudzil,
 Zo prječ dyrbju wot tudy,
 Tola mój wóte luby hinak je sudzil,
 Duž čeu čahnyć njetyšny.
 Wóteny domo z tebe du,
 Džens na přeco wučahnu,
 Duž adej, budž bože mje.
 Duž adej, adej, adej ;:
 Duž adej, budž bože mje!

Božmje róže, kwětki lubše wy moje,
 W zahrodže, kiž hladach was,
 Njesměm dlěje wužić wjesele swoje,
 Přetož dželenja je čas;
 Płačće zo mnu rjanuške,
 Prječku džens mój pućik džě,
 Duž adej, wam bože mje atd.

Božmje kěčjate wy luki a pola,
 Hdžež wěnc wijach někotry;
 Božmje lěski, hajki, zelena hola,
 Hdžež běch nam'kał khłódnicy;
 Hórki, hona, džělošća,
 Wopušćić was dyrhju ja,
 Duž adej, wam bože mje atd.

Božmje wolam zrudny z hory do dola
 Wam tež, moji najlubši,
 Waše lube znamjo wutroba khowa,
 Z teje njepräižćeće mi;
 Sylza wóčko začmiwa,
 Čěžka je mi wutroba,
 Duž adej, dha bože mje.
 Duž adej, adej, adej ;:
 Duž adej, dha bože mje!

Z němskeho přel. H. S.

Pichow.

(Skónčenje.)

Kwétnica pod Pichowom. Łuki pod Pichowom na sewjernym boku su tonidne a zemicojte, a syku so dwójcy za léto; někotre sušise abo lésne łuki hodža so jeno junu syc. Zemica (Torf) so na wjele łukach ryje a z njej zalutuje so w zymje wjele drjewa. Na łukach rostu mnoho wšelakich réznow, syćiznow a wołmjanych mickow. Syno z nimi naměšane dawa teho dla bóle kisału abo konjacu picu, dyžli dobru krowjacu. Wołmica (*Eriophorum*) namaka so tudy we dwémaj družinomaj, mjenujcy šéroko- a wuzkołopjenata abo drapata a hladka (*E. latifolium et angusif.*). Réznow je tudy na 20 družinow; jich mjena su: Rézna sažna, pchowa, rozlatkata, kuljoztwjelcata, lišča, kałata, hwézdata, jahłojta, bléda, poražena, dornojta, žolta, šédžiwa, pucherjojta, blešata, kosmata, zaječa, trépjelčkojta, podlěšena (*Carex præcox, pulicaris, paniculata, teretiuscula, vulpina, muricata, stellulata, panicea, pallescens, pilulifera, cæspitosa, flava, canescens, vesicaria, ampullacea, hirta, leporina, brizoides, elongata*). Bóle w lésach steji hišće rézna lésua, porstata a zdalena (*E. sylvatica, digitata, remota*), a we Warnołčicach při hatach ta žadniša šikowana r. cachorojta (*C. Pseudo-Cyperus*). Wot pijawow rostu tudy na łukach a w lésach slédowace družiny: P. blakaty, šérokołopjenaty a trawnikowy (*Orchis maculata, latifolia et Morio*), kukawka muchojta (*Gymnadenia conopsea*), dutojčka zelena (*Coeloglossum viride*), dwójlišćik jejkjojtolo- pjenaty (*Listera ovata*), kokulinda wonjata (*Platanthera bifolia*), stawač tonidny a šérokołopjenaty (*Epipactis palustris et latifolia*). Na někotrych łukach zwjesela mječik trěchojty (*Gladiolus imbricatus*) a šklenčérnja sibi- riska (*Iris sibirica*) našu wutrobu. Jow nađeńdzemy tež bałdrijan lékařski a mjeńši (*Valeriana officinalis et divica*) a Božu ryč abo žiwotnik (*Thalictrum flavum et angustifolium*). Wot trawow sluša smjelzyna lebijojta (*Calamagrostis lanceolata*) k žadnišim rostlinam. We a při žumpach a zem- micowych jamach steja tele žadniše rostliny: bublinka mjeńša (*Utricularia minor*), kóćadło srěnje (*Drosera intermedia*), žumpawka powšěchna (*Limn- ochloa Bæothryon*), styskniwka jednora (*Epilobium palustre var. simplex*). Tam rosće tež kózlik džećelojty (*Menyanthes trifoliata*), krwawina tonidna (*Comarum palustre*), pyskownička běla (*Rhynchospora alba*) a bažička ton- idna (*Triglochin palustre*). Z warnołčanskich hatow maja so hišće jako žadniše rostliny mjenować: Syćawka jejkjojta a jehlinojta (*Heleocharis ovata et acicularis*), popjernik trityčkaty (*Elatine triandra*) a blótowka po- wšěchna (*Limosella aquatica*). Na mokricach (Algen) su wody pod Pichowom jara bohate. Lubožnosć a rjanosć tutejch drobnjch rostlinkow je hakle přez mikroskop spóznać. Wot ničorow (Fadenalgen, Conferven) mjenujemy slédowace rody: Ničora (*Conferva*), wurostnica (*Oedogonium*), šrubica (*Spirogyra*), pňahowka (*Zygnema*), zdwojenka (*Zygonium*), při- lěhanka (*Mongeotia*), cyblonitka (*Bulbochæte*), krakonitka (*Myxonema*), hibotka (*Draparnaldia*), žabišćo (*Batrachospermum*), rozložnik (*Chæto- phora*), pječičik (*Chantransia Herrmanni*), krasnowłósnik (*Calothrix cæ-*

spitosa, najzadníša našich nícorow), tolstoscéhnik (Hormidium), suwawka (Oscillaria), drobnonitka (Microcoleus), posypanka (Vaucheria), šlewjerka (Tetraspora), dyrkotawa (Nostoc), róženc (Anabaina), kulešica (Cylindrospermum), kožónitka (Scytonema), namočnica (Prasiola), dornica (Chtho-noblastus repens). Rjane su nícory, rjeńše pak su drobníše ščěpánki (Spalt-algen). Tudy namakaju so družiny slédowacych splahow: Čólnica (Suri-rella), čolmička (Navicula), krasnička (Eunotia), smuhačk (Himantidium), lamawka (Fragilaria), rozprowanka (Diatoma), rozsypka (Odontidium), tablowka (Tabellaria), lohčík (Synedra), wobkružnik (Meridion), kli-nowka (Gomphonema), wužlobjenka (Stauroneis), brjuchačk (Cymbella), zmahowka (Achnanthes), nitkorječazk (Melosira), jehliniščo (Rhaphidium), wrječenowka (Closterium), drobnohwězdačk (Micrasterias), hwězdotarč (Euastrum), jěžokulka, jěžulka (Xanthidium), hranobančík (Desmidium), podwupílka (Didymoprium), póduška (Docidium). Swěčnik (Nitella) wučini wosebitu swójbu mokricow. Kaž je widzić, je naš Pichow jara bohaty na rostlinach a přetrjechi na družinach samo wyšše hory, jako jazonsku, Čornoboha a snadž tež Lawšu. K temu su tudy jeno te rostliny mjeno-wane, kiž na horje hač do doła na łuki dele rostu. Cyle blizko pola Drje-čina a Warnołčic rostu hišće slédowace žadníše družiny: Hlinak tułowojty (Gagea spathacea), leńčk rólny (Linaria arvensis), lawica rólna (Antirrhin-um Orontium), čist rólny (Stachys arvensis), cachor žoltuški (Cyperus flavescens), hubinka powšěchna (Lathraea squamaria), smólnik powšěchny (Asarum europæa), pijawa bozowa (Orchis sambucina), sydrješćica lě-sowa (Galium sylvaticum), barbjenk mjeńši (Vincetoxicum), černjawa skalna (Rubus saxatilis), pačefnik jenokwětkaty (Melica uniflora), wo-bročawka nazymna (Spiranthes autumnalis), khamp molowy (Verbascum Blattaria), šlez pižmowy (Malva moschata), džećel hórski (Trifolium mon-tanum) a žandawa šipojta (Genista sagittifolia), hakle w juniju 1857 wu-slédžena a hewak we Sakskej jeno hišće pola Chemnic.

Wuhlad z Pichowa. „Wyšše stupiš, dale widziš!“ Tute słowa, z kotrymiž je so naš dažiński krajan na Lawši do knihow zapisal, plača tež za naš Pichow. Přetož hdy by tu tež wěža stała, kaž na někotrych druhich blizkich horach, dha bychmy tež połodniši bok abo połodniše poč-koło lěpje widžili dyžli nětk, dokelž nam wysoke štomy wuhlad zadžě-waja, a my dyrbymy toho dla nahe blaki pytać, hdžež so nam połodniši bok wotewri. Jedyn tajki blak namakamy, hdyž z wjercha hory po tak mjenowanej přčej ščezcy něhdže džesać minutow dale k Wjelećinej dze-my, hdžež mamy wuhlad na žitawske hory. Ale tež tudy počnu wyšo roscące huste štomy wšitkón wuhlad rubić. Tudy widžachmy hewak lěpje dyžli nětk Tafelfichtu a druge předhory hobrskich horow, dale hory Ješćedž pola Liberca (Reichenberg) a tužisku horinu wyše Žitawy a we njej Horn-čerja, Howald, Lawšu, Tollenstein a Jědlowc pola Georğenthala; bliže k nam pokazuje so Kotmar, Kóncowc pola Oderwic, hołbinska hora, kha-pala pola Rumburga, nowy Gersdorf, Bělbób a Čelenc (Kälberstein), Kumwald, Khróstawa, Wjelećin a druge bližše a dalše wsy. Na wjeršku hory widžimy k połodnju a k wječoru darinsku horu, Tućicy, Wolbra-

mocy, Rynar, Jazońcu a Biskopicy; wyše Jazońcy pozběhuje so jazońska hora; přez Wolbramocy widžimy Zymowku (grosse Winterberg) a Róžowc (Rosenberg), a wot njeju k wječoru pokazuja so z daloka hory tamnu stronu Łobja. Je pak wuhlad z Pichowa we połodnišim połkole přez blizke štomy trochu zadžěwany a přez dalše wysoke hory wobmjezowany, dha so nam na połnocnym boku čím dale wotewri a přez ničo njewobmjezuje, khiba přez połkolo srjedźnołužiskich horow wokoło Budyšina, kotrež su tudy skoro wšě k widženju. Čim wyšša hora, čím dalši wuhlad. Štóz 1000' wysoke steji, widži 8 $\frac{3}{4}$ mile daloko, mjenujey hdyž žane rynki wysokich horow do puća njestupja. Stejimy 2000' wysoke, widžimy 12 $\frac{1}{2}$ mil daloko. Naša hora je 1532' wysoka, a my widžimy teho dla, dokelž nam tudy k połnocy žane wysoke hory wuhlad njezastupja, něšto přez 10 mil daloko, po tajkim krajinu wokoło Łukowa, Lubina, Luboraza, Gubina a Žarowa. Ale my njechamy naše woči tak jara rozdzerać a so tak jara přemocować, ale hladać, što bliže a jasnšo widžimy. K nohomaj ležo widžimy pak najprjedy Warnołóicy, Zdžar a Drječín, dale Běle Noslicy, Demjany a Husku; přez Husku dale won Stachow a Palow; niže Palowa widžimy Horny Wujezd a dale dele Kamjenc. Niže Kamjenca pokazuja so cyrkwe Róžanta a Wóslinka, a bóle k ranju Kulow a Worejery. Wyše horje widžimy Rakecy a Njeswačidlo. Přez hnašćansku horu pokazuje so dvě hodzinje wot nas daloko Budyšin jara jasnje. Niže dele widžimy Minakał a Klukš a dale dele Klětno a Jamnow. Wot Budyšina k ranju widžimy Poršicy, Bart, Hrodzišćo a Wóspork a wot Wósporka k połnocy Wulki Radšow. Zady Dubrawy widžimy „pavillon“ pola Nizkeje a dale k ranju hišće někotre běle blyšćate wěže, jako Rozbork a druhe městna. To je z krótkim wuhlad z našeho Pichowa a njebudže so teho dla ničo kać, kiž našu horu wopyta. Wjele pućow wjedze na Pichow, a přecha šćežka wot Wjelečina hač do Nowych Demjanow přiwjedže kóždoho na wjeřsk hory, kiž najwobćežniši abo najbliži puć horje hić njecha. A hdyž tež horka ani piwo ani khlěb a butru njenamakaš, dha maš tola w léce na puću dosć čerujowych a holanskich jahodow, truskalcow a malenow, kiž će wokřewja, hdyž su zraće. A jeli zo so či jahodkow njecha, dha tykń sej klin khlěba a kónc koľbasy do zaka. Za poł hodžiny sy z Drječína abo Warnołóic horkach, a tam móžeš na čornym kamjenju abo na zelenym trawniku we měrje sedžo snědać abo swaćić a sej při tym přeco kraj wobhladować a rozmyslować, kak wulki swět je.

Čeho dla Nukničenjo do Palowa džesatk dawachu?

Evangelski farań w Palowje dostawaše wot starodawna hač do najnowišeho časa z dweju katolskeju burskeju kubłow w Nuknicy lětny džesatk, a to z kóždoho polpjata kórca rožki a polpjata kórca wowsa budyskeje měry. Zda so hižom to dziwne być, zo dyrbja katolscy burjo evangelskemu fararjej džesatk dawać, dha chce nam ta cyła wěc hišće dziwniša być, hdyž wopomnimy, zo je Nuknica dale hač dvě hodzinje wot Palowa wotležana a ma tak derje

khřóscánsku kaž tež wujezdžánsku cyrkej bliže a so teho dla tež myslic njeda, zo by hdy do Palowa zafarowana byla. Ze starych pismow njeda so tež wuslědźić, kak je palowski farar k tutemu wotsypkej přišoł a jenož to je z posleńšich wěste, zo měješe wón hižom dolho prjedy lěta 1564 to prawo, sebi z Nuknicy wotsypk žadać, přetož hižom w spomnjenym lěće nasta zwada dla tuteho prawa bjez palowskim fararjom Michałom Hütterom a dvěmaj burmaj w Nuknicy, a bu tehdom we wosebitym pismje wot halštrowskeho a palowskeho knjeza Wolfa z Ponikau a Luhowskeho knjeza Khryše z Planitz, kotremuž tehdom Nuknica přislušeše, postajene, što a kak ma so do Palowa wotsypk dawać. Najskerje je palowski farar hižom dolho do reformacie to prawo dostał, sebi z Nuknicy dzesatk žadać a to hižom w tym času, w kotrymž bě Nuknica hišće we wobsedźenstwje teje sameje zemjanskeje swójby z Ponikau, kotrejž Palow hižom přez 300 lět dolho přisluša. Kaž nětko powjesć ze stareho časa powjeda, dha je něhdy Nuknica jenej wobstarnej knježnje z Ponikau přislušała, kiž je tudy skhorila a so khora k swojemu přecelstwu do Palowa přewjesć dała. Tudy bu wona pilnje wot tehdomnišeho palowskeho fararja wopytowana a z Božeho słowa wokřewjena. Za to dobu jeho jara lubo a wotkaza jemu a jeho potomnikam na wěčný čas na swojimaj kubłomaj w Nuknicy to, wo čimž prjedy ryčeli smy. Po druhej powjesci sta so to w času móra, kiž přez Lužicu čehnješe a na kotryž tež tamna knježna w Nuknicy skhori. W swojej smjertnej nuzy pytaše wona w Khróscicy atd. podarmo duchownu pomoc, přetož hdžež tež k duchownemu posła, kóždy boješe so k njej hić. Na posledku posła tež do Palowa a palowski duchowny zmuži so tež a njeda so ani wot dalokeho puca ani wot jeje khorošće wottrašić, ale poda so k njej a troštowaše ju a wokřewi ju ze swjatymi sakramentami. K džakej za to wotkaza jemu wona na wěčný čas dzesatk w Nuknicy.

K. A. Jenč.

Wopomnikaj před Budyšinom.

Před zwonkownymi bohatymi wrotami města Budyšina stejitaj kamjeńtnaj wopomnikaj, jedyn, hdyž z Budyšina won džeš, z dobom na lěwu ruku, drubi na prawicu na rózku přenjeroho pola. Přeniši je kamjeńtny križ, do kotrehož je tesak wurubany, posledniši pak stejacy kamjeń ze sčehowacym napismom: „Simon Milticz 1617. E. S. M. A.“ Wo přenišim powjedaše mi něhdy stary wrótnik při bohatych wrotach, zo je na tym měsće, na kotrymž nětko križ stejí, w starodawnym času jedyn wojak jeneho měšnika při skladnosći swjedžeńskeho čehnjenja wokoło města zakłoł, na což tón wurubany tesak pokazuje. Wo poslednišim slyšach tutu powjesć: Wjedžeše něhdy jedyn bur ze swojim wotročkom woła abo čelca do města. Před měšćanskimi wrotami splóši so tutón a poča hawtować. Tón wotroček cheyš jeho z kamjenjom, kotryž bě dosahnył, zranić. Ale

hlaj, tón kamjeń zleći do tego bura a zarazy tuteho. Tego dla bu po někotrym času tež tón njezbožowny wotročk po zakonjach tamneho časa wo hłowu přikrótseny a k dopomnjeću na tutón zrudny podawk tón kamjeń postajeny, kotryž smy wopisali. *K. A. Jenč.*

Serbski pomnik w Budyšinje.

Na pohrjebnišću „Tuchor“ w Budyšinje, na wječornej stronje třećeho abo narańšeho pola stejitaj dwaj staraj, kóždy něhdže 2—2½ lohća wysokaj, jedyn druhemu runaj pomnikaj porno sebi, kiž staj z pěškowca džělanaj a na małej pyramidze spodobjenaj. Staj to pomnikaj mandželskeju, kotrajž tam porno sebi wotpočujetaj. Wobaj pomnikaj staj štyrjorózkataj, hewak z někotrymi arabeskami debjenaj a mataj złamanej a na so nakhilenej hłowje abo wjerškaj. Jedyn wot njeju ma jene serbske napismo, krótke a nic cyle wšědne. To same je přičina, čehož dla tudy na tónle pomnik spomnimy. Tole napismo, kiž na wopomnikowych štyrjoch stronach stej, rěka pak tak: (na 1. str.) „Jan Ruschka“; (na 2. str.) „Wustupi na Šwjet 1707. Šjetži“; (na 3. str.) „Woblada šo we Šwjetži 68 Šjet“; a (na 4. str.) „Wustupi se Šwjeta 1775. Šjetži“. Hewak steja hišće delka na podnožku pomnika te słowa: „Budžjefane wot P. Dittricha f Mješta“. Tónle wopomnik swědči zjawnje, zo je Jan Ruschka wěsće rady Serb byl a logiscy cyle prawje tak myslit, zo so Serb po smjerći ani njesmě ani njemóže do Němca přewobroćić. Sčěhujemy jeho přikład a wostajmy so dotalnej, hustej wrótnosće, kiž Serbow po smjerći na jich pomnikach do Němcow přewobroća!

W.

Přirunačka.

Wćipny kaž sołobik (kohlica),
zežrany kaž wrobjel,
zwardliwy kaž sroka,
zawistny kaž žurk (pos),
padušny kaž rapak,

hordy kaž khorejtny kón,
hlódny kaž mlynska kokoš,
pócíwy kaž honak,
žarliwy kaž gjanzor,
bojazny kaž wudra.

Z ludu *H. S.*

Zhubjeny twarožk.

Jako něhdy naš zbóžnik ze swjatym Pětrom do jeneje wsy přińdže, běštaj wonaj hlódnaj a tón Knjez džěše: „Pětrje, dži a kup namaj mloka!“ — „Mloko nic, knježe, radšo twarožki“, prošěše Pětr, kotryž twarožki rady jědžeše. — „Staj so twoja wola. Tule maš pjenjezy, kup tři twarožki!“

Pětr džěše na to do jeneje khěže a kupi tam tři twarožki. Jedyn hnydom zje a přinjese, so po khwili wróće, jeno dwaj twarožkaj. „Hdžeha maš třoći twarožk?“ praše so naš Knjez. Pětr činješe, kaž by to njeslyšal a wobaj džěštaj dale.

Bórzy na to přińdžeštaj do lěsa, hdžež wotpočowaštaj. Tu rjeknje naš zbóžnik k Pětrej: „Pětrje, ja nimam žanych pjenjez wjacy a tola budžemoj jich potřebnaj. Tudy pod štomom, pod kotrymž sedžimoj, leži poklad. Wzmi sochorc, wukorjeń štom a zběhń poklad.“

Pětr bě hnydom při džěle a jako bu štom skónčnje wukorjenjeny, nadeńdže woprawdže poklad, ze samych zlotych wobstejaacy. Duž wza złote a wusypny je na hromadku před teho Knjeza. Tón je ličeše a sěmi z nich tři jenak wulke khopički; jenu da Pětrej, jenu sam za so skhowa a jenu wostaji ležo.

„Komu přisluša dha tuta třeca khopička, knježe?“ so Pětr praša. — „Ta je za teho, kotryž je třeci twarožk zjěd.“ Hnydom bu Pětr z wuznaćom tu: „„Knježe, třeci twarožk sym ja zjěd.“ Ale tón Knjez, z khutnym wobličom na njeho pohladawši, rjekny: „Pětrje, ty so njepóznaješ k třecemu twarožkej, ale k tutym pjenjezam. W pjenjezach tči satan. Dži, wzmi wšitke twoje pjenjezy a rozdźěl je bjez khudźimu!“

Pětr so začerwjeni přez cyle wobličo, wza pjenjezy a činješe, kaž bě jemu tón Knjez poručil.

Fiedlerf.

Drobnostki.

— (Prjedawše, stare wašnje zamknjenja testamentow a jich přepodaća do sudniskeje ruki.) Je w něčičišim času što swój testament na papjeru spisać dał abo sam spisał, dha zamknje wón tón samy, zo njeby nikomu wjedźić dał, što w nim steji, na to wašnje, zo jón do papjerjanej wobwalki zawali abo kouverta tyknje a na to tónle kouvert abo wobwalku zazygluje, potom pak z wonka na kouvert, zo je we tym jeho testament, a swoje mjeno a datum napiše. Tak jón potom sudnistwu přepoda, zo by so wot teho skhował. — W prjedawšich časach a wosebje w 17. lětstotku běše to hinak. Město něčičijeje papjerjaneje wobwalki abo kouverta trjebachu tehdy drjewjane, podolhojte tyzy srěnjeje a mjenjeje wulkoty. Spisany testament bu do tyzy položeny, tuta z wěćcom zawrjena, na to z bórnicu na křiž wobwjazana a zazyglowana a potom tak sudnistwu přepodata a tam khowana. Běštaj dwaj, na př. mandźelskaj swój testament w hromadže wzajimnje činiloj, dha bu kóždoho poslednja wola do wosebiteje tyzy položena a na to buštej wobě tyze z bórnicu hromadu wjazanej a za- a přizyglowanej, tak zo w hromadže wisaštaj.

IV.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Krasny dzeń spěwanskeho swjedženja je so minyl! Sołobiki a škowrončki a cyla ptačina, kiž bě so w Budyšinje zhromadźila, je zaso po serbskich polach a hajach so rozešla. Tola wučink spěwa, kiž je mnohich za Serbstwo zahorił, po cylych Serbach wostanje. Ze zdobnej wjesołosću spominamy na tónle swjedžen, dokelž — džak pruham wot pilneho k. Fiedlerja wotdźeržanym! — spěwanje so derje radzi. Spěwarjow drje běše mjenje dyžli w loni, wosebje dokelž so přitomnosć při někotrych pruhach žadaše; tola či, kiž z wótcinskeje horliwosće so wobdźělichu, spěwachu ćim móćnišo. Spěwanje, wuwjedžene wot towarstwa „Lumir“ a mnohich wonkowskich mocow, wotbywaše so tež lětsa w „třoch lipach“, pod wjedženjom k. komponista Kocora. Tribunjne wulkeho sala běštej debjenej ze serbskimi, lužiskimi a saksкими khorhowjemi, kaž tež z napisomaj „Sława Łužicam“ a „Sława kralej“. Spěw započa so po 7. hodzinje, a bu wot bohaće zhromadženych Serbow z blizka a z daloko, drubich Słowjanow a Němcow, za kotrychž běštaj kk. Bartko a Kocor dowjedny přeložk přihotowaloj, z radosću slyšany, kotraž so z často-króćnym „sława“ wozjewjowaše. Solisty běštej našej najslawnišej spěwarcy — knjeni Schusterowa z Budyšina, prjedawša komorna spěwačka w Dreždžanach, kotrejež móćny alt a znatu wustojnosć wšitcy přitomni sławjachu, a knježna Mathilda Stangec ze zdaleneho

Corneho Kholmca, kotraž sebi ze svojim wubjernym, slěbročistym sopranom při kóždym wustupje bohate „sława“ zasłuži. Tenorsolo spěwaše z wjetša k. wučer Šolta z Kemnic pola Lubija a tež k. Fiedler; basso bu wot k. kantora Vogela z Wósporka a k. primanarja Gudy wuwjedžene; tež woni buchu ze sławami počesćeni. Knjezej komponistej wołaše so zdobnje po někotrych, wosebje w narodnym duchu zestajanych spěwach, ze strony přítomnych knjezow „sława“. — Druhi džěl swjedženja, hosćina, traješe přez dvě hodžinje a běše wosebje žiwa. Njejsym materialist, zo bych jědz snadź khwalič započal; duž wuzběhuju hnydom, zo je so rozdawała čišćana „Spomnjenka na spěwanski swjedžen atd.“, w kotrejž wyše „Hišće Serbstwo“, „Hdže statok mój“ a „Trać dyrbi Serbstwo“ tónle spěw ruskeho hłosa teješe:

„Ja Słowjan sym a Słowjan budu	Njech wukhwaluja sej zynk cuzy,
A Słowjan stajnje wostanu.	Ja sebi khwalu serbsćinu;
∴; Wšo dobre přēju wšemu ludu	∴; Njech druhdže pohladuja druzy,
A Serbstwo prjódcy lubuju. ∴;	Ja hladam jenož Słowjanku. ∴;

Kraj serbski, domowina moja,
Ty sy mój raj tu na zemi,
∴; Njech rosće wšědnje sława twoja
A kóěj w najrjeńšej krasnosći.“ ∴;

Mjez přestawkami buchu wšelake připitki wunjese. Najpřeniši plaćeše našemu miłosćiwemu kralej. Potom sławješe k. Fiedler w rjanych słowach k. Seilerja jako basnjerja a k. Kocora jako komponista; při tym dostaštaj wobaj wawrjencowy wěnc a diplom jako sobustawaj „Lumira“, tež přepoda so přenjemu synlje posłěbornjena lyra a poslednišemu drohotny taktownik w mjenje mjenowaneho towarstwa. Po džakowanju k. Seilerja bu zhromadnje spěwatkam a spěwarjam „sława“ wołana. K temu prizamkny so wosebje wočišany humoristiski „blidowy spěw“, kiž so takle kónči: „Lumirej duž wunjesy — Z jasnym klinkom wo škleńcy — Spodźiwnu, dundyrsku — Sławu nanajkrasnišu.“ Na to postany k. Kocor a dawaše zasluženu česć knjeni Schusterowej jako solistcy a k. Fiedler česćomnej knjeznje Stangec. Tež bu wyše teho bratrowska „sława“ zhromadnje wuprajena čěskim (k. Dr. med. Kordinje a jeho swakowej ze Skalicy, a měščanomaj z Noweje Paki) a ruskim (běchu to k. Priorow, jeho wučomc mlody wječch Wjazemskij, a k. baron Osten) hosćom, kaž tež wosebje k. Wicazosławej Hálkej z Prah, čěskemu dramatiskemu basnikej. Němskaj připitkaj zaslužitaj spomnjenje; přeni bě wot k. assessora a ryčnika z Walter-Jeschki'a na tych Němcow, kiž Serbow a druge narody njepodčišćuju, druhi pak wot k. Dr. Lotze'a z Lipska na wobdžětarjow serbskeje ryče. Tež zapomni njesměmy, zo su lětušemu swjedženju přeni raz po telegrafje zbože přeli, a to z Dreždžan a z Lipska. — Hdyž so třeci džěl, rejowanje, z „Meju“ započa, zhromadžichu so njerejowarjo w pód-

lanskimaj jstwomaj a žadachu přítomných Čechow, zo bychu někotre česke pěsnje spěwali; čile to tež po bratrowsku činjachu a zaslužichu z tym džak mnohich Serbow. Radosć bě na wšitkich wobličach widjeć. Reje su pječa hač do swětneho ranja trale. Či, kiž su na kajkežkuli wašnje za swjedžen sobuskutkowali, zasluža wulki džak cyłego Serbowstwa! Slawa jim! Njeh wosebje Lumir ze swojim spěwom a jako wjedzičer a zbudzowař serbskeho spěwa, na mocach přibjera a podobnje kaž jeho česki mjenowc Budyšin a serbske krajiny pohibuje a wožiwja, serbsku ryč a serbski spěw překrasnujo!

* Džen 2. oktobra bě w „krónje“ posedženje ryčespytneho wotrjada Mačicy Serbskeje, kotrež kk. Dr. Pful, Smoleř a Hórnik jako sobustawy a k. farař Wičaz a k. duchowny Dučman jako hosćej wopytachu. Hórnik čitaše nastawk wo naměstniku „so“ a spominaše na rukopisne słowniki našeho slawného Abrahama serbskich ryčespytnikow — Frencela a pokazowaše na wjacore tam so namakace serbske słowa. Na to zdžěli k. předsyda Dr. Pful swój nahlad wo dwojakim sklonjowanju naměstnikow „mój, twój, swój“, rodžak: mojeho a meho, kaž tež wo wliwje (Einfluss) mjehkeho „e“ a „i“ we lačanskej a grichiskej ryči.

* Džen 9. oktobra zhromadži so starožitnostny wotrjad M. S., a to kk. Jenč, Brósk, Hórnik, Kulman z Wojerec a Wjela. Jako lubi hosćo buchu powitani: kk. Seileř, Bartko a Kulman z D. Wujezda. Z přenja spominaše k. Wjela w nastawku (hl. wyše) na pomnik Ruški na budyskim Tuchorju a na něhduše khowanje testamentow w drjewjanych tyzach. Z druhého čitaše k. Jenč „přehlad serbskeho pismowstwa w l. 1858—1860“, w kotrymž krótkim času je so serbska literatura wo 39 nowych čislow přisporila. Tež powjedaše wo Faberowej († 1748 w Klukšu) knihowni na budyskej radnicy, z kotrejež bě delnjołužiski ABC z l. 1671, zawěsće žadnostku, na pokazanje sobu přinjesl. Na to ryčeše tón samy jara zajimawje wo popjelnicach (urnach) a pohanskich pohrjebniščach, kotrychž je so w nowišim času zasy něšto wotkryło (wosebje w Spytacach wot k. Wujanca). Nětko mjenowaše Hórnik dotal w našej bibliografii njeznaty khěrluš, z nakladom A. Beńša 1806 čiščany, kotrehož napis je tajkile: „Zeben bobofne (!) Stare Serlusch. Sa Sonnuwanno ha Sawarnuwanno teje Semje Pawedow (!!). Tež poskići wón někotre dopjelnjenki k zapisu serbskich rukopisow a ryčeše wo A. FrenceLOWym, 4537 stron wobsahacym serbskim słowniku (w Zhórjelen khowanym), z kotrehož zajimaweje prjedyryče autorowy rowny napis a někotre čestne připisy „Fautorum et Amicorum προσφωνήματα“ zdžěli. Skónčnje spomni hišće na kamjeň z pólskolitwjanskim woponom, po wulkim wohnju 1634 w Budyšinje namakanym, potom w hrodže khowanym a před něšto lětami na zwonkownych murjach „hrodžišku“ z napřeča zasadženym (hl. Tabeera Budissinae wot Zeidlera, štwórte wudaće wot Haasa, 1707). Wšitcy druzi přítomni ertnje a skladnostnje tež to a wono sobudžělichu.

* Přírodospytný wotrjad M. S. je 5. oktobra hromadował. Knjez P. Dučman pokračowaše wo woku a k. Rostok čitaše tež wjetši nastawk.

* Naš sławny ryčespytnik, k. Dr. phil. Pful, dotal z wučerjom na křižnej wučerňi w Dreždžanach, bu njedawno na tamniše nowe Vitzthumske gymnasium jako třeci wučer postajeny. Zbožopřeća Serbow njeh jeho wšudže přewodžuja!

* Kk. Smoleř a Hórnik buštaj njedawno za dopisowaceju sobustawow khěžorskeje ruskeje university w Charkowje pomjenowanaj.

* Naš k. Handrij Dučman je za kaplana do Radworja přišoł.

* Džeń 17. septembra je k. Dr. H. Lotze w Lipsku, wulki znajer mnohich ryčow a wosebje tež slowjanskich, w tamnišim překupskim towarstwje přednošk wo rozšěrjenju, rozdžělenju a bytosći slowjanskich ryčow měl. Tónle přednošk traješe poldra hodžiny a bu wot přitomnych z wulkej khwalbu přijaty. Je woprawdže nuzne a wužitne, zo naši wěcni susodža něšto dokładne wo nas a našej ryči zhonja!

* Srjedu 25. septembra měješe lipsčanske lužiske předařske towarstwo zhromadžiznu w Budyšinje, na kotruž bě so wjele nětčišich a prjedawšich sobustawow, kaž tež tójšto hosći zešlo.

* Posledni tydžeń zaúdzeneho měsaca wopyta Budyšin a wokołnosć česka Slowjanka z Prahi, Baruška Křižkec ze swojimaj bratromaj Čeníkom a Heńdrihom. Wšitkim třom je so, kaž wobswědčowachu, derje tudy lubiło.

* W Zhorjelcu zemrje 11. septembra tamniši, hakle před něšto lětami na zasłuženy wotpočink daty rektor gymnasia, sławny Dr. Karl Bohumił Anton w 84. léce swojeje staroby na slabosć. Wón bě rodženy 1778 we Wittenbergu, a blizki přiwuzny Dr. Karla Bohusława v. Antona, kiž w l. 1779 z knjezom v. Gersdorffom z Meffersdorfa hornjołužiske towarstwo wědomosćow w Zhorjelcu błownje založi a wulkomyslnje wobdari. Po studiach we Wittenbergu a Lipsku habilitowaše so Karl Bohumił we Wittenbergu 1800, bu tři lěta pozdžišo do Zhorjelca za konrektora powołany a 1809 na rektora powyšeny. Wón bě wot l. 1804 sobustaw hornjołužiskeho towarstwa a je wjele wučenych nastawkow w gymnasijsnych programmach a wšelakich časopisach čišeć dal. Wo gymnasium ma njebočički wulke zaslužby a je tam swoje mjeno ze založenjom stipendia zwěčnił.

Słowjanski rozhlad.

Runje je přeni džěl zhromadženych spisow V. Hála wušoł; su w nim: Ballady, Alfred, Písne večerně, Krasná Lejla a carevič Aleksej. — Nětko je wjac českich předstajenjow na wulkimaj džiwadlomaj w Praze zawěšćenych. — We Winje budže w zymje kóždy tydžeń jene česke předstajenje na Józefowskim džiwadle. — Jedyn bohaty Pražan chce na swojim kuble pola Prahi nowy Slawin (walhalla) twarić. — Za Zdeńku Havlíček je so juž nimale 3600 šesnakow wot knjenjow a knježnow nahromadžiło. — Z přichodnym měsacom počnje nowy humoristiski časopis „Brejle“ wukhadžeć. — We Wołomucu budže nowy politiski časopis „Moravan“ založeny. — W Brnje wumrje 2. t. m. česki spisowateľ mnich Cygánek, rodž. 1825.

Město politických novin „Przegląd powszechny“ we Lwowie wukhadža nětko „Dziennik Polski“ pod redakciú Abancourta. — Wot znameniteho archeologa hrabje Przedzieckeho je dokladne pojednanje wušo „O włóźni (t. j. lebij) zwanej S. Maurycego, przechowanej w skarbcu katedry Krakowskiej.“ — Professor Steczkowski w Krakowje je wulki spis „Astronomia“ wudal. — Nowy ewangelski časopis, kiž budže pastor Otto we Wařawje dweńjedzelsej wudawać, rěka „Zwiastun ewangelicki“. — „Polska stenografja“, wuložena wot J. Polińskeho, budže w krótkim hotowa. — W Parizu je 18. septembra wumrjel pólski basnyer Ant. Górecki; wón bu jara swjedgeńsey na pohrjebnišćo Montmorency khowany.

W Zadru (Zara) wuńdže wot slawného Dalmačana M. Tomasea (Tomašića) spis wo Dalmaciji. — We Splitu póčnje wudawanje lětopisow dalmatskich w slowjanskej a włóšskej ryči. — Biskop Strossmajer, kotryž wšitke dobre slowjanske naležnosće, wosebje južnych Slowjanow, podpjeruje, je zasy 1000 šesnakow k založenju slowjanskeje čitarnje w Lublanju (Laibach) daril.

W Móskwje budže wukhadžeć politiski tydženjownik „ДЕНЬ“ (Dzeń) pod redakciú Iwana Aksakowa, kiž je z njeboh bratrom Konstantinom a z Chomjakowym prjedy „Russku Bjesedu“ wudawal. — Wot njedawna wukhadža w Pětrohrodže politiski časopis „Wulkorus“, wo kotrymž ničto njewě, što jón čišći abo wudawa. Podobna je, kaž je před dlěšim časom znate, pólska „Stražnica“ we Wařawje.

Cibka a Mudroń.

Mudroń. Či nowotarjo! Kak woni ryč kaža! Zasy cuze njeznate słowo; „Lumir“ město znateho „zinkferajn“.

Cibka. Oho, njedajće so wusmjec; sym sej to wuklašč dał; je džě to mjeno staročěskeho slawného spěwarja.

M. Hdyž dyrbi mjeno cuzeho spě-

warja być, budžich tola radši slawnišeho Orphea wzał, dokelž maja Němcy tež spěwarske towařstwa z mjenom „Orpheus“.

Č. Čězko je, Wam doryčec; nětko wostanje při slawnym „Lumiru“, dokelž su Čechojo Serbam blizcy, bližši dyžli Němcam Grichojo!

Mjena česěnych kk. předpláčerjow.

Nowak, kaplan w Radworju; Jawork w Rumbórkú; Bróska, farař w Budestecach; Bróska, farař w Křišowje; Sykora, kandidat duch. na Friedstejnje; Jenč, wučer w Khróšćicach; Seileř, farař we Łazu; Guda, gymn. w Budyšinje; Rostok, wučer w Drječinje; Pjetaš, wučer w Khróšćicach; Angermann, kooperator w Róžeńće; Khěžnik, kubler w Budyšinje; Jurk, kantor w Klětnom; Schuster, kantor w Rychwaldže; Kral, wučer w Klukšu; baron Trautenberg, stud. w Prazy; Syriště, stud. w Prazy; Kouba, professor w Prazy; Mosig Kłosopólski, ryčnik w Lubiju; gymnasiastojo w Budyšinje: Nächster, Laras, Mrózak, Aekermann, Kholich, Krügar; Helas z Nižeje Wsy; Babik, wučer w Kamjenu; Blažik, kubler w Ralbicach; Blažik, lěkar w Rakecach; Smoła, kaplan w Ralbicach; Hicka, wučer w Ralbicach; Pohonč, wučer we Łusku; Hórnik, překupc w Khróšćicach; Kulman, wučer w Delnim Wujezdže; khofejownja Bauera we Winje; gymnasiastojo serbskeho seminara w Prazy: Fulk, Łusčanski, Haša, Čěsla, Krečmaf, Lešawa, Róla, Lipič, Neumann; Kučank, katolski farař w Budyšinje; Šolta, přeni kaplan w B.; Wjels, druhi kaplan w Budyšinje; Imiš, farař w Hodžiju; Kral, wučer w Radworju; Kocor, kantor w Ketlicach; Křížek, stud. w Prazy; Kocho, wučer we Worklecach; Kopf, wučer w Lutolu pola Drjowka; Jaeslawk, kaplan w Njebjelčicach; Kordina, farař w Minakale; tachantska knihownja w Budyšinje; Góllě, kand. duchownstwa w Budyšinje; Jenč, farař w Palowje; Wjelan, farař w Slepom. (Přichodnje dale.)

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Polletnje
7½ nsl.

Redaktor: *M. Hórník.*
Zamolwity wudawar: *J. E. Smoler*
W BUDYŠINJE.

Cyloletnje
15 nsl.

Č. 11.

November.

1861.

Zamolwjenje.

Džens je mi tak wjesele,
Zo njem'žu wuprajić;
By mój lóšt koho pohóršał,
Tom' zjawnje bych ja wotmolwjał:
Džens je mi tak wjesele,
Zo njem'žu wuprajić.

Lidorić wěc moja njej',
To wšitecy znajeće;
Sym pak hdže stupił přez smužku,
Dha wopomnú kóždy z dobrotu:
Džens je mi tak wjesele,
Zo njem'žu wuprajić.

Sadžakow tych swěćatych
Sym tójšto wukulil;
Ja praju: Luba móšnička,
Wěš ty to prawe čeho dla?
Džens je mi tak wjesele,
Zo njem'žu wuprajić.

Khapony žno spěwaja,
Ja njejsym hišće dom;
Zlě, nócnik měni, zlě mi je —
Ja pak mam listy hinaše:
Džens je mi tak wjesele,
Zo njem'žu wuprajić.

H. S.

Sudny džen. *)

(Spěwańčko z ludu.)

Póslał je Bóh wjeršny
Na tón luby přěni džen
Dweju młodej holbikow:
Lećtaj wój tam dele,
Hač je ta woda spadnyła,
Hač su wětry woćichle.

Holbikaj tam lećeštaj
A zaso přilećeštaj,
Wolijowe haložki
Wonaj sobu přinjeseštaj.

Postał je Bóh wjeršny
Na tón luby přěni džen
Dweju młodej rapakow.

Rapakaj tam lećeštaj
A zas njepríndžeštaj.

Póslał je Bóh wjeršny
Na tón luby třěci džen:
Pětrje, dži tam dele,
Zbudž tych morwych horje.

Přěni króc Pětr zatrubi,
Cyły swět so zwjeseli.
Druhi króc Pětr zatrubi,
Kóždy row so wotewri.
Třěci króc Pětr zatrubi,
Kóžda zbóžna duša
Sej po swoje čělo džěše:

*) Přirunaj „Sud Boží“ w čisle 8. t. l. z tutym, kiž so we khróscanskej wosadže druhdy na pustwječorach spěwa. Podobny spěw je tež w Delnjej Lužicy, kiž w Smolerjowych Pěsníčkach pod napisom „Powoženje, raj, hela“ (II. zwjazk, str. 153) stej.

Stawaj horje moje čelo,
 Wšak tu ty tak ležo wonješ
 Jako jena róža.
 Štwórty króc Pětr zatrubi,
 Kóžda bjezbožna duša
 Sej po swoje čelo džěše:
 Stawaj horje moje čelo,
 Wšak tu ty tak ležo smjerdziš
 Jako jedyn zhnily sčerb.

Swjata Marja z njebjes hlada:
 Božo, luby Božo!
 Kak jich tam tak wjele dže
 Po šěrokim puču;

Po wuzkim jich mało dže
 A po šěrokim wjele.
 Pětrje, dži tam dele
 Wróc jich na tón wuzki puč.

Pětr džěše dele
 A zawróćić jich chcyše.

Přirajtowa rajtar *)
 Na žehliwym konju:
 Hejchlerjo, wy brěharjo **,
 Či su wšitcy moji;
 Tych ja dawno znaju.

Podat M. H.

Přijź, kněz Jezus, a buž naš gósc.

*Delnjolužiska baseń wot H. Kopfa. ***)*

Dwa bratřa běštej něgda;
 Ten jaden mějašo
 Dosć pjenjez, rolu, klěba,
 A druge bogatstwo.

Wón běšo pak požitny,
 A njama niži dosć;
 Tu jěž seb' raz nježicy:
 Jog' bogatstwo dej rosć.

A gdaž se k jogo žurjam
 Jad'n prošar přibliža,
 Jog' posla k drugim burjam,
 A z psami hušćuwa. —

Jog' bratř pak běšo chudy,
 Tak wjelgi chuduški,
 Wón njama razka budy,
 Wjel' mjenjej dobytki.

Wón bydli na přebytku,
 A žěla žeh a nóc,
 Glich njama suchu skibku,
 Kenž by jom' dała móc.

A šim tež žělať pilnjej,
 A tradať hišći wěc,
 Z nim bywa přecej ryjnjej,
 Wón bywa chudši přec'.

Jog' bratř za nim njepraša,
 By jog' tek' zgłodnuš dať,
 Jog' hutřoba jo twardša,
 Ak' njejtwaržejši skal. —

We swojej wjelkej nuzy
 Žo wón raz na faru,
 Wšu žalosć tam huskjarži,
 A prošy wo radu.

Kněz faraf groni k njomu:
 „Běž k lubem' Jezusu,
 Groň prawje řednje jomu,
 Jog' přepřos k gosćoju.

A gdaž jo b'žo ší zlubiš,
 Pak buž jan' troštny zas;
 Wša nuza b'žo se zgubiš,
 A nastaš lěpši cas.“

*) Lěpje serbski: Přijěcha tam jězdny.

**) Lěpje serbski: Tajeńcy, wy kurwarjo.

***) Tónle kněz je druhí Delnjolužičan, kiž so jako spisowar při Lužičanu wob-
 džěli. Mócna slawa jemu! Naši čitarjo bychu tež hišće wjacorych hornich a delnich
 Serbow radzi w našich Spisowaricach powitali.

Naš w bogi chudlaz chwata
Do cerkw'neg' p'ritworka,
Gžoż wisy Boža martra
Na scénje p'ribita.

Se doloj k zemi klěknjo
Na swojej koleni
A hoboj ruce styknjo
A se tak p'remodli :

„Ši p'rosym Jezus luby,
Ab' kšěl byś žins mój gósć;
Ja som drje wjelgi chudy,
Ty pak snaž smějoš dosć.“

Ak' wón tak gorej zglědnu,
Tak tužnje, žalosnje,
Gda Jezus jomu kiwnu
Ze głowu lubosnje.

To by jom' dobre znamě;
Gned gorej skocecy
Wón ženjo domoj k mamje
Tak p'rawje wjasoty.

Ta pak se jomu smějo,
Až p'rijžo juskajcy,
Měnjeca, až wón njejo
Nět hišći mudrejši.

Wón pak k njej groni k'ruše:
„Tu slědnu kuru łap,
A p'rigotuj ju chitře,
Se w głowje jan' njedrap.“

P'reto to dam ši k wěsći,
Až žins k nam gósć b'žo p'rijś,
Kenž bužo nam we cesći
Wšu gluku zaražis.“

A wona gned zgotujo,
Kaž muž jej kazał jo;
Na brašne blidko k'ryjo
To slědne rubišćo.

Nět jo wšo zgotowane,
Ta špicka mješona,
A s'cažki posypane;
Wšo ciste huglěda. —

Juž jedno jo wotbiło,
A hoboj cakatej;
Wot gosća pak njej' zniło,
Slěd za nim niži njej.

Juž wona bu njesćerpna,
A šćoka mužoju,
Až jo jej něco zełdgał,
Za blazna poměł ju.

Srjež takeg' grona klapjo
Do žuri něco se,
Wša zwada gned se minjo
Ab' gósć njewrošil se.

Ak' napětej tak stoj'tej,
Do žuri glědatej,
A ruce stykujotej,
„Nutr“ k'ruše wołatej. —

Se wotworiju žurja
Nutr stupi chudy muž,
A p'rosy gospodarja,
Kšěl smilny jomu buś.

Nan groni k mamje něto:
„My togdla změj'my dosć,
Mě jogo jo tak luto;
Daj jomu t'rošku jěsć.“

A kažo p'rosarjoju
Až do špy dej jan' p'rijś;
Při kachlach, kotrež grěju,
Se chwilku posednuś.

Gospoza jom' na šklisce
P'rinjaso warjenje,
A tek kurjecej placee
By do njej' scinjene.

Wšo hujědł p'rosaf b'ěšo,
A hužekował se;
A nět wón dalej klěčo
Hut'robnje wjasole. —

A žona njocho cakaś
Nět hišći dlejši cas,
Muž togodla dej chwataś,
Jog' p'rosyc hišći raz. —

Ak' wón do cerkwje přijze,
A groni k Jezusu,
Až wšikno stoj' na bliže,
A na njog' cakaju;

Wotgroni Jezus jomu:
„Wšikno což cinišo
Tym chudym w mojom mjenju,
To mě cinili sćo.

Togdla jan' domoj chwataj,
A sedh se ku blidu,
A na mnjo dlej njecakaj,
Ja zabys ší njeb'du.“

A wot tog casa běšo
Lěp chudem' bratřoju,
Wša nuza kónc wezešo,
Wón dosta gluku wšu.

Bu bogaty po casu,
Až kupiš móžašo
Seb' žiwnošćí, kenž njasu
Tog' muža pilnego. —

Ten drugi bratř to wizi,
A njewě, kak to jo,
Až bratřoju tak niži
Nic wěc njezbrachujo.

A wón tež wizi zjawnje,
Kak rosćo z bogatstwom,
A zawizi jom' stawnje;
Nježicy gluku jom'.

Glich pak by rad jo wězel,
Kak wón to chopił jo;
Gab' to jom' něcht powjezel,
Wón tek jo ciniš chco.

To pak nicht howac njewě,
Ak' bratř, ten bogaty,
Togdla wón k njomu dojde,
Kaž šěžko tek jom' by.

Ten bratř jom' zjawi wólnje:
„Ja som raz přeprosyl
Kněz Jezusa ponižnje,
Ab' wón mój gosć raz byl.

A Jezus njej mje šužil,
Jo přišel k hobjedu,
A jo mě za to zlubil
Wšu gluku z lubosću.

A tak jo tek se stało,
Wón jo mje žognował,
To přemoženje mało
Jo wjelke zgotował.“ —

To njezda se jom' šěžke,
Což bratř jom' hukaza;
A wón se pušćí spěšnje
Na puš do přitworka.

A Jezus jom' njewotbi
Tu prošbu ponižnu;
A teke jomu zлюби,
Až přijš b'žo k hobědu. —

Wšo bu nět zgotowane
Až na njejkřasnjejše:
Rubišćo bu žizane,
Wšo druge slobrane.

Ak' z bolosću tam caka
Na gosća wšikno nět,
Gda do žuri něcht klapa,
Nuř stupi — stary žěd;

A prošy how, kaž wšudy,
Tak řednje ponižnje,
Až tek nad jogo nuzy
Měš kšěli zmlenje.

Naš gospodař pak zglědnu
Tak groznje na njogo,
A łapi gned se křudu,
Jog' třasnje rubašo.

A huchita jog' ze špy,
Jog' z dworu hustarka;
Za ryjūšeg' jogo žarži,
A swojog' ryjūšeg' psa. —

Ten cas se chapja minus,
A gosć se njepora;
Gda derbi bratř se zwinuš,
A hiš do přitworka:

Ab' Jezusa hoprašal,
Lec k njomu přišel by.
Ten pak jo jom' pokazal
Swój kšebjat křawojty,

A gronił: „ja som pobyt
P'la teb', kaž zlubit som,
Ty pak sy wen mje chišil,
A hubit z kšuzišćom.

Což ciniš tud' tym chudym,
Kenž lubo maju mnjo,
A było tež nejchudšim,
To mě ty ciniš wšo. —

Wot tego casa minu
Se jogo glucny cas.
Na slědku wón tež zginu,
Ak' žalosny chudlaz.

Wjaco Bělonk.

Wobraz z XIII. lětstotka.

Při brjozy Łobja, tam, hdžež nazdala Tangra do Łobja so wuliwa, bliže pak wjeska Kałabija leži, khowana z jeneje strony wot husteje hole, tam we Wilčan-kraju*), — nimale 600 lět temu, — sedži na wulkim wobćesany, kamjenju muž džiwny, kiž swojeho rownja**) wjac nima, šědžiwc z dolhej sněhbělej brodu, wodžety z dolhej módrej ćerwjenowobrubjenej suknu, po bjedrze z pasa wisy jemu wojński, na woběmaj bokomaj wótry nóż; pokhilenosc ćěla, rženje rukow, šědžiwe włosko a jeho ropate wobličo swědća, zo tutón starušk dlěje tu přebył a wjac je nazhonił, hač hewak člowškim džěćom so poradži.

„Hdže sy ty, syno mojih džěćidžěći!“ zawoła z hlubokim hłosom — a hnydom přiškoči pokornje k njemu nadobny mlodženc. „Wjaco Bělonk“, džeše tón šědžiwc, jemu mile ličko majkajo, „kiž ty tón posleni našeje kralowskeje swójby mojeho džěda mjeno maš, o zo by ći Swjatowit dopušćil skonać junu kaž wón, kotrehož popjel tón kamjen tu kryje! Wón widžeše hišće swój serbski lud swobodny a jeho zmaka dobywarja čestna smjerc na bitwišću; wón zbožowny njedočaka teje haniby, kak nětko naš lud dyrbi Němcam roboćić, a město starym Bohom, aw jaw! křesćanow Bohu služić; o Morjawa, čeho dla njeda ty tej škričcy mojeho žiwjenja hasnyć!“ — Tu khwilu zabrinča z tamneje strony rěki truba; stary Wilčan-kral zběže bluke nimale woslepene wočko k rěcy tam, hdžež njedaloko wot njeho přewoz bě, kiž tych z Magdebórka abo do Magdebórka podróžnych přez Łobjo wožeše. „Na přewoz!“ na tutón rozkaz skoča z dohom šesćo sylni mužscy k wjeslam a maja so k tamnemu brjohej, — Wjaco Bělonk z nimi — tam pak čakaše črjoda podróžnych, napřědku knjeni wosebna, krasna na sněhbělym konju, při njej ryceř wobronjeny, wyše wocela běly plašć mějo, na kotrymž je wosmikónčity krejčerwjeny križ, kaž Templerjow wašnje

*) Wilcojo (Weletojo, Lutycojo) běchu słowjanski splah, kiž polnocnje wot Serbow mjez Wódru, baltskim morjom a Łobjom sydleše.

**) Tuta forma a wjacore druhe mužakowske su po žadosći k spisowarja w tutym wudžětku njepřeměnjene wostale.

je; za tymaj na konju knježna ze šlewjerjom prikryta a pódla na mulu Habolański biskop, z mječom wopasany a wokoło šije wosebny rječaz ze złočanej božej martru, a za nimaj črjóda služobnych jěznych. Na přewoz stupiwiši spoča ta knjeni Wjaca so prašeć: „Kak dha či rěkaja?“ — „Wjaco Bělonk po prawym, ale knježa su Mikławš mi narjekli.“ — „Štó su či knježa?“ — „Štó hewak hač Saksojo; my Serbja však smy wotročcy njewólni.“ — „Nic však, mój syno“, zapřećiwi wona, „w našej Brauborskej nihtó njewólnik njeje!“ — „Wšak tola!“ wotpraji Wjaco, „pohlejte, knjeni, kaž daleko woko widzi a dale, wjele dale hišće dosaha mój po nanje přislušny namjerk, ale Němcy tu rozkazuja, — ja dyrbju posluchać, dyrbju jim slůžić, — njejsym dha njewólnik!“

Bjez tym přistupiwiši pohladny tón biskop wótrje na Wjaca a tutón jo pytnywiši zblědny; přetož popojo tamneho časa přesčehowachu tych ke křesćanstwu wobročonych, a kohož něhdže pohanstwa pohladneho namakachu, tón bě lohcy jim zryaly k smjerći. „Pachole“, spoča, „zda so mi, kaž by tež njebył hišće kruty we wěrje do našeje najswjěčišeje cyrkwyje, spytajmy, móžeš dha Wotče naš?“ — Wjaco styknywiši rucy wuspěwa serbski bjez poroka Wotče naš. Tu khwilu běchu so přewjezli a ta knjeni so praša: „Znaješli bližši puć na twjerdziznu Bukow, chceš nas tam dowjesć?“ Wjaco zwoli a skočiwiši na konja jědžeše do předka; z jich rozryčowanjach zhuda wón, zo ta knjeni ze swojim přewodom k Bukowskemu ryčerjej Janej chce, jeho za radu prašeć swójeho jateho mandželskeho dla. Ta knježna pak, njeměšejo so do jich ryčow, pušći zrudna wuzdu konjej na šiju; Wjaco zapřimnje wuzdu, wodžě konja kedžbliwje „khilejte so, rjeńša knježnička! hewak wam šmrěčina bjezwočo wobškodža!“ Wona džaknje na njeho pohladnje, šlewjeř zhornywiši a so z nim do ryče da: „staj dha či hišće — praji, — nan a maćetka žiwaj!“ „Mać jenož“, wotmołwi wón. „O dha njemóžeš te styskne začuća zrozumić, z kotrymiž ja na swójeho jateho nana spominam; o zo bych ja muž byla a ze swójeje křwju jeho wumóc směla!“ „Tola rozumju“, wotmołwi Wjaco, „přetož njewola, wotročstwo njeje lóžše hač jastwo. Ale njebojće so, wěšće młohi młodženc na wašeho nana wumóženje rad žiwjenje zwaži.“ „Ně však“, wotpraji knježna, „naša z Putlicec swójba njezamože ze swětnej česću a kublom doć bohaće plaćić.“ — „Ej! dha sće knježnička z Libawkec roda?“ wudyri zradowany Wjaco, „a ja njeběch so mylił wam do wočow hladawši, zo serbskeje křwje sće. Njech was to haniba njeje, přetož waša swójba bě prjedy bjez Serbami jena z najčesćnišich a hakle w nowišim času k Saksam přestupiwiši su pječa waši swóje zdobne mjeno Libawka z Putlic přeměnili do „Ganse von Puttlitz.“ — So začerwjenjo bojaznje knježna z Putlic so wohladny, hač by tola nihtó to njeslyšal, přetož w tamnych časach běchu juž Němcy serbske mjeno tak wohanibili, zo za nječesćne plaćeše a žadyn Šerb pola žaneho mištra we žanym rjemjesle,

w žanym towafstwje město njenamaka; woni su prez lětstotki wbohemu Serbowstwu z jědom haniby zawdawali a jo z tym jědom zACPěwa hač do nowišeho časa kóncowali a po małym morili — žadyn dziw teho dla, zo tehdy hižno serbscy zemjenjo zwjetša swoje mjena su přeněmčili. Po kónc lěsa, hdžež so puč do polow da, pozasta Wjaco: „tamle widžiće Bukow! duž móžu nětko so wrócić.“ „Njechaš dha z nami tam na hród na nócnu hospodu?“ praša so knježna; wón pak zrudny z hlówu trase, prajo: „móžeće wote mnje žadać, zo dyrbjal tam so z čeledźu za blido synyč? A baj wšak! tež čeledź Saksow by hubu křiwiła, dyrbjala-li z kralowskim synom Wjacom Bělonkom z jeneje šklě jěsć!“ Ta knježnička zdychny a wutrobna želniwosć zjewi so na jejnym wobličku. Wjaco to pytny a zradowany rjeknje: „powěźće wšak mi, w kotrym jastwje waš nan přebywa?“ Wona džeše: „w Magdebórkku pod klóstrom.“ „Njebě tam něhdy serbskeho přiboha swjatnica?“ Knježnička kiwny na to a Wjaco poda jej wuzdu do ruki, božemje prajo, a zanjechawši wšo zaplaćenje wróći so dom.

Tam při brjozy Łobja na wulkim kamjenju sedži sprócnny, žiwjenja syty šedziwy Wilčan-kral. Wjaco Bělonk dđerži a podpjera jeho z rukomaj. Kólo wokoło steja Kalabjenjo zrudni, kedźbliwi na poslenje wokomiknjenja swojeho krala. Jemu k nohomaj leži złota króna a škit z wilčanskim worjołom. „Stuř sem, ty jenički, posleni z mojeho roda!“ zawóla kral a Wjaco poklakny pokornje k jeho nohomaj. „Podajće krónu“ a ju klečacemu Wjacej na hlówu stajo: „Triawósomdžesać lět sym ju nosyl, khowal a zdđerzał husto we čěsnosćach a pod hněwom našich bohow, tola nic njedostojny. Mojej rucy stej čistej wostalej, njeje stej nihdy němskim dobywarjam robočilej, moja šija njeje so nihdy pod sakski sprah zehibala, mój rt njeje nihdy so Saksow khlěba dotknył a prajće, koho sym bjez wami skřiwdzil? — Wšitecy so wotmjelknu, a žana skóřžba so njeslyši? Čin, syno, zo junu tež ty tak ze swěta pónđžeš, dha tam we złotym raju našich bohow so powitamoj zasy.“ Tak ryčo zlehný so a spušći swojeho ducha. — Žónske zwobaléne do bělych plachtow z plačitym wolanjom zanošuja žarobne spěwy, mužscy hotuja sprócnym stawam teho njebožčičkeho poslenju khowanku, — młody kral Wjaco pak rozesćełe pólsw z tej zrudnej powjesću kólo wokoło k Serbow splaham. Přetož hač rownjež Serbja sami swoje kralestwo njeskhowachu, dha wšak tež potłóčeni a rozprošeni bjez sobu swój zakón a prawizny dđerža a swojemu kralej nětko Wjacej Bělonkej přiwisaju.

Čěmna howrjata nóc běše, jako štyrjo jězni zwoblekani do železnych kabatow ze spodziwnje wulkimi tesakami so k Magdebóřskim murjam bližichu; jich nawjedowař běše w módrym wocelowym kabače, pyšenym ze zločanyimi kwětkami a na klobuku zyboleše jemu worjoł z wupřestřjenymaj křidlomaj; wšitecy mějachu kratki z klobnkow spuščane a mějachu so mjelčo do lěsa, kiž so

nimale hač k Magdebórskim murjam čehuješe. Tam něhdže 200 kročel před městom zastachu; pod starým šepjeratým dubom masaše nawjedowař kedźbliwje na zemi, či druzy spočachu za nim džěru do zemje ryč, ryjachu spěšnje, hač železne durje dorychu; z prócu buchu wuzběhnjene, po skbodženkach dele z pochodnju w rucy stupi nawjedowař do dolheje riže (Stollen) a kročeše kedźbliwje dale.

Tu khwilu waleše Libawka z Putlic so njeměrný na swojim słojanym borle w klóštrskim jastwje, starosć a styskne sony wobarachu křěwnemu spanju, wón spomina na swoju džowčičku domach a zo móžno jej njebudže, k jeho wukupjenju žadane pjenjezy sadzić, — na dobo zezda so jemu, zo bližace kročeše slyši, — z hluchim wrjeskotom železne durje so wotewrja a před nim steji w čerwjenej jasnosći płomjeniteje pochodnje tamny ryčeř z módro-wocelowym brónidłom! Přez kłobukowe kratki zaklinči nastrožanemu: „Libawko z Putlic! hlaj přecela mje! zebjeř so, pój za mnu k swobodže!“ Po malym stróžele twochaja; z Putlic poznawši, zo z čěłom a z krvju a ze žanym duchom ma činič, skhrobleny za nim dže, po zhožownje skónčenym puću přez rižu so sobu na konja synje a prjed dyžli raniše zerja skhadžeju, bliža so k hramborskim mrokam. Nětk hakle wodychnu a z Putlic do zady pohladnjo so z wjeselom směje: „Skobano! kak budža popjo so džiwač, bdyž hnězdo prózne namakaja, zo je jim Libawka wulečila! Te 4000 hriwnow dyrbiš nětk parowač, mój biskopje Ginterko, byrnjež z hněwom so puknył! — Wy pak, knjez ryčerjo, kiž sće z teje hrozneje džěry mje wumóhli, prošu, zjewće mi swoje mjeno a bjezwočo, zo mohł wočo do wočka so wam džakowač!“ — „Moje mjeno njebudže ci znate, a bjezwočo pokazač slub mi wobara, — duž božemje, Libawko, přetož tu smy nětk w Bramborskej.“ „Počakaj“, wotmołwi z Putlic, „zacpišli sprawného muža džak, dha na sebi swojeho konja a brónidło zasy! přetož radši cheył bosy hač do Jeruzalema, něžli darmo něšto wot tebe wobkhowač!“ Po dlejšim wuryčowanju so jednataj, zo tón ryčeř z Putlica hač dom přewodzić a tam hakle so z konjom a brónidłom wrócić chce.

Puč so pomalym miny a k Putlicec hrodu so bližištaj. — Ale što to? — Jasna čerwjen na njebju! „To wohen!“ kriči z Putlic, „Bóh zwarnuj mój dom!“ — a wobaj čerještaj w skoku do prjedka. Woprawdže, na hórcy widžitaj z Putlicec hród w płomjenjach; slyšeć je hižom wołańca, plače a ropot a luda hołk. „Hdže je moje džěčo? moja Hanka! Hančička!“ kriči tón trašeny nan, ale podarmo kriči; někotři měnja, zo z hroda je čeknyła, druzy pak, zo su nutrkach ju žalosćić slyšeli; — nutř so bijacemu z mocu wobaraju, „wšo podarmo! wšitko smy spytali! skhody so pala, wokna su w płomjenjach.“ — W tej nuzy zawoła ryčeř: „Libawko, pak džowku či přinjesu, pak w płomjenjach zhinu!“ — tak prajo skoči do palateje khěže. — Tu khwilu zběhnu so w zahrodže wjesele kriki; knježna Hanka bě namakana; z hroda čeknywši běše ze

zeczyńkom k zemi padnyła; zasy zbudżena wokoša z radoścu swojeho nana. Tón pak mile jej wobara: „hlaj, tam je mój wumožef w khězi, zo by će z płomjenjow wudrěł; — wona je tu, pokhwataj won, ty nadobny, sprawny!“ — Trašne wšo mjelči bjez howrjenjom wohnja, — tola — po stysknej khwili, hlaj, stupi tón njeznaty rycer k woknej: skhody su so w bromadu sypnyłe, — tam dele wjac njemožu; — spytam jo tak“ — to rjeknywši wuskoči z wokna, — zleći, — z praskotom rězny wo syru zemju! — Kłobuk jemu zejinja — a hač horca krej so z bjezwoča žolmi, wšak Hanka poznaje Wjaca Bělonka. Wóčko je hasło, wutroby pukot je zastał, — o splakni sylzu želniwu, — skonał bě posleni Wilčan-kral! —

W. Slepjanski.

Zdychnjeńčko.

Po čěskim.

Zady čieheje tam hole,
Bjez hórkami w milym dole,
Tam maš, luba, domiznu,
Wot nas ach tak zdalenu!

Hórki duž so pokhilejće,
Do dolow so powrócejće,
Zo ja jenož wohladnu
Moju slódku holičku!

Spěšne dopomnjeće.

Z čěskeho.

Praj mi, moja hwězdzička,
Sy ty jasna, čémnita?

Sy-li čémna, rozjasá so —
Khěť so dopomá, holičo!

„Haj wšak, juž so dopomnju —
Wěcnje tebe ljubuju!“

Fiedler.

Hylas.

Delnjolužiski přeložk z Theokritowych pastyrskich pěśni.

- Nikul nami samym jano, ako nam zdaš se
Cheo, mój Nikias, njeporoží Erosa,
Kotareje bogowki 'sći syn byl wony;
Nic nam wosebne se njezjawí wšo rědne,
5 Kenž smy smjertne, njepřewižimy witř-
njeje.
- Ale tež Amphitryonowy jěderny
Syn, kenž žiweg' lawa na se weze, lubo
Mějašo gólea, hurupnego Hylasa
Z kužerjatymi wlosami, a hucašo
- 10 Jogo wšo, kaž nan swojogo syna, aby
Take hukujecy uarostl k dostojnemu a
Pochwalonemu muži. Ga mimo njogo
Njebě žednje, daniž gaž se po polnoocy
Chopi nowy zeń, daniž gaž jutřne zorja
- 15 Z bělymi konjami stupachu, a daniž
Gaž za spanim kurčesa pišćachu, až na
Zakurjonem su kurčeničku zalězli
Pod mašeriny to machajucym křídłom.
Tak cheo mės po hutřobje wotkublanego
- 20 Gólea, až se huraził k prawemu muži.
Gaž pak huplěš kšěšo Jason, Aisonowy
Syn, po złošanu wójenu kožu, a z nim tež
Wosebne ze wšěch městow hubrane, kaž že
Kušdy kšěšo: přijže teke hukrušony
- 25 Syn Alkmeny, kninje nad městom Midra,
Do bogatego města Jolkow, z nim pak
Stupi Hylas do brjucha tej' loži Argo.
Ta njepodštapi hosržeže kamjenišćow,
Kenž howak na loži gromadu bijachu;
- 30 Ale přesunu se a do rěki Phasis
Zajězdže, kaž herjel mórski dlyná, a wot
tog'
Casa stoji wone kamjenišća křute.
Gaž pak baby gorej žěchu, nejslědnjejšu
Wójeku pasechu a nalěto ku końcu
- 35 Bu: ga wone wosebne ryšarje pilnje
Plějachu, a sežece we tej dlymokej
Argo přijžechu do Hellesponta z wětrom
Z polnja na zeń třěši, zajězechu k stađu
Propontiskemu, gžož Kiany woraju
- 40 Z wolami široke brózdny. Hustupjece
Na brjog přigotuju wjacorju na lawkach,
Gromaže sebje k laženju naporaju;
Třawiska jo k takej postoli dosć wšuder,
A narěžu široke syše a rokoš.
- 45 Tuž se huda Hylas z wlosami žoltymi,
Po wodu z kuporoweju bańku; až piš
Mělej Herakles ze krútym Telamonom,
Přeto tej přece wot jadneg' blida jěstej,

- Při tym pak we dole bě žrělo huslězil.
- 50 Hokoło rosćešo wjele syša, teke
Namódrogo křawnika, blědeje ruty,
Kwitucego kozaměrika, blótowej
Babineje duški. Nutři pak we wože
Nymphy reju mějachu, to kenž njespiju,
- 55 Rólnikam hubojane, ako Eunika,
Malis, za nalětom požedna Nycheia.
Něto gólc, až napocerjel, do wody tkašo
Brjuchatu baňku: te pak gned běchu
wsíkne
K ruce, přeto jich wšěch mjelne hu-
třoby se
- 60 Zagorjechu za tog' gólca z Argosa; tak
šlapi cýly se do pocarnej' wody, kaž
Cerwjena gwězda do morja padnjo z
njejba.
K lóznikam pak jeden wot nich rjakuu:
„Huspinajšo rubjaža, gólcy, wěť gódný
65 Dujo!“ Nymphy derje na svojich kol-
lenach
Gólca plakucego žaržachu a jomu
Milosćiwje přigranjachu. Něto pak syn
Amphitryona gólca dla přetyšnyony
Huda se a weze sobu pružinatu
- 70 Samostfel, a swój kol, kenž we pra-
wej ruce
- Přece nosašo. Tři raz se zadrě: „Hylas“,
Což přemožo šija. Tři raz gólc jo derje
Slabje slyšašo, pak slabje wotwolašo
Z wody se; tak, rovnož bě při bližu,
tola
- 75 Daloko se zdašo. Tak ak' gaž z nazdala
Law z rědneju griwu, taki, kenž na gorach
Syre měso žerjo, slyši pišćas' mlodu
Sarnju, lažecy skocijo wěšte žraše
Popadnut: tak teke Herakles za gólcem
- 80 Požedny se wijo přez šernjowe lěsa,
Přichožecy široku stronu. Njezmuci
Požedny se gned. Kak běžecy po gorach
A po dubnicach se njeprócujo! naslědk
Cyle wostawjo to plěse Jasonowe.
- 85 Lóz stojašo z huspinanym tu rubjažom;
Na nóc pak mlodźence porědu rubjaže
Gromadu zešěgnjechu, na Heraklesa
Cakajuce. Wón pak, gžožkuli njaseštej
Noze, křacašo bludny, přeto nutřikach
- 90 Surowje jom' boža móc jětra klójašo.
Z takim Hylas derje nejřědnější zbóžnym
Bu přilicony: Heraklesu pak muže
Huspiwachu „lózispušćar“, dokulž Argo
Z třišća wjaslami spuščí. Wón pak pěši
- 95 Přijže k Kolchisu a k njegódnem' Pha-
sisu.

Z grichiskeho Stempel Lubnjowski.

Mór w serbskich Hornich Łužicach.

Naši stari serbscy wótcojo mějachu husto pod mórom čěrpjeć, kiž w swojim času bjez nimi z wulkej surowosću zakhadžeše. Wosebje zly bě mórski čas w Serbach wokolo lěta 1632. Najsurowišo wustupi tehdom tuta khorosć w holanskich serbskich wosadach wot Wojerec hač k Zhorjelcej. We Wojerecach bu wot njeje w lěće 1632 w poł štwórta měsacach na 700 čłowjekow, mlodych a starych, přječ hrabnjonych a powjeda so, zo tehdom we Wojerecach njeje wjacy hač 16 porow mandželskich zbytknych wostało. Z runej surowosću zakhadžeše mór we wokolnych wojerowskich wsach, na přikład w Bórku, hdžež nimale wšitecy wobydlerjo na njón wumrjechu. W Šprejcach započea so mrěće hižom w lěće 1631. Tehdomniši šprejčanski faraň Matej Wićaz bě teho dla nuzowany so do Hamorow a wot jow pozdžišo do Bórka a naposledku do Wojerec scahnýc a bě wot Šprejc na 3 lěta zdaleny. Zo pak jeho spowjedne džěci bjez tym njebychu cyle bjez hožeho słowa byle, džeržeše wón bože služby wonkach w holi pola Bórka, hdžež tež křćiješe a bože wotkazanje wudžěleše. Na rune wašnje přědowaše tehdom tež duchowny z Kholmá pola Nizkeje Hóznicanam přede wsu a steji na tym měsće, na kotrymž je so to stało, blisko pola Hóznicy hišće džěnsniši džěń kamjeń z napisom: „Pestaltar 1632“ k dopomnjeću

na tamny zrudny čas. Runy woltař z kamjenjow natwarjeny a z ličbu lěta 1632 namaka so tež na jenej hórce pola Jězora, na kotrejž je tehdom jězorski farař Hrjehof Krügar pod jenym dubom bože služby dźeržał. Do tuteho duba bu pozdžišo ličba lěta 1632 wurězana a je so tón samy dolhe lěta pola Jězora zdźeržał. Jako pak bě wón po času z nutřkach cyle zhněl, su jón na posledku lózy pastyrjo zapalili a tak tuteho swědka ze stareho časa skazyli. W lěće 1832 bu teho dla wot jězorskeho hrabje horkach naspomnjeny woltař na tym samym měsće natwarjeny, na kotrymž bě přjedy tamny dub stał. Kak zrudnje je dyrbjało tola w tych pomjenowaných a tež w druhich wokolnych wsach być, hdyž běchu tež bože domy w nich zanknjene, dokelž so ludžo bojachu w twarjenjach hromadu přińć! Tysacy su tehdom zemrjeli a husto dosć njebě nchtó k namakanju, kiž by cheł zemrjetých pohrjebać, dokelž so kóždy wo swoje žiwjenje boješe. Hakle w lěće 1633 wróci so zaso lěpši čas, přetož z tutym lětom přesta to mrěće. — Nowy a runje tak zły mórski čas nasta w Serbach w lěće 1680. Tola zda so, zo je tehdom mór mjenje serbskich wosadow přechaňěl, hač pol sta lět přjedy. W lěće 1680 přińdže wón wot Dreždźan sem, hdžež bě z wulkej surowosću wustupił a na tysac čłowjekow morił. Wot serbskich wosadow měješe, tak wjele hač je znate, najwjacy smělňanska přečerpjec. W Smělnej samej wumrje, kaž je tehdomniši smělňanski duchowny Jurij Wesenig do svojich cyrkwinskih knihow napisał, 31 wosobow na mór, wot kotrychž buchu jenož štyrjo na keřchow pohrjebani, wšitcy družu pak w zahrodach, na lukach a wonkach w keřkach. Zo su so druhe wsy w lěće 1680 před mórom w Smělnej bojale, to wobkruća nam tež stare cyrkwinske knihi w Palowje, z kotrychž widžimy, zo su tehdom Zemičenjo a Tumičenjo „ob pestem in pago Schmellensi exortam“, to rěka dla mora w Smělnej wudyrjeneho swoje dźěci w Palowje křćić dali, štož je so posledni króć hišće wulkeho rózka 1681 stało. Kaž w Smělnej, tak zakhadžeše mór w lěće 1680 tež w Kamjencu hač najhórje. Tam wumrjechu na njón 4 radni knježo, 4 duchowni a wučerjo, 2 lěkarjej, 17 tótkow a přez 1500 druhich ludži. Wšě khěže běchu polne khorych a tak mjenowany „forst“ pola Kamjenca bě wot čeknjených měšćanow z Kamjenca wobsadžený. Wjele domow a hasow bě zabitych a měšćanske wróta běchu zawrjene. Skót ruješe w hródzách a dyrbyeše zawutlić, dokelž tu nchtó njebě, kiž budžiše jón z picu wobstarał. W měsće samym nasta hlód, dokelž nchtó wjacy ze wsow ničo nutř njeprjeweze. Morwi buchu wšitcy hromadže do hlubokich jamow čiskani a z kalkom posypáni, dokelž khwila njebě, za kóžde čelo wosebje row ryc. Jako bě na posledku w měsće nutřkach najwjatša nuza nastala, smilichu so wokolni zemjenjo a kublerjo na tym njezbožownym měsće a pólachu jemu khlěb a butru a wino a wšelake druhe wěcy k warjenju, ale jenož hač před wrota. Hakle přichodne lěto 1681 zasta mór w Kamjencu zakh-

džec a tež w druhich stronach, w kotrychž bě 1680 wustupił. Wot tuteho lěta sem njeslyšimy tež ničo wjacy, zo by so mór hdy zaso w našich Serbach pokazal, hač runje je tu tež pozdžišo wjele khoroscow pod druhimi mjenami pobyło, kiž su runje tak surowje bjez Serbami zakhadžale, kaž něhdy mór. *K. A. Jenč.*

Zadžerženje čłowjekowe k zwěrjeću a jeho postajenjam.

Wot *M. Rostoka.*

K čemu dha to je? abo: k čemu pak to budže? tak so nas husto ludžo prašeja, hdyž sebi někajke zeličko abo zwěrjatko domoj njesemy. Woni mysla při tutym prašenju najprjódcy na to, kajke wotpohladanje my při tym mamy, zo tute wěcy domoj njesemy, kajki wužitk wone za nas maja abo ke kajkemu domjacemu srédkej je nałožić chcemy, a njemóža so dosć džiwać, hdyž jim prajimy, zo tute wěcy wužitka dla njehromadžimy, ale zo chcemy je jeno měć za naše zběrki, kiž jeno k wjeselu a k powučenju mamy. Z hłowu třaso wotsala so a mysla: kajki je to tola džiwny čłowjek! Woni měnja, zo dyrbi kóžda wěc, kotruž hromadžimy, tež wosebity wužitk za nas měć. Dale: Ludžo rozdželeja na swěće wužitne a škódne rostliny a zwěrjata a zaso njesu někotre runje škódne, ale tola wobčežne. Mjez rostlinami słuša sem wšelaki njerjad, mjez zwěrjatami wši, bkhi, muchi, kuntwory a tak dale. Tola najwjetši džěl tych wěcow, kiž na swěće t. r. na zemi so namakaju, je za nas cyle indifferentny, t. r. wone so nas na žane wašnje njedótknu, my ani jich wužitk ani jich škodu njeznajemy, a tola měnimy, zo k něčemu być dyrbja, dokelž sebi myslić njemóžemy, zo je stworićel tute wěcy cyle podarmo, cyle bjez wotpohladanja stworił. Teho dla prašeja so nas drubdy ludžo: K čemu dha je to abo tamne zwěrjo abo zwěrjatko na swěće? My móhli husto tehdom jim to prašenje napřeciwić: K čemu dha je tón abo tamny čłowjek na swěće? Přetož my njemóžemy na tamne prašenje dospolne wotmolwjenje dać, kaž woni nic na tuto. My sebi husto myslimy, zo je wšitko jeno za nas stworjene, zo dyrbi wšitko nam słužić, nam poddane a wužitne być, dokelž je čłowjek knjez stworjenja abo tola nad stworjenjom a zapomnimy cyle, zo čłowjek wjacy prawa na zemi nima, dyžli najdrobniši poliwnik we wodže, kotrehož z hołymaj wočomaj njewidžimy. Njezabudžmy! My ryčimy tudy wot čłowjeka, kaž wot naturskeho stworjenja, nic pak, kaž jeho bohawučeny ze swojeho stejnišća wobhladuje.

Naše wotmolwjenje na přjedawše prašenje: k čemu dha je to abo tamne zwěrjo na swěće? je tole: „Kóžde zwěrjo słuša k hospodafstwu stwórby, twori jedyn stawčk-njeskónčnych promjadłow z rječa za wujewow, kotrež swět abo swětstwo (Weltall) wučinja, kóžde, tež najdrobniše, najnjeważniše, ma, kóžde druhe, kiž nam wužitk

přinje, prawo k žiwjenju, teho dla, dokelž z ruki z teho sameho stworičela wuđže, kotremuž tež my za naše žiwjenje so džakowač mamy, dokelž kaž my žiwnosć namaka, swoje žiwjenje zdžeržec, a dokelž kaž my srědki wobsedzi, swój splah rozplodžic. Tež nic jene njeje čłowjeka dla stworjene, ale služi cylemu, posrědnje we jenotliwych padach po tajkim tež nam a našim samoswójnym wotpohladam. Bylo-li wone jeničcy za nas stworjene, my bychmy lěpje z nimi wobkhadžec wjedželi, bychmy lěpje prajič wjedželi, k čemu je naložic mamy.“*) My spóznajemy z teho, zo njeje wšitko jeničcy čłowjeka dla stworjene, dokelž husto njewěmy, što mamy z tymi wěcami započec, byrnjež tež prajič móhli, zo je sobu za nas stworjene a my za nje; přetož stworičel, jako wón čłowjeka stwori, je wěšće tež to wotpohladanje měl, zo bychu někotre zwěrjata tež čłowjekej služile, jemu pomocne byle při jeho džěle, jeho žiwile, jemu drastu dawale a tak dale. Na příklad k temu pokazamy na domjacy skót. K temu přiđže, zo je tón samy z wjetša hakle runočasnje z čłowjekom stworjeni, nic prjedy; stworičel je po tajkim cheyl, zo by tón samy čłowjekej služil. Tu namakamy, zo je něšto sobu za čłowjeka stworjene. My spóznajemy pak tež bórzy, zo je čłowjek tež sobu za skót stworjeni, dokelž tajki skót, k najmjeńšemu pola nas nic, samo za so žiwy byc njemóže. Wotpohlad stworičela při stworjenju žiwjenja abo žiwobyćow je wzajomnosć.

Zo njeje wšitko jeničcy za čłowjeka stworjene, to dopokaža tež praswětnje zwěrjata. Hižom dawno prjedy stworjenja čłowjekow su wšelake zwěrjata na zemi přebywale. Za čłowjekow? Ně; dokelž hišće žani stworjeni njeběchu. Kajke wosebite wotpohlady stworičela ma kóžde jenotliwe zwěrjato dopjelnic, to my z našim slabym rozomom wšudžom dopokazac a wuslědžic njemóžemy; zo pak je ma, je wěste, přetož podarmo a bjez mudreho wotpohladanja ničo stworjene njeje; teho dla ma tež kóžde zwěrjato runje kaž čłowjek prawo k žiwjenju, štož je we tym založene, zo kóžde zwěrjato přisprawnu žiwnosć k zdžerženju swjeho žiwjenja namaka a zo ma stroje k rozplodženju swjeho splaha. Ale, mohł so něchtó prašec, hdyž ma kóžde zwěrjato prawo k žiwjenju, čeho dla dha so tak wjele zwěrjatow kóncuje wot druhich zwěrjatow a wot čłowjekow a čeho dla přiroda sama, štož je plodžila, zaso z hromadami njesmilnje mori přez zymu, dešč a druge případy? Na přenje prašenje wotmolwimy: 1) to leži we wšelakosći zwěrjatow a we jich přirodže; přetož hdy by kóžde jeno na rostlinsku žiwiznu pokazane bylo, dha njeby žane druge kóncowalo a kóžde by jeno natureskeje smjerce wumřelo; tak pak mamy na zemi zwěrjata, kiž so pak wot rostlinow, pak wot druhich zwěrjatow, pak přez woboje žiwja a žiwic dyrbya, a to pokaža nas zaso na to druge; 2) wotpohlad stworičela při stworjenju zwěrjatow je tež wzajomnosć; jene je žiwe

*) Taschendorf, Bilder aus dem Insectenleben. Berlin 1861.

přez druhe; jeneho smjerć je druheho žiwjenje a to słuša k hospodařstwu přirody; žane zwěrjo abo žana družina, žadyn ród zwěrjatow njesmě so přez měru rozšěrić a rozmnožić a tu nadeńdzemy tež zaso wotmolwjenje na prjedawše druhe prašenje, čeho dla přiroda sama, štož je plodžila, zaso z hromadami mori přez wjedro a druhe případy; zemja njesmě so přez žiwobyća přepjelnić. Tudy namakamy tež někajke wotmolwjenje na to, čeho dla stworićel dopušći, zo přez wójnu, mór a wšelake njezboža tak wjele čłowjekow wo žiwjenje přińdže.

Kajke zadžerženje ma dha nětko čłowjek wobkedžbować přečiwo zwěrjatam a přečiwo přirodze? Dokelž je čłowjek rozomne byće, přez rozom so rozdžěluje wot zwěrjatow, přez rozom a mudrosć jeno knjezić móže, dha ma tež z rozomom knjezić nad zwěrjatami a nad přirodu, a dokelž jeho čělna móc wšudžom njedosaha, dha ma tež nad slabšimi zwěrjatami nic hinak knjezić, dyžli lubosciwje, a nic jako drač a njekrasnik.

Čłowjek ma po tajkim nad zwěrinu rozomnje knjezić; wón ma potom tež to prawo: 1) wužitne zwěrjata k swojemu wužitkej nałožić. Čłowjek ma prawo k žiwjenju. Jědž a piće džerži žiwjenje. Naše zuby njesu jeno za rostlinsku jědž připrawjene, ale tež za zwěrjacu, t. r. za mjaso. My směmy teho dla tež zwěrjata morić a so žiwiti wot jich mjasa. Tež wšelaku drastu a wodžeće dostawamy wot zwěrjatow. My njebychmy žiwi być móhli we našim a we zymnišim podnjebju, hdý bychmy zwěrjata njemorili, kiž nam čople drasty dawaja; my mamy teho dla prawo te same morić; jich smjerć je naše žiwjenje. Tež džeržimy wšelake druhe zwěrjata k položenja našeho wšědneho džěla a to z połnym prawom, dokelž so k temu hodža. Při wšem tym pak je naša přisłušnosć, zo so za te zwěrjata staramy, je derje wobkedžbujemy, jim potřebnu pieu dawamy, je přez měru we jich džěle njenapinamy a jim tež wotpočink spožćimy a popřejemy. Kóždeho dračowanja mamy so zminyinć.

(Skónčenje přichodnje.)

Z Budyšina a z Łužicy.

* Z nakładom Maćicy Serbskeje je wušol: „Přehledjenaf. Protřpa ja Šerbow na ljetu 1862.“ Wyše protřpneho džěla nadeńdžeš tam „Přehledaf“ powučneho a zabawneho wopřijeća za naš serbski lud. Tež je tam lětsa jedyn wjetši drjewocišćowcy wobraz a někotre mjenje, tak zo budže so Předženak tež tón króć derje předawać. To so wě, zo je tam dwoji stary prawopis (n. př. zeleny a zeleny štwórtk) a zo dyrbjala skónčnje Maćica, towarštwu zjenočenych Serbow, jenož knihi w zjenočenym nowym prawopisu (z tak mjenowanymi němškimi a laćanskimi pismikami) wudawać. Ceterum censeo!

* Z Lipska smy slědowacu, nam jara lubu powjesć dostali. „Tu študuja w tutym polěće scěhowacy Serbjo: O. Heincka z Barta, stud. med., J. Khróstak z Raboc, stud. med.; R. Imiš z Wbohowa, H. Jenko

z Radski, A. Urban z Psowow, J. Jakub z Budyšina, M. Náchstaf z Hučiny a Th. Delank z Hbjelska. Posleni šesćo študuju theologiu a su sobustawy Sorabie w Lipsku. Mała črjódka drje jich je, ale wšitcy pilnje w serbsčínje džělaja. Wšitcy su zahorjeni za maćernu ryč, najbóle teho dla, dokelž je Sorabia wučeneho a sławného přečela słowjanskich ryčow, knjeza Dr. phil. Lotze, za svojeho starostu wuzwolila, kotrež čestne město je wón hižom dobročiwi je na so wzał. Zadrženu sobotu 9. nazymnika džeržeše wón přenju zhromadžiznu a zwjeseli wšitkich přitomnych z přednoškow wo słowjanskich ryčach w jich poměrje k němskim ryčam.“ Łužičan k temu zdobnje přistaja: Slawa k. Dr. Lotze-ej a lipskowskim serbskim wótcincam!

* Naš Łužičan sće so do wšěch rózkw swěta! Njedawno je sebi jón Serb J. Dejka do Australie žadał. Do Ameriki je hižom w loni přišoł. Prosimy připódlja serbskich přečelow, zo bychy so wo jeho wjetše rozšěrjenje w blizkosći skladnostnje prócowali.

* W předposlednim čisle delnjolužiskeho „Casnika“ namaka so přeložk znateho spěwa: „Chwališ tog' Kněza, tog' mócnego krala tej cesći atd.“ wot k. Kopfa, wučerja w Lutolu pola Drjowka.

* Štwórtk 14. t. m. dawaše naša knjeni Schusterowa ze sobu-skutkowanjom někotrych spěwarjow a spěwačkow koncert w salu třełernje. Nam přisłuša na tón samy w našej małej literarnej a wumjeňskej chronicy spominać, dokelž so tež skladby našeho komponisty Kocora, kiž je sam na pianje přewodžowaše, spěwachu, a to: spěw wo pólkach, čolmiski a wječorny spěw z „Nalěča“, „Dobra nóc“ a skónčny chor ze „Žnjow“, kotryž posledni so ze serbskim textom přednošowaše. Wosebitu móc a dowjednosć pokaza knjeni Schusterowa w kawatnje z Rossinioweje „Popjelawy“.

Słowjanski rozhlad.

W Prahy wumrje 24. oktobra pilny česki starožitnosćer a horliwy narodowe Wjacslaw Krolmus, emeritowany farań, w starobje 76 lět. Wón je jara wjele pohanskich pohrjebnišćow po cylich Čechach wotkrył a starožitnostne zběrki (wosebje we pražskim museu) ze wšelakimi namakawkami wobohačil. — W Prahy započēja nowa wudaće zhromadženyh znamjenitych spisow njesmjetneho P. J. Šafařika a českich stawiznow sławného Fr. Palackeho. — Tam su tež někotre wobšěrne a wubjerne protyki wušle. — Zhromadžene spisy njeboh Kliepery su k čišću přihotowane. — Džen narodženja publicista a narodowca K. Havlíčka su w Čechach we wjele městach bjesady wotbywali. — W Prahy je wubjerk zestupil, kiž chce dary, wosebje poslednje lěto zhromadžene, naložić na rowne kamjenje českich spisowarjow, na druhe zjawne wopomniki, na pantheon we museu a na zakład k podpjeranju českich spisowarjow. — W Prahy su počale wukhadźeć tydžeńske „Listy pro hospodářství, průmysl a obchod“. Redaktor je J. Velek.

We Łwowej je z nakładom ratařskeho towarstwa wušla „Złota księga“, moralneho a historiskeho woprijeća za lud. — Wot Emilie Leje je wušlo „Kilka próbek poetycznych“. — K. Pieńkowski je nowe drama pod napisom „Idealni“ wozjewil. — „Hymny boleści“ wot J. J. Kraszewskeho wuřičechu wóndy w Parizu. — Na lwowskim džiwadle dawachu z wulkej khwalbu nowinku sławného Korzeniowskeho, komediu „Stary kawaler“. — J. Chemeński je nowu wjeršowanu komediu wudał. — Pólskich časopisow wukhadźa lěta přez štyrecyć, počaja z nich připada na Warsawu. — We Wrótsławju chcedza w nowym lěće časopis za Hornjo-Slezakow wudawać.

W Nowym Sadze počnje Jovanović wot noweho léta nowy belletristiski časopis „Javor“ wudawać. — Lukšić wuda wulku khorwatsku protyku z ilustraciami. — W Kralowcu Khorwatskim wukhadža nowy politiski časopis „Glasnoša“ z powučnymi a zabawnymi příložkami. — Slowinski basnjef Krek wuda zberku svojich basni. — Khwalobnje znaty khorwatski spisowar Mirko Bogović přihotuje k čišću politisku epopoeu „Grabanciaš-deak“, satyrisku wjeselohru „Stari a mlodži Khorwatowje“ a někotre druge spisy.

Małoruski basnjef Kostecki je zberku svojich basni we Lwowje wudał. Su z lačanskim pismom čišćane.

Druzy wo nas.

* Na létušī spěwanski swjeden su we wšelakich časopisach z khwalbu spominali. Najwobšernišo mjez wukrajnymi pisachu w nim pražske „Národní Listy“, wažny organ českých narodowcow. Rozprawa, kiž tež wšelake naše poměry českemu čitařtwu wujasni, měješe napismo: „Národní slavnost v Budyšině“. Spisowarjej rozprawy, k Hálkej, z tutym hišće raz „džaknu slawu“ přiwolamy!

Rjedzeř a porjedzeř.

9. Předložka „přez“ (najbóle runja lačanskemu *per*) je so wšelako wopak trjebała; jedyn z najhóršich příkladow je w katechismje z l. 1846 na str. 117: Přez štałtnosće khlěba a wina zrozemi so atd. Nětko čitamy druhdy „přez“ a) hdžež dyrbi „ze“ (z instrumentalom) być, byrnuje w němčinje „durč“ stało: woda zhubi so přez mjerznenje, město: z mjerznenjom atd., hdžežkuli so srědk k učemu mjenuje; b) tež je so město „pře“ (najbóle = lać. *propter*) čišćało: přez bolosć njeryči, m.: pře bolosć; c) skónčnje druhdy město „wot“ (lać. *ab*): zradowane přeze muje, město: wote muje.

10. Předložka „wot“. Hačrunje w serbskich knihach wjacy njenamakaš, zo by so němske „von“ město čisteho genitiva (eine Menge von Menschen) z předložku „wot“ přeložowało, stajaja ju tola hišće město: a) „wo“ z akkusativom, n. př. wot něšto so starać (dyrbi być: wo něšto), wot hodžinu pozdžišo, wot žiwjenje hrać, wot moja suknju su losowali (w spomnjenym katechismje str. 18, tež w Scénjach z l. 1848 str. 128 atd., mjez tym zo w protestantskej bibliji prawje „wo“ steji); b) město „wo“ (delnjolužiski: wo, nic: we) z lokalom (wotpowjeda lačanskemu „de“), ūber, non: wot Boha (dyrbi być: wo Bohu) ryčeć, wot Łuzicy, Łužičanow pisać, wot teho dnja atd. nichtó njewě (Katechism. str. 27, tež w bibliji wopak pola Mateja 24, 36, hdžež w grichiskim *πρὸς* a lačanskim *de* steji.

Mjena česćenych kk. předplaćerjow.

Dučman, stud. lékařstwa w Prazy; Guda, kubler z Dalic; Lehmann-Wiéczk w Přisecach; Freyer, inspektor w Sulšecach; Kubaš, gymnasiast w Prazy; Rycěř, farař we Luću; Mlynk w Zaryču; Kolichowa ze Šekec; Böhmar w Jenkecach; Šolta w Kumšicach; Bjar w Manjowje; Hawloš w Nowej Wsy; Krušwica, farař w Boršći; Wobza, kublerski syn w Konjecach; Fiedler, seminarski wučer w Budyšinje.

(Skónčenje přichodnje.)

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Polletnje
7½ nsl.

Redaktor: M. Hórník.
Zamolwity wudawar: J. E. Smoleť
W BUDYŠINJE.

Cyloletnje
15 nsl.

Č. 12.

December.

1861.

Wobzarowanje.

Ach škoda mojih mlodych lět
A škoda mojih rjanych dnjow;
Tón stary pózeraty swět
Je čémny pokhmurjeny row.

Ja mlody njejsym lubu měł
A rjane pěkne holičo;
So njejsym na jej ličku zhrěł,
A košil hladke wobličo.

Sej njejsym ženje zaspěwał
Wot košenja a lubčički;
Sym zymny był a morkotał,
A cydžil suche kuntworki.

Nětk zrudzu so, zo wužiwał
Tu njejsym mlodosć, spěwanje;
So njejsym smjał a lubował
Za mlode rjane žiwjenje.

Štóž mlody je, njech wužiwa
A šćipa rjane rózički;
Jom' w zymje žane njekćēja,
A mlodosć so wjac njewróci.

Wujezdšan.

Ličby. *)

Z ludu podał M. H.

Daj nam Božo wjedzeć:
Wjele je jich wjele?

Jedyn je sam Jězom-Khryst
A kral je nad nami.

Daj nam Božo wjedzeć:
Wjele je jich wjelé?

Dwě stej tej ličcy (tafličcy?)
A słowičcy stej Božej,

A jedyn je sam Jězom-Khryst
A kral je nad nami.

Daj nam Božo wjedzeć:
Wjele je jich wjele?

Třo su patriarchowje,
Dwě stej tej ličcy
A słowičcy stej Božej,
A jedyn je sam Jězom-Khryst
A kral je nad nami.

*) Přirunaj delnolužiske spěwančko „Dwanasće ličby“ w Smolerjowych Pěsničkach II. str. 150. Hornje, kiž so hišće před 30 lětami w posće pod swjatym křižom wot džěci spěwaše, mohło so ponowjene při wuknjenju ličbow z katechisma abo biblije za male džěci naložować. Tak mohło so n. př. rjec: dwě stej kazni lubosće, tři su bójske počinki, štyri su poslednje wěcy, pjeć je kaznjow cyrkwe, šěsć je hrěchow do Ducha S., sydom milnych skutkow, wósm předowanych zbožnosćow, jednaće je hwězdow (přir. delnoluž. a 1. Mójz. 37, 9), dwanaće japoštołow.

Daj nam Božo wjedžeć atd. ¹⁾	Džewjeć chorow jandželow atd.
Štyri su Bože bolosće,	Džesać Božich kazničkow atd.
Třo su patriarchowje atd.	Jédnaće čistych knježničkow atd.
Pječ Božich krwawych ranow,	Dwanaće Božich japoštołow atd. ²⁾
Štyri su Bože bolosće atd.	Třinata swjata Hana atd.
Šěsć miłnych skutkow atd.	Štyrnata swjata Marija atd.
Sydmaraža ²⁾ modlitwa atd.	Wósma wšón swět před Bohom atd. Pjatnaty sam Bóh wjeřšny atd.

Hońtwa na lawa.

(Po pólskim.)

Při južnych brjohach srjedznokrajneho morja — w Africy leži kraj Algeria abo Algirska. Tón samy bu před třicyći lětami wot mócných Francowzow dobyty a je wot teho časa jena z najwažnišich koloniow tehle naroda. Tam je wšitko hinaše hač pola nas: podnjejbo (klima), štomy, druhe rostliny, zwěrjata; tež ludžo, jich wobydlenja a wašnja njejsu kaž pola nas. W lěće je tam njeznjesna horcota, a po njej nastupuja jenož dolho trajace deše; sněh tam porědko pada a to jenož w horatych krajinach. Tamniše ludy bydla w stanach, maja wulke črjódy wowcow a drugeho skotu, plahuja žita, tola nic přeco na jenym měsće, ale kóždy raz druhdže; přetož to su čahace ludy a rěkaja Arabojo abo Beduinojo. Woni plahuja wubjerne konje, kotrychž družina pola nas arabska rěka, a z domjacym skotom su tam wjelbludy, kozy, buwoły (Büffel) a wósy. Dokelž su w tamnym džěle Afriki při morju plódné kraje, dale k połodnju pak same pěski tam njesměrnu puscinu (tola z oasami přetorhnjenu) tworja, su tež jenož přimórske strony z ludźimi wobsadžene, a w puscinjě běhaja najdziwiše zwěrjata, jakož: šakale, wótrowidže, hyaeny, pardale a lawy, kotrež přibližicy so druhy do krajinow wot Arabow wobydlených, jim strach načinja.

Ze wšitkich džiwich zwěrjatow je law dla swojeje sylnosće tam najstrašniši a na tole zwěrjo wotbywaja so tež často hońtwy, kotrychž jenu chcemy tudy wopisać.

¹⁾ Tutó prašeńčko přikhadža před kóždej nowej ličbu.

²⁾ Sydmoraka?

³⁾ Dotal dže tež to delnjolužiske spěwańčko a rěka:

Dwanasćo jo pósłow,
 Jadnasćo jo gwězdow,
 Žaseš Božich kaznjow,
 Žewješ jo pór (!) janželow,
 Wosom Božich miłosćow,
 Šedom Božich darow,
 Šesć we Kana kružow,
 We tej wjaže na tej swažbje

W Kana Galilejskej,
 Pěš su mudre kněžny,
 Štyri evangelisty,
 Tři su patriarchi,
 Dwa stej z togo raja
 Božego hugnanej,
 Jaden jo ten wěrný Bóg
 Na husokim njebjū.

Francowscy wojacy pytnychu přeni raz w l. 1844 we wokolnosti nowozaloženého města Philippeville dweju lawow, kotrejuž jedyn bě jara wulki, a kaž tamniši Arabowje powjedachu, so hižom 60 lět w tej wokolnosti pokazowaše a wulku škodu činješe. Khrobliši francowscy wojacy wobzamknychu so na morjenje teho strašneho njepečela wupodać. Jedyn, kiž k tutej wuprawje slušeše, powjeda wo tym takle:

„Běše to w nocy wot 17. na 18. junija 1844; měsack tak jasnje swěćeše, zo bě možno wšitko widzeć a rozeznać. Kaž ruče w nocy mjez 11. a 12. hodž. ruče lawa njedaloko lěhwa zaslyšachmy, khwatachmy do tamneje strony, a my štyrjo zalězši na štom sedžachmy měrnje na jeho halzach. W krótkim přińdže wulkotny law pod štom. Bě to rjane, nadobne zwěrjo; jeho dolha šwižna wopuš wukónčeše do dolheje kity; hriwa běše čornych włosankow. Zo bychmy sebi dobytwwu zawěsćili, wupalichmy wšitecy štyrjo mocne nabitki (Ladung) na dobo. Law padže zdychujo, a zdaše so, zo smy jeho morili; tola njezwažichmy sebi ze štoma zlězć a wutřělichmy do njeho hišce raz. Druhi króc ranjeny prócowaše so wot nas zdalić a wotwleče so 300 kročeli do žita. Potom hakle přińdže druhi law, kaž bě widzeć — samica; wona postupowaše za ranjenym, zasta při nim a lizaše jemu rany. Tónle pohlad bě za nas jara hnucy.

Zdaše so, zo je hižom wšitko skónčene a zo trjebamy jenož plody swojeho dobyća wotewzać; tola droho hišce dyrbjachmy to zaplaćić a nic sam law dyrbješe pohrjebany być. Nazajtra rano wokoło 5. hodž. zamyslichu někotři překopnicy (sappeur), njedžiwajo na zakaznju džesatnika (korporala) inženerow, so na ranjeného lawa zebrać. Překopnik z mjenom Blanc-Brude přistupi přeni k lawej a wutřěli; ranjene zwěrjo poskoči a wali so na překopnika, kiž so mužnje z bodakom wobaraše. Nastróženi druzy wojacy čeknychu, a roznjemdrjene zwěrjo powali překopnika a budžiše jeho hjezdwełnje roztorhało, hdyby přiskočiwši džesatnik z karabina do lawa njewutřělil a jeho tak njewuswobodžil. Tak bu skónčnje law wot přiběžiwšich wojakow doražený a do města Philippeville přinjeseny, hdžež so lud zhromadžowaše a so nad jeho wulkosću spodžiwaše. Zwažniwy překopnik Blanc-Brude wumrje nazajtra w khorowni. — Tak skónči so hońtwa na lawa, kotrehož tam „čorného“ mjenowachu.“

W hornišim powjedanju njeje spomnjene, kak a hdy je so samica wot ranjeného lawa zdaliła; hakle w léće 1846 wotby so tež na nju hońtwa wot slawného Gérarda, kotremuž francowscy wojacy „přewinjeť lawow“ narjeknychu, a kotryž tule swoju hońtwwu takle wopisuje:

„W měsacu oktobru zańdženého léta, powjeda Gérard, prajichu mi Arabowje, zo tamna lawica ze svojim nowym mandželskim, kotremuž woni „płowyy“ rěkachu, z nowa we wokolnosti běha, a jim howjada a konje kóncuje. Wzawši dwójnu třělbu, dach so na městno dowjesć, hdžež bě tale lawica ruhje jeneho konja skepsala a druhého zadajila. Woprawdže nadeńdžech na kromje lésa městno

z krewju pokrjepjene, a dale slěd wlečeného konja; ducy po slědze wuhladach we hłubokim puću, z hustymi kerkami zarosćenym, morwego konja ležo. Sudžo, zo je sebi tudy lawica swoju dobytwu k dalšemu wužiču skhowała, zamyslich na nju lakać. Teho dla za-
lězech na pódla stejacy štom, a po dwěhodžinskim čakanju wuhladach lawicu so přibližeć z małym, wokoło 15 mėsacow starym synkom. Młody lawik, morwego konja wuhladawši, poskoči na njeho a chceše wot njeho počec, ale lawica plisny jeho z pacu a začeri jeho do husćiny. Zhubich wobeju z woćow, a hižom myslach, zo jeju wjacj njewohladam; hdyž pak po khwili so na lěwicu wobročich, widzach lawicu na zemi wuscěrjenu, kiž blyščatej woči na mnje zložowaše. Njepřemyslujo dolho měrjach na hłowu a wupalich z wobeju hłownjow (Lauf) na dobo; lawica poskoči na dwaj łohcej wysoko a padže hłuboko zdychujo.

Woćaknych hišće khwilku, a njewidžo hižom žane znamjo žiwjenja we njej zlězech ze štoma, přistupich k njej a widzach, zo bě jej kula hłowu přetrěliła. Wróciwši so do města rozprajich to Arabam, kotrychž so hnydom na dvě scě ze mnu na městno poda, a woni přinjesechu z radosću ranjenu lawicu na svojich ramjenjach.“

Tón samy zwažny Gérard wotbywa bjez přestaća w Algirskej hońtwy na lawy, pak sam, pak w towarštwje najzwažnišich wosobow, a kóždy raz wróci so jako dobyćeř. Tak zebrachu so tež w meji 1859 někotři z nim na hońtwu, mjez kotrymiž bě tež Polak Konstantin hrabja Branicki ze svojim swěrnym kozakom Walorkom.

Cyle towarštwu přińdže na městno wot Arabow poznanjenjene, hdžež bě so móčna lawica pokazowala, a čakaše přez 20 nocow podarmo na jeje přikhad. Mjez tym dachu Arabowje Gérardej k wjedženju, zo je so zatrašny law na drugej stronje pokazal. Na tu powjesć podachu so wšitecy na nowowukazane městno, a hrabja Branicki wostaji šwojeho zwažniwego Walorka we hłubokim wobrosćenym puću, zo by na woćakowanu lawicu lakał. Woprawdže nječakaše Walork dolho na požadaneho hosća; přetož na dnju wotjězda swojeho knjeza přibliži so lawica ze svojim radnym hižom wukublanym lawjećom do spomnjeneho puća, zo by tam swoju lačnosť spokojila. Walork wuhlada najprjedy młode lawjo, ale njetřěli do jeho; tola po khwili so wohladnywši, pytny wulkotnu lawicu, kiž swětlej woči na njeho wudžeraše. Tu so njesmědžeše komdžic; wón wutřěli z pjelajenej kulu do lawicy, a potom wupali hišće dwaj wutřělej z kónčitymi kulemi z buškwje. Tak padže derjetrjehena lawica na mėsce a skónči bórzy swoje žiwjenje; młody lawik čekny. Na Walorkowe třelenje přińdžechu w krótkim Arabojo, a widžo zatrašnu lawicu morjenu, njesechu ju we wulkej radosći do města, kaž tež zwažniwego młodeho dobyčerja. Kožu tuteje lawicy wza hrabja Branicki sobu a wona bu pozdžišo we Wařawje pokazowana.

Polěpšeny šewc.

(Bajka.)

Bě něhdy šewc, kiž měješe to bjezbožne wašnje, kóždu zbóžnu sobotu hač po poŋocy, haj samo do njedzele ranja, hdyž ludžo hižom wote mšě džěchu, swoje wšědne džělo džělač. Jako tež raz jenu sobotu hišce wječor pozdže džělaše, zastupi wuhnjeř k njemu do jstwy a prosy jeho wo nócne lěhwo. Šewc čini, jako by jeho njeslyšał a džěla kruće dale. „Was wutrobnje prošu, mištrje“, džeše wuhnjeř, „dajće mi pola Was přenocować! Je hižom přepozdže, tak zo so na domojpuć podać njemožu.“ — „So njehodži, mam mału stwu,“ zapřečiwi šewc. „Ja wšak wjele ruma njetrjebam,“ měnješe wuhnjeř. „So njestanje!“ wotryča šewc. Wuhnjeř džěše, tola nic z doma, ale do kuchinje, tudy zalěze do khachlow, hdžež bórzy číše wusny. — Šewc džělaše hač do běleho dnja. Žona jeho stanši z loža swarješe: „Pětrje, Pětrje! zo so ty tola Boha njebojiš! Ludžo hižom z črjódami ke mši du a ty přeco hišce džělaš kaž na wšědnym dnju.“ „Džerž hubu, njedželska mudrosć!“ wuprasny šewc njemdrje, „mam wjele džěla, duž dyrbj u džělač.“

Žona džěše ke mši. Jako domoj přińdže, widži, zo Pětr přeco hišce pilnje šewcuje. Duž ze spodžiwanjom w durjach zastanje a džeše: „Ja će Bože dla prošu, Pětrje, wostaj twoje džělo!“ Šewc pak, na nju pohawtujo, dale šiješe. — Na to dže žona do khachlow zatepić. Jako so po khwilcy zaso do jstwy wróci a widži, zo jejny muž přeco hišce na žane přestaće njemysli, rozhněwa so a woła: „Ty přeco hišce džělaš? O ty bjezbožny člowječe, po tebe woprawdže raz čert přińdže, dokelž na žane wašnje posluhać njechaš!“ W tutym wokomiku wotcućacy wuhnjeř, kotrehož woheń zatrašnje palić počinaše, khachle přerazywši do jstwy skoči. Šewc měnješe, zo je to čert, přeleci přez wokno na hasu won, wuhnjeř za nim a žona, měnjo, zo je čert po jejného muža přišoł, za wuhnjerjom, z cylej šiju wołajo: „Čerće, ja će prošu, njewozmi mi mojeho muža! Mužo, běž a wobkřižuj so!“ Tak čerjachu wšitcy tři hač do srjedz wsy, hdžež wšón lud ze spodžiwanjom na nich hladaše. Jow hakle stej wostawši so dohladachu, na čož šewca haniba domoj čerješe. A hlajće, wot tuteho dnja džěše šewc do so a njedžělaše žanu njedzelu wjacu.

Fiedler.

Zadzerženje člowjekowe k zwěrjecu a jeho postajenjam.

(Skónčenje.)

My mamy 2) prawo, před škódnymi a wobćežnymi zwěrjatami so zakitać a přez přihodne srědky je zahanjeć. Kaž jednore a samozrozemliwe so to zda być, stanu so tola hišce přeco we tutym nastupanju wšelake wopaćnosće. We krajinach, hdžež torhace zwěrjata wokolnosć do stracha staja a hdžež tež člowjek přeco we smjertnym straše přebywać dyrbi, so tajke njeplechi trěleja. Lawy,

wjelki a mjedźwjedže a družy tajcy njeprěceljo čłowskeho žiwjenja su njelube susodstwo a dyrbja twochować, hdžež chce čłowjek swoju zdželanosć rozšěrić. To so samo rozemi a njeje na tym dwěla. Jow rěka: „Dyrbi jedyn wumrjeć, ty abo ja, dha wumri ty!“ Ale we našich krajach, hdžež žiwjenje jenotliwca wot tuteho boka tak pohrožene njeje, mamy z cyle druhimi njeprěcelemi wojować, kiž nic runje wosobje, ale wjele bóle čłowskim skutkam, wosebje rólnistwu, ze škaženjom hroža, ja měnju tak mjenowany njerjad abo njerodž (Ungeziefer). My smy hižom na to spomnili, zo přiroda sama wšelake srědky naložuje, zo by někak skaženu abo wuzběhnjenu runowahu we svojim hospodařtwje zaso do rjadu přinjesla. Hdyž pak čłowjek z mocowanjom a přežara do jeje skutkowanja so měša, přež swoju zdželanosć přiródnje poměry roztorha a njeporjad do nich zanjese, dha so wšo přeměni a hdyž je na tym z džěla njewědomnosć a zaslepjenje wina, hdyž wón wopačne srědky naloži, zo by swoje rozomne wotpohladanja dosahnył, dha je přislušnosć, jeho wot wopakich pućow k prawym přiwjesć. Přehusto slyšimy skórzby, zo wšelaki njerodž płodam na polach a na štomach wulku škodu načini. Na čim to leži? Nic na přiródnje, ale na zdželanosći zemjuwobdželačnych čłowjekow a potom tež na njerozomnym skutkowanju druhich. My chcemy tudy jeno na ptački spomnić, kiž so wot překasancow žiwja. Wěste je a njehodži so přec: Čim bóle překasancyjědzace ptački a wosebje spěwace ptački wotebjeraja, čim bóle přibjeraju překasancy. Zo pak ptački přeco bóle wotebjeraju, njeje to tón abo tamny dawno hižom wobkedźbowal a što je na tym wina? 1) rozomne wobdželanje zemje a 2) njerozomne wupuscowanje. Kóždy bur so prócuje, zo by wunošk swojeho kubla a pola hać na najwyše přinjesł a što chceł jeho teho dla hanić? A dokelž pola z wjetša wjacy přinjesu, dyžli kečki abo lěs, dha bur přeco wjacy polow čini. Kečki so wuroduja, lěsy so zahanjejā; wšudžom nastanu pola, kiž wjacy wužitka přinjesu. Wšelakim spěwacym ptačkam pak, kiž lěsy a z kečkami porosćene hórki lubuja, so z tutym wulka křiwda čini, dokelž so jim spodobne byđa a khowanki rubja a dokelž potom dosć městačkow njenamakaja, hdžež bychu lahnyc a so rozplódić mohle. Tak dyrbja ptački wotebjerac. A što dyrbi přibjerac? Překasancy, dokelž maja potom mjenje njeprěcelow. Ale tež njerozomne wupuscowanje je přičina wotebjeranja ptačkow a wšelakich druhich zwěrjatkow. Tajke wupuscowanje je 1) njeposrědne (indirektne) a 2) posrědne (direktne). 1) Indirektne wupuscowanje ptačkow a druhich zwěrjatkow stanje so, hdyž so lěsy popušeja a přež to nastate puste města zaso njewobsadžeja abo njewolěsujā. Hdže chcedzā potom ptački a druhe zwěrjatka, kiž lěsy lubuja, wostać? 2) Husćišo nadeńdzemy direktne abo wotmyslene wupuscowanje ptačkow a wšelakich wužitnych, wot hluposće pak za škódnje dzeržanych zwěrjatkow. Přeciwo wšem zakaznam slědzi naša njerozomna mto-

dosć tola přeco hišće rady za ptačimi hnězdami a začěrja sydace ptački, wubjera młode, rozbiwa jejka, roztorha hnězda a kak wjele ptačkow so podarmo njeloji abo njetřěla? Kak wjele tysac škowrončkow łoji so nazymu wokoło Lipska k khlóšćenju měščanskich bohačkow! Dopokazane je, zo so někotre lěto na 20,000 škowrončkow do Lipska na torhošćo přinjese*). Kak wjele spěwacych ptačkow njenałoja ptačerjo, zo bychy je předawali tym, kiž ptački w klětkach lubuja. Tak so pola nas ptački zahanjeja. Přewšu měru dze pak kóncowanje ptačkow, wosebje čahacych, kaž so we Włósskej stanje. Tschudi powjeda, „zo Włochow nalěto a nazymu, hdyž ptački čahnu, tajke njemdre čěrjenje, ptački łojic, nadpanje, zo kóždy, młody a stary, zemjan, kupc, měšnik, rjemjesnik, džělawy muž a bur, swoje wšědne džělo na bok staji a rubježnisicy črjódny přéčahowacych hosćow spopaduje. Při rěčkach a na polach, wšudžom wrjeskotaju buškwyje, kladu so syće, stajeja so kosydlá, tykaju so lěpowe pruciki. Na kóždej přisprawnej hórcy załoža so humjeńcy (Vogelheerd), zo bychy z kwikawami a kraholcami małych cuznikow k sebi wabili a dajili. Nic jeno wjetše, hońtwjomne ptački, ale wosebje tež małe překasancyjědzace a spěwace ptački, samo sylobiki so skóncuja, łastojčki, kiž hewak w Němcach a Šwicafskej zwjetša zakitanku luda wužiwaju, łoja so z črjódami a často na žadławce wašnje, z wudu, kiž so něhdže swobodnje powisnje a na kotrejž překasnički abo pješka tča, do kotrychž łastojčki zatřěla a so překłoja. Kak wulke tuto wupuscowanje a zahubjowanje je, hodži so z tego póznać, zo we jenym jeničkim wokrjesu, pola Dołheho Jězora, ličba skóncowaných spěwacych a mjeńšich ptačkow lětnje 60—70,000 wunoša, zo we Lombardskej za jenički dzeń, na jeničkej humjeńcy (Roccolo) často 1500 so popanje, zo pola Verony, Bergama, Brescie ličba morjených ptačkow za jenu nazymu někotre milijony wunoša. A to je jeno mały kruch Włósskeje. Runje tak stanje so we južnej Włósskej — zapuscenje dosahnje njepréměrne syly. Njemóžemy tež Wlocham jich dračowske ródné wjesele wobarać, móžemy tola zrudne scěhowanki tamneho dračowanja za nas ponjeušić, hdyž lubym ptačatkam wjacy starobliwosće přiwobročimy, čímž zatrašnišo so we juhu (Süden) přescěhaju.“ To móže so na dwoje wašnje stać, najprjedy, zo rozmnoženju wužitnych statnych ptačkow po móžnosći polěkujemy a potom, zo čahatym ptačkam, hdyž w lěće pola nas přebywaju, lěpšu wukhowanku a dosahacu zakitanku spožćimy a tak kaženu porjadnosć we přirodže někak zaso wurunamy abo tola trochu lěpšu runowahu mjez rozmnoženjom a wutupjenjom překasancow zaso wuskutkujemy. K wužitnym ptačkam ličimy: sykorki, čerwjene wopuški, ročki, šěrački, sciniki (Rohrsänger), pliški, brunawki, mlaskawy (Steinschmätzer), čiwčaki, škowrončki, zyby, sknadže, džecelcy, dypaki, žolmaki, muchołojaki, drózny a wroble. Jich

*) Grässner, die Vögel und ihre Eier.

jědz su muchi, kuntwory, šmicy, husańcy, mjetle atd. Tež wróny, kawki, hawrony, sowy a milany zežeru wšelake škódne abo wobčežne zwěrjata, jako myše, kundrosy, rosaki (rybjace waki), wšelake bruki atd. a dyrbjalo so mjenje třělec. Naposledk spomnju hišće na knota, nič jako na ptaka, ale tola jako wužitne zwěrjo. Hdyž tež tu a tam na lukach a zahrodach někotre hromady wustorka, kiž so rólnikej njespodobaju, dha njedyrbjał so tola tak z hromadami wulojić, kaž so často stawa; wšak wón rostliny nježerje, ale jeno škódne kundrosy a rybjace waki. Wón njeje teho dla zaslužil, zo so z hromadami kaž na šibjeńcy pójša. Tola jemu so stanje, kaž přisłowo praji: Njedzak je swěta myto. Teho dla: Poteptaj radšo knotowe hromady a wostaj knota žiweho, hdžež či wobčežny a přez měru škódny njeje. Je pak tvojim skutkam napřečiwny, dha wuloj někotre a powisń je na šibjeńcu, snadź sebi to druhe knoty ad notam woznu, hdyž to widža. Ale knot ma jara małe wóčka, je skoro slepy!

My prjedy na to spomnichmy, zo dyrbjeli wužitnym ptačkam spodobny přebytk a lěpšu zakitanku pola nas spožčić. Kak móže so to stać? Hdyž škórcam kukawý pójšamy, sydace ptački njezatrašimy, hlódny we wulkej zymje picu dawamy, je njetrjebawši njetřělamy a njełojimy. Što pak so hišće husto stanje? Na sykorki stajaja so pukloty, na ročki prudla, na popule syće; zyby, sknadže a šćihliey łoja so z lěpowymi prucikami; wroble a škórcy so třěleja. Kajki wužitk abo škoda z teho nastanje, dopokaže slědowacy podawk. Bjedrich II., něhduši pruski kral, jědžeše rady wišnje a měješe na svojich kublach mnoho wišnjowych štomow. Tola tež škórcy a wroble jědžechu rady wot jeho wišnjow, štož krala zamjerza. Wón da poručnosť, zo bychy so wšitke tajke ptački, kiž wot jeho wišnjow khlóšćachu, tam zatřělaše a slubi wěsty pjenjz za kóždeho padušnika. Hdyž bě něhdže 2000 toleř wudał, běchu pakostnicy prječ a wón so nadziješe, zo budže nětk swoje wišnje sam jěsć móc. Što pak so sta? Přichodne lěto štomy žane wišnje njenjesechu. A čeho dla nic? Dokelž běchu husańcy kćenje a lise zežrale a dokelž tu žane ptački wjacj njeběchu, kiž bychy štomy wot husańcow rjedžeć mohle. Kral sebi hnydom zaso překasancyjědžace ptački z druhich wokrjesow přinć da a popřa jim rady mału zaplatu za wjetši wužitk. Z teho spóznamy, zo čłowjek husto sebi samemu najwjacy škody načini, hdyž přečiwo zwěrjatam njerozomnje skutkuje a hdyž wšo zahanja, štož so jemu někak škódne być zda.

My dyrbjeli teho dla přrodu bóle študować, wšitko lěpje wobkedźbować, z čimž mamy činić a štož nam napřečiwo stupi, wšitko sebi lěpje wobhladać, zo bychmy wjedźeli, kajke je, što dyrbi a kak jo naložić abo kak so přečiwo njemu zadžeržec mamy. To so nam słuša jako rozomnym stworjenjam, jako praktiskim čłowjekam a jako knjezam nad stworjenjom. Kóždy, tež bur dyrbjal lěpje znaty być we swojim domje, z wudebjenjom teho sameho a

ze svojimi poddanami; pretože tón knjaz je najlepší a wjedze svoje gospodarstvo najlepšie, kiž svojich poddanow najlepšie znaje. Naš dom pak je príroda, naši poddanjo prírodné wěcy. My mamy teho dla tež na najmenšie, na najsnadnišie kedžbowač a jo wobhladač, njetrjebamy pak sebi myslíc, zo dyrbymy teho dla tež rostlinarjo, zwěrinarjo atd. byč abo zo k temu wulka wučenosć słuša. Tak kóždy ze svojeho stejišča a tak daleko, kaž jeho widziščo dosaha. Tak zhonimy, što te abo tamne zwěrjo dyrbi a zo je kóžde na svojim měsce, my zakitujemy tež potom bóle wužitne a stupamy mójnje napřečiwo všemu njerozomnemu čwilowanju. Zwěrjo njeje stworjene, zo by je čłowjek čwilowač a so na tym wjeselič dyrbjał; zwěrjo je stworjene k samsnej wjeselosći; my njesměmy jemu teho dla jeho wjesele rubič, ale popřeč a dyrbymy so sobu wjeselič na zwěrjowym wjeselu. Tak wažimy sebi zwěrjo, tak čescimy jeho stworičela; tak čescimy so samych.

Wožiwnjenje lěsa z ptačkami.

Krasnje wopisuje Tschudi wotcuenje ptačstwa a z nim wožiwnjenje lěsa a my sebi dowolamy, tutón wuzběh svojim čitarjam we přeložku poskić. Wón ma so tak: „Hižom prjedy dyžli rózojte rańše mróčaŕki přibližowanje slónca připowjedaju, haj husto hišće prjedy dyžli k ranju jeno swětly dyšk jeho narodne město připowjedza, hdyž hišće hwězki wjesele na módrym nócnym njeby blyskotaju, započnje so ze stareje wysokeje jědle slabe bubnowanje; potom scěhuja někotre mlaskate, klapotate zynki, kiž přeco spěšnišo žolmja, — na to hlowny raz a naposledk dolha nič wótrfnych syčatych zynkow. Purn (ćečor, Auerhahn) kurkoli z přewróčowacymaj wočomaj, rejwa a dyrpota na swojej wotnozy wokoło; pod nim wotpočuja měrnje kury (ćečorki) we keččinje a přihladuju nutrne hlupikojtym wašnjčkam wysokeho knjeza mandžela. Mału khwilu čeri wón swoje wašnje sam. Někotre scíniki (Rohrsänger) we blizkim rakosu (Schilfgebüsch) su hižom wot pońnocy sem swoje hlasy zwučowale a zahorja so čím bóle, čímž bóle so nětko slónco přibližuje. Duž wocući kosak, strásuje rosu ze svojich čornoblyšatych křidłow, wótri pysk na wobnožcy a poskoči wyše horje na kloniku. Wón so skoro džiwa, zo je dzeń hižom na směrkanju z knjezom a zo lěs hišće spi. Dwójcy, tři razy zawoła wón přez štomy wón, překi na druhu hórsku scěnu a dele do doła, nad kotrehož rěčnej žiłu so někotre čenke mlhowe smuhi wupřestrěwaju. Potom hwizda móenje a horliwje svoje slěboroklinčate krasne hrónčka, pak we wjesolej žortliwosći, pak we hlubokich žalosčacych zynkach. Ruče wotcući nětk we cyłym wokrjesu zwěrinske žiwjenje; najprjedy po kosaku slyšimy husto spodobny hlós wabjaceje kokule pře wšě lěsy. Čenke, módrojte kadowe stolpy pozběhuja so daleko we dolinje z wjesnych wuhenjow; z dworow zašćowkaja sem a tam psy; krawjacy zwónč zaklinkota; wšitke ptački postanu ze svojich čemnych kečkow, ze zemje, ze skalow; wšitko khwata k wysokosći, zo by dzeń

a slóncu wohladalo a lubu maček stwórbu khwalilo, kiž je jim zaso wjesole swětlo wobradžila. Kak někotre małe, wbohe ptačatko wožiwi zaso wjesele, hdyž ma strašnu a styskniwu nóc zady so! Wono sedžeše na swojej wotnožcy, hlójkcu do skulojčeneho pjerja stlóčenu, jako při hwězdnyh swětle sutawka (Waldkauz, Strix Aluco) mjelčo lečo přez štomy so suwaše a sebi rubjeństwo wuzwoli. Kuna (Steinmarder, Mustela foina) přińdže z doła horje, jermank (Hermelin, M. erminea) ze škałobow, mordar (Edelmarder, M. Martes) dele ze swojeho wjewjercyneho borta, přez kefki běše liška šla; wšě bě wono widžilo. We powětrě, na štomje, na zemi běše skaženje ľakało wjele zrudnych hodžinow doľbo. Bojosće poľne běše wono sedžalo a so hibać njezwažilo a někotre mlode bukowe lisćička běchu jo zakitale a skhowale. Kak poskočuje nětko wjesele a khwali změrniosć žiwjenja a zakitanku swětlowu! Z jasnym mócnym hłosom spěwa zybka (Buchfink, Fringilla coelebs), čiste hrónčka zanošuje ročka (Rothkehlchen, Sylvia rubecula) z wjeřška škowrončiny, čižik (Zeisig, Fringilla spinus) we wólšowych keřčkach, sknadžik (Goldammer, Emberiza citrinella) a hilka (tupyřla [?], Blutfink, Gimpel, Loxia pyrrhula) we dolinje podľesa. A k temu ěičoli konopačk (Hänfling, Fringilla cannabina), korči ěornohłownik (Tannenmeise, Parus ater) a módrawka (Blau-meise, Parus caeruleus), wólšska šćihlica (Stieglitz, Distelfink, Fringilla carduelis), kwiči mały kralik (Zaunkönig, Troglodytes Regulus), pišpoli lačawka (Goldhähnchen, Regulus aureo capillus), kurči džiwi hoľb, bubnuja dypaki (Specht, Picus). Ale wšitke překlinči ěeńčicy (Misteldrossel, Ziemer, Schnarre, Turdus viscivorus) mócný hłos, lubozne hrona paškowronca (Baumlerche, Alauda arborea) a njenapodobnjomny khěrluš drózna (Singdrossel, Turdus musicus). Kajka krasna hudžba raniša pod zelenymi wjelbami! Do jeneho hłosa zjenoćić a z jenym wurazom wuprajě njehodži so tajki njeskónčny ľesny koncert. Wón přeměňuje nic jeno kóžde wokomiknjenje, ale je skoro kóždu kročel dale hinaši. Pak přewažuje ěičenje sykorkow (Kohlmeise, Parus major), abo plapotanje škórcow (Staar, Sturnus vulgaris), pak překlinčuje hrónčko zybeyne, pak khěrluš dróznowy, pak zaso je jeno buchanje dypakow slyšeć a jich žolmjace wošćerjenje, abo škrjebotanje škrěkawow (Eichelheher, Corvus glandarius). Potom nahle wšitko woćichuje — jeno we wysokim powětrě woľa škrahole hoľbjacy (Taubenhabicht, Falco columbarius) swoje dybawe, hlódné „hia-hia“ a z doľbom sedža spěwački we hlubokim ľisću a potuleja so do prućiny. Ranje zańdže ze spěwanjom a ěćkanjom, z hoľtwu za překasancami, jahodkami a zornješkami a z wjesolým barowanjom; na wysokim poľdnju je w ľesu najćišišo. Jeno maľo njesprócných spěwačkow a maľe porskawy (Zippe, Ringdrossel, Turdus iliacus), kiž ničo praweho njemóža, stajne zanošowački woprawdžitych spěwačkow, su přez ľesy slyšeć. Hakle na wječor wotcući chor spěwačkow po ěrjódkach zaso k nowemu žiwjenju, nic pak z mlódnosću a poľnosću rańšich spěwow; předzačuce nocy džiwa cyle hinak dyžli wočakowanje dnja. Nóc so njeswjeći; wječorny spěw plaći wotdžělacemu so slóncu, so žehlacym horam, ěoplemu žiwjenjodychacemu krajinstwu.

Jedyn po druhim dže k swojemu wotpočinkej; najdlěje wostanje ta nje-sparna, kiž bě rano přenja spěwafka, a hišće dolho, hdyž je slóncó hižom spanyło a džeńske swětło z nócnym scěnom přeco slabše směrkańske bėdženje so bėdži, klinča jejne hluboke žarowace zynki jenotliwje, přetorženje přez jėdliny a překhadžeja nječasto do wohidneho lučibańskeho rapowanja a křikanja, kotremuž snadno zhubjene, zakomdžene wołanje kokule abo raz scínika (Rohrsänger, Sylvia Phragmitis) jeničcy, kaž so zda, hišće wotmolwja, hač daloko ze škałobinow abo z cėmnošcow stareho njewobstupjeného čorneho lěsa někajka stara lěsnica (Ohreule, Strix otus) abo puwuj (Strix bubo) swoje „puw“ zanoša, kotremuž ze swojim „hoho“ a wšitkimi wyskacymi, woščerjacymi, winčatymi, rjepopotatymi, wuměšowacymi zynkami susodne sowy a juskawy (Eulen und Käuze) we zatřasowacym helskim choru dospěwaju. Kak hinaši je přeco wječor dyžli ranje we swěće horinow, we zwěrjacym žiwjenju kaž we čłowskej duši! Hdyž rano wšudžom zaso lóšt k žiwjenju, nadžija, dowěrjenje we čichich čahach naturskeho žiwjenja nadeńdžemy — wječor khodži druhí duch přez wulki Boží dom — duch nasyceného derjebyća a domabyčného styskanja, měra a předčuća z dobom.“ *M. Rostok.*

Drobnostki.

* Serbske Nowiny pisachu wóndy, zo we Łusku Rus k. Nikolaj Łaskowskij ze saratowskeje gubernie přebywa, zo by tamniše wubjerne wowčerstwo zeznał. To njeje přeni raz, zo Rusowje w našej Łužicy w hospodářskich naležnosćach so rozhladuja. Tak je nam znate, zo staj dwaj mlodaj Rusaj — Kawjerznjew a Brodowskij w léće 1771 (abo snadź hišće dlěje) pola našeho serbskeho spisowarja a sławneho pčolarja Adama Bohusława Širacha († 1773) w Małym Budyšinku pčolarstwo studowaloj (hl. Lausitz. Magazin). Njeboh š. běše sekretář hornjołužiskeho pčolarškeho towarstwa a wuda mjez druhim: Oberlausitzische Bienenvermehrung in Wohnstuben 1761. — Ein praktisches Bienenbuch 1765. — Melitotheologia oder die Verherrlichung des Schöpfers aus den Bienen 1767; tež redigowaje štyri zběrki nastawkow pčolarškeho towarstwa.

Z Budyšina a z Łužicy.

* Maćica Serbska je runje knižku wudała z napismom: „Genevefa. Njane powjedańčko ze staroho čzasa wot Křhřtosta Ščmida. Za serbske maczerje a dźěći přeložil Michał Hórnik. Z wobrazom (woceloryćinu)“. 122 stron w 8. Kaž je z teho widjeć, je ta sama w nowym prawopisu z němskoserbskimi pismikami (kajkež su dotal w jenym abo druhim ze stareju njeprawopisow) pisana. Hodži so po tajkim za katolskich a ewangelskich čitarjow. Wěmy nětko, zo so tajki prawopis na katolskej stronje přečišći, dokelž so tež druge knihi w nim přihotuja. Tež ewangelski prawopis je reformy jara potrjebny, a wosehje za dźěći je dla njedospołneho woznamjenjenja jotacisma čězki; sylby „be, fe, me, ne, pe, re, we“ dyrbja so pak „be, fe“ atd., pak „bje, fje“ atd. wuprajeć; dale je „je“ = pak „ě“ (mjer, měr) pak „je“ a „we“ (wosjewenje, wozjewenje); „s“ so pak z „š“ pak „š“ pisa atd. Šćini-li pak ewangelska strona woprawdže tu samu kroćelku k zjeńocěnju abo přeskoči hnydom k nowemu prawopisu z laćanskimi

pismikami, to hišće njewěmy. Ale tak wjele je jasne, zo při kročelach a skokach njesmědža njerozomni abo njewučeni wo dowolnosć prašeni być! Su džě hišće přecy tajke dubowe hlowy, kiž praja: „Prawopis Serbskich Nowin so tak lohcy nječita kaž tón we bibliji a spěwařskich“; a tola je to lóžo, hdyž so n. př. w přenišich bluke „ó“ z čarku woznamjenja a „č“ wot „c“ rozdźěluje, štož so w poslednišich nječini. Duž žane wotwlakowanje wot noweho! Kajku robotu maja dotal wučerjo a wučomnicy serbskeje ryče, je znate. Wo redaktorach mjelču! Tež spisowarjo bychu sebi časa zalutowali. Hdyž maja něšto w starym prawopisu spisane a chcedža to w nowym wocišćeć dać, snadź do Časopisa abo Łužičana, dyrbja to dla wulkeje rozdźělnosće prawopisa prepisać. Hdyž pak su w nowym prawopisu z němskoserbskimi pismikami pisali, móžeja to hnydom do čišćeńja dać a jenož předsponnić: c̣ = ć, c̣̣ = č, f̣ = š, f̣f̣, p̣f̣, ṭf̣ = kř, p̣r, ṭr; runje tak praji so nawopak, hdyž dyrbi so laćanske pismo do němskoserbskeho přeměnić: ć = c̣, č = c̣̣ atd. Skónčnje přistajimy, zo njebudźichmy na tu wostudnu prawopisnu naležnosć spominali, hdy by tak wažna njebyła a hdy bychu druzy za nju so dosć starali. My smy z tutym posledni króć wobšěrnje słowo wo tej wěcy ryčeli a přepodamy ju přichodnje Čibkej.

* Nowe lěto so bliži a my smy wćipni, što so w serbskim pismowstwje ponowi. Wosebje radži bychmy ponowjenja a porjedjenja w nowinarstwje widźeli; přetož w nowinach stawaja so pola nas přeměńjenja z nowym lětom abo — žane. Naše najhorcyše přeće pak přede wšim je, zo by zo naš delnjołužiski organ k wjetšej dostojnosći pozběhnył, kaž w materii tak tež we formje. Njehc zawjedze wšě te rubriki, kiž kaž poslednje njewoprijeja ničo, dyžli ryč jeneho němskeho fararja we wuzwoleńskej zhromadźiznje. Tež te sahodolhe přeložki z „přuskeho ludłopjena“ drje k rozšěrjenju Casnika ničo njepomhaja. Wjetša syła serbskich duchownych a wučerjow dyrbjała redakciu podpjerać! Štož do formy dyrbjał so z najmjeńša tajki prawopis naložować, kajkiž je w nowym testamencie wot k. Tešnarja abo w přidawku Łužičana č. 3. t. i. Dotal njeje so Casnik wot swojeho spočatku w ničim přeměnił, khiba zo so čišćeńja wjacy po němsku njepodpisuje. Do přědka!

* Wubjerkownik Maćicy Serbskeje a wučer serbsčiny (na gymnasiu k. kandidat Gólc) je powołanje za fararja do Rakec dostał.

* Redakcia je wosebity wocišć (pollistna) delnjołužiskeje basnje wot Kopfa „Prijź kněz Jezus“ wobstarala. Tón samy móže so pola J. E. Smolerja dostać.

* „Dresdner Journal“ podawa často wšelake njezrale powjesće ze Serbow. Dopisy so ze Serbskich Nowinow přeložuja, ale husto wopak a směšnje. Tež su tam druhdy powjesće, kiž drje Serbow zajimaja, ale Němcam přesnadnuške wostanu. Tajke dopisowanje Serbstwu ničo njepomha.

* W Zhorjelcu je 224 stronow sylna kniha wušla pod napisom: Das Markgrathum Ober-Lausitz, Königlich Preussischen Antheils, in geschichtlicher, statistischer und topographischer Hinsicht. Spisował je J. G. Mischke, wučer a rozsudnik (Schiedsmann) we Schadewalde pola Lubanja. Historiski džěl wopřija 30 stronow a je kaž krótkka chronika pisany. Statistiski džěl (str. 31—94) je z wulkej prócu zezběrany a džaka hódny, hačrunje je tam wjele wopačnosćow. Kak so tam wo Serbach ryči, prajimy niže. Tež pokazuje spisowař z nowa, zo tón, kiž serbsku abo lěpje słowjansku ryč njeznaje, njesmě serbske mjena wukładować; tak piše: Der schwarze Schöps, wendisch ciepło Warmwasser; Miesel (Kalb) von Czel (str. 54); dale Kuhna, Cuna, eine fragliche slavische Gottheit, vielleicht gleichbedeutend mit Siewa, a podobne hluposće. Městopis (topographia, wot str. 94), jara njestajnje džělany, wopisuje po wokrjesach najprjedy města a potom wsy.

* Wažniša kniha za nas je w Petersburgu z čišćeńnje Jozafata Ohryzka wušla: Rys dziejów Serbo-łužyckich przez W. Bogusławskiego. 22 listnow z dwěmaj kolorowanymaj khartonaŕ, kotrejuž přerňa serbske sydlišća wot 7. do 11. stotka a druha wot 16. hač do nětka předstaja. Kaž ruče ju dostanjemy, poryčimy hišće wobšěrnišo wo njej.

* Nětčiše sobustawy towarstwa serbskich gymnasiastow w Budyšinje su: K. Aug. Kholch z Lutyjec, starši a pismawjedźer; Handrij Khěžnik z Budyšina, podstarši a knihownik; Michał Langa z Hnašec, pokladnik; Michał Pjeh ze Zywic; Jan Bohuwěr Ackermann z Wóspórka; Philipp Voigt z Hrodzišća; Bernhard Krušwica z Boršće; Oswald Mrózak z Wulkich Zdžarow; Jan Krügar z Poršic; Ernst Krügar z Poršic; Marćin Hercog z Njeswaćidla a E. Hadank z Parcowa. Woni skhadžuja so kóždy wutoru a wudoknjeja so z čitanjom a pisanjom w swojeŕ maćeřšcinje. Sława jim!

Dopis.

Z Prahi, 5. decembra 1861. Runje kaž so kóždy zwjeseli, hdyž wot swojeho w cuzbje přebywaceho přečela dobre nowinki dostanje, hdyž tak widzi, kak husto sebi wón w dalokej cuzbje na rjanu wotčinu pomysli, a na lubyh znatych spomina; runje tak budže tež Was, lubi Serbjo, wjeselić, hdyž zhoniće, što Waši pola přiwuzneje swójby přebywacy sobubratřa činja, kak husto na lubu serbsku Łužicu spominaja, so nad rozkćewacym Serbstwom raduja, a wšě swoje mocy nałožuja, zo bychu něbdy jako zdžělani ludžo domoj so wróciwši k wužitku svojich sobubratrow skutkować móhli. Študujemy tudy lětsa scěhowacy Serbja: E. H. Fulk ze Židowa, J. Łuscanski z Wotrowa, J. Česla z Budyšina, E. Žur z Budyšina, J. Haša ze Zajdowa, M. Lešawa z Brěmjenska, M. Róla z Ralbic, H. Salm z Radeburga, P. Lipič z Libochowa, M. Kubaňka-Krečmar z Hóska, G. Kubaš ze Šunowa, F. Neuman-Nowotny z Kamjeńca

Słowjanski rozhlad.

W Prahy je štvórtý lětník wubjerneho almanacha „Máj“ na l. 1862 pod redakciú W. Háka wušol. Wyše teho khwalitaj so tež almanachaj „Dunaj“ a „Lípa“. — „Betanie“ je mjeno noweje ewangelskeje protyki, kotruž je farař Šubert, redaktor ewangel-ského časopisa „Hlas z Siona“ zryjadowal. — Sobudźělarjo wulkich politiskich nowin „Čas“, kiž chce w druhim duchu wukhadžeć, budža wot noweho lěta nowy časopis „Hlas“ wudawać pod redakciú V. Vávry a z nakladom dr. Finka. — Pražski kardinal a arcybiskop Schwarzenberg je nowemu towarštwu „Dědictví S. Prokopa“ 2000 žesnakow, z něhdušeho „časopisa pro duchowenstwo“ wuzbytkowanych, připokazal. — Pok Poděbradský je basnje wozjewil pod titulom „Nová doba“. — J. Šach da w Zahrřebje „česku fraseologiu“ čišćeć. — Wažna „Skladba jazyka českého“ wot profesora V. Zik-munda počina so po zešiwkach wudawać. — Redaktor „Humoristických Listow“, k. Vi-límek, je 100 žortnych basni wudał z napismom „Nová růže stolistá“. — Wuhnané Józef Frič w Parizu, wubjerny basnjeř, je tam „Výbor básní“ poskičil. — „Archiv český“ budže po namjeće slawného Palackého z nakladom českich stawow zaso dale wudawany. — Slawny archivar K. J. Erben w Prahy wuda sto narodnych powjesćow ze wšeho Słowjanstwa w přenjoťnych naryčach. Tež lužiska serbsčina budže tam zastupjena. Teho dla so wosebje na tu knihu wjeselimy. — Wuhnané Adolf Straka w Lon-donje je jendźelsku ryčnicu za Čechow k čišću přihotował.

W Čěšinje w Šlezskej bu narodna čitařnja „Czytelnia ludowa“ wotewrjena. Tež naš Lužičan so tam čita, darjeni wot redakcie wubjerneje „Gwiazdki Cieszyńskiej“, na-šeje přečelnicy. — Knihkupe S. Gerstmann w Bruxellu počina „Bibliotheku domowu“ t. j. wubjerk ze wšeje literatury pólskeje wudawać. Budže to 50 zwjazkow po 2 fran-komaj. — „Kiejstut“ (rjek Litwjanski přećiwo Mariborskemu rjadu) je mjeno njedawno wudateho basniskeho džěla we Lwowje. — W Poznanju budže Dr. Szule nawučny a literarny časopis „Tygodnik Poznański“ wudawać. — Horliwy J. Ohryzko w Pětrohrodže pokračuje pilnje we wudawanju znamjeniteje zběrki „Volumina legum“.

Słowino profesor Miklošić we Winje wuda z nowa rozmnoženy swój starosłowjanski słownik. — W statnej čišćeřni tam bu khorwatska biblia stareho a noweho zakonja z přispomnjenkami dočišćana. — A. Lukšić w Karłowcu chce w nowym lěće dźiwadlownu bibliotheku přenjoťnych a přeloženych kusow wudawać. — Hrabja Medo Pučić, posledni epigon slawnjeje basnjeřskeje šule Dubrowskeje (Dubrownik = Ragusa), wuda nowe „Pjesne“. — W Požegu w Slawonskej póńje časopis „Slavonac“ wukhadžeć. — Sło-winc Jenko je nowu zběrku narodnych pěsnjow za piano přihotował.

Słowotny ruski botanik Maksimowič, kotruž je na wudawki kěžorskeho knježerstwa po Asii pućował, je so ze znamjenitymi pokladami rostlinstwa do Pětrohroda wrócił. — Tam stej tež dvě wažnej chrestomathii wušlej, přěnja wot F. Buslajewa, cyrkwinskeho a staroruskeho jazyka, druha wot znateho Galachowa, nowišeho časa ruskeho pismow-stwa wot Pětra W. hač do našich dnow. Nakladnik je D. J. Kožančikow.

Čibka a Mudroń.

Čibka. Što poznamjenja „mižko“ abo po němsku „Mischke“?

Mudroń. Tak wjele kaž: jehnjatko, wowcka.

Č. To nanihdy wěrnó njeje; skerje „wjelk“, dokelž kusa a drapa.

M. Nó, nó, rozemju; njekhwálée jeho tak a njebudžće přećiwo njemu „kriechend“, hewak rjeknje, zo ma „Kraft“.

Č. Z najmjeńša nima „Kraft wučenosće a rozhladnosće“; wón džě mjez druhim tež pisa, zo jenož mały džěl lužiskich Němcow z poněmčenyh Serbow wukhadža a njewě, zo su Serbam tež mjena přeložowali a kepsali.

M. Wjeselu so, zo su druzy Němcy přečelnicaji k nam dyžli tuto „mižko“.

Č. Slawa kóždemu, kiž je sprawný!

Druzy wo nas.

* Horjeka wojzewjena Mischke'owa (wón je tež „Schiedsmann“) kniha piše na str. 65 takle: „Der Lausitzer Wende. Hauptzüge seines Charakters sind: Stolz auf seine wendische Abkunft, Misstrauen und eine gewisse Art Verächtlichkeit gegen den Deutschen, den er für schwelgerisch und lasterhaft (z najmjeńša je k. Mischke lhať a přislódnik!) hält und der seinen Vorfahren Eigenthum, Freiheit und Religion raubte und ihnen drückende Dienste, Lasten und Abgaben aufbürdete. . . . Der Wende hält Falschheit für Klugheit; ist kriechend, wo ihm Kraft entgegengesetzt wird; ist trotzig, wo er Schwäche bemerkt; ziemlich langsam im Entschlusse.“ O wukhwalena „Gründlichkeit“! Tak móže člowjek w léce 1861 wo nas Serbach pišať!

Mjena česćenych kk. předplačerjow.

Aekermann, kubler w Poršicach; Albert, kubler w Rachlowje; Asher & Comp., knihikupc w Barlinje; Blažik IL., kubler w Ralbicach; Bjar, kubler w Brězy; Bjarnat we Wětrowje; Bóleslawscy serbscy seminaristojo; Bräuer, kantor w Radworju; Buk, scholastik w Budyšinje; Budař, wučer w Chemnitzu; bohoslowcy I. léta w seminaru w Kraloweje Hródcu w Čechach; Č. Chlumský, bohoslowe w Kraloweje Hródcu; Čabran, stražništr w Radebergu; Domš w Skanceach; Dučman, kaplan w Radworju; Draždžanski póst (2 exemplaraj, z kotrejuž 1 za k. progymnasialneho direktora Buka); Grund, wučer w Budyšinje; A. Haša na Židowje; Hejda, hosćencar w Nachodu w Čechach; Imišowa, farafka w Hodžiju; Janaš, kubler w Mješicach; Kanig, gymnasiast w Budyšinje; P. Kapler w Budyšinje; Keřk, kubler w Rodecach; Khězor, wučer w Hodžiju; Kulman, wučer we Wojerecach; Kumer, mlynk we Łazku; Kosling, stud. fil. w Barlinje; Lehmann w Hnašecach; Liška, kantor w Hodžiju; Lelanski, wučer w Hirschfeldu; Lipsčanski póst; Lubijski póst; Láb, bohoslowe w Kraloweje Hródcu; Mělda, wučer we Wulkim Dažinje; P. Mlónk w Džiwočicach; Mróz, klamař w Hodžiju; Mróz, kubler w Kamjencej; Mučink, wučer w Zemecach; Nowak, wučer w Nowej Wsy n. S.; Okoński, knihikupc we Wařawje; Pfl, kubler w Mješicach; Dr. Pfl w Draždžanach (2 ex.); Pjech, knihikupc w Draždžanach; Ponich, kubler w Mješicach; Probst, kubler w Brězy; Pomorčanski póst; Rabowski, kubler w Pomorecach; Rachel, murjer we Łazu; Rostok, žiwnosćer w Bělčecach; Rychtař, ryčnik w Budyšinje; Rakečanski póst; Riwnač, knihikupc w Prazy; Skop, kubler w Křiwej Borsći; Stempel, wyšši faraf w Lubnjowje; Schneider, faraf w Kulowje; Schneider, kubler w Bozankecach; Šolta, kubler w Kojecach; Sommer, kand. duch. a měščanski wučer w Lubiju; Tešnař, diakon w Khočebuzu; Wjela, aktuar w Budyšinje; Wehla, kubler w Šekecach; Wawrik-Jězorka, póstmištr w Krimnitzschawje; Zhorjeleski póst (2 ex.); Žur, wučer w Zdžeri; Žičeński póst; Šěre w Khrósčicach; Hetmank we Worklecach; seminaristojo w krajnostawskim seminaru: Krümer, Wagner, Jawrich, Mjerwa, Hilbrig, Helm, Förster, Lorenc, Šuster, Hoker, Vogel, Müller, Hatnik, Dučman, Zarjeńk, Klem, Makač, Pjela, Nächstet, Guda, Wolf, Šawla, Bernhardt, Pětka; proseminaristojo tam: Jenko, Hilbrig, Hoker, Nika, Šmidt, Bjeńš a Kubica.

Prisopmjnjenje. We lońšim zapisu je M. Čornak z Ralbic mjez předplačerjami zabyty, a jeli so to léta tež komu stało, njech to redakcii bóry wojzewi, kotraž chce rad dospołny zapisk měć. Či pak, kiž Łužičana z póstom dostawaja a w zapisu mjenowani njejsu, cheyli nam swoje mjena tež wojzewi, zo bychy so wočišćale.

Dokelž so ličba česćenych předplačerjow na „Lužičana“ přisporja a po tajkim jeho wažnosć za naše Serbstwo přeco bóle so spóznowa, budže wón tež w nowym léce kaž dotal wukhadžeć. Wón móže so na každym póšće a w každym knihikupstwrje dostać. Zo pak by na dostojnosći a wubjernosći nadobýwał, cheyli nas serbscy spisowarjo z wudžětkami do wšěch našich rubrikow podpjerać. Našim swěrnym čitarjam a wustojnym sobudžětarjam wjele zboža na nowe léto!

Mich. Hórnik, redaktor. Jan E. Smoleř, wudawař.

LUŽIČAN.

ČASOPIS ZA ZABAWU A POWUČENJE.

Redaktor: *M. Hórník.*

Zamolwity wudawaf: *J. E. Smolef.*

z 8° 478

Druhi zešiwk.

W Budyšinje.

Ćišćal E. M. Monse.

1861.

[418° 2606]

W o b s a h.

We wjazanej ryči.

	Strona.		Strona.
Serbowstwu k nowemu létu	1.	Sud Boží	118.
Marušcy	2.	Pučowarjej	114.
Wótčincowy row	2.	Wothlós	114.
Łužičanowe předslowo	17.	Skórzba wo zemrjeteho	121.
Spomnjenka	17.	Hlós we přirodže	129.
Tróšt młodeho Serba w cuzbje	18.	Božemje	129.
Damoetas a Daphnis (delnjołuž.)	21.	Lumir	145.
Dub	33.	Džělenje wot domu	150.
Strowy napoj	33.	Zamolwjenje	161.
Belzacař	37.	Sudny džeń	161.
Zuk (delnjołuž.)	49.	Přijź kněz Jezus! (delnjołuž.)	162.
Zničena nadžija	65.	Zdychnječko	169.
K wjeselu	65.	Spěšne dopomnjeće	169.
Pučnik w Serbach	65.	Hylas (delnjołuž.)	169.
O njeplač	66.	Wobžarowanje	177.
Nalětne postrowjenje	66.	Ličby	177.
Rozmyslenje	70.		
Khroble dale	81.	W njewjazanej ryči.	
Krašnosć	81.	Stysknosć Horjana	2. 18.
Mnohim	81.	Zlotowłósna	6.
Nowy přirodospytč	82.	Šćuka	11.
Prawe sylzy	82.	Studnička „Hanka“ pola Č. Kholmca	12.
Radostny džeń	85.	Rostlinske žiwjenje w zymje	22. 38.
Wječorna modlitwa	86.	Wjacyslaw Hanka	24.
Postrowjenje	97.	Přěnja služba abo „bě ty?“	28.
Po hrimoće	97.	Wódneho mužowa žona	29.
Z cuzby	97.	Kralowe krónowanje	33. 50.
		Wobrazy z přěnoswětnych časow	39. 53. 100.

	Strona.		Strona.
Złote kubło	43.	Tři křiže pola Njeswaćidla	124.
Nowy prawopis we frakturze	46.	Maksim Hrimač	129. 145.
Čłowjek	52.	Zuby	131.
Stary hród	55.	Njezbožowny hóléec	134.
Stary a młody mjedźwjeź	56.	Pichow	135. 151.
Z homöopathie	56. 72.	Dopis z Čech	141.
Khapalki w Serbach	58.	Žórło	148.
Dopis z Wina	61.	Čeho dla Nukničenjo atd.	153.
Druzy wo nas	63. 128. 143. 176. 192.	Wopomnikaj před Budyšinom	154.
Njewjeź nas do spytowanja	66. 82.	Serbski pomnik w Budyšinje	155.
Tuk a jeho wažnosć w čele	70.	Prirunańčka	155.
Něšto wo sněhu	74.	Zhubjeny twarožk	155.
Dopis z Charkowa	78.	Wjaco Bělonk	165.
Hwizdak	86.	Mór w serbskich Hornich Łužicach 170.	170.
Khudy pućowafski rězniski	87.	Zadźerženje čłowjekowe k zwěrjoju 172.	181.
Rězniski a dračowski	89.	Hofitwa na lawa	181.
Joachim Lelewel	91.	Polěpšeny šewc	181.
Předaty dom	98. 114.	Wožiwnjenje lěsa z ptačkami	185.
Lisćak	105.	Dopis z Prahi	189.
Pawoł Józef Šafařík	107.		
Dopis z Prahi	111.	Stajne rubriki.	
Namakana njewjesta	121.	Drobnostki — Słowjanski rozhlad —	
Powitanske słowo	121.	Z Budyšina a z Lužicy — Čibka a	
Hory w Serbach	123.	Mudroń — Rjedžeř a porjedžeř.	

Tute wudźělki podachu kk. D. (Wólšinski), D. (Lipinski), Fiedleř, Haša, Jawrich, Jenč, Kopf, Kral, K. (Wujezdźan), Łusćanski, M. (Horislaw), Pohonč, Rostok, Seileř, Stempel, S., Wjela, W. (Slepjanski), a redaktor, kaž tež štyrjo dopisowarjo Ł., P., R., S. Mjez spisawaćelmi su šesćo duchowni, 1 aktuar, 1 kandidat, sydmjo wučerjo, 1 student, 2 gymnasiastaj a 1 seminarist.